

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ – ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ,
ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΙΜΑΝΣΕΩΣ

**ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ**

(ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΥ
Δρ. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ – ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΘΕΟΛΟΓΩΝ

ΑΘΗΝΑ 2003

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ – ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ,
ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΙΜΑΝΣΕΩΣ

**ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ**

(ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΥ
Δρ. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ – ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΘΕΟΛΟΓΩΝ

ΑΘΗΝΑ 2003

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το μάθημα «Πληροφορική Κοινωνική Θεολογία» είναι εδώ και μερικά χρόνια μέρος του Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Μαζί με την «Αίθουσα Πολυμέσων, Ψηφιακής Τεχνολογίας και Οπτικοακουστικών Εφαρμογών» στη Θεολογική Σχολή και την «Αίθουσα Πληροφορικής» του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας, αποτελούν την έμπρακτη συμμετοχή του Τμήματος στη χρήση των νέων τεχνολογιών αλλά και στην αναζήτηση κατάλληλων τρόπων και κριτηρίων για τη χρήση τους.

Η πληροφορική, ως νέα γλώσσα επικοινωνίας, γίνεται κριτήριο αναλφαβητισμού σε όσους δεν τη γνωρίζουν. Εξ ίσου αναλφάβητοι γίνονται όμως, όσοι θεωρούν ότι μπορεί να υποκαταστήσει τους άλλους τρόπους επικοινωνίας ή να αντικαταστήσει την προσωπική σχέση και επαφή των ανθρώπων στην καθημερινή, πολλώ μάλλον στην εκκλησιαστική ή τη λατρευτική ζωή τους.

Για τους παραπάνω λόγους, το μάθημα «Πληροφορική Κοινωνική Θεολογία» απαρτίζεται από δύο σκέλη: α. Θεωρία και β. Πρακτική εφαρμογή των δυνατοτήτων της Πληροφορικής και της Οπτικοακουστικής τεχνολογίας ως μέσων επιστημονικής έρευνας, διδασκαλίας και παρουσίασης.

Η θεωρία περιλαμβάνει τη βασική θεωρία και ορολογία της Πληροφορικής, γνωριμία με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, τα λειτουργικά συστήματα και τα προγράμματα εφαρμογών (επεξεργασία κειμένου, βάση δεδομένων, πολυμέσα και παρουσιάσεις, δίκτυα και επικοινωνίες). Το μέρος αυτό διδάσκεται από μέλος ΔΕΠ του Τμήματος Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Το μάθημα τόσο στο θεωρητικό όσο και στο πρακτικό σκέλος του περιλαμβάνει δυνατότητες και εφαρμογές της Πληροφορικής και των

Οπτικοακουστικών μέσων στη θεολογία: δυνατότητες των οπτικοακουστικών μέσων (παρουσίαση κειμένου, ήχου και εικόνας» εφαρμογές επιστημονικής έρευνας (καταγραφή δεδομένων, αρχειοθέτηση, έρευνα και συλλογή πληροφοριών, συγγραφή επιστημονικών μελετών) το περιεχόμενο της πληροφορίας (η πληροφορία ως κείμενο, εικόνα, έννοια, λέξη) η μετάδοση της πληροφορίας (η πληροφορία ως εργαλείο διδασκαλίας και παρουσίασης) καθώς και σύγχρονα μέσα στην θεολογική παρουσία (εκπαιδευτικό και ενοριακό έργο, ομιλίες, ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές).

Για το θεωρητικό μέρος της Πληροφορικής, οι φοιτητές που επιλέγουν το μάθημα έχουν τις σχετικές σημειώσεις των Γ. Φιλοκύπρου και Κ. Παπανικολάου. Σ' αυτές, προστίθενται τώρα και οι παρούσες σημειώσεις που απαρτίζονται από κείμενα προβληματισμού του υπεύθυνου για το μάθημα καθηγητού Αλεξάνδρου Μ. Σταυρόπουλου, καθώς και του διδάσκοντος Άγγελου Ν. Βαλλιανάτου. Πρόκειται για κείμενα διαλέξεων ή δημοσιεύσεων στα πλαίσια του προβληματισμού και των αναζητήσεων της χρήσης της πληροφορικής στην καθημερινή ζωή, αλλά και των νέων σχέσεων που αυτή διαμορφώνει. Κείμενα επίσης που αναζητούν κατάλληλους και αποτελεσματικούς τρόπους εξοικείωσης με τις νέες τεχνολογίες και τρόπους ένταξής της στις πρακτικές που ακολουθεί η θεολογική έρευνα και η εκκλησιαστική παράδοση.

Με τα κείμενα αυτά, ευελπιστούμε πως συντελούμε στην καλλιέργεια κριτηρίων σε εκείνους που σκοπεύουν να ασχοληθούν με την πληροφορική και τις νέες τεχνολογίες στην εφαρμογή των θεολογικών τους γνώσεων.

A. M. Σταυρόπουλος

A. N. Βαλλιανάτος

Αθήνα, Πάσχα 2003.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Κείμενα Α. Μ. Σταυρόπουλου	
Α. ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΕΩΣ	
1. Ευλογία και δώρο Θεού	11
2. Ο ποιμαντικός λόγος	11
3. Γραπτός και προφορικός λόγος	13
4. Τα σημεία του λόγου	13
Β. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	
1. Επικοινωνίες και έλλειψη επικοινωνίας	17
2. Στοιχεία μεταδόσεως ενός μηνύματος	21
3. «Ενός δε εστί χρεία»	24
Γ. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ	
1. Δέσμιοι των εικόνων	27
2. Εικόνες χωρίς λόγια, που λένε ... περισσότερα και εξαπατούν	29
3. «Συνηγορική» διαφήμιση	31
4. Εικόνες – πειρασμοί και η υπέρβασή τους	33
5. Μηχανισμοί αλλαγής	34
6. «Μηχανική της ψυχής»	36
7. Μάτια για να ακούνε: Ένα παράδειγμα	37
Δ. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΜΗΝΥΜΑΤΑ	
1. Η εικόνα και η γραφή της	41
2. Τρίτος Κόσμος και εικόνες	43
3. Ένας κώδικας συμπεριφοράς	44
4. Πρακτικοί κανόνες	45
5. Εφαρμογή του κώδικος	48
6. Ο κώδικας και οι ελληνικές Μ.Κ.Ο.Α.	49
Ε. ΟΔΗΓΗΤΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ	
1. Ο μεταβολισμός της εικόνας	53
2. Οι μητέρες	54
3. ... και η Μητέρα	55
4. Η Παναγία ως σύμβουλος	55
5. Παρθένε χειραγώγησον...	59

ΣΤ. ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΣΩΤΗΡΙΑΣ

1.	Με αφορμή ένα συνέδριο	63
2.	Σωτήριος λόγος	66
3.	Προϋποθέσεις	67

Ζ. ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

1.	Ο ραδιοτηλεοπτικός άνθρωπος	71
2.	Λειτουργίες της Ραδιοτηλεοράσεως και εκπροσώπηση	72
3.	Η Εκκλησία, ένας απλός παράγοντας;	72
4.	Προτεραιότητες	73
5.	Συνθήκες επικοινωνίας	74
6.	Θεολογική θεμελίωση	75
7.	Πρόσφατη εκκλησιαστική πράξη	77
8.	Μια πρώτη εκτίμηση	78
9.	Ανάγκη διαλόγου Πολιτείας και Εκκλησίας	81
10.	Δημιουργία Ομάδας Εργασίας	82
11.	Εκκλησιαστικό ραδιοτηλεοπτικό κανάλι	83
12.	Η πρωτοβουλίες για εσωτερικό εκκλησιαστικό «κύκλωμα»;	84
13.	Το εργαστήριο παραγωγής	86
14.	Τρόποι διακινήσεως της παραγωγής: το Βίντεο - Κλαμπ	88
15.	Άλλες πηγές τροφοδοτήσεως	89
16.	Δελτίο κριτικής παρουσιάσεως των προγραμμάτων	90
17.	Προετοιμασία στελεχών	91

Η. Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

1.	Αποχαιρετισμός στα γράμματα	95
2.	Μηχανοργάνωση	96
3.	Με την ελπίδα της πληροφορίας	98
4.	Αρχαία και σύγχρονη παραπληροφόρηση	100
5.	Με την πληροφορία της ελπίδας	101
6.	Το δένδρο της γνώσεως	102
7.	Η γνώση και οι (κατα)γραφές της	102
8.	Διαφανής ανάγνωση της κτίσεως	104
9.	Πληροφορία και πληροφορίες	105
10.	«Νους εν καρδίᾳ»	106
11.	Πληροφορία και συμβουλευτική	107
12.	"Πληροφορική" και πληροφορική	109

13.	Ένα πρότυπο Κέντρον έρευνας και εφαρμογών	111
14.	Προγράμματα βιβλιοθηκονομίας & εξειδικευμένης βιβλιογραφίας	113
15.	Ένα βιντεοτεξτ στο γραφείο σας	114
16.	Βάλτε την ενορία σας σε κομπιούτερ	115
17.	Ερωτήματα και προβληματισμοί	115
18.	Στην Εκκλησία της Ελλάδος;	117
19.	Έκκληση για συνεργασία	118
20.	Σημειώσεις	121
21.	I. M. Παναγιωτόπουλου, Ο λόγος που παίρνει πρόσωπο	129
Θ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΚΑΙ INTERNET		
1.	Μήνυμα, μέσα και μεσολαβητές	132
2.	Ποιμένες και λόγος πτοικίλος	133
3.	Άμπελος αληθινή και... Internet	134
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Κείμενα A. N. Βαλλιανάτου		
A. ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ		
1.	Περί του περιεχομένου της επικοινωνιακής θεολογίας	141
2.	Περί των ορίων της επικοινωνιακής θεολογίας	142
3.	Προτάσεις για τη διακίνηση της πληροφορίας	145
4.	Πρόσκληση για τη σπουδή των μέσων	149
B. Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ		
1.	Η Ορθοδοξία ως θεωρία	154
2.	Μεταρρυθμιστικοί κίνδυνοι	155
3.	Η εκκλησιαστική αναποφασιστικότητα	156
4.	«Μέτρον άριστον»	157
5.	Καλλιτεχνική ιστόρηση	157
6.	Συμμετοχική αναζήτηση	158
7.	Πρακτικές συμβουλές	159
8.	Μια διαφορετική «εικονική» πραγματικότητα	160
Γ. ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ		
1.	Διάσταση λόγου και εικόνας;	162
2.	Εικονικές πραγματικότητες	164
3.	Μεταβολισμός των εικόνων	165
4.	Εκκλησία και επικοινωνία	166

Δ. ΟΙ ΑΚΡΕΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ

1.	Επικοινωνιακές ακρότητες	167
2.	Επικοινωνιακές αξίες	168
3.	Οι άκρες της επικοινωνίας	169

Ε. ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

1.	Παραδοσιακό Πάσχα	170
2.	Επικοινωνιακές προοπτικές	171
3.	Εκκλησιαστική οπτική	172
4.	Με στόχο τη σύνθεση	173

ΣΤ. Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΩΣ ΝΟΟΤΡΟΠΙΑ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ

1.	Νοοτροπία	175
2.	Από την ιδιο-τροπία στο πρόσωπο	176
3.	Ο κοινός νους	177
4.	Σώος σημαίνει ολόκληρος	177
5.	Θεωρία και πράξη	178
6.	Εξέλιξη	178
7.	Πορεία προς το έσχατο	179
8.	Νόστος	180
9.	Η εξέλιξη του "κόσμου"	181
10.	Η αυτο-αναίρεση του Θεού	182
11.	Οικο-λογία	182
12.	Η νοοτροπία σε εξέλιξη	183
13.	Προς ένα καλύτερο χθες	184
14.	Εξ-ουσία της περι-ουσίας	185
15.	"Άσκηση" εξουσίας	186
16.	Κοινωνική μέριμνα	187
17.	Παιδεία	188
18.	Πρόταση Ορθόδοξης Ευρωπαϊκής Ελληνικότητας	189

Ζ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

1.	Η τηλεόραση ως μέσον επικοινωνίας	191
2.	Η επικοινωνιακή φύση της Εκκλησίας	193
3.	Το ερώτημα της εκκλησιαστικής τηλεόρασης	195
4.	Ως τότε	197

ΑΡΧΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ 199

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Κείμενα Α. Μ. Σταυρόπουλου

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΣΣΕΩΣ

Εύλογία καὶ δῶρο Θεοῦ

Μὲ τὴν ἔγαρξη τῆς πασχαλιγῆς περιόδου, ἥδη ἀπὸ τὴν λειτουργία τῆς Ἀγαστάσεως, σὲ δλους μας κάνει ἐγένετο τῇ πολυσήμαντῃ θέσῃ καὶ χρήση τοῦ ὄρου «λόγος» στὰ κείμενα ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἐκείνη τῇ νύχτᾳ.

«Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων,..., ὃν ἤρεξατο δὲ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν» (Πράξεων α' 1). Αὐτὸς δὲ Ἰησοῦς, γιὰ τὸν Ὁποῖο κάνει λόγον δὲ εὐχαγγελιστής Λουκᾶς στὶς Πράξεων, εἶναι δὲ ἕδος, ποὺ ὡς «Ἄλλος γάρ οὗτος ἦν πρὸς τὸν Θεόν καὶ ἦν ἀρχὴ» καθὼς μᾶς ἀναφέρει δὲ εὐχαγγελιστής Ἰωάννης (α' 1).

Τι εὐλογία δύμας Θεοῦ εἶναι: αὐτή, δταν μιλώντας ἐλληνικὰ μποροῦμε νὰ διακρίνουμε ἀσυγχύτως τὶς ποικίλες ἔγγονες μᾶς τόσο πλεύσας λέξης, δπως εἶναι: ἡ λέξη «λόγος». Δῶρο Θεοῦ ἀκριβὲ δὲ ἀνθρώπινος λόγος καὶ ὡς δύμα, ἀλλὰ καὶ ὡς ίδιας λειτουργία τοῦ γοῦ, ὡς λογικό.

Ἐγδιάθετος ἡ ἔναρθρος, δὲ ἀνθρώπινος λόγος εἶναι: ἔνα χάρισμα, ποὺ ἡ ἀπουσία του, στὶς διάφορες παθολογικές καταστάσεις, μᾶς κάνει: νὰ αἰσθανόμαστε πόσῳ φτωχότερος γίγεται: δὲ ἀρέμος μας. Ἡ παρουσία του φέρνει: μᾶς τάξη στὴ σύγχυση τῶν αἰσθημάτων καὶ μᾶς διογθάει: γὰρ διατυπώνομε μὲ ἀκρίδες τὶς σκέψεις μας καὶ γὰρ συμμαζεύσουμε τοὺς λογισμούς μας.

Ο ποιμαντικὸς λόγος

«Ἄγ δὲ κάθε λόγος ποὺ προφέρεται: ἔχει: σημασία, καὶ ἀγ γιὰ κάθε λόγο ἀργὸ θὰ δώσουμε λόγο» (Ματθαίου: 6'

36), θαρύγουσα σημασία ἔχει: δο λόγος τοῦ ποιμένα, δο ποιμαντικὸς λόγος ποὺ ἀπευθύνεται: πρὸς τὸν πιστό. Εἴτε στὸ κήρυγμα λέγεται, εἴτε στὴν κατήχηση, εἴτε στὴν Ἰ. ἔξομολόγηση, εἴτε στὴν συμβούλευτικὴν πράξη, ἀλλὰ καὶ στὶς ποιμαντικὲς ἐπισκέψεις καὶ περιστασιακὰ στὴν δπο:αδήρποτε συγάντηση, εὐκαίρως - ἀκαίρως.

Ο λόγος, δπως γνωρίζουμε, σαρκώνεται, παίρνει σάρκα καὶ δστα, διαμορφώνει: ζωές, οἰκοδομεῖ μὰ καὶ γκρεμίζει: «κόκκαλα δένει ἔχει: καὶ κόκκαλα τσακίζει». Μπορεῖ γὰ εἶγαι: παρακλητικὸς καὶ παρήγορος, ἐπιτακτικός, κατήγορος καὶ ἐπιτιμητικός, ἐπανετικός καὶ ἐγθαρρυγτικός, νὰ σὲ ἀγενάζει: στὸν ἄδη, πληθωρικός καὶ ἀπέρριτος, νὰ γεγνάει: ἐλπίδες ἢ γὰ δδηγεῖ σὲ ἀπόγνωση. Νὰ εἶγαι: χαριτωμένος, «ἄλατι ήρτυμένος» ἢ ἄγοστος, διρετός καὶ μονότονος ἢ ἐνδιαφέρων καὶ ἐλκυστικός.

Αὐτὰ τὰ χρακτηριστικὰ τοῦ λόγου ποὺ ἀγαφέραμε δὲν εἶναι ἀδιάφορα γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ θέλουμε γὰ πετύχουμε προφέροντας τὰ λιγοστὰ ἢ τὰ πολλά μας λόγια. "Ἄν γιὰ τὸν ποιμένα «μία τις δέδοται: θεραπείας δδός, ἢ διὰ τοῦ λόγου διδασκαλία» (Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος PG 48, 665)¹, τὸν λόγο χύτῳ δφείλουμε νὰ τὸν προφέρουμε μὲ τὶς καλλίτερες δυνατότητες συθῆκες, μὲ τρόπο ποὺ τὸ γόγμά του γὰ φθάγει: ἀκέραιο στὸν παραλήπτη καὶ γὰ γίνεται: καταγοητό.

Ἄσφαλῶς, στὸ σημερινό μας σημείωμα, δὲν εἶναι: δυνατὸ νὰ ἔξαγτλήσουμε δλει τὶς προύποθέσεις ποὺ ἀπαιτοῦνται: ὅστε δο ποιμαντικὸς λόγος γὰ εἶγαι: ἀποτελεσματικός καὶ θεραπευτικός γιὰ τὸν ἀκροώμενο. Θὰ θίξουμε μερικὰ μόνο σημεῖα, τὰ δποῖα θεωροῦμε ἀπαραίτητα καὶ ποὺ μερικὲς φορὲς μᾶς διαφέρουν. Σημεῖα, ποὺ ξως νὰ θεωροῦνται: ἔξωτερικὰ ἢ τυπικά, τὰ δποῖα δμως ἐπι-

δροῦν στὴν πορεία μᾶς συζητήσεως, στὸ διάλογο ποὺ
ἡδη ἔχουμε ξεκινήσει καὶ ποὺ μποροῦν γὰρ ἀναστείλουν
τὶς καλλίτερές μας προθέσεις καὶ γὰρ ἀποδυγμάτουν κά-
θε μας προσπάθεια.

Γραπτὸς καὶ προφορικὸς

Μέλοντας γιὰ σημεῖα τῆς στίξεως, ποὺ χρησιμοποιοῦμε συγή-
θως στὸν γραπτὸν λόγο. Τὰ σημάδια αὐτὰ τὰ μεταχειρι-
ζόμαστε στὴν προσπάθεια ποὺ καταδάλλουμε, διαχειρίζομε γὰρ
παραστήσουμε μὲ τὸ γράψιμο, αὐτὸν ποὺ δείχγεις:
ή φωνή μας, πρᾶγμα, δέδια:α, ποὺ εἶναι ἀρκετὰ δύσκο-
λο. Τὰ χρησιμοποιοῦμε, δμως, γιὰ γὰρ μᾶς δείχγουν ποὺ
πρέπει: γὰρ σταματάμε καὶ πόσῳ κάθε φωρά, καὶ πῶς γὰρ
χρωματίζουμε τὴ φωνή μας. Ἀγ ἔλειπαν, θὰ ἡταν δύσκο-
λο γὰρ καταλάβουμε τὸ νόημα διαβάζοντας².

Ἄν, λοιπόν, γιὰ τὸν γραπτὸν λόγο συγηθίζουμε γὰρ
δίγουμε τόση προσοχή, ὅτε δὲ ἀναγγέστης γὰρ κατανοή-
σεις ἀκριβῶς αὐτό, ποὺ μὲ τὸ κείμενό μας θέλουμε γὰρ τοῦ
μεταδώσουμε, τὴν ἵδια προσοχὴ τουλάχιστο θὰ πρέπει: γὰρ
καταβάλλουμε καὶ στὸν προφορικὸ μας λόγο. Ἐλειψη
ἀνάλογης προσοχῆς μπορεῖ γὰρ ἐπιφέρεις παραγνήσεις, πα-
ρεξηγήσεις, ἀστοχίεις καὶ φόρτιση τοῦ λόγου τέτοια, ποὺ
γὰρ δημιουργήσει μίαν ἀτμόσφαιραν ἀνάμεσα στοὺς συγομ-
λητές ἀνυπόφορη.

Τὰ σημεῖα τοῦ λόγου

Πότες φωρέεις δὲν μιλᾶμε τὰ γὰρ ἔχουμε ξεχάσεις: τε-
λείως τὴν ὑπερβητικὴν αὐτῶν τῶν σημαδῶν. Μέλομες ἀτέλειες:ω-
τα, ἀσταμάτητα, χωρὶς ἀναπνοή. Κάποτε, δμως, ἔρχεται:
μιὰ στιγμὴ ποὺ πρέπει: γὰρ τελειώνουμε. Ἡ τελείωση
στιγμὴ γιὰ εἶναι ἀπαρχίτητη καὶ δμως τὴν λησμονοῦμε.

"Ετοι: περγάμε ἀπὸ τὸ ἔνα νόημα στὸ ἄλλο, χωρὶς γὰρ δί-
νουμε τὴν εὐκαιρία στὸν συνομιλητή μας νὰ σταματήσει:
καὶ αὐτὸς γιὰ λίγο, γὰρ στοχασθεὶ πάνω σ' αὐτὸ ποὺ τοῦ
ἔχουμε προτείνεις..

"Ἄγγει, δύμας, ληφθεὶς τὴν τελεία, τὶς περιβοτέρες
φορὲς μιλᾶμε μονοκόδιματα, χωρὶς καὶ διὰ μη καὶ ταῖς καὶ
ἄνω ταῖς γιὰ μὲν, χωρὶς γὰρ παίργουμε οὕτε ἀνάσα.
Στὴν διασύνη μας γὰρ τὰ ποῦμε δλα καὶ γρήγορα παρα-
συρόμαστε καὶ δὲν τογιζούμε ἔκει ποὺ πρέπει: τὰ λόγια
μας, δὲν κάγουμε τὶς ἀγτίστοιχες διακοπές καὶ παρατύ-
ρουμε τὸν συνομιλητή μας σὲ ἀνάλογη συμπεριφορά.

"Ο λόγος δὲν εἶναι: πάντα λόγια, ή σιωπὴ μπορεῖ γὰρ
εἶναι: πιὸ εὔγλωττη καὶ πολὺ χρήσιμα ἀποδεικνύονται:
καὶ τὰ ἀποστολαῖς: ω πη ταῖς καὶ... Δὲν χρειάζεται: γὰρ
νηποτομοῦμε τὴν νοημοσύνη τοῦ ἄλλου, καταλλοβίγει πολὺ¹
περιβοτέρα ἀπὸ τὰ ποὺ τοῦ λέμε. Καὶ ἔχουμε κάποια
ἀμφιδολία τὴν ἀπορία, γιὰ τὰς μποροῦμε ν' ἀγεθοκατε-
βάσουμε τὴν φωνὴν μας γιὰ γὰρ ρωτήσουμε τὴν διξιούμε
τὴν ἀπορία μας.

"Τὸ ἐρώτημα ταῦτα ἡ τὰ ἐρωτηματικά μας,
κάποιες φορές, δίγουν καλύτερη ἀπάγνηση ἀπὸ τὶς ἀπαγ-
νήσεις μας. Ο ποιμαγτικὸς διάλογος εἶναι: δπωσθήποτε
καὶ μιὰ μαθητεία καὶ εὐκαιρία γιὰ τὸν πιστὸ γιὰ μά-
θει: γὰρ διερωτᾶται: ἀλλὰ καὶ γὰρ θέτει: τὶς σωστὲς ἐρωτή-
σεις στὸν πνευματικό του σύμβουλο. "Οπως ἔχει: λεχθεῖ:
«οἱ σωστὲς ἐρωτήσεις εἶναι: σημαγτικότερες ἀπὸ τὶς σω-
στὲς ἀπαγνήσεις σὲ λαχθασμένες ἐρωτήσεις».

"Δίπλα δύμας στὴν ἀμφιδολήτηση χρειάζεται: καὶ διὸ λό-
γος θαυμασμοῦ, ἐπαίγουν καὶ τιμῆς. Συνήθως διὸ λόγος μας:
εἶναι: ἐπιχριτικός, ἐπιτιμητικός: ἀπαφεύγει: τὸν θαυμα-
σμό, τὸν ἐπαιγον καὶ τὴν τιμήν. Διαχράφουμε μὲ μὲν μο-
νοκογδύλια τὰ θαυματικά ταῦτα.

στὴν ἀγόρευσή μας καὶ στὴν «ἀγορά» μας σὰν εἶδη που
ἔχουν ἔλλειψη ή εἰγκα: ἀγεπαρκῆ. Κ: δημως, δ λόγος του
Ἀθέατα Ἰσαάκ του Σύρου σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἴνα: κατη-
γορηματικός:

«Οιαν θέλεις νὰ συμβουλεύσεις κάποιον σιὸ
καλό, τίμησε τον μὲ λόγο ἀγάπης· γιατὶ τίποτε
ἄλλο δὲν πείθει τόσο τὸν ἀνθρώπο, ώστε νὰ
μεταβάλει ἑαυτὸν ἀπὸ τὴν κακία στὴν ἀρετή,
ὅσο ή τιμὴ τὴν δύοια βλέπει ἀπὸ σέραν.

(Λόγος ΟΓ'. βλ. καὶ τὸν Ε').

»Αλλες φορές πάλι: χρειάζεται: νὰ κλείσουμε μέτω σὲ
π αρέ ο θεσσαλονίκη μαζί λέξη ή μαζί φράση του συγομι-
λητή μας, που ξένηγει ή συμπληρώνει: τὰ λεγόμενα, ἀλ-
λαχ δέν θέλουμε, τὴ στιγμὴ τουλάχιστον που λέχθηκε, γὰρ
δώσουμε ὑπερβολική προσωρινή. Δέν τὴν ἀγγοσύμης χωρὶς
δημως καὶ γὰρ τὴν προσδάλουμε. Ἡθελημένη τὴν θέτουμε
σὲ παρένθεση, κάνουμε σὰ γὰρ μὴν τὴν ἀκούσαμε. Τὴν
κατάλληλη στιγμὴ μπορεῖ γὰρ τὴν ἐπαναφέρουμε στὴν
ἐπιφάνεια.

Δέν ξέχντλήσαμε, δέδοικα, μὲ δσα ἀναπτύξουμε πιὸ
πάνω, δλα τὰ σημεῖα τῆς στίξεως τῆς γεωελληνικῆς γραμ-
ματικῆς ή τῆς δικῆς μας «ποιμαντικῆς γραμματικῆς». Θίξαμε μερικὰ μόνο σημεῖα καὶ μὲ τρόπο που είνα: δυ-
γακόν γὰρ διαφωτίσουν λιγο τὰ ποιμαντικά μας στιγματικά,
που ἀποτελοῦνται: καὶ αὐτὰ ἀπὸ στιγμές του λόγου.

Πρὶν θέσουμε δημως τελεσθεῖσι αἱ παντελεῖσι
στὸ σημερινό μας σημείωμα θέλουμε γὰρ ὑπενθυμίσουμε
μία ἐπιστολὴ του Μ. Βασιλείου (τὴν ὑπὲρ ἀρ. 333),
τὴν διποίκια ἀπηγόρουνε σ' ἔναν ἐπαγγελματία γραφέα. Τὸ
περιεχόμενό της συμπληρώνει: μὲ τρόπο θυμαστὸ καὶ

ἀποδίδει: ἐπιγραμματικὰ δια ἐμεῖς ἐπιχειρήσαμε σήμερα γὰ διατυπώσουμε:

«Τὰ λόγια ἔχοντα φύση φτερωτή. Γιανιό, παθώς αὐτὰ πειοῦν, χρειάζονται σημάδια, ὅστε αὐτὸς ποὺ γράφει νὰ προλαβαίνει τὴν ταχύτητά τους. Λοιπόν, παιδί μου, κάνε τέλεια τὰ γράμματα καὶ βάζε σημεῖα στίξης στὶς προτάσεις κατὰ νόημα. Γιατὶ ἀπὸ μικρὰ λάθη ἀπεινχαν πολλὰ σπουδαῖα λόγια ἐνῶ μὲ τὴν ἐπιμέλεια αὐτουνοῦ ποὺ γράφει πεινγαίνει τὸ σκόπο του τὸ λεγόμενο»³.

1. Γιὰ τὸν λόγο ὡς δργανο πνευματικῆς θεραπείας κατὰ τὸν I. Χρυσόστομο ἀναπτύσσει δ. Καθηγητῆς Εὐάγγελος Θεοδώρου στὸ περ. «Ο Εφημέριος», 15 Φεβρουαρίου 1983, σ. 42.

2. Συνοπτικὰ γιὰ τὰ σημεῖα τῆς στίξεως, διλ. Ν ε ο ε λ-λ η ν : κ η Γ ρ α μ μ α τ : κ η (ἀναπροσαρμογὴ τῆς Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Μανδλη Τριανταφυλλίδη), Αθήνα, Εκδ. Ο.Ε.Δ.Β., 1982, σ. 30-33.

3. Η ἀπόδοση εἰναι: τοῦ Επιμελητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Γιώργου Α. Τσανανᾶ ἀπὸ τὸ ξερθρο του, Χιονορρ στὸ Μέγα Βασίλειο. Δημοσιεύτηκε στὸν ἑόρτιο τόμο 1600ῆς ἑπτετέστου Μ. Βασιλείου, Θεσσαλονίκη 1981 (σ. 210).

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ἐπικοινωνίες καὶ ἔλλειψη ἐπικοινωνίας

Στὸ περασμένο μας σημείωμα κάγαμε λόγο γιὰ τὴ χρήση «σημείων στίξεως» στὸν πομαντικὸ διάλογο ὥστε δὲ λόγος γὰ εἶναι ἀποτελεσματικὸς καὶ θεραπευτικὸς γιὰ τὸν ἀκρούμενο. Ὁπωςδήποτε δὲν ἔξαγετλήσαμε τὸ θέμα. "Αγ δώσαμε δρισμένες προϋποθέσεις, δὲν καλύφαμε τὶς συνθῆκες ἐκεῖνες, κάτω ἀπὸ τὶς δύοτες δὲ λόγος μας προφερόμενος θὰ φθάζει μὲν ἀκέραιο τὸ μήνυμά του στὸν παραλήπτη καὶ θὰ γίνεται κατανοητός.

Ἡ πιὸ κρίσιμη στιγμὴ ἑνὸς διαλόγου εἶναι: ἀσφαλῶς ἐκείνη κατὰ τὴν δύοια ἐπιτελεῖται: ἡ ἐπικοινωνία ἢ ἀφοῦ διακοπεῖ, ἡ στιγμὴ ποὺ ἀποκαθίσταται: καὶ ὑπάρχουν ἀμφιδολίες κατὰ πόσο θὰ εἶναι: δριστική. Στὴν ἐποχὴ μας, ποὺ χαρακτηρίζεται ως «ἡ ἐποχὴ τῆς ἐπικοινωνίας», παρὰ τὴν ἔξαπλωση τῶν ἐπικοινωνιῶν, κοντιγῶν ἢ μακρινῶν, φάίνεται: γὰ πάσχουμε ἀπὸ τὴν ἔλλειψή της.

Ἐνῷ μᾶς κατακλύει: ἔνα πλήθος πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων· ἑνῶ ζοῦμε σ' ἔγαν κόσμο καταπληκτικῶν ἐφαρμογῶν τῆς πληροφορικῆς, ἀντικρύζουμε συγεχῶς στὰ μάτια τοῦ ἄλλου, σὰν πάνω σὲ κινητή θύρων ἐκεῖνο τὸ ἐκνευριστικὸ φᾶσις γυγνωρεῖτε: διακοπή». Πολλὲς φορὲς μάλιστα χωρὶς τὸ «μᾶς συγχωρεῖτε» διακόπτεται: ξαφνικὰ ἡ ἐπαφὴ καὶ ἀπελπισμένοι περιμένουμε τὴν συνέχεια. Ο πομπὸς δὲν ἐκπέμπει: ἡ δέκτης ἔχει: θλάδη καὶ γνόμαστε ἡθελημένα ἢ ἀθελά μας οἱ νεκροπομποὶ τοῦ λόγου.

Πόσες φορὲς δὲν συλλαμβάνουμε τὸν ἔχυτό μας νὰ φύθυρίζει: ἡ γὰ φωνάζει δυνατὰ τὴ φράση: «μᾶς ἐπικοινωνεῖς τώρα;» ἢ «δὲν ἐπικοινωνεῖς». Φάίνεται: σὰ γὰ ἐκπέμπουμε σὲ ἄλλες συχνότητες!

Τὸ ἔδιο τὸ λεξιλόγιό μας, ἐπηρεασμένο καὶ αὐτὸ ἀπὸ τῇ γλώσσᾳ τῶν τηλεπικόσιων, φαίνεται: γὰρ μήν ἐπαρκεῖ. Οἱ λέξεις εἰς τοὺς δρέποντας ἐρημικὰ τὰ λεκτικότητα τὴν ὁδομοφύλακες,

ποὺ μᾶς δένουν καὶ διαπιστώνουμε, διτοῦ
«τὸ στόμα μας δὲν ὑφίσταται,
σύμφωνα μὲ τὸν ποιητή¹.

Ο λόγος, ποὺ στὴν οὖσί του εἶναι: καμαρένος γάλακτος:κοινωνεῖ, δὲν λειτουργεῖ, καταδικασμένος σὲ ἀφασία. Ο λόγος γίνεται: λόγια, «ἔπεια πτερόεντα», ποὺ ἴπτανται: χωρίς στόχο καὶ προορισμό, χαμένα στοὺς δριζούντες τοῦ κόσμου ἀντὶ γὰρ ἀνοίγουν τὰ ἔδια δριζούντες².

Εἶναι: πολλοί ἔκεινοι: ποὺ ὑποστηρίζουν διτοῦ: ἡ πληθώρα τῶν λόγων, τῶν πληροφορῶν κάνει: ὥστε σήμερα γὰρ σπανίζει: δ λόγος καὶ γάλαδηγούμεθα μάλιστα στὴν παθολογία του, ποὺ τὴν ἀποδίδουν κατὰ σχῆμα δέξιμωρο στὴν ὑπερβολήν ἀνάπτυξη τῶν ἐπικοινωνιῶν.

Ἄγαν, δημως, ἡ ἀνάπτυξη αὐτὴ διδήγησε σὲ κάποια σχετικὴ ἀποδιοργάνωση τῆς ἐπικοινωνίας, ἀνάγκασε τὶς ἐπιστήμες ποὺ ἀσχολοῦνται: μὲ τὰ προσβλήματα μεταδοσεῶς, διαδικασίεως, λήψεως καὶ ἐπεξεργασίας πληροφορῶν γὰρ ἀπαιτήσουν τὴν ὑπαρξηγενεκῶν καὶ εἰδικῶν συνθηκῶν, ποὺ θὰ εὑνοοῦσαν τὴν ἐπικοινωνίαν καὶ τὴν μεταδιδασην τῶν πληροφορῶν.

Ἡ ἔξιλέξη τῆς θεωρίας τῆς Πληροφορήσεως (πληροφορικῆς ἢ ἐπικοινωνίας), σὲ στενή σχέση μὲ τὴν Κυbernetikή, διφείλεται: σὲ συγκεκριμένα τεχνικὰ προσβλήματα τῶν τηλεπικοινωνιῶν, ποὺ αὐτές προσπάθησαν γὰρ τὰ ξεπεράσουν.

Οἱ συνθήκες ποὺ εὑνοοῦσαν ἔκειται τὴν ἐπικοινωνία μπο-

ροῦν, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, γὰρ εὐγοήσουν κάθε μορφὴ ἐπικοινωγίας. Φρονοῦμε, δτ: ἡ ποιητικὴ πολλὰ γὰρ ὠφεληθεῖ, καὶ ἐπικοινωγία θὰ εἶχε πολλὰ γὰρ ὠφεληθεῖ, σὺ δὲ γένεται τὴν ἀπατουμένην προσοχὴ στίς συνθῆκες ἔκεινες

«Τὸ στόμα μας δὲν νφίσταται».
Πίνακας τοῦ Δ. Κοκκινίδη (1974).

ποὺ θεωροῦνται: ἀναγκαῖες γιὰ τὴν καλὴ μετάδοση πληροφορίῶν, δταν μάλιστα ἔχει τὴν καλὴ τύχη νὰ προσφέρει τὸ χαρούμενο μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου ποὺ εἶναι: «πληροφορία πίστεως» ('Εθραίους : 22) ³.

Στοιχεῖα μεταδόσεως ἐνδεικνύματος

"Ἄς δοῦμε, ὅμως, στὴ συγένεια, τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνται: ἀπαραίτητα σὲ κάθε μεταδίδαση πληροφορίας καὶ ἀπὸ τὰ δισταῖς ἔξαρταται: ή ἀποκατάσταση τῆς ἐπικογνώσιας.

1. Καθορισμὸς τοῦ περιεχομένου ποὺ μηνύματος.

"Ἀρχικὰ πρέπει: γὰ προηγγέθει δικαθορισμὸς τοῦ περιεχομένου τοῦ μηνύματος ποὺ πρόκειται: γὰ μεταδώσουμε καὶ θέλουμε νὰ τὸ ἐννοήσεις δισυνομιλητής μας. "Αστραλῶς θὰ πρέπει: γὰ ἔχει προϋπάρξεις μέσα μας μία σὲ δάσθιος ἐπεξεργασία τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ γὰ ἔχουμε ἀποκτήσεις μιὰ διλοκληρωμένη ἀντίληψη γιὰ τὸ πῶς ἀντιμετωπίζει: ή δρθόδοξη παράδοση τίς ποικίλες διαστάσεις καὶ πτυχὲς τῶν ἀνθρωπίνων προσβλητικῶν. "Ακόμα, τί λόγο προσφέρει: γιὰ δλα τέκεινα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν ἀνθρωπό σήμερα. "Ολα αὐτὰ δὲν εἶναι πάντοτε δεδομένα καὶ οὔτε εἶγα: εὔκολο νὰ δίκουμε λόγο ἐκ τοῦ προχείρου σὲ καθέγαν ποὺ μᾶς τὸν ζητᾶ.

2. "Υπαρξὴ ἐνδεικνύματος λεξιλογίου.

"Ἐστω, δμως, δτ: ἔχουμε καταλήξεις στὸ περιεχόμενο. Δεύτερη φροντίδα μας θὰ είναι, τὸ μήνυμα αὐτὸ γὰ μεταδοθεῖ μὲ ἔνα μονοσήμαντο λεξιλόγιο. Δὲν ἀρκεῖ γὰ ἔχουμε καθορίσεις τὸ περιεχόμενο τοῦ μηνύματος πρέπει: γὰ τὸ διατυπώσουμε σὲ δρους, σὲ εἰκόνες, σὲ λέξεις, σὲ στάσεις, γεγονά σὲ ἔγκα καὶ δὲν: καὶ μονοσήμαντο

ῶστε νὰ μὴν ὑπάρχει πιθανότητα γὰ παρεξηγηθεῖ η γὰ παρανοῆσει.

Σήμερα, δμως, δπως δλοι: γνωρίζουμε, κινούμεθα στὸ χῶρο τοῦ πολυσημάντου. Οἱ λέξεις ἔχουν μᾶλλον ἀπερία νοημάτων, ποὺ εἰναι: ἵκανη γὰ διαταράξει: κάθε ἐπικοινωνία καὶ τὴν πιὸ στοιχεώδη μετάδοση τοῦ μηνύματος. "Ἄς πάρουμε γιὰ παράδειγμα τὴ λέξη ἀγάπη. Πόσα δὲν ὑπονοοῦνται: κάτω ἀπ' αὐτήν. "Ἀλλοτε, πάλι:, τὸ νόημα μᾶς λέξεως εἶναι: συγκεχυμένο. Τί εἶναι: ἀμαρτία, τὶ σημαίνει: ἐνοχή; Ἡ νηστεία ἔξιστηται: μὲ τὴ δίαιτα, οἱ μετάγοιες καὶ οἱ γονυκλισίες μὲ τὶς γυμναστικές ἀσκήσεις η καὶ τὴν γιόγκα κ.τ.τ.

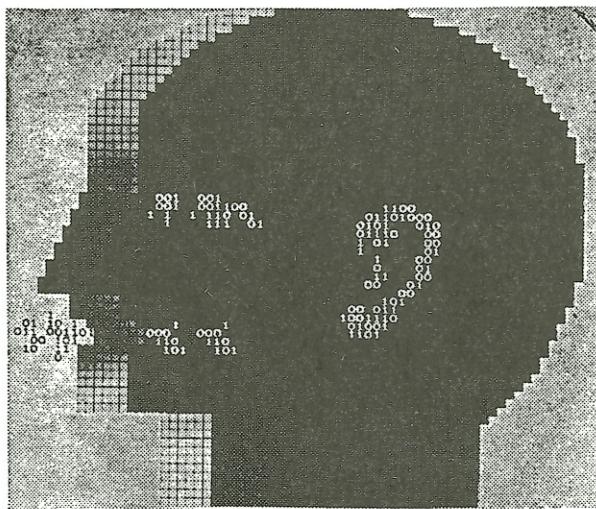
Θὰ πρέπει λοιπὸν γὰ ἔξοικειωθοῦμε καὶ μὲ τὴν τρέχουσα σημασία τῶν λέξεων, ἔτσι: δπως κυκλοφοροῦν στὶς «διαλέκτους» τῶν διαφόρων κοινωνιῶν δημάδων καὶ τάξεων ποὺ τὶς χρησιμοποιοῦν, γιατὶ στὸ τέλος ἄλλα θὰ λέμε καὶ ἄλλα θὰ καταλαβαίνουμε. "Εστω κι: ἀγ δὲν δμαλεῖ δ ποιμένας τὴν ἴδια γλώσσα, πρέπει: γὰ φροντίσει: γὰ μάθει: τὶ ἀνταποκρίνεται: περιεστέρο στὶς διάφορες κατηγορίες πιστῶν. Νὰ οἰκειοποιηθεῖ τὶ ἀκοῦγε, τὶ βλέπουν· νὰ διακρίνει: τὰ ἔνδιαφέροντά τους. Μὲ ἄλλα λόγια γὰ προσοικειωθεῖ τὸν κώδικα τους.

Εἶναι: γνωστό, δτι: κατὰ τὴν μεταβίβαση πληροφορίων ὑφίσταται: πάντοτε μερικὴ ἀπώλεια τοῦ νοήματος, ποὺ διείλεται: σ' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν μεταβίβαση. "Ἄς σκεψθοῦμε τὴν παραμόρφωση τοῦ μηνύματος ποὺ θὰ προκύψει: σὲ περίπτωση ποὺ δικάδικας εἶναι: διαφορετικός. "Ἡ ἀλληλοκαταγόηση θὰ συγχωνεύει: μεγάλες δυσκολίες.

3. Προγραμματισμὸς η προδιναγεγραμμένη εὑσισθησία.

Ἡ κατανόηση τῆς πληροφορίας ποὺ μεταδίδεται: γίνεται: ἀπὸ τὸν ἀποδέκτη τῆς ἐπὶ τῇ θάσει: ἔνδι προγραμ-

ματιώμου τοῦ ἔδου τοῦ δέκτη. 'Ο δέκτης, δηλαδή, ἔχει προγραμματισθεῖ μὲ τρόπο ποὺ νὰ δέχεται δραμένες πληροφορίες' ἀλλες πάλι γὰ τὶς ἐνισχύει καὶ ἄλλες γὰ τὶς ἐξασθεγεῖ. Υπάρχει κατὰ κάποιο τρόπο ἔνας περιορισμὸς τῆς δεκτικότητας, μὰ εὐασθησία ποὺ δέχθιμός της ποιιᾶται: ἀπὸ πληροφορία σὲ πληροφορία.

«Λέξεις ποὺ δρέπουν ἐρημικὰ τὴ λεκτικότητα». Ψηφιακή ἀπεικόνιση δικτύου ἐπικοινωνίας.

'Ο προγραμματισμὸς αὐτὸς η η προδαγεγραμμένη εὐασθησία εἰδοκῶν κατηγορῶν η διμάδων πιστῶν (νέων, ἐνηλίκων, γερόντων, ἐγγάμων, ἀγάμων, ἀδιαφόρων κ.λπ.) ἐξηγεῖται: ἀπὸ τὸ γεγονός, δτ: οἱ διμάδες αὐτές ἔχουν δικές τους ἐφέσεις, προσλήματα, ἀνάγκες, τοποθετήσεις ἀξιῶν, προτιμήσεις. Θ' ἀπευθυνθοῦμε, λοιπόν, σ' αὐτούς, λαμβάνοντας σοδαρά υπόψη αὐτή τους τὴν εὐασθησία,

ποὺ εἶναι προδιαγεγραμμένη λόγῳ τῆς συμμετοχῆς τους στὴ συγκεκριμένη αὐτὴ διμάδα.

4. Ἐπιλογὴ τῶν πληροφοριῶν.

"Αλλο σημεῖο ποὺ πρέπει: γὰ ληφθεῖ ὑπόψῃ εἶναι, διτὶ ἡ ἀντίληψη τῆς πληροφορίας εἶναι ἐκ λεκτικής. Καμμιὰ πληροφορία ποὺ ἀποστέλλει δι ποιμπὸς δὲν φθάγει αὐτούς:α στὸν ἀποδέκτη. Εἴναι ἀνάμεκτη μὲ πλήθισος ἄλλων πληροφοριῶν, ποὺ πολλὲς φορὲς ἀντιφέσουν καὶ εἶγαι: ἀντίθετες μεταξὺ τους. Ὁ ἀποδέκτης μὲ κατάλληλη διεργασία διφείλει: γὰ διαταράσσει: καὶ γὰ ἐπιλέξει. Τὸ μήνυμα ποὺ δι ποιμένας ἀπευθύνει: πρὸς τοὺς πιστοὺς γὰ διποιδήποτε ζήτημα (εἰρήνη, πεῖνα, ἔκτρωσεις, ἀγνεργία κλπ.) δὲν φθάγει: μόνο του. Συγκρίνεται: καὶ ἀπὸ ἄλλες πληροφορίες, ποὺ προέρχονται: ἀπὸ τὸ σχολεῖο, τὴν οἰκογένεια, τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως, οἱ δποίες δὲν εἶγαι: πάντοτε ἐναρμογούσμενες.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, στὴν ἐπιλογὴ τῶν πληροφοριῶν, δι ρόλος τοῦ ποιμένος εἶναι σημαντικός. Θὰ διογθήσει: τοὺς πιστούς γὰ συμπληρώσουν τίς ἐλλείψεις, γὰ διορθώσουν τυχὸν λανθασμένες πληροφορίες ἢ προκαταλήψεις· καὶ πρὸ παντὸς γὰ ἐπιτύχουν μᾶλι ἀρμονικὴ καὶ διλοκήρωμένη σύνθεση ὅλων τῶν διαστάσεων τοῦ θέματος ποὺ τοὺς ἀπασχολεῖ. Ὁ ρόλος του κυρίως δὲν θὰ συγίσταται τόσο στὸ γὰ τοὺς δώσεις μᾶλι λύση ἢ λύσεις, δισο γὰ τοὺς διογθήσεις: γὰ διακρίνουν ἀνάμεσα σὲ τόσες συσσωρευμένες ἀντιφατικές πληροφορίες καὶ γὰ κάγουν τὴν κατάλληλη ἐπιλογὴ. Μ' αὐτὸν τὴν τρόπο θὰ ἀσκήσουν οἱ πιστοὶ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ συγείδησή τους στὴ λήψη ἀπὸ φάσεων γ.

5. Αμφίδρομη ἐπιειδωνία.

"Οσο προσεκτικός, διμως, πρέπει: γὰ εἶναι: δι ποιμένας στὴ μετάδοση τῶν δικῶν του πληροφοριῶν, ἄλλο τόσο

πρέπει: νὰ λαμβάνεις ὑπόψη καὶ τὴν ἀντίστροφη κίνηση. Σὲ κάθε μεταδίδαση πληροφορίῶν ὑπάρχεις καὶ μετάδοση ἀπὸ τὸν ἀποδέκτη πρὸς τὴν διεύθυνση τοῦ ἐκπέμποντος. Ἡ ἐπικοινωνία εἶγαις ἀμφιδρομή, ή πληροφορία δὲν κινεῖται: σὲ μονοδρόμους.

Οἱ πληροφορίες ποὺ προέρχονται: ἀπὸ τοὺς ἀποδέκτες τοῦ μηνύματος εἶναι: πολύτιμες γαζί τι συμβάλλουν στὴν καλλίτερη γνωριμία ἀπὸ τὸν ποιμένα τῶν πιστῶν, μὲ τοὺς διποίους ἔρχεται: σὲ ἐπαφή. Προσεκτικὴ παρατήρηση τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν θὰ εἶναι: πρὸς διφελος τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου γαζί τὰ διθεῖ ή δυγατότητα στὸν ποιμένα νὰ παρατηρήσεις: τὴν διαγωγή, τὶς ἀντιδράσεις τῶν πιστῶν, ὡςτε νὰ δελτιώγεις τὴν ἀντίστοιχη στάση καὶ συμπεριφορά του καθὼς καὶ τὶς δυγατότητες διοχετεύσεως τοῦ μηνύματος.

«Ἐνδέ δέ ἔστι χρεία»

‘Ὑπωσθῆτε, τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀναφέρομες ἀπὸ τὶς ἐπιστῆμες τῆς ἐπικοινωνίας δὲν ἀρκοῦν ἀπὸ μόνα τους γιὰ τὴν ἀποκατάστασή της μεταξὺ ποιμένων καὶ ποιμανομένων. Εἶγαι σημεῖα στηρίξεως, ἔνας δδηγγητικὸς μίτος γιὰ νὰ μὴ χαθοῦμε στὸν λαδύριγνο τῶν πληροφοριῶν. “Αγ πάσχεις ἀπὸ κάτι: ή ἀγθρωπότητα καὶ ὁ ἀγθρώπιγνος διάλογος δὲν εἶγαι τόσο ἀπὸ Ἐλλειψη πληροφοριῶν διστολὴν τὴν μνήμη τῆς κατάλληλης πληροφορίας τὴν κατάλληλη στιγμή. Ἐδῶ, δι ποιμένας εἶναι: ἀνάγκη νὰ μεταστοιχειώνεις τὰ στοιχεῖα ποὺ προσλαμβάνεις ἀπὸ τοὺς ἀλλούς καὶ νὰ δρᾶ ὡς «ὑπολογιστής», ποὺ ἔξαγεις πρὸς χρήση ἀπὸ τὴν «μνήμη» του γεώτερες καὶ παλαιότερες πληροφορίες (βλ. Ματθαίου :γ' 52).

Γ:’ αὐτό, δμως, θὰ ἀπακτηθεῖ, πέρα ἀπὸ τὴν τήρηση τῶν ἀγαφερθέντων «κακηγνωνίας», ή ἐσωτερικὴ

πεποιθηση και πίστη του πομένα πρὸς τὸ προσφερόμενο μήνυμα. Τότε, και ἡ σωπὴ ἀκόμα εἶγι: ἐπικοινωνία καθὼς μᾶς ὑπενθυμίζει δ ἄγιος Ἰησοῦς δ Θεοφόρος:

«Ἀμεινόν ἔστιν οιωπᾶν καὶ εἰναι ἢ λαλοῦντα μὴ εἰναι»⁴.

Σὲ τέτοιες, δημαρχία, περιπτώσεις εἶγι: ἀδύνατο γὰ μὴ προχωρήσει δ πομένας στὴν προφορὰ και διατύπωση του εὐαγγελικοῦ μηνύματος:

«Πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν» (Β' Κορινθίους δ' 13).

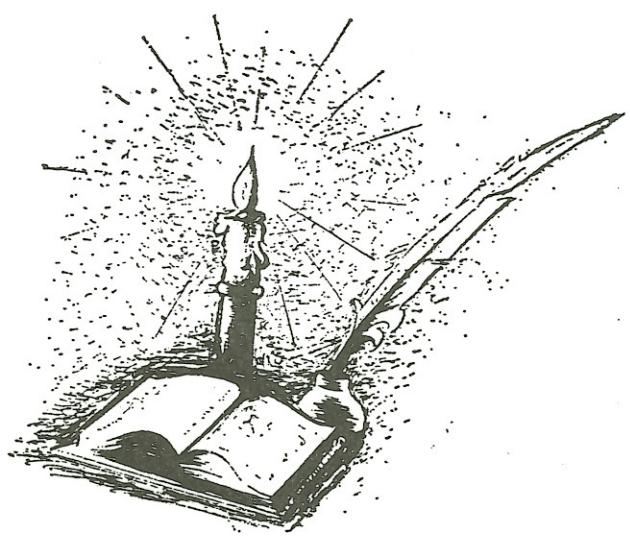
Τότε λύνονται τὰ χέρια και ἡ γλώσσα του πομένος και ἐπικοινωνεῖ πειστικά και μὲ πεποιθηση ἐνεργοποιώντας κάθε πρόσφορο μέσο.

1. Ν. Δ. Καρούζου, Φαρέτριον, Ἀθήνα, Βφιλον/βιβλία: Βφικάμινος - 17, 1981, σ. 58, 71.

2. Ἐδῶ ὥπαινίσσομαι τὴν πρόταση του Ο.Η.Ε. γιὰ τὴν φετινὴ 16η Παγκόσμια Ἡμέρα Τηλεπικοινωνιῶν, ποὺ ἕορτάζεται στὶς 17 Μαΐου: «Οἱ τηλεπικοινωνίες ἀνοίγουν δρίζοντες».

3. Βλ. Α. Μ. Σταυροπούλου, Ποιμαντικὴ προετοιμασία τῶν μελλονύμφων, Ἀθῆναι: 1971, σ. 114 - 118.

4. Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους XV, 1, «Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων» (ΒΕΠΕΣ) 2, σ. 267.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

Ἐπίκαιροι παραλληλισμοὶ

Δέσμιοι τῶν εἰκόνων

Μὲ κομιμένη τὴν ἀγάστα παρακολουθήσαμε ὅλοις στοὺς δέκτες τῆς τηλεοράσεως τὰ τελευταῖα γεγονότα σὲ Ἀγατολή καὶ Δύση. Περισσότερο ὅμως τὰ γεγονότα ἔξ ἀγατολών συγκράτησαν τὴν προσοχήν μας. Ἡταν σὰν ἡ Ἀγατολή γὰρ ἔχει τηλεοράσην πάλι τὴν φυσικήν της φοράς καὶ ὁ ἥλιος γὰρ φώτισε πάλι τὶς χῶρες της πρωτείας μὲ τὶς ἀκτίνες του. Τώρα πάλι εἶναι περισσότερες οἱ χῶρες, καὶ ὅχι μία καὶ μοναδική, αὐτές ποὺ μποροῦν γὰρ ὀγομαζτούν «Χῶρες τοῦ ἀγατέλλοντος ἥλιου». Ένδεις «ἥλιου τῆς δικαιοσύνης» ποὺ θὰ ἔξασφαλίζει τὴν μέσα στὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλευθερίαν εἰρηνική συγύπαρξη τῶν λαῶν. Η εἰρήνη ὅμως ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητής «θέλεις δύναμη γὰρ τὴν ἀγτέξεις». Νὰ δοῦμε, ὅμως, ἀπὸ ποὺ θὰ ἀντλήσουν τὴν δύναμην οἱ λαοὶ γιὰ γὰρ μπορέσουν γὰρ πορευτούν τὴν γένα πορεία τους.

Τὰ πράγματα δὲν εἶναι πάγτως τόσο ἔεικαθρισμένα ἀκόμια. Ἡ ἀγωγία συγέγει τὶς καρδιές μας μὲ τὶς εἰκόνες δίας ποὺ ἡ δορυφορικὴ λήψη ἔφερνε μέσα στὰ σπίτια μας. Τὰ σπίτια μας γίγνανται δρόμοι, ἐνῶ οἱ δρόμοι γέμιζαν ἀπὸ ἀγέστιους ἀδελφούς ποὺ ἔτρεχαν γὰρ προφυλαχτούν καὶ δὲν δρισκόταν τόπος καὶ κατάλυμα για τούς (πρβλ. Λουκ. 6' 7') καὶ κάθε δῆμα τους μποροῦσε γὰρ τοὺς δῦνηγήσει στὸ θάγατο ἔτσι ἐκτεθειμένοι ποὺ ἔστιάζονταν στὸ κέντρο τοῦ σταυροῦ ἀνελέητων

άκροβοις στῶν. Ἀναφέρομαι στὰ τελευταῖα συμβαίγοντα στή γειτονική μας Ρουμαγία.

Εἰκόνες, δημος, κατέκλυζαν ἐδῶ καὶ πολλὲς ἔδομάδες τὴν ὁρασή μας καὶ ἀπὸ ἄλλες γεωργίες. Οἱ δημοσιογράφοι κυνηγώντας τὴν ἐπιτυχία τῆς πρωτιᾶς ἔσπευδαν γὰρ «κεντράρους» ἀγαγακτισμένα πρόσωπα καὶ γὰρ τὰ προδάλλοντα στὶς μικρές δθόνες, «ἐκθέτοντάς» τα σὲ ἀγελέητα μάτια μαστικῶν ὑπηρεσιῶν ἀσφαλείας ποὺ ὑποχθόνια ἀναζητοῦσαν στή συγένεια «καρρέ - καρρέ» «ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ» καὶ «πράκτορες ξένων δυγάμεων». Κι δύο μένκια μὲ τὸ φόρο μὴ τυχόν καὶ ἐπαγαλαμβάνόταν αὐτὸς ποὺ συγένη στήν Κίνα λίγους μῆνες πρὶν¹. Ἐκεῖ, μὲ τὴ δοήθεια τῶν τέλειων λήψεων τῶν ξένων εἰδῆσεο γραφικῶν πρακτορείων, ἡ Ἀσφάλεια ἐργαζόταν συστηματικά, ἐντόπικε τοὺς πρωτεργάτες φοιτητές, τοὺς συγελάμδανε καὶ τοὺς ἐκτελοῦσε ἐν ψυχρῷ μὲ τὰ ἔξοδα δλα πληρωμένα καὶ μὲ δαπάνες τῆς οἰκογένειας, γιατὶ ἐκείνη χρεωγόταν νὰ πληρώσει τὴ χαριστικὴ δολὴ ποὺ σκότωνε τὸ θῦμα. Η οἰκογένεια, δηλαδή, ήταν ὑποχρεωμένη νὰ καταθέσει τὸ ἀγτίτυπο, τὸ δύολο ποὺ ἔξοφλοις τὴ σφαῖρα, τὸ δόλι, ποὺ ἔξασφάλιζε στὸν ἐκτελούμενο τὸν πηγαϊμό του στὸν ἄλλο κόσμο.

Καταλαβαίνετε, πόσο τὰ πράγματα μποροῦν νὰ δουλέψουν ἀγάποδα. Κι αὐτὸς ποὺ ἐμεῖς θεωρούσαμε δημοσιογραφικὸ «λαυράκι» καὶ διεθνή καταγγελία, λειτουργοῦσε τελικὰ ὡς κατάδοση καὶ προδοσία. Βλέπετε, οἱ καλές δικές μας προθέσεις δὲν ἀρκοῦν, δταν οἱ προθέσεις τῶν ἀγτιπάλων εἶναι δόλιες. Ἐκείνους ποὺ σκέπτομας, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀδικοχαμένες ζωές τῶν γένων παιδιῶν, εἶναι αὐτοὺς τοὺς νέους δημοσιογράφους καὶ διερατέρο, ποὺ κυνηγώντας τὴν ἐπιτυχία, «δούλεψαν» ἀθελά τους γιὰ τοὺς ἄλλους. Βλέπετε, δι μεταμφιεσμένος

σὲ γιαγιά τῆς κοκκινοσκουφίτσας λύκος τοῦ μύθου ἔχει μεγάλα μάτια καὶ μεγάλ' αὐτιὰ γιὰ νὰ βλέπει καὶ γ' ἀκούει καλλίτερα.

‘Οπωσδήποτε εἴμαστε τώρα πολὺ κοντά καὶ χροικὰ καὶ τοπικά στὰ γεγονότα γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ τὰ κρίνουμε τελεσίδικα. Μποροῦμε, ὅμως, νὰ καταστήσουμε λίαν ἐπιφυλακτικούς ἑαυτούς καὶ ἀλλήλους ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητα καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν μέσων ποὺ ἐπιλέγουμε. Δὲν ἀρκεῖ μόνο δὲ ἐγθουσιασμὸς τῆς στιγμῆς. Δὲν ὡφελεῖ πάντοτε γὰρ κινούμεθα «ἀψήφιστα», χρειάζεται πολλή πολλή προσοχὴ σὲ δλες μας τίς κινήσεις. Θυμᾶμε αὐτὸς ποὺ γραφόταν παντοῦ σὲ δημόσιους χώρους κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου στὶς χῶρες τῶν συμμάχων: «Βλέπε, ἄκου, σιώπα: δὲ ἔχθρος καιροφυλακτεῖ». Τὰ μυστικὰ πρέπει γὰρ τὰ κρατᾶμε. “Ολα τὰ πράγματα δὲν λέγοται·” ὑπάρχουν καὶ ἄρρητα καὶ ἄλλα ποὺ πρέπει γὰρ παραμένουν ἀπόρρητα.

Εἰκόνες χωρὶς λόγια, ποὺ λένε... περισσότερα καὶ ἔξαπατοῦν

‘Ακόμα πρέπει νὰ προσέχουμε, γιατὶ δλα δὲν λέγονται δυστυχῶς μόνο μὲ τὸ στόμα, «λέγονται» καὶ μὲ εἰκόνες καὶ μάλιστα ὑπάρχουν καὶ «μαγικὲς εἰκόνες χωρὶς λόγια» ποὺ μὲ λίγη προσπάθεια τὰ λέγε δλα κι ἀκόμα περιτσότερα ἀπ' αὐτὰ ποὺ δείχνουν ἢ ποὺ θέλουν γὰρ δείξουν. Αὐτὰ μάλιστα ποὺ λέγονται μὲ τὶς εἰκόνες ἢ ἀφήγονται νὰ ἐγγονθοῦν δὲν εἶγαι πάγτα καὶ ἀληθινά. Εἶγαι φορὲς ποὺ μᾶλλον ἐσκεμμένα θέλουν γὰρ ἔξαπατήσουν τοὺς βλέποντες καὶ γὰρ τοὺς παραπλαγήσουν, γὰρ τοὺς ὑποσχεθοῦν ἄλλα ἄντι ἄλλων. Εἶναι καὶ φορὲς ποὺ κι ἐμεῖς οἱ ἵδιοι ἀποδεχόμαστε αὐτὸς τὸ παιχνίδι τῆς ἀπάτης.

Δέν ξουμε παρά γά τυμηθοῦμε μὲ πόση μαεστρία
ὑποδαλλόμασταγ στὶς «μαγικὲς εἰκόνες», πρόσφατων
προεκλογικῶν συγκεντρώσεων. Δεχόμασταν ἀδιαμαρτύ-
ρητα τὰ πλάνα, τὶς ὑπὸ διάπλατη γωγία εὐρυγώνιες
λήψεις τῶν τηλεοπτικῶν καμερῶν ποὺ μᾶς ἔδειχγαν
τεράστιες συγκεντρώσεις πλήθους, τὰ μοντάζ μὲ πρωθύ-
στερες καὶ ἐτεροχρονισμένες πρίς. "Ολ' αὐτὰ μᾶς συγέ-
φεραν, ἀγταποκρίγονταν στὶς ἐπιθυμίες μας, ἔτοι ηταν
ἀφοῦ ἔτοι τὸ γομίζαμε! Δεχόμασταν χειροκροτήματα
καὶ λαχὲς κογσέρδας ἀφοῦ σὰν ἀποτέλεσμα θὰ εἶχαν
γά θριαμβολογήσουμε ἔνοχτι τῶν ἀγτιπάλων μας.

Πουθεγά ἀλλοῦ ἵσως δὲν ἔφαρμόστηκαν τόσο κα-
λὰ τὰ φυσολογικὰ ἐκεῖνα φαιγόμεγα ποὺ δνομάζονται
«ἀγτιληπτικὲς ἀπάτες». Αγτιλαμβανόμαστε κατὰ τρόπο
ἀπατηλὸ τὰ γεγογότα. Βλέπουμε αὐτὰ ποὺ θέλουμε ἦ
ἐκεῖνα ποὺ θέλουν γά μᾶς κάνουν γά δοῦμε ἐφ' ὅσου
συναγοῦν καὶ τὶς δικές μας ἐπιθυμίες. Ἀκοῦμε αὐτὰ
ποὺ θέλουμε ν' ἀκούσουμε, προσθέτουμε, ἀφαιροῦμε ἤ-
χους, εἰκόνες. Βλέπογτας, δηλαδή, ἀκοῦμε συγχρόγως
καὶ κάτι ἄλλο ἔστω κι ἀγ' δὲν ὑπάρχει ἥχητικὸ ἐρέθι-
σμα ἢ μπορεῖ γά συμβεῖ καὶ τὸ ἀντίθετο, ἀκούγοντας
κάτι βλέπουμε συγχρόγως κάτι ἄλλο («συγκασθησία»).
Βλέπουμε ἢ ἀκοῦμε ἄλλα ἄντι ἄλλων («παρακασθήσεις»)¹
ἢ καὶ χωρὶς ν' ἀκοῦμε ἢ γά βλέπουμε, ἐμεῖς καὶ ἀκοῦ-
με καὶ βλέπουμε («ψευδωισθησίες»)². Συγήθως παίζον-
ται ἢ μᾶς παίζουν ἀσχημα παιχγίδια «συγευδοκούν-
των» καὶ ἡμῶν τῶν ἰδίων.

Ως «ἀπαδοὶ πειθόμαστε ἔστω κι ἀγ' εἶχαμε κάποιες
ἀμφιδολίες στὴν ἀρχὴ τώρα, εἴμαστε ὑπεράνω καὶ πέ-
ραν πάσης ἀμφιδολίας. Ο «ἀγτίπαλος» ἔγω δρισκόταν
στὴν μακαριότητα τῆς θεοιότητας μετατίθεται στὸ
στρατόπεδο τῶν ἀμφιβαλλόντων. Πρέπει λοιπὸν γά πι-

στεύεις στὰ μάτια σου κι: ὅταν ἀκόμα δὲν πιστεύεις στὰ μάτια σου... κι ἐγώ ἀλλοι ἐπιχειροῦν γὰρ σὲ θεῖαιώσουν δτι τὰ φαινόμενα ἔξαπατοῦν.

Κυριολεκτικά σὲ κάγουν γ' ἀηδιάζεις αὐτοῦ τοῦ τύπου οἱ μεθοδεύσεις καὶ οἱ χειρισμοὶ τῶν ἐπὶ τόπου καὶ τῶν ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου μαζῶν. Χειρισμοὶ - λαθροχειρίες: προσθέσεις, ἀφαιρέσεις, διαιρέσεις, πολλαπλασιασμοί: δλες οἱ ἀριθμητικὲς πράξεις ἐπὶ... ποδὸς γιὰ τὴ μάχη τῶν ἐντυπώσεων.

«Συνηγορική»³ διαφήμιση

Ο καταγισμὸς τῶν εἰκόνων δὲν μᾶς καταλαμβάνει μόνο στὰ «πολιτικὰ» γεγονότα αὐτῶν η παρελθουσῶν ήμερῶν. Ή ήγεμονία τῶν εἰκόνων μᾶς αυριεύει καὶ μᾶς ὁδηγεῖ δέσμους καὶ μέσφ ἀλλων πιὸ εὐχάριστων η καὶ ἑορταστικῶν γεγονότων. Οι εἰκόνες μᾶς καταυρεύουν καὶ ἀσκοῦν τὴν γοητεία τους πάνω μᾶς. Οι διαφημίσεις ἀποτελοῦν ζωγραφία παράδειγμα προσεταιρισμοῦ μᾶς. Καὶ εἶναι πράγματι τόσο εὐρὺ τὸ φάσμα τῶν διαφημίζομένων προϊόντων. Σκεφθεῖτε πώς μὲ μόνα τὰ ἔσοδα ἀπὸ διαφημίσεις λειτουργοῦν δλόκληροι ραδιοφωνοί καὶ τηλεοπτικοί σταθμοί. Πρέπει λοιπόν η διαφήμιση γὰρ «πουλάει», ἀλλιώς ποιός θὰ τῆς ἔδιγε σημασία.

Οι ὑπεύθυνοι θὰ ἀγανήτοῦσαν ἀλλους τρόπους προβολῆς τῶν προϊόντων τους ὥστε τὸ ἔρεθισμα ἀκολουθώγεται σίγουρα κανάλια γὰρ ἔφθαγε τὸν στόχο του, δηλαδὴ τὸν καταγαλωτή, γὰρ διήγειρε τὴν προσοχή του, γὰρ κινοῦσε τὸ ἔγδιαφέρον του, γὰρ προκαλοῦσε τὴν ἐπιθυμία του καὶ γὰ τὸν δραστηριοποιοῦσε πρὸς πραγματοποίηση τῆς ἐπιθυμίας του, γὰρ συγηγοροῦσε δηλαδὴ ὑπὲρ τῆς ἀγορᾶς τοῦ ποθητοῦ ἀγτικειμένου. "Ετσι δ ἔνας αύκλος

Θὰ ξελειψε γιὰ νὰ ὕνοιγε δ ἀμέσως ἐπόμενος, μὲ ἄλλο
ἴσως στόχο, τὴν ἀγορὰ κάποιου ἄλλου δηλαδὴ κατανα-
λωτικοῦ ἀγαθοῦ, μὲ τὰ ἵδια δημώς στάδια τῆς προ-
σοχῆς, τοῦ ἐγγένειον τοῦ, τῆς ἐπι-
θυμίας καὶ τῆς δράσεως. Τὰ ἀρχικὰ
γράμματα τῶν ἀντίστοιχων ἀγγλικῶν λέξεων (ATTEN-
TION, INTEREST, DESIRE, ACTION) σχημα-
τίζουν τὴν συμβολική λέξη A.I.D.A. ποὺ τελικὰ ξε-
σφίγγει σὰν μαγικὸν κλεῖδι τὰ χέρια τῶν ἀγοραστῶν
γιὰ γνωσίουν καὶ γὰρ πληρώσουν τὸ ἀντίτυπο τῶν
προϊόντων. Πρὸς τὸν τελικὸν αὐτὸν σκοπὸν κινητοποιούν-
ται καὶ ἐπιστρατεύονται οἱ πάντες καὶ τὰ πάντα, δημορ-
φα πρόσωπα, προκλητικὰ σώματα, φανταχτερὰ ρούχα,
πολυτελὴ σπίτια καὶ περιβάλλοντα, ἀκριβὰ αὐτοκίνητα,
δυγκτὰ ποτὲ κ.τ.с.⁴.

Όλα αὐτὰ τὰ «μέσα» ὑποστηρίζεται διὰ χρησιμο-
ποιούνται γιὰ νὰ «ἐνημερώγουν» τὸν ἀκροατὴν καὶ τὸν
θεατὴν. Εἶναι κρίμα δικαναλωτὴς ἐνῷ ὑπάρχουν τόσα
καὶ τόσα ὡραῖα, χρήσιμα καὶ ἀνετα προϊόντα αὐτὸς γὰρ
μένει ἀπληροφόρητος! Πρέπει, λοιπόν, γὰρ προσφερ-
θοῦν ἵσες εὐκαιρίες σὲ δλους. «Ολοι γὰρ δοῦν τὰ ἵδια
πράγματα μὲ τὴν ἵδια συχνότητα. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν
διαφημιστῶν «ύπέρ» τῶν καταγαλωτῶν εἶναι πράγματι
τόσο μεγάλο καὶ συγκινητικὸν ποὺ δὲγ κέλουν γὰρ τοῦ
στερήσουν τὴν χαρὰ τῆς ἐνημέρωσης καὶ γὰρ τὸν κάγουν
γὰρ περιμένει νὰ διλοκληρωθεῖ ἢ προδολή ἐνὸς φίλμης
ἢ ἐνὸς ντοκυμανταίρ, γι' αὐτὸν σπεύδουν γὰρ διακόφουν
ἀκόμη καὶ στὴν μέση τὴν προδολή τοῦ φίλμης ἢ ἐνὸς
ἄλλου προγράμματος γιὰ γὰρ μάθει διαγθρωπος ὅσο γί-
νεται πιὸ γρήγορα ποιό ποτό, ποιό ἀρωμα, ποιό ρολόϊ,
ποιό αὐτοκίνητο πρέπει γὰρ διαλέξει. Αὐτοὶ ἄλλωστε
διαλέγουν πρὸιν ἀπὸ μᾶς γιὰ μᾶς, αὐτοὶ ξέρουν ποιό εἰ-
γαι τὸ καλὸν καὶ συμφέρον μας!

Είκόνες - πειρασμοί καὶ ἡ ὑπέρβαση τους

Κατόπιγι δηλων αὐτῶν ποὺ ἀγαφέρθηκαν ἀμέσως πιὸ πάγω εἰσέρχομαι στὸν πειρασμό... γὰ παρατηρήσω ὅτι σύγχρονη διαφήμιση μεταβολὴν θετεῖ λίγο πολὺ πιστὰ τὰ ἔδια δημιατα, τὰ ἔδια στάδια ποὺ διεπιστασμένα διαφέρουν γιὰ τὰ ἄλλασσει τίς ἀγτιστάσεις τῶν πιστῶν καὶ γὰ τοὺς κάνει παραγάλωμα τῶν ἐπιθυμῶν τοὺς.

Ο ἄγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος καὶ ἄλλοι: δι:ακρι-
τικοὶ Πατέρες ἀγαλύουν τὰ στάδια τῶν ποιηηρῶν λογι-
σμῶν. Αὐτὰ εἶγαι: ή προσδοκή, ὁ συγδυα-
σμός, ἡ συγκατάθεση, η αἰχμή, η αἰχμή
τοποθετεῖσιν τὴν πάλην, η πάλη θεοῦ. "Οσο νὰ
παραλλάσσουν ἡ σειρά ἡ διαριθμὸς στοὺς διαφόρους συγ-
γραφεῖς οἱ διαδικασίες εἶγαι: Τοῦτος καὶ ἀπαραλλαχτεῖ.
Τελευτὴς στόχος παραμένει: ή πτώση στὴν ἀμφοτία. Ή
ἀντίτοιχη στρατηγικὴ τῆς διαφημίσεως εἶγαι: ή ἀγορὰ
τοῦ προϊόντος. Οι παραλληλισμοὶ αὗτοι θὰ πρέπει: γὰ-
τούχουν ἐκτενέστερης μελέτης καὶ συγκρίσεως.

Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ἐπίσης ιδιαίτερη σημασία εἶναι γὰ μὴ μείγουμε μόνο σὲ μιὰ ἀργυρικὴ τοποθέτηση ἔναντι αὐτῆς τῆς «στρατηγικῆς», γιατὶ μιὰ τέτοια στρατηγικὴ περικλείει καὶ στοιχεῖα θετικά. «Ἐτοι, ὅπως τουλάχιστο μὲ τὸ παρόδειγμα ἔκεινου τοῦ ἀγθρώπου στοῦ ὄποιου τὸ νοῦ ἕρχεται ὁ λογισμὸς γὰρ γίνει μονχός, ἀναπτύσσει τὴ σχετικὴ διδασκαλία ὁ μεταφραστής τῆς «Κλίμακος» Ἀρχιμ. Ιερεμίας ὁ Σιγατής, ὁ Κρής⁶.

Αύτή τη «θετική» στρατηγική θὰ μπορούσαμε για
χρησιμοποιήσουμε και για προδολή τοῦ ευαγγελικοῦ
μηνύματος. Στὸν ἔρωτα τοῦ κακοῦ μπορούμε γ' ἀντι-
τάξουμε τὸν ἔρωτα τοῦ καλοῦ και τὴν καλὴν ἐπιθυμία.
Στοὺς πονηροὺς γ' ἀντιπαραβέσουμε τοὺς ἀγαθοὺς λο-

γιασμούς⁷. Μιά τέτοια κλιμάκωση μπορεί να μᾶς δόη-
γήσει σε αυτήν για και ἀποφυγή πάσης φύσεως προσ-
βολῶν και εἰκόνων που ἀποπροσανατολίζουν, ἀλλά και
σε ἑγεργό ἐπίθεση σημείωσης μὲν μία σωστή στάση ώστε
«ἡ φήμη αὕτη νὰ ἔξελθῃ εἰς δῆλην τὴν γῆν» (Ματθ.
θ' 26 πρδλ. Λουκ. δ' 14).

Εἶναι πιά καιρὸς στίς εἰκόνες που μᾶς κατακλύ-
ζουν γ' ἀντιτάξουμε τὴν μοναδικήν εἰκόνα τοῦ «Χριστοῦ,
ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀρράτου» (Κολοσσαῖς α'
15) και διεξεῖνες τις εἰκόνες που μέσα ἀπ' Αὐτὸν
μεταμορφώνονται και ἀποκτοῦνται τὴν «πρώτην» τους
«στολὴν» (Λουκ. ει' 22).

Μηχανισμοὶ ἀλλαγῆς

Τὸ σκηνικὸν ἀλλάζει: ἔκφυγον. Μερικὰ αὔτονόγητα
παύσουν γὰρ εἶναι: αὐτονόρθωτα. Αὐτονόρθωτοι οἵταν μέχρι:
πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸν —σὺν και ἔξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ
προσδόκαλεται: ώς ἰδέα—, διτοῦ ἀλκοόλος «εὑφραίνει: καρ-
δίαν ἀνθρώπου». Δὲ γ' ὑπῆρχε συγκέντρωση, συγκα-
στροφὴ ὅπου ὁ τόνος τῆς εὐθυμίας νὰ μὴ δινόταν γύ-
ρῳ ἀπὸ ἕνα ποτήριο: ορκοῦνται ἡ ἔστω κάποιο ἀλλοι ποτὸι
μαλακότερο ἢ σκληρότερο. Παρόλος διτοῦ τελευταῖο
ἐπιφύλακτοταν για... τούς... σκληρούς. Τὸ οὖτον, γιὰ
παράδειγμα, πιγόταν πρὶν ώς τογωτικὸν ἢ μετὰ γιὰ χα-
λάρωση ἀπὸ σκληρούς καυγάδες στὴν ἄγρια Δύση.
Οἱ σκληροὶ πίνουν σκληρὰ ποτά.

«Ἄγαρις τοῖς διαφημίσεις τῶν τελευταίων ἐτῶν
ἡ μητρῶν και ἵδιαίτερα τῶν τελευταίων ἡμερῶν, σι εἰ-
νόνες ποὺ μᾶς ὑποδόκλούται ἀρχέουν και διαφέρουν.
Δέν λέω, στιγμές εὐτυχίας... συγδέονται: πάντα μὲ τὰ
ἀλκοολούχα ποτά «γιατί ἔτσι μᾶς ἀρέσει!» Κάνουν δημω-
τεῖλαν τὴν ἔμφαγοςή τους και ἀλλοι ποτά, ποὺ ἔξακο-

λουθούν γὰρ προσφέρουν δπως διατείνονται τουλάχιστο τὴν «ἴδια γεύση», χωρὶς δῆμας ἀλκοόλ. "Εγκουν ἀρωγε τὰ ίδια ἀποτελέσματα;

Σκηνές πάντως μὲν ἐκρήξεις εὐθυμίας, χαρᾶς, δίψης γιὰ ζωὴ ἐκτυλίσσονται —καὶ οἱ εἰκόνες εἶναι πραγματικά συγχρηστικές—, ἐκεῖ δπου καταναλώνονται πάσης φύσεως ἀγαψυκτικά καὶ ίδιαίτερα τῆς γνωστῆς ἐκείνης ἐταιρείας. Τί χαρά, τί εὔτυχία· τί κατορθώματα δὲν κάνουν αύτά τὰ νέα παιδιά πήγοντας τὸ συγκεκριμένο ἀγαψυκτικό! Πῶς ν' ἀντισταθεῖς στὸν περιφραγμὸν γὰρ πιεῖς καὶ σύ; "Ολοι· σου λέγε «πιές καὶ σύ».

Κι οἱ σκληροὶ ἀλλαζόνει... Τὸ γὰρ πιούν σκληρὰ ποτὰ εἶναι τετρακινένο. Πᾶντα πιά, φαίνεται, οἱ σκληροὶ ἐκείνοι· γαρκατηριώμοι γιὰ δύσους ἔπιναν γάλα καὶ θεωροῦνταν προσκολληριμένοι στὴ μητέρα τους. Οἱ φίλοι τους τοὺς περιποιοῦνταν ίδιαιτέρως. Τοὺς διγόματαν «μαυρόθρεφτα». Κι αὐτὴ ἡ διγομασία ὑπόγονούς μιὰ σειρὰ ίδιατήτων καθίδλου κολακευτικῶν γιὰ τὸν «φίλο». Ἐκτελοῦτε αὐτὸν ποὺ τοῦ ἔλεγε ἡ μαμά του, δὲν εἶχε διακή τοι διούληση, φώναγε γιὰ ν' ἀργήσει, δὲν τσακωγότων, ἀπέφευγε τὶς συγκρούσεις, ήταν τὸ γάλα γὰρ ήταν τὸ «ἡρεμούσαν» του ποὺ κάθε πρωὶ πρὶν φύγει γιὰ τὸ σχολεῖο τοῦ τὸ ἑτοίμαζε ἐκείνη καὶ τοῦ θύμιζε γὰρ τὸ πιεῖ.

Τελευταῖς δῆμας διαφημίσεις μᾶς διογμούν ν' ἀλλάξουμε τελείως αὐτὴ τὴν εἰκόνα τῆς παραδεδομένης πλακαρότητος γιὰ τοὺς καταναγκωτές γάλακτος. Τοὺς θέλουν φλεγματικούς, ἀποφασιστικούς, δυγκωτούς, ἔτοιμους σάν ήρωες γουέστερον ν' ἀγτιμετωπίζουν δλόκιηρες συμμορίες ποὺ εἰσορμούν στὰ σκλούν. "Εγκ αλλο μήγυνων θέλεις γὰρ περάσει.

«Μηχανική τῆς ψυχῆς»

Δεν έχει σημασία αύτή τή στιγμή ούτε η συγκεκριμένη διαφήμιση μπορεῖ νὰ ἔκληψει ώς καμπάτι: μᾶς ἀνταλλακτικής ἐκστρατείας καὶ νὰ συμβάλει στή λιγότερη καταγάλωση ἀλλού. Ἐκεῖνο ποὺ θέλω γὰ τονίσω εἶναι ότι: ὁ κόσμος ἀλλάζει: η μπορεῖ ν' ἀλλάξει καὶ αὐτὸς ὅτε γίνεται: τοῦ χαῖτα: τοῦ χαῖτα. Κινητοποιεῖται μὰς ὄλοκληρη «μηχανική τῆς ψυχῆς» γιὰ νὰ προσελκύσουν τὴν προσωχή, γὰς ξυπνήσουν τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ ὑπεκυνήσουν τὴν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ ωθήσουν σὲ ὀγκούς. «Ολες οι σύγχρονες γνώσεις τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς μελέτης τῆς ἀγορᾶς πατευθύνονται: πρὸς αὐτὸς τὸ στόχο: πῶς θὰ πουλήσεις καλύτερα ἀφοῦ ἀλλάξεις τὶς γοντροποίες. Εἶναι: θέμα μετα-νοήσεως. Καὶ προσφέρονται: εἶναι: ἀλλήθευτα χίλια: δύο τρόποι γιὰ κάτι τέτοιο.

Οἱ μηχανισμοὶ αὐτοὶ εἶναι φαίνεται πολὺ ἀποτελεσματικοί. Γιατὶ πῶς γὰς ἔξηγγιθεῖ ότι συγτελοῦνται τέτοιου τύπου ἀλλαγές στὶς προτιμήσεις τοῦ καταγαλωτικοῦ κογκοῦ; Φαίνεται ότι η θεωρία τῶν «ἔξαρτημένων ἀγαγακλαστικῶν» παῖζει γιὰ καὶ τὸ ρόλο τῆς ὅχι μόνο στὸν σκύλο τοῦ Παδιώφ (φῶνας ψυχολόγος 1849 - 1936) ἀλλὰ σὲ ὅλους μας. «Τὰ σάλια μας πέφτουνε» ὅχι μόνο στή θέση συγκεκριμένων ἀντικειμένων, ποὺ καγονικῶς ἔχόγτων τῶν προηγμάτων θὰ ἔπειπε γὰς μᾶς προκαλοῦν καὶ νὰ μᾶς συγκιγοῦν διαν τὰ θλέπουμε, ἀλλὰ στή σύνθεση αὐτῶν τῶν πρώτων εἰκόνων μὲ ἀλλακτικούς ποὺ ἔλπιζεται ότι τροχισθρομοῦν πρὸς τὴν ἀπόλυτη τοῦ ἐπιθυμητοῦ. Τὰ μάτια μας εἶναι: η γίνονται γιὰς ν' ἀκοῦνται καὶ νὰ καταλαβαίνουν ἀλλες φωνές, ἀλλα γιηγάμαται.

Μάτια γιὰ ν' ἀκοῦνε: "Ἐνα παράδειγμα

Τί πιὸ αὐτογόητο, ίδιαίτερα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βορρᾶ, οἱ διακοπές γὰρ συγδέονται μὲ τὸ Νότο, μὲ τὸ καλοκαῖρι, μὲ φῶς, μὲ θάλασσα, ζεστὲς ἀμμουδιές. "Ἐνας χειμώνας παχωμένος, μὲ χιόνια καὶ δρογχές, μουντὸς καὶ μελαγχολικὸς περιμένει: τὸ καλοκαῖρι: γιὰ νὰ ζεσταθεῖ καὶ γὰρ ζακαράρει θάρρος γιὰ τὸν ἐπόμενο χειμώνα. "Ολοι, μικροὶ μεγάλοι, διγειρεύονται καλοκαιριώνες διακοπές. Τὸ καλοκαῖρι εἶναι πραγματικὴ ἡ ἐποχὴ ποὺ προσφέρεται: γιὰ διακοπές. Αὐτονόητα. "Ελα, δημως, ποὺ σὶ δυνατότητες λαγοστεύουν;

Παλιότερα, ὅσο καὶ γὰ τὸ διγειρεύονται, λέγοι: «ἔπαιρναν» διακοπές. Όριτμένες κατηγορίες ἀνθρώπων, καὶ αὗτοι πάλι ὅχι: ὅλοι: μαζὶ! Τώρα ὅλοι παίρνουν ἄδεια: μὲ τὴν ἄδειαν θέλουν γὰρ διακόψουν πάθις ἐπαφῆ μὲ τὴν πεζή πραγματικότητα τοῦ ὑπόλοιπου χρόνου· πρέπει: γὰρ φύγουν καὶ εἰ δυνατὸν μακριά, ὅσο πιὸ μακριά μποροῦν. Στοὺς τόπους παραθερίων οἱ θέσεις δὲγ εἶναι: ἀπεριόριστες. "Ανθρώποι ποὺ ἔχουν καιρὸν νὰ σκεφτοῦν καὶ γὰρ προγραμματιστοῦν ἔγκαιρα ἐξασφαλίζουν τὶς φτηνότερες καὶ καλύτερες θέσεις. "Ανάμεσά τους συνταξιούχοι: —γένοι ὄμιας ὀπάρων λόγῳ τῶν συνθηκῶν συνταξιοδοτήσεως— ποὺ «παίρνουν» τὶς θέσεις τοῦ γεώτερου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ποὺ καὶ αὐτὸς ἔχει δικαιώματα στὴν ξεκούραση γιὰ γὰρ γυρίζεις: ἀγανεωμένο στὴ δουλειά, στὴν παραγωγή.

"Ολοι: δὲγ μποροῦν, λοιπόν, γὰ παρα-θερίζουν στὰ θέρετρα. Κάποιοι: πρέπει: γὰ παραθερίζουν τὸ χειμώνα σ' αὐτὰ τὰ θέρετρα. Αὐτοὶ δημως ἔπρεπε γ' ἀλλάξουν συγήθειες: γιὰ ν' ἀλλάξουν συγήθειες ἔπρεπε γ' ἀλλάξουν ἐπιθυμίες: γιὰ ν' ἀλλάξουν ἐπιθυμίες ἔπρεπε γ'

ἀλλιάζουν ματιά και γοστροπία. Τὸ παλιὸ μότο τοῦ ἐμπειρισμοῦ «οὐδὲν ἐν τῇ νοήσει εἰ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει» ἀλλιάζει ἄρδην —ἢ μήπως δὲν ἵσχει ποτέ;— Τώρα πιάτα ισχύει τὸ «οὐδὲν ἐν τῇ αἰσθήσει εἰ μὴ πρότερον ἐν τῇ νοήσει». Πλύτη ἐγκεφάλου, λοιπόν.

Ἐκστρατεία γιὰ διακοπές τὸ χειμώνα. Ὁ γῆλος πρέπει γὰρ ὑπάρχει. Εἶναι ὅμιλος ἀπαραίτητο οὐτὸ γὰρ συμβαίνει τὸ καλοκαίρι; Ὁχι πάντα. Γιατὶ δχι σὲ συνυπαρχόμενο μὲ χειμερινὸ ἀλπικὸ τοπεῖο; Τὸ χειμώνα ἔκει ὑπάρχει ἀνεση. Κρυπτήσεις θέσεων ἔξατφαλισμένες. Εἴσαιςτε οἱ προνομιούχοι ποὺ ξέρουν γὰρ διαλέγουν πότε και ποῦ θέλουν γὰρ περάσουν τὶς διακοπές τους. Ἐσεῖς ἀποφασίζετε, δχι ἀλλοι πρὶν ἀπὸ σᾶς γιὰ σᾶς. Ὁ πελάτης οὐλακεύεται. Μιὰ ζωὴ ἀλλοι ἀποφάσιζαν γιὰ μένα. Τώρα ἐπιτέλους μπορῶ και θέλω και μπορῶ.

Ἐπει., στὴ δεκαετία τοῦ '60, διάκληρα τραίνα μὲ γῆλικιαμένους, τὲ ἐπιδοτούμενες διακοπές κοινωνικοῦ τουρισμοῦ, ξεκίναγαν γιὰ Ἑλλασία, ἢ γιὰ τὶς διελγικές δικτές σὲ οὐλως θερμαινόμενα ξενοδοχεῖα. Ἡλιόλουστα πόστερας ἀγωναθίστασαν τὸ γῆλοι σὲ μέρες μὴ γῆλιοφάγειας και ὀλοκλήρωγαν τὴν ἀπόλιωση τῶν χειμερινῶν διακοπῶν ἐκείνων ποὺ γέθειαν και μποροῦσαν τώρα πιά.... Η ἐκστρατεία ἀλλαγῆς γοστροπίας και ἐπιθυμῶν εἶχε πετύχει. Πάρα πολλοὶ ἀνθρωποι ἔμεναν εύχαριστημένοι. Οἱ διακοπές γίνονταν πιὸ δρθιολογικά, πιὸ ὀργαγωμένα.

Ἐμένα, ὅμως, δι' αὐτά, νεαρὸ φοιτητὴ τότε τῆς Ψυχολογίας στὸ Βέλγιο, μὲ ἀφηγηματικά. Ἀλήθεια, εἶναι τόσο εὐάλωτη ἢ ἀνθρώπινη φυχή; Ἐπηρεάζεται τόσο εύκολα ἀπὸ τέτοιου τύπου στρατηγικές και τακτικές; Τὰ μάτια μας εἶναι μόνο

γιαν' ἀκοῦντες, αὐτὰ ποὺ ἄλλοι θέλουν γ' ἀκοῦμε, στηριζόμενοι σὲ διαθεὶές δινθρώπινες ἐφέσεις καὶ μποροῦν νὰ μᾶς κάγουν γὰρ μεταγνωστες; Φαινεται πὼς εἶγαι δύσκολο γ' ἀντισταθοῦμε. Μήπως δικιας μεταγνώντας «μεταγοιώσουμε» κάποτε;

Θὰ χρειαστεῖ, δικιας, γὰρ ἐπαγέλθουμε.

1. Τις ἀντιδράσεις μας γιὰ τὰ γεγονότα τῆς Κίνας δημοσιεύσαμε στὸ τεῦχος του «Ἐφημερίου» τῆς 1/15 Ιουλίου 1989, σ. 208 - 209 μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο: «Ἐπιμνημόσυνη δέσηση. Τὸ ἄρθρο μας ἔκεινο ἀναδημοσιεύτηκε στὸ ἀνάτυπο Θεραπεία τοῦ Α. Καναρίνη, σ. 15, 1989, σ. 74-82.

2. Γιὰ τὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα ποὺ ἀναφέρουμε στὸ κείμενο διλ. Χριστοδούλου Χ. Τομασίδη, Εἰσαγωγὴ στὴν Ψυχολογία της Αγριότητας, Εκδ. «Διπτυχο»: Σειρὰ Σύγχρονη Ψυχολογία, 1982, σ. 83, 102, 118 - 124.

3. «Συνηγορικὴ διαφήμιση» ήταν δὲ τίτλος ἐνδὸς ἀπὸ τὰ στρογγυλὰ τραπέζια του Ζού Συνεδρίου Διαφήμισης ποὺ εἶχε δηγανώσει: διαφήμιση της ΕΕΝΑΤΗΣ Διαφήμισης της Ελλάδας στὴν Αθήνα, στις 15 καὶ 16 Ιουνίου 1988.

4. Βλ. Τομασίδη 1982, σ. 144 - 145. Πρόλ. καὶ Α. Μ. Σταύροπούλου, Μορφὴς ποσού μετανάστης στὸν Α. Καναρίνη, σ. 103 - 105. Εἶχε ηδη γραφτεῖ καὶ δημοσιεύτει τὸ ἄρθρο στὸ τεῦχος Ιανουαρίου 1990, σ. 16-18, δηταν ἔλατη μὲ τὸ ταχυδρομεῖο τὸ θυμάτιο ἀφέρωμα του περ. «le Supplément» (τεῦχος 171, Δεκέμβριος 1989) μὲ θέμα: La rue et l' image (διθόδομος καὶ ή εἰκόνα). Τὸ διλο τεῦχος ἔξειθετο τὸ δεῦν πρόδηλημα κοινωνικῆς θματικῆς, ποὺ συνδέεται μὲ τὴν κυκλοφορία εἰκόνων σὲ δημόσιους γάρους. Συγκαταδίκησε τὴν μελέτη τῶν σελίδων του.

5. Γιὰ τὰ στάδια του πειρασμοῦ διλ. γενικὰ Thomas Spieldiuk, La spiritualité de l'orient chrétien, Manuel systématique, Ρώμη 1978, σ. 236 - 237. Βλ. ἐπιστημονικές στὸ ΙΙ ηδαλίο (σ. 701 - 703 μὲ τὶς ἀντίστοιχες ὑποσημειώσεις) τὴν ἐρμηνεία καὶ τὰ σχόλια του ἀγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου στους κανόνες Β', Γ', Δ' καὶ Ε' του ἀγίου

Ιωάννου τοῦ Νηστευτοῦ. Πρβλ. καὶ Η. Ε. Χριστινάκη, 'Η ἀπόπειραι ἐκκλησιαστικοῦ ἐγκλήματος τοῦ τοιούτου' στοιχεῖα τοῦ θρίαμβος (δ.δ.), 'Αθήνα 1978, σ. 360 - 371. 'Η διδασκαλία τοῦ ἀγίου Ιωάννου τῆς Κλίμακος ερίσκεται στὸν ΙΕ' Λόγος του «περὶ ἀγνείας καὶ σωφροσύνης, περάγραφο ογ」 διλ. Ἐκδόσης Ἀρχιμ. Ἰγνατίου, 'Ι. Μ. Παρακλήτου, 'Ωρωπὸς Ἀττικῆς 1978, σ. 210 - 211.

6. 'Ἐκδοση Ἀστέρος' 1976, σ. 192.

7. 'Ἐπιτυχῆ διατύπωση αὐτῆς τῆς διαδικασίας κάνει: δὲ Συμεὼν δὲ Μεταφραστὴς στὴν ὅγδοην εὐχὴν (Η') τῆς Ἀκολούθειας τῆς Θ. Μεταλήψεως: «Ο τῇ ταφῇ σου τὰ τοῦ ἄδου σκυλεύεας βασιλεῖα, θάψον μου διὰ τὸν ἀγαθὸν θεού λόγον· λόγον θεοῦ πονηρίας πνεύματα διασκέδασον».

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

Ἡ εἰκόνα καὶ ἡ γραφή της

Ἐίναι πραγματικότητα ὅτι ἡ γλώσσα στὴν ἐποχὴ μας ἐπανέρχεται στὴν εἰκονική της γραφή. "Οχι ἀπλὸς καὶ μόνος ἐπειδὴ στὸν γραπτὸν καὶ προφορικὸν λόγῳ χρησιμοποιούνται εἰκόνες, ἀλλὰ γιατὶ ἡ διπλικὴ αὐτῶν «εἰκόνα» —καὶ ἡ ἀκουστικὴ ὁπωσδήποτε— εἶναι μέσο μεταδόσεως τοῦ μηγύματος ἢ τῶν μηγυμάτων ποὺ ἐπιδώκουμε νὰ προσδάλουμε. Η ἵδια ἡ εἰκόνα εἶναι παταγραφὴ καὶ προσδιολὴ συγκεκριμένου νοήματος. Η ἔρμηγεία της πάντως δὲν εἶναι πάντοτε μονοσήμαντη. Μπορεῖ νὰ ἀφήνει νὰ διαφαίνονται περισσότερα τοῦ ἐνὸς μηγύματα. Η ὀκόμια νὰ ἀφήνει τὴν ἐντύπωση μιᾶς ἀγτίφαστης μεταξὺ εἰκόνας καὶ λόγου ποὺ τὴ σχολίάζει.

Γιὰ παράδειγμα ἀγαφέρουμε ὅλες ἑκεῖνες τὶς παταπληκτικὲς γιγαντιαῖς ἀφίσεις ποὺ διαφημίζουν τοιγάρχ. Τὰ θέματα στὶς φωτογραφίες ἔχουν ἐπιλεγεῖ μὲ ἔξαιρετικὴ προσοχή, ἕτοι ποὺ νὰ προσελκύουν τὰ βλέμματα τῶν περιστατῶν. Διαλέγετε καὶ παίρνετε. Θέματα γιὰ σκληρούς, τρυφερούς, αἰσθησιακούς, γιὰ κείγους ποὺ σκοτώγονται στὴ δουλειά, ἢ γιὰ κείγους ποὺ ξεκουράζονται διάμελα καὶ χαμογελοῦν. Αὕτη ἡ τελευταία ἀφίσα ποὺ διαφημίζει δέδαια συγκεκριμένη μάρκα τοιγάρων καὶ παρουσιάζει ἔνα νεαρό μὲ πονηρό μειόσαμα ποὺ κάθεται στὴν ἄκρη ἐνὸς φυακούς καὶ καπνίζει, ἔχει, εἶναι ἀληθινὰ ὡς ὑπότιτλο, μὲ μεγάλα γράμματα, τὴ

φράση πού είναι ύποχρεωμένες όλες οι διαφημίσεις τσιγάρων για άναγράφουν: τὸ κάπνισμα θλάπτει σοδαρὰ τὴν ψυχήν.

Ποιός δημιώς μπορεί για πιστέψει αύτή τη φράση; Τὰ μάτια μας κινοῦνται όποτε τὰ γράμματα στή φωτογραφία, όποτε τή φωτογραφία στά γράμματα και δὲν ξέρουμε τί για πρωτοπιστέψουμε. Ξέρουμε ότι πολλοί «άναγνωστες» δύταν ἔχουν ἀποτελειώσει τή φράση «τὸ κάπνισμα θλάπτει τὴν ψυχήν» διερωτώνται: «σοδαρά;» Ή ύποχρέωση ἔναντι του Ὑπουργείου ύποχρέωση, ἀλλά τὸ συγκεκριμένο μήνυμα πρέπει κι αύτό για περάσει: καπνίζετε καλί... προτιμήστε μαξ! Η ἐπιλογή είναι τυχόπινη και παραπληροφορητική. Προκαλεῖ σύγχυση στόν ἀποδέκτη. Τί ἀπ' όλα για πρωτοδιαλέξει, τὸ μήνυμα του Ὑπουργείου ή τῆς ἑταρείας; Η ἑταρεία ἀσφαλῶς κάνει τή δουλειά της, θέλει: για πουλήσει;

Δένγ είναι δημιώς μόνος οι ἐμπορικές ἑταρείες ποὺ χρησιμοποιοῦν τήν εἰκόνα ή τίς εἰκόνες γιά τήν προσέλκυση του κοινού. "Ολοι τίς χρησιμοποιοῦν και τὸ ἐπιδίώκουν μὲ ρυθμὸ ἐπιταχυνόμενο. Μίαν εἰκόνα λέει: ὅσα γίλιες ή και περισσότερες ἀκόμα λέξεις. Αύτό είναι: ἔνα σύγχρονο «ἀξίωμα» πού τὸ θέτουμε σὲ ἐφαρμογή όλοι μαξ. Τὸ ζήτημα είναι π ὡς τὸ θέτουμε σὲ ἐφαρμογή; Η χρησιμοποίησή του προσάγει τήν ύπόθεση πού θέλουμε για προσδάλουμε; Μήπως είναι: ἀποτελεσματική μόνο δραχυπρόθεσμα ἐνώ μακροπρόθεσμα μπορεῖ νά κάνει κακό; Μήπως ἀγγίζει ἔνα μόνο κομμάτι του φυχισμού μαξ ἐνώ παραθεωρεῖ ἀλλες διαστάσεις του; Μήπως ἀντὶ γιά ἀγαθό ἀποτέλεσμα προκύψει κακό, ὅποτε τὸ γεγογός ότι οι χρησιμοποιούμενες εἰκόνες είναι: ἀποκρουστικές και ἀπαθούμενη;

Τρίτος Κόσμος καὶ εἰκόνες

Πρόσφατα διείγματα ἔχουμε ἰδιαιτέρα ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν χῶρο ποὺ ἔχει αιγαθοποιήσει εὐρύτερες κοινωνικὲς δημάδες καὶ ἀπασχολεῖ ἔνα πλῆθος ὄνθρώπων γιὰ τὸ πῶς θὰ μπορέσουν νὰ διογθήσουν καλύτερα καὶ ἀποτελεσματικότερα. Ἀγαφέρουμι στὸν λεγόμενο Τρὶς τὸ Κόσμο τὸ μὲν αὐτὸν τὴν ἀγάπην τοῦ οὐρανοῦ τοῦ Γυαρίζουμε, δὲ πέρα ἀπὸ τὶς ἐπίσημες Κυβερνήσεις ἔνας σενατὸς ἀριθμὸς Μήτρης Κυβερνητικῶν Ὀργανώσεων γιὰ τὴν Ἀγάπην (Μ.Κ.Ο.Α.) ἀσχολοῦνται μὲ τὴ διογθεία τοῦ Τρίτου Κόσμου. Σήμερα δέδαια ἡ παλαιὰ ἔννοια τῆς διογθείας ἔχει περάσει τὲ κακούρια πλαίσια ἀλληλεξάρτησης καὶ ἀλληλεγγύης μεταξὺ πρώτου - δεύτερου καὶ τρίτου κόσμου, διορᾶ καὶ γότου κ.ο.κ.¹. Ὁποιο ὅγομα ὅμως καὶ ἀν ἔχει πάρει αὐτὴ ἡ σχέση, ἔχει ἀγάγει προσολῆς καὶ σημασία ἔχει δι τρόπος της.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μία κακὰ δργαγωμένη «ἐκστρατεία» μπορεῖ γὰρ ἔχει διέθρια καὶ ἐπιζήμια ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τοὺς στόχους τῆς εὐαισθητοποιήσεως τῆς κοινῆς γνώμης, τῆς συλλογῆς χρημάτων, τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως κ.λπ. ἀγαφορικὰ μὲ τὸν Τρίτο Κόσμο. Τέτοιου τύπου ἀποτελέσματα εἴδαμε πρόσφατα σὲ τηλεοπτικὴ ταινία τοῦ B.B.C. ἐπογκυρωμένη «CHARITY BUSINESS» (ἐπιχείρηση φιλανθρωπία). Ο σκηνοθέτης τῆς ταινίας ηθελει γὰ δείξει τὴν θάξη πρεπειώνων γὰρ ἀποφεύγει γονινούς δοσούς ἑτοιμάζουν τέτοιου τύπου προγράμματα καὶ «εἰκόνες»:

- εἰκόνες ποὺ γενικεύουν καὶ κρύδουν τὴν ποικιλία τῶν καταστάσεων·
- εἰδυλλιακὲς εἰκόνες (ποὺ ἀργούνται γ' ἀγαγγωρίσουν τὴν πραγματικότητα ἔτοις διπλας ἀκριβῶς ὑπάρ-

- χει, ἀκόμα και ὅταν δὲν εἶγα: τόσο ὥραῖς γὰ τὴν
διμολογοῦμε)·
— εἰκόνες ποὺ κατηγοροῦν και ἐνοχοποιοῦν (βάσει: ὁρι-
σμένων προκαταλήψεων);
— εἰκόνες ποὺ ὑπογραφμέζουν τὴν ἀνωτερότητα τοῦ
Βαρρᾶ;
— εἰκόνες παθητικές και ἐξαθλιώσεως.

Ἐνας κώδικας συμπεριφορᾶς

Δὲν ἡταν ὁ μόνος ποὺ θέλησε γὰ κάνει κάτι τέτοιο.
Απὸ πολὺ καιρό, οἱ ἔδιες οἱ ὀργαγώσεις φρόντισαν μὲ
εἰδική διμάδα ἐργασίας ποὺ ἀσχολεῖται μὲ θέματα «ἐκ-
παίδευσης γιὰ τὴν ἀνάπτυξη» γὰ καταρτίσουν ἔγαν «κώ-
δικα συμπεριφορᾶς ποὺ γὰ ἀναφέρεται στὴ χρησιμο-
ποίηση εἰκόνων και μηρυμάτων σχετικῶν μὲ τὸν Τρίτο
Κόσμο». Ή πολυετής προσπάθεια τῆς διμάδας κατέληξε
στὴ συγγραφὴ αὐτοῦ τοῦ κώδικα ποὺ ἀποτελεῖ συγάρμα
μία πρόκληση και ἔναν δόηγγό.

Εἶχε προηγγειλεῖ, στὰ πλαίσια τῆς Γεγικῆς Συγέλευ-
σεως τῶν Εὑρωπαϊκῶν Μ.Κ.Ο.Α. τὸν Ἀπρίλιο τοῦ
1988, ἐκθεση μὲ ἀφίσες, μπροστοῦρες και λοιπὸ «δια-
φημιστικό» ὄλικὸ ποὺ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὶς ὀργαγώ-
σεις γιὰ τὴν προαγωγὴ τῶν σκοπῶν τους, ώστε γὰ κρι-
θεῖ ἀπὸ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ή καταλληλότητά τους βάσει:
τῶν ἀρχῶν ἐκείνων ποὺ προετοιμάζονται γιὰ γὰ περι-
ληφθοῦν στὸν κώδικα. Στὴν ἐπόμενη Γενικὴ Συγέλευ-
ση τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1989 υιοθετήθηκε μετά ἀπὸ συζή-
τηση ὁ κώδικας αὐτὸς και τυπώθηκε σὲ κομψὸ εὔχρη-
στο φυλλάδιο ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Διασυγδέσεως Μ.Κ.
Ο.Α. και Εὑρωπαϊκῶν Κοινωνίτων πρὸς ἀμεση χρήση.

Βάσει τοῦ κώδικος αὐτοῦ ή Ἐπιτροπὴ συνιστᾶ τὴν
ἀγαθεώρηση τοῦ ὄλικοῦ ποὺ προορίζεται γιὰ ἐκπαίδευ-

ση καὶ «διαιρήμαση». Παρ' ὅλο ὅτι οἱ «πρακτικοὶ κανόνες» ποὺ δίγει ὁ κώδικας φαίνεται νὰ περιορίζονται στὸ χῶρο τοῦ Τρίτου Κόσμου, ἐν τούτοις εἶναι πολὺ χρήσιμοι γιὰ ὀποιοδήποτε χῶρο καὶ ὀποιοδήποτε κόσμο, πρῶτο, δεύτερο, τρίτο ἢ τέταρτο ποὺ τελικά εἶναι ἐν αἱ, ἔγιατος καὶ μοναδικός, κ ὁ σ μ ο ζ.

Ἐνας καὶ μοναδικὸς κόσμος.

Πρακτικοὶ κανόνες

«Ἄσθενες λοιπὸν ἀναλυτικὰ τοὺς πρακτικοὺς αὐτοὺς κανόνες ποὺ προτείνει: ὁ κώδικας συμπεριφορᾶς:

1. Νὰ ἀποφεύγονται οἱ εἰδυλλοὶ ακέσ εἰκόνες καὶ ἔκεινες ποὺ περιέχουν σκηνὲς συμφρορῶν καὶ κωταστροφῆς, οἱ ὄποιες προτρέπουν σὲ μία φιλανθρωπία ποὺ περιορίζεται περισσότε-

ρο στὰ πλαισια τῆς ἀγαθῆς συγειθήσεως παρὰ στὸ λογιώμα καὶ στὴ σκέψη.

2. Κάθε πρόσωπο πρέπει γὰρ ἐμφανίζεται σὰν ἀγθρῷ πάντας γὰρ δίγονται ἐπαρκεῖς πληροφορίες ποὺ γὰρ ἐπιτρέπουν τὸν ἐγγονισμὸν τοῦ κοινωνικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ περιβάλλοντος, ἔτσι ποὺ γὰρ προφυλάσσεται ἡ πολιτιστική ταυτική ἀξιοποίηση προς τὸν ταύτισμα της πολιτιστικής πρέπει γὰρ παρουσιάζεται σὰν ἔνας μοχλὸς γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν λαχῶν τοῦ Τρίτου Κόσμου.

3. Νὰ χρησιμοποιούνται μέσαρτυρίες τῶν γένων διαφορούμενων γὰρ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν παρὰ ἑρμηνείες πρίτιν.

4. Νὰ προσβάλλεται ἀγάγλυφα ἡ ἴκανότητα τῶν ἀνθρώπων δια μποροῦν γὰρ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν γένους τοὺς μόγοις τους.

5. Τὸ μήγαντα πρέπει γὰρ ἔχει διατυπωθεῖ μὲτρόπο ποὺ γὰρ ἀποφένει τὸ γένος της ἀνάπτυξης καὶ ἡ γενίκευση στὸ μυαλὸν τοῦ κοινοῦ.

6. Νὰ φαίγονται παθητὰ τόσο τὰ ἐσωτερικὰ δύο καὶ τὰ ἔξωτερικὰ ἐμπόριον αἱ γὰρ τὴν ἀνάπτυξην.

7. Νὰ διπογραφηθεῖσαν τόσο ἡ διάσταση σητῆς ἀλληλεγγύης ἀρτηγῆς σητῆς ἀναπτυξιακῆς συνθήκης - υπευθυνούτητας ἀγαφορικὰ μὲταξικαθήκεις τῆς κακῆς ἀνάπτυξης.

8. Οἱ αἰτίες τῆς ἀθλιότητας (πολιτικές, δομικές, φυσικές) πρέπει γὰρ ἐκτίθενται στὸ μήγαντα ποὺ θὰ κατευθύνει τὸ κοινό γὰρ ἀνακαλύψει τὴν ἴστορίαν καὶ τὴν πραγματικήν κατάστασην τοῦ Τρίτου Κόσμου, καθὼς καὶ τὶς βαθύτερες πραγματικότητές τῶν

διαιώνι αύτῶν τῶν χωρῶν πρὸν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀποκλινόστητος. "Ἐχογάς συγείδηση τοῦ παρελθόντος, πρέπει γὰρ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὴν σημερινὴν πραγματικότητα καὶ γὰρ δοῦμε αὐτὸν ποὺ μπορεῖ γὰρ γίνει ὅστε γάρ ἀπαλείψουμε τίς συγθῆκες τῆς ἔσχατης ἔνδειας καὶ τῆς καταπίεσης. Πρέπει γὰρ ὑπογραμμισθοῦν τὰ προβλήματα ἔξουσίας καὶ συμφερόντων καὶ γὰρ καταγγελθοῦν τόσο τὰ μέσα καταπίεσης ὅσο καὶ οἱ ἀδικίες.

9. Στὸ μήνυμα γὰρ ἀποφεύγεται κάθε εἶδος διάκρισης (φυλετικῆς, φύλων, πολιτιστικῆς, θρησκευτικῆς, κοινωνικο-οικογονικῆς,...).

10. Ἡ περιγραφὴ τῶν συγτρόφων μας τοῦ Τρίτου Κόσμου ὡς ἔξαρτωμένων, φτωχῶν, χωρίς ἔξουσία, ἔφαρμόδεται ἀκόμα περισσότερο στὶς γυναικαῖς ποὺ ἐμφανιζούται: ὡς θύματα ἔξαρτώμενα ἢ τὸ χειρότερο τὶς ἔχουν ἐντελῶς ζεχάσει στὸν πίγκα. Ἡ δελτίωση τῶν «εἰκόνων» ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὸ ἐκπαιδευτικὸν πλαίσιο ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸν Τρίτο Κόσμο γενικά, ἀπαιτεῖ ἐπίσης τὴν ἀλλαγὴν τῶν «εἰκόνων» ποὺ ἀφοροῦν γυναικες τοῦ Τρίτου Κόσμου.

11. Οἱ σύντροφοι τοῦ Νότου πρέπει γὰρ ρωτιούνται συμβούλευτικὰ ὡς πρὸς τὴν ἐπεξεργασίαν παγτὸς μηγγύματος.

12. "Οταν μία M.K.O.A. σὲ πλαίσιο ἐγὸς ἔργου κάνει ἔκκληση σὲ ἄλλα ιδρύματα, δργαγώσεις ἢ ιδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις πρέπει γὰρ προσέξει ἔτσι ὅστε οἱ συστάσεις τοῦ παρόντος Κώδικος συμπεριφορᾶς γὰρ γίγουν σεβαστὲς ἀπὸ ὅλων τὰ συμβαλλόμενα μέρη. Σὲ περίπτωση ποὺ ὑπογραφοῦν συμβόλαια ἢ συμφωνία μεταξύ ποιες, θὰ γίνεται σκόπιμο γὰρ γίγει μνεία αὐτοῦ τοῦ αὐθικοῦ.

Ἐφαρμογὴ τοῦ κώδικος

“Οπως διαπιστώνετε, οἱ πρακτικοὶ κανόνες περιχρησιώνουν ἔναν «κώδικα τιμῆς» καὶ «συμφωνίας καρέων» γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο θὰ συμπεριφερθοῦν οἱ ὑπεύθυνοι καὶ γιὰ τὸ πῶς θὰ χρησιμοποιήσουν τις «εἰκόνες» καὶ τὰ μηνύματα ποὺ ἔκπεμπουν. Τίποτα δὲν πρέπει νὰ ἀφεθεῖ στὴν τύχη. Ἀκόμα καὶ διανομοποιεῖται δημοσιογράφοι θελήσουν γὰρ θυηθήσουν στὴν προσδοκίη τῶν ἀναγκῶν τοῦ Τρίτου Κόσμου —εἶναι ἀλήθεια ὅτι πολὺς κόσμος ἐνδιαφέρεται σήμερα καὶ γὰρ πληροφορήσεις καὶ γὰρ πληροφορηθεῖ — πρέπει γὰρ λαμβάνοντας ὑπόψη τους τις ἀρχές καὶ τους κανόνες ποὺ ἀναπτύξαμε λίγο πιὸ πάνω. Αὐτό, δέσμια, ἀπαιτεῖ μιὰ διάθεση σεβασμοῦ τῶν ἴδιων περιστήτων καὶ τῶν εὑασθητῶν τῶν ἀνθρώπων μὲ τοὺς ὅποιους θέλουμε γὰρ συνεργαστοῦμε γιὰ τὴν ἀνάπτυξη.

Γενικὴ πρόδροχο «ἐφαρμογῆς» τοῦ Κώδικος συμπεριφορᾶς ἐπιχειρήθηκε ἀπὸ τὰ Μέσα Μαζίκης Ἐπικοινωνίας (δεκαπέντε εὐρωπαϊκὰ κανάλια ραδιοτηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν) τὴν ἑδδομάδα 20 ἔως 26 Μαΐου 1990. Τὸ Κέντρο γιὰ διεθνῆ ἀλληλεγγύη καὶ ἀλληλεξάρτηση, ποὺ ιδρύθηκε στὴ Λισσαβώνα ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης, ὡς συνέχεια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Πρωτοβουλίας ἀλληλεγγύης καὶ συνεργασίας Βορρᾶ - Νότου², εἶχε τὴν εὐθύνη τῆς ὀργανώσεως κατέτησε τῆς ἑδδομάδας ποὺ ὀνομάζεται «"Ενας κοινὸς κόσμος» (one world), κατὰ τὴν ὄποια μεταδόθηκαν προγράμματα μὲ θέματα ποὺ ἀφοροῦσαν στὴ συνεργασία μὲ τὸν Τρίτο Κόσμο. Ἀγαμένοντας τὴν ἐκτίμηση τῆς Ἐπιτροπῆς ἀναφορικά μὲ τὴν ἀπαπόκριση τῶν ἐκπομπῶν πρὸς τις ἀρχές καὶ τους κανόνες τοῦ κώδικος.

·Ο κώδικας και οι έλληνικές Μ.Κ.Ο.Α.

Εύχης έργο θά τίσαι ή υιοθέτηση και από τις έλληνικές μη κυβερνητικές δραστηριότητες για τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἀρχῶν και τῶν πανύγων του κώδικος. Προκαταβολικά, δημιού, μπορεῖ νὰ ύποστηριξουμε, διατηρεῖσουμε στὸ ξῆδη ἐπιτελεσθὲν «εἰνοιογραφικὸ» έργο ἐκ μέρους τους, διη και πρὶν απὸ τὸ γράμμα του κώδικος ἔργασθησαν μέγρι τώρα σύμφωνα μὲ τὸ π γεῦ μ α του.

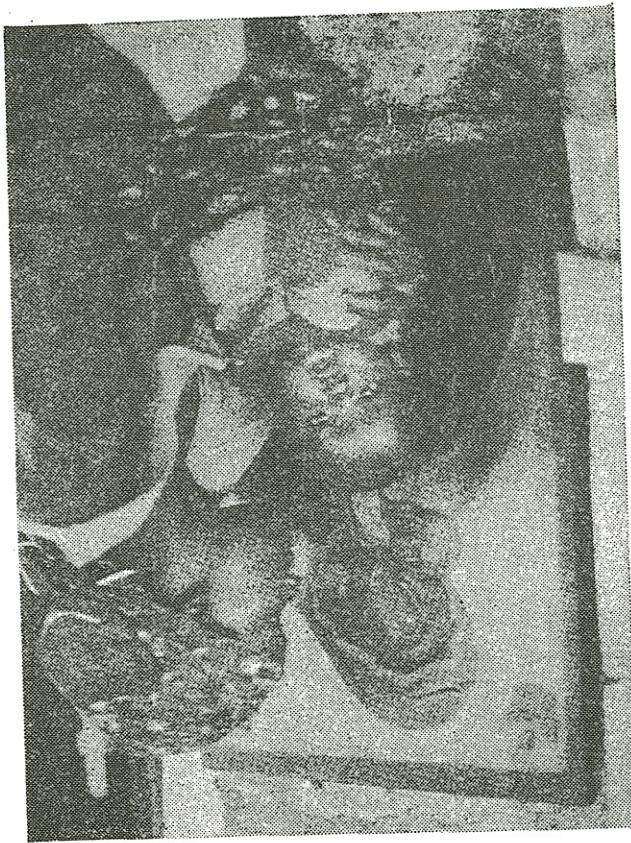
Δέν επιθυμῶ γὰρ ἐπεκταθῶ στὸ έργο διωγ τῶν ἔλληνικῶν Μ.Κ.Ο.Α. Ἐάν περιοριστοῦμε και μόνο στὶς ἀρίστες τῆς τελευταίας δεκαπενταετίας τῶν Ἐθνομάρων Ἑξατερικῆς Ιεραποστολῆς του ὀντιστοίχου Γραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος, και στὸ ὑλικὸ ποὺ προσφέρεται απὸ τὶς τελευταίες του περιοδικοῦ «Πλορευθέντες», θὰ διαπιστώσουμε μὲ πόση λεπτότητα ἔγινε ὁ χειρισμὸς τῶν εἰκόνων και ἡ μετάδοση τῶν μηγυμάτων μέσα απὸ αὐτὲς τὶς ἀρίστες. Αὕτη τίσαι ἀλλωστε και ἡ ἐγτύπωση πολλῶν ποὺ εἶδαν τὴν ἔκθεση ποὺ ἀναφέρουμε πιὸ πάγω στὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Βρυξελλῶν τὸν Ἀπρίλιο του 1988.

Παραθέτουμε στὸ σημερινό μας ἄρθρο φωτογραφία ποὺ κοσμεῖ φυλλάδιο του Διορθοδόξου Κέντρου «Πλορευθέντες» ποὺ ἐκδόθηκε μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν τριάντα χρόνων (1959 - 1989) λειτουργίας του. Θέλησε γὰρ προσθάλει τὴν παράλληλη προσπάθεια ποὺ κάνει ἡ Ἐκκλησία μας στὶς χώρες του Τρίτου Κόσμου γὰρ προσφέρει τὸ «ῦδωρ τὸ ζῶν» και τὸ ἄλλο νερὸ γιὰ νὰ ξεδυψάσῃ ὁ κόσμος ποὺ τὸ στερεῖται. Η φωτογραφία «περὶ ωρῶν ἔκτην», δείχνει τὴ χαρὰ ἀλλὰ και τὸν κόπο στὸ πρόσωπο τῆς γυναίκας ποὺ ἀντλεῖ ὕδωρ και τὴν ἀναμονὴ τῶν ὑπολοίπων³.

Η άλλη φωτογραφία προέρχεται από τό όλικό του Γραφείου Έξωτερικής Ιεραποστολής. Η άφρικανή μητέρα πλησιάζει την Παναγία Μητέρα. Τὰ θλέμψατα

Einleitung

ἄλλο τόνο. «Ούκ ἀποστῶμεν, Δέσποινα ἐκ τοῦ· σὸς γὰρ δούλους σώζεις ἀεὶ ἐκ παιγνίων δειγῶν».

Καλὸς Δεκαπενταύγουστο!

1. Βλ. ἄρθρο μου, 'Ανάπτυξη. Νέες προοπτικές — Θελογική προσέγγιση, στὸν «Ἐφημέριο» 1987, σ. 88-89, 112-114.

2. Περισσότερα γι' αὐτὸν δι. στὸ ἄρθρο μου, Βορρᾶς καὶ Νότος. 'Άλληλεξάρτηση, 'Άλληλεγγύη, 'Ανάπτυξη, στὸ περ. «Πάντα τὰ ἔθνη», τεῦχος 24, 4/1987, σ. 24-26.

3. Βλ. πιὸ πάνω: Τὸ ζωντανὸν νερό, σ. 39 - 44. Ἐδῶ, θέλω νὰ ἐπισημάνω στὴν προσοχὴ τῶν ἀναγνωστῶν μιὰ πολύτιμη ἔκδοση ποὺ ἀφορᾶ στὸ Νερό. WATER IS LIFE (Τὸ νερὸ εἶναι ζωὴ) εἶναι δὲ τίτλος τῆς (κυκλοφορεῖ καὶ στὰ Γαλλικά). 'Επιστημονική ἐκδότις καὶ συγγραφέας εἶναι: ή 'Ελένη Βρέττα - Κουσιολέκα, χημικὸς ἐδάφους, ή δποία προετοίμασε τὸ δίτομο αὐτὸν ἔργο κατ' ἐντολὴν τοῦ Περιβαλλοντικοῦ Προγράμματος τῶν 'Ηνωμένων 'Έθνων (UNEP) καὶ τοῦ ΔιεθνοῦΣ Συνδέσμου 'Οδηγῶν (WAGGGS). Τυπώθηκε στὴν ,Αθήνα τὸν 'Ιανουάριο τοῦ 1991 (τ. I: Facts and Incentives — Δεδομένα καὶ κίνητρα, 96 σ.; τ. II: Educational Material — 'Εκπαιδευτικὸ διάταξις, 104 σ.).

ΟΔΗΓΗΤΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

‘Ο μεταβολισμός τῆς εἰκόνας

Λίγο πιὸ πάνω ἔξετάσαμε τοὺς «πρακτικούς καγένες» ἀναφορικὰ μὲ τὴ χρησιμοποίηση εἰκόνων καὶ μηνυμάτων σχετικὰ μὲ τὸν Τρίτο Κόσμο. Τούτασαμε μάλιστα δτι ὁ «κώδικας συμπεριφορᾶς» στὸν ὃποιο περιέχονταν αὐτοὶ οἱ κανόνες ἡταν πολὺ χρήσιμος γιὰ ὅποιοδήποτε χῶρο καὶ ὅποιοδήποτε κόσμο¹.

Οἱ εἰκόνες ποὺ συγήθως προσβάλλονται ἀπὸ τὸν Τύπο καὶ τὴν Τηλεόρασην ὑπόδεικνύουν πρότυπα ζωῆς καὶ ἔξωθούν στὴν ὅμοιωση, «δάγκων» ίδεες ποὺ τείγουν πρὸς ὑλοποίησην. Οἱ εἰκόνες μᾶς διαμορφώγουν. Εἶγαι δυνατὸ νὰ μιλᾶμε τελικὰ καὶ γιὰ ἔνα φρεσκό μεταβολισμὸ τῆς εἰκόνας» στὴ διαδικασία αὐτῆς τῆς διαμόρφωσης, κατὰ τὴν ὅποια οἱ εἰκόνες ποὺ εἰσπράττουμε ἐσωτερικεύονται καὶ στὴ συγένεια ἔξωτερικεύονται σὲ συγκεκριμένη μορφὴ συμπεριφορᾶς². Οδηγοῦν δηλαδή, σὲ ἄλλαγῇ συμπεριφορᾶς. Εἶγαι λοιπὸν «ὅδηγητικές εἰκόνες» γι’ αὐτὸ καὶ χρειάζεται πολλὴ προσοχὴ στὴν προσολὴ καὶ στὴ χρήση τους. Οἱ «παρεγέργειες» ποὺ ἀπορρέουν δὲν εἶγαι τὶς περισσότερες φορὲς θετικές. Ή ἐπιλογὴ λοιπὸν τῶν εἰκόνων πρέπει νὰ μᾶς προσβληματίζει³.

Εἶγαι στιγμὲς ποὺ ἔχω τὴν αἰσθηση δτι ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ ἵδιότυπης «εἰκονομαχίας». Οἱ «εἰκόνες» ποὺ προσκυνᾶμε δὲν εἶγαι αὐθεγτικές. Εἶγαι «τυφλοὶ ὅδηγοι» καὶ γνωρίζουμε δλοι ποῦ μποροῦν νὰ μᾶς ὅδηγήσουν (Ματθ. ιε' 14). Οἱ «κακές» εἰκόνες κυνηγᾶνται τὶς «καλές». Εἶγαι ἀλήθεια, δτι κυκλοφοροῦν στὴν ἀγορὰ

πολλές «εἰκόνες» πού ἐπιζητοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους τίτλους γγησιότητας ἐγῶ εἶγαι ἀπλὰ ψευδεπίγραφες η καὶ νακές ἀπομψήσεις.

Ἐπειδὴ, δημως, η μίμηση —κατ' ἀγτιστροφὴ τοῦ γγωστοῦ ἀριστοτέλειου ὁρισμοῦ— εἶγαι συγήθως «τραγῳδία», η προδολὴ καὶ η μίμηση στὴ συγέχεια προτύπων καὶ πράξεων μὴ «σπουδαίων καὶ τελείων» καταγγέται τραγικὴ γιὰ τὸν ἄγθρωπο μὲ ἀποτελέσματα δλέθρια καὶ καταστρεπτικά. Ἐπείγει λοιπὸν η ὑ πόδε εἰς η προτύπων σὲ δλα τὰ ἐπίπεδα ζωῆς, εἰς οὐρανὸν γαγγιών πού θὰ μᾶς δόηγγήσουν γὰ «εἰκονίσουμε» ἐμεῖς στὴ ζωὴ μας τὸ ἀφανέρωτα ἐκ πρώτης ὅψεως μὰ γραμμένα διαθειά στὸ εἶγαι μας χαράγματα.

Οἱ μητέρες...

Σήμερα δὲν εἶγαι δυγατὸν ν' ἀγαφερθοῦμε σὲ δλα δσα μποροῦν γὰ διποδειχτοῦν. Συμβούλιοντα δημως γύρω μας μᾶς δδήγησαν γὰ πραγματοποιήσουμε μιὰν σκέψη ποὺ ἀπὸ καιρὸ μᾶς γυροφέρνει. Ή παγκόσμια ήμέρα τῆς μητέρας πού γιορτάζεται μέσα στὸ μῆνα Μάιο (δεύτερη Κυριακὴ) μᾶς «ἀναγκάζει» γὰ φέρουμε μπροστά μας μὰ δ δη γη τι καὶ εἰς οὐρανὸν α σπάνιας δξίας καὶ ἀκτιγοβολίας. Τέτοιες ήμέρες ποὺ τόσος λόγος γίνεται γιὰ τὶς μητέρες, τόσες πρωτοδουλίες ἀγαλαμβάνονται γιὰ γὰ τὴν τιμήσουν, τόσα δῶρα προσφέρονται γιὰ γ' ἀναπληρώσουν τὶς τόσες δωρεές ποὺ η ἔδια προσφέρει στὰ παιδιά της, στὸν ἀντρα της καὶ στὴν οἰκογένειά της γενικότερα, μὲ πολλὴ ἀγάπη στρεφόμαστε στὸ πρόσωπό της ποὺ σὰ ν εἰς οὐρανὸν α φωτίζει τὸ δρόμο μας καὶ μᾶς καθοδηγεῖ μὲ τὴν εὐχή της, τὴ συμβούλη της, τὸν καλό της λόγο.

... καὶ ἡ Μητέρα

Αὐτές, δημιούργες τίς ώρες μιὰ ἄλλη μορφὴ μᾶς ἔρχεται στὸ γοῦ καὶ μᾶς παραστέκεται. Βλέπετε, ἐμεῖς οἱ Χριστιανοὶ συγειδητοποιοῦμε σιγά σιγά ὅτι δίπλα στὴ φυσική μας μητέρα ποὺ ἐπικαλούμαστε αὐθόρμητα σὲ κάθε κίνδυνο, τὸ ἕδιο αὐθόρμητα καταφεύγουμε καὶ στὴν Παναγία Μητέρα. Παρατηρεῖται τὸ «ἀφύσικο» φαινόμενο παιδιῶν μέ... δύο μητέρες. Βέβαια, ἂν τὸ καλοσκεφτοῦμε, τί πιὸ φυσικὸ γὰρ ἔχουμε μητέρα τὴ μητέρα τοῦ πρωτότοκου ἀδελφοῦ μας, τοῦ Χριστοῦ! Κι ἂν ἡ ἕδια εἶναι εἰκόνα διδηγητική, αὐτὸ δυμβαίνει γιατὶ ὡς ‘Ο δὴ γὴ τὸ ριαὶ μᾶς καθοδηγεῖ πρὸς σωτηρίαν. Δὲν ἀρκεῖται δταν καταφεύγουμε σ’ αὐτὴν γὰρ μονοπωλήσει τὴ σχέση μας μαζὶ τῆς.

Στὸν εἰκονογραφικὸ τύπο τῆς ‘Οδηγήτριας, ἡ Παναγία κρατάει στὸ ἀριστερὸ τῆς χέρι τὸ θεῖο Βρέφος, μὲ τὸ δεξιὸ τῆς δημιούργοντος δείχνει τὸν Κύριο Ιησοῦν. Ἡ Παναγία εἶναι δρομοδείχτης, αὐτὴ ποὺ δείχνει τὸν Δρόμο, τὸν Σωτῆρα Χριστὸ καὶ συνιστᾶ μὲ τὴν ἐφραστικὴν τῆς κίνησην ν’ ἀκολουθήσουμε τὸν ἀληθινὸ δρόμο τῆς ζωῆς. Αὐτὸν δηλαδή, ποὺ εἶπε «Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ» (Ιωάννου 14' 6). “Οταν κοιτάξω αὐτὴν τὴν εἰκόνα μὲ τὸ χέρι τῆς Παναγίας γὰρ δείχνει τὸν Χριστὸν ἀσυγαίσθητα μοῦν ἔρχονται στὸ γοῦ τὰ λόγια τῆς ἀπὸ τὴν διήγηση γιὰ τὸ γάμο τῆς Κανᾶ ποὺ ἀπηύθυνε στοὺς διακόνους: «ὅτι ἂν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε» (Ιωάννου 6' 5)⁴.

Ἡ Παναγία ὡς σύμβολος

Μὲ τὴν ἀποστροφὴν τῆς αὐτὴν βάνει τὰ πράγματα στὴ θέση τους. Πρῶτα δὲ Χριστός! Αὐτὸ δὲν σημαίνει δτι σὲ δσους τὴν ἐπικαλοῦνται κραυγάζοντες «κλῖνον

τὸ οὖς σου» δὲν προστρέχει καὶ δὲν εἶναι βοήθεια τῶν πρὸς αὐτὴν προσ-τρεχόντων. Ἀγαγγωρίζεται ἀπὸ τὴν Παράδοση διαφωτιστικός, καθοδηγητικός, χειραγωγικός καὶ συμβουλευτικός Τῆς ρόλος. Καὶ μόνο στοὺς Παρακλητικούς Κανόνες εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκου καὶ τὸν Ἀκάθιστο Ὅμονο νὰ ἀγατρέξουμε, θὰ διαπιστώσουμε τὴ διάχυτη πεποίθηση τῶν Ὁρθοδόξων πιστῶν στὸν συγκεκριμένο αὐτὸν ρόλο τῆς Κυρίας Θεοτόκου.

Ἡ Παναγία εἶναι ἡ φωτοδόχος λαμπάδα ποὺ καταυγάζει τὰς φρένες τῶν πιστῶν, ἔξελκει ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς ἀγνοίας, φωτίζει πολλοὺς ἐν γγώσει καὶ ὁδηγεῖ πρὸς γνῶσιγ θεϊκὴν ἀπαγνατικήν, δητας ὁδηγὸς σωφροσύγης. Αὕτη εἶναι ποὺ γουθετεῖ τοὺς συληθέντας τὸν οὐνῦ καὶ τοὺς ἐπαναφέρει στὸ σωστὸ δρόμο.

Αὕτη ἡ πεποίθηση δὲν ἀποτυπώνεται μόνο σὲ ὕμους καὶ τροπάρια. «Ολοι οι πιστοὶ ἔχουν ἐμπειρία αὐτῆς τῆς ἀμεσῆς παρέμβασης καὶ δράσης τῆς Μητέρας τοῦ Θεοῦ.

Θὰ ἥθελα σήμερα νὰ ἀγαφερθῶ σὲ ἔγα περιστατικὸ τέτοιας συμβουλευτικῆς δράσεως τῆς Παναγίας. Μου εἶχε προενήσει: μεγάλη ἐντύπωση, δταν στὴν ἡρχὴ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς «Συμβουλευτικῆς Ποιμαντικῆς» συγκέντρωνα μλικὸ γιὰ νὰ ἐπεξεργαστῶ μία παράγραφο τῶν παραδόσεών μου μὲ τίτλο: «Ἡ Παναγία ὡς σύμβολος. Μελετοῦσα μὲ πολλὴ προσοχὴ διογραφίες καὶ κείμενα Γερόντων ποὺ ἀνήκαν στὸν εὐρύτερο χῶρο τοῦ φαινομένου ποὺ χαρακτηρίζεται ὡς «Πγευματικὴ Γεωγραφία».

Στὰ χέρια μου εἶχα τὸ βιβλίο τοῦ Ἀρχιμαγδρίτου Σωφρονίου, «Ο Ἀγιος Σιλουανὸς δ Ἀθωγίτης. Εἶχα ἥδη ἀγαγγώσει τὶς πρώτες σελίδες, τὶς ἀγαφορές στὴν

πρώτη θεία κλήση για τὸ μοναστικὸ ἀγώνα τοῦ Σι-
λουανοῦ —Συμεὼν ἡταν τὸ κοσμικό του δύομα— καὶ
πῶς ἔσθηγε σιγὰ σιγὰ αὐτὴ ἡ κλήση μέσα στὸ θόρυ-
βο τῆς γεανικῆς ζωῆς καὶ εἶχα φθάσει στὸ σημεῖο ποὺ

Μήτηρ Θεοῦ «·Η ·Οδηγήτρια».

Διὰ χειρὸς Φωτίου Κόντογλου ἐν τῇ περιβολῇ τῷ πόλει τῶν
·Αθηνῶν 1934. Ἀγήκει στὴ Δέσποινα Κόντογλου - Μαρτίνου.

δ συγγραφέας διηγεῖται πῶς ὁ Θεὸς ποὺ τὸν ἔξελεξε,
τὸν ἐκάλεσε καὶ πάλι: μ' ἔνα οὐραμα.

«Μιὰ μέρα, ἀφοῦ κατασπατάλησε τὸν χρόνο ὅχι μὲ
σωφροσύνη, ἀποκοψήθηκε ἐλαφρὰ καὶ διειρεύτηκε καὶ
εἶδε ἔνα φίδι γὰρ σέργεται μέσα του ἀπὸ τὸ στόμα του.
Δοκίμασε μιὰ φοθιερὴ ἀγδία καὶ τιγάχτηκε πάνω, διπό-
τε ἀκούει μιὰ φωνὴ γὰρ τοῦ λέει:

Κατάπιες στὸ διειρό σου φίδι καὶ δὲγ σου ἄρεσε.
Τὸ ἵδιο δὲγ μοῦ ἀρέσει καὶ ἐμένα γὰρ βλέπω τὰ ἔργα
σου.

Ο Συμεὼν δὲν εἶδε κανένα, ἄκουσε μόνο μιὰ φω-
νὴ, τελείως ἀσυγήθιστα γλυκειὰ καὶ ὠραιία. Ἡ ἐνέρ-
γειά της ὑπῆρξε ὅμως συγκλονιστική. Ο Γέροντας πί-
στευε χωρὶς γ' ἀμφιθάλει καθόλου πώς ηταν ἡ φωνὴ
τῆς ἵδιας τῆς Θεοτόκου. Μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του
εὐχαριστοῦσε τῇ Θεομήτορᾳ, γιατὶ δὲγ τὸν συγάθηκε,
ἀλλὰ εὐδόκησε γὰρ τὸν ἐπισκεφθεῖ ἡ ἵδια καὶ γὰρ τὸν
σηκώσει ἀπὸ τὴν πτώση. Ἐλεγε:

Τώρα βλέπω πόσο σπλαχνίζουται τὸν λαὸν ὁ Κύ-
ριος καὶ ἡ Μητέρα του Θεοῦ. Σκεφθῆτε, ἡ Θεομήτωρ
ἡλθε ἀπὸ τοὺς οὐραγούς γὰρ μὲ συμβούλεύσει, ἐγῶ ζημών
νέος καὶ ἀμαρτωλός.

Τὸ δὲν δὲγ ἀξιώθηκε γὰρ δεῖ τὴν Δέσποινα, τὸ ἀπέ-
διδε στὴν ρυπαρότητα, μέσα στὴν δύοια θρισκόταγ τότε.

Αὐτὴ ἡ δεύτερη αλήση εἶχε σὰν πρῶτο ἀποτέλε-
σμα τὴν ριζικὴν ἀλλαγὴν τῆς ζωῆς του, ποὺ εἶχε πάρει
στραβό δρόμο. Ο Συμεὼν αἰσθάνθηκε βαθειὰ γνωριπή
γιὰ τὸ παρελθόν του καὶ ἀρχισε γὰρ μετανοεῖ θερμὰ
ἔγωπιον του Θεοῦ. Γεννήθηκε μέσα του ἡ πικρὴ γεύ-
ση τῆς ἀμαρτίας, καὶ αὐτὸς ἀλλαξε τὴν στάση του ἀπέ-
γαντι σ' ὅλα τὰ πράγματα»⁵.

Παρθένε χειραγώγησον...

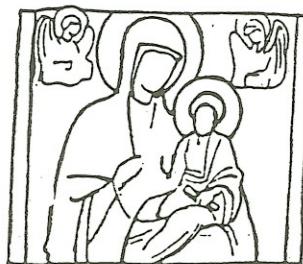
Πόσες φορές δὲν είμαστε ἀπελπισμένοι γιὰ δύο: αδήποτε ἀλλαγὴ δικῆ μας η τῶν παιδιῶν μας, φυσικῶν καὶ πγευματικῶν. Αἰσθανόμαστε ἀδύνατοι γὰ ἐπέμδουμε, δ λόγος μας εἶναι ἀγίκανος γὰ κινήσει τὸν συγομιλητὴ μας πρὸς ὅποιαδήποτε κατεύθυνση. Τὸ «κακό» εἶναι ὅτι πολλές φορές οἱ ἄγθρωποι ἀπευθύνονται σὲ μας πιστεύοντας στὶς δυγατότητές μας καὶ ἀγνούντας τὶς ἀδυναμίες μας, ὅτι δὲν μποροῦμε δηλαδὴ γὰ βοηθήσουμε καίρια καὶ οὐσιαστικά.

Ἐκεῖνες τὶς στιγμὲς δὲν πρέπει γὰ ἀποθαρρυγόμαστε. Βρισκόμαστε ὅπως καὶ δ Χριστὸς θρισκόταν, πρὸς στιγμή, ἀδύναμος ἐπάγω στὸ Σταυρὸν καὶ ὑπέδειξε νέες σχέσεις ποὺ θὰ μποροῦσαν γὰ λειτουργήσουν ἀγνιδοτικά. ‘Ο λόγος Του ἀπευθύνεται στὴ μητέρα του καὶ τὸν ἀγαπημένο του μαθητή: «γύγαν, ἵδε ὁ υἱός σου. ... ἵδε ἡ μήτηρ σου» (Ιωάννου ιθ' 27).

‘Ο λόγος μας, παρακλητικός, μπορεῖ γὰ ἀπευθυγθεῖ στὴν Παναγία Μητέρα γιὰ γὰ χειραγώγήσει. Ἐκείνη τὰ παιδιά μας καὶ γὰ τὰ δῦνηγήσει πάλι στὸ Χριστό, τὴ μοναδικὴ δ δηγητὴ εἰ κόνα, «ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀρράτου» (Κολοσσαῖς α' 12) καὶ δόδες ποὺ δῦνηγει πρὸς τὸν Πατέρα. «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι’ ἐμοῦ» (Ιωάννου ιδ' 6). “Ἐτοι ἐντασσόμαστε δλοι στὴ μεγάλη οἰκογένεια τοῦ Θεοῦ ἐναλλασσόμενοι σὲ ποικίλους καὶ διαφόρους οἰκογενειακούς ρόλους. Μοναδικό μας μέλημα εἶναι γὰ κάγουμε τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα ποὺ συγιστᾶ προϋπόθεση αὐτῆς τῆς μεγάλης ἔγταξης. ‘Ο ἵδιος δικύριος μας εἶπε: «ὅστις γὰρ ἀγ ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐγ οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφός καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστὶν» (Ματθαίου ιδ' 50).⁷

Ἐμεῖς, δὲν ἔχουμε γὰρ κάγουμε τίποτε ἄλλο αὐτὴν τὴν ὥρα ἀπὸ τὸ γὰρ ἀπευθυνθόμε στὴν Παναγία μὲ τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου τοῦ μικροῦ ἐσπεριγοῦ τοῦ Σαββάτου καὶ γὰρ Τῆς ποῦμε: «... Παρθένε χειραγώγησον πρὸς τὴν μακαρίαν ἀντίδοσιν!»

Ἐτσι δδηγημένοι ἀπὸ εἰκόνα σὲ εἰκόνα καὶ ἀποκρυπτογραφώντας διαδοχικὰ τὸ μήνυμά τους, μποροῦμε τελικὰ γὰρ δροῦμε τὸν ἀσφαλῆ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, γὰρ σταθοῦμε μπροστὰ στὴν Πύλη τοῦ Οὐρανοῦ καὶ γὰρ εἰσέλθουμε στὴ Βασιλεία.

1. Τὸ σημερινὸ ἄρθρο συνεγίζει καὶ διοικητῶν: μία ποιμαντικὴ προσθήκη σημαντική τῶν «εἰκόνων» ποὺ συνήθως προσδέλλονται στὴν κοινωνία μας ἀπὸ τὰ σύγχρονα μέσα ἐπικοινωνίας (ραδιόφωνο, τηλεόραση, τύπο, διαφήμιση κ.ἄ.). Ἐνα πρῶτο ἄρθρο μας μὲ τίτλο «Εἰκόνες καὶ εἰκόνες» δημοσιεύτηκε στὰ τεύχη 1/15 Ἰανουαρίου καὶ 15 Ἰουνίου (σ. 16-18, 184-185). Ἐνα δεύτερο «Εἰκόνες καὶ μηνύματα» στὰ τεύχη 1/15 Ἰουλίου καὶ 1/15 Αὐγούστου 1990 (σ. 208-210, 240 - 242). Στὸν παρόντα τόμο σ. 127 - 140 καὶ 141 - 152.

2. Τὸ δρό δανείζομαι ἀπὸ τὸν τίτλο ἔκθεσης τοῦ ζωγράφου Τάνιμανίδη «Ο μεταδολιμός τῆς εἰκόνας - 1990», ποὺ ἔγινε στὴν Πτυκακοθήκη Πιερίδη τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1991.

3. Ο Παρατηρητής, στὴν «Καθημερινή» τῆς 24ης Ἰουλίου 1990, εἶχε ἐπισημάνει τις «παρενέργειες» τέτοιου τύπου «ει-

κόνων» καὶ «μηνυμάτων» καὶ περίμενε δις: οἱ «πανευματικοὶ μαζοῖς ταγοῖς» —οἱ κοινωνιολόγοι καὶ οἱ φυχολόγοι, σύλλα καὶ οἱ ἐπικοινωνιολόγοι— θὰ εἰχάν «έναισθησοποιηθεῖ» καὶ θὰ εἴγουν ηδη ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ προσλήματα τῶν παρενεργειῶν καὶ μὲ τὰ «παράσιτα» αὐτὰ στὶς ἐπικοινωνίες. Θέλω νὰ πιστεύω δις: ή σειρά τῶν ἀρθρών στὸν «Ἐφημέριο» ἔδειξε ἀρκούντως αὐτὸν τὸν προσβληματισμό. Βλ. καὶ δεα δὲπίκουρος καθηγητής Κοινωνιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν κ. Νικόλαος Χ. Τάττης ἔγραψε σχετικά μὲ τὶς δυνατότητες τῶν συγχρόνων μάσων ἐπικοινωνίας μὲ ἀφορμὴ τὴν «πρωτότυπη ἐμπειρία» ποὺ εἶχαμε δλοι: κατὰ τὴν μετάδοση ειδήσεων γιὰ τὸν πόλεμο τοῦ αὐλπου ἀπὸ τὸ CNN («Η Καθημερινή» 15 Φεβρουαρίου 1991: «Τὰ ὑπέρ καὶ τὰ κατὰ τοῦ CNN»). Μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ ἀρθρου μαζ στὸ τεῦχος τῆς 15ης Μαΐου 1991, σ. 152-151, ἐπισημαίνουμε στοὺς ἀναγνῶστες μαζ τρίς πρόσφατα σχετικὰ δημοσιεύματα στὴν ἐφημερίδα «Η Καθημερινή» τοῦ μηνὸς Οκτωβρίου 1991. Στὶς «ἐπτὰ ἡμέρες» τῆς 6ης τοῦ μηνὸς (σ. 48-50) τὸ ἀρθρο: «Οταν ἡ διαφήμιση προκαλεῖ, ἀναφέρεται στὴ διαφημιστικὴ ἐκστρατεία τῆς Μπένετον (γεογέννητο μὲ τὸν δημόσιο λόρο) καὶ τὶς ἀντιδράσεις ποὺ προκαλεῖσε. Συναρπάξεις μὲ τὴν «ἐκπαίδευση» τοῦ λαοῦ ποὺ ἔχει ἀναλάβει: ἡ διαφήμιση τῆτων καὶ τὸ σημείωμα τοῦ Παρατηρητῆρος στὸ φύλλο τῆς 11ης τοῦ μηνὸς μὲ τίτλο: Τὰ σκυλιά τοῦ Παβλώφ... Τοὺς κινδύνους μᾶς «τηλεχειραγώγησης» ἐπισημαίνει: καὶ δὲ Πάντελης Μπουκαλῆς στὸ φύλλο τῆς 22ας Οκτωβρίου στὸ ἀρθρο του: Τὸ κράτος τῶν διαφημίσεων (τὸ τηλεοπτικὸ μήνυμα ὃς μέσο ἐπιθετής συμπεριφορῶν).

4. Γιὰ τοὺς κυριώτερους τύπους τῆς θεοτόκου δλ. λημματά τοῦ Κ. Καλοκόρη, «Μαρία» (Εἰκονογραφία), στὴν Θ.Η.Ε. τ. 8, 1966, σ. 685 - 707 (‘Η Οδηγήτρια, σ. 688). Παναγίας ‘Οδηγήτρια παριστάνει: καὶ τὸ σχέδιο ποὺ ἀποτυπώνουμε στὸ τέλος τοῦ ἀρθρου. Προέρχεται: ἀπὸ τὸν χειρόγραφο φαλτήρα HAMILTON τῆς διδλιοθήκης τοῦ Βερολίνου. Χαρακτηριστικὴ είναι: ἡ περιγραφὴ τέτοιας φορητῆς εἰκόνας ἀπὸ τὸν Ι. Φώτιο στὴ δέκατη ἑδομη διμιλία του ποὺ ἔγινε στὸ ναὸ τῆς ‘Ἄγιας Σοφίας ἐνώπιον τῶν αὐτοκρατόρων Μιχαήλ τοῦ Γ’ καὶ Βασιλείου τοῦ Α’ τὴν 29η Μαρτίου τοῦ 867 (Μ. Σάδεατο), «ὅτε τῆς θεοτόκου ἐξεικονίσθη καὶ ἀνεκαλύφθη μορφὴ»

καθώς ἀναγράφεται στὴν ἐπιγραφὴ τῆς διμιλίας. «Καὶ δὲ Μιχαὴλ καὶ δὲ Φώτιος εἰς τὰς σφραγίδας των εἰχον ἀποτυπώσει τὴν μορφὴν τῆς Θεοτόκου τῆς Ὀδηγητρίας». Τὰ σχέδια καὶ τὴν διμιλίαν διλ. στὸν Βασιλειοῦ Λαούρδα, Φωτιός οὐδὲν οὐδὲν λέγει, «Ἐκδοσις κειμένου, εἰσαγωγὴ καὶ σχόλια, στὸ ὅπεριθ. 12 Παράρτημα τῶν «Ἐλληνικῶν», Θεσσαλονίκη 1959 (Πίναξ IV, σ. 164 - 172' σ. 91-99* [60*] καὶ 257).

5. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου, Ὁ Ἄγιος Σπύρος αγόριος διθύρας θεοφόρου (1866 - 1938), μετάφραση ὑπὸ τὸν Ρωσικόν, Ἐσσεξ Ἀγγλίας, Ἰ. Μονή Τιμίου Προδρόμου, 51990, σ. 13-14.

6. Περισσότερα γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ὡς ὁδηγητής εἰκόνας, διλ. σὲ εἰσήγησή μου στὸν τιμητικὸν τόμον γιὰ τὰ 70 χρόνια τοῦ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ κ. Εὐχεγγέλου Θεοδώρου, Ἄξιος καὶ πολιτικού συνέργου, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Τῆνος» 1991 μὲ τίτλο: «Προσωπικὰ καὶ πνευματικὰ μέσα γιὰ τὴ δημοφραγικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ χάρου» (σ. 65-83).

7. Γιὰ τὴ σημασία τῆς «πνευματικῆς συγγενείας» μὲ τὸ Χριστὸν ἀκόμη καὶ τῆς Θεοτόκου, διλ. ὥραιούτας σελίδες στηριγμένες στὴν πατερικὴ παράδοση, στὴν ἀξιόλογη διδακτορικὴ διατριβὴ τῆς Ἀμαλίας Σπουρλάκου - Εύτυχιάδου, Ἡ Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικής συγγενείας, Αθήναι: 1990, σ. 394 - 406. Η συγγραφεὺς ἔχει μάλιστα ὡς προμετωπίδα τοῦ διδακτορικοῦ στίχου τοῦ Εὐχεγγελιστοῦ Λουκᾶ «Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες» (η' 21). Οἱ ωριγένης λέγει: χαρακτηριστικά: «προκριτέαν ἡ κατὰ Θεὸν συγγένεια τῆς κατὰ σάρκα» (δ.π.π. σ. 395).

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΣΩΤΗΡΙΑΣ

Μὲ ἀφορμὴ ἔνα συνέδριο

Π ο : ἐς εἶγκις οἱ πνευματικὲς ἀγάγκες, οἱ ἀγαπητῆσες, οἱ ἀγωγίες καὶ οἱ προσδοκίες τοῦ συγχρόνου ἀγρύπου;

Μέσα στὴν ζοφερὴ κατάσταση τοῦ ἀγχούς καὶ τῆς ἀγωγίας ποὺ διώγεις ὁ σημεριγὸς ἀνθρωπος, π ο : ὁ εἶγκις τὸ μή γε ποὺ ἔχεις γὰρ προσφέρεις ὁ Ἐκκλησιαστικὸς Τύπος στὴν Ἑλλάδα σήμερα;

Π ἀς θὰ μπορέσεις γὰρ διερμηγεύεις αὐτὸς ὁ Τύπος τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ πρὸς οἰκουμήνη τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, παράκληση τοῦ χειμαζόμενου καὶ περαζόμενου λαοῦ καὶ γίγεις ὑπογραμμὸς τῆς γέκτες ζωῆς, θῶματερα κάτω ἀπὸ τὴν προσποτικὴν τῆς ἀρχόμενης, σὲ σύντομο σχετικὰ χρονικὰ διάστημα, τρίτης χιλιετίας;

*Ο Ἐκκλησιαστικὸς Τύπος στὰ πρόθυρα τῆς τρίτης χιλιετίας...

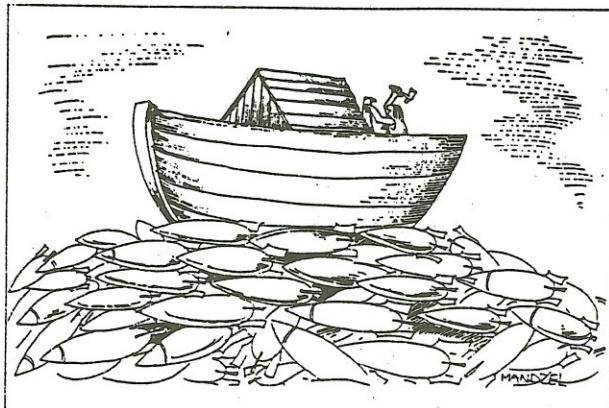
Αὐτὰ ἡσαν τρία ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα ποὺ ἀπασχόλησαν τὸ Α' Πανελλήνιο Συγέδριο Ἐκκλησιαστικοῦ Τύπου, ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴν Ὁρθόδοξο Ἀκαδημία

Κρήτης άπό 12 έως 17 Νοεμβρίου 1984, υπό τη συντονιστική εθνική τού Γεγούσου Διευθυντού του Ιδρύματος κ. Αλεξάνδρου Παπαδερού και συγκέντρωσε έπιν τό αύτο δικτύο παραδότες και συντάκτες ζωντανής αστικών έγγυτης, έφημες ιδιωνύμων και περιοδικών¹.

Τὸ συγέδριο προχώρησε σὲ ἔξι:ες λήγου ἐπι : σημάντικας είναι τα απότομα σημεία της πολιτικής πολιτικής που θα πρέπει να γίνεται στην περιόδου αυτού.

- ταυτότητα τοῦ φρεάτος ποὺ τὸ ἐκδίδει: (ἐπίστημο δργα-
γο μᾶς τοπικῆς Ἐναληγίας: συγοδικό, μητροπολιτι-
κό, ἑνωριακό ή ιδιωτικό).
 - ταυτότητα τῶν συγτακτῶν, συνεργατῶν καὶ παρα-
ληπτῶν του·
 - ἀριθμὸς παλαιότερων, φύλλων καὶ ἀναγγυστῶν·
 - κόστος ἐκδόσεως·
 - διατάξις τηρητήρων τοῦ ἐγγύπου (γενικὸν η εἰδος κό-
δις: στηρμογιακό ή ἐκλαϊκευτικό, οἰκοδομητικό)·
 - συγχέτητα κυκλοφορίας·
 - τρόπος διαχείρισης (συγθροιμένος ή ἐλεύθερος πωλή-
σης)·
 - ἀριθμὸς επιλέσιων·
 - στόχους, πρωτοβάθμια ποὺ δινομετωπίζει, έκανωποίη-
ση ἀπό τὰ ἀποτελέσματα.

Οι σύγεδροι: ξκαμπην ἐπίτινης συγκεκριμένης προστάσεως: εις γὰς τὴν καλύτερη δυνατή συνεργασία μεταξὺ τῶν διαφόρων ἑντύπων καὶ τὴν διελάτωση τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς μορφῆς τους πάστε γὰρ ἐπαγεύσουν τὴν «φιλοκαλίαν» παραδοσιακήν αἰσθητήν ποιότηταν ἐμφαγίας: τῆς Ὁρθοδοξίας. Μεταξύ ἀλλών πρότεινον:

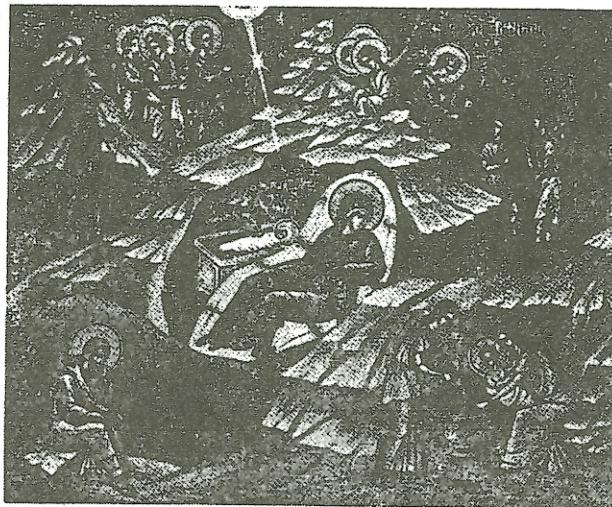
... θὰ μεταδώσεις μήνυμα σωτηρίας στὸ ἄγχος καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου;

- δργάνωση τακτικῶν συναγετήσεων γιὰ τοὺς ἐκδότες καὶ τὰ στελέχη ἐκκλησιαστικοῦ Τύπου·
- δργάνωση σεμιγαρίων ἐκκλησιαστικῆς δημοσιογραφίας γιὰ τοὺς ἰδιούς·
- προσθήκη στὰ προσγράμματα σπουδῶν τῶν Ἱερατικῶν καὶ Θεολογικῶν Σχολῶν ἵδιαιτέρου μαθήματος γιὰ τὴν ἀσκηση στὸ γραπτὸ λόγο, μὲ ἀναφορὰ στὶς ἀξιώσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς δημοσιογραφίας καὶ τῆς χρήσεως τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας·
- διερεύνηση μὲ σύγχρονα ἐπιστημονικὰ μέσα τῆς ἀποτελεσματικότητας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔγγυτου·
- μελέτη τῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴ δημοσιογρία Κέγτρου Τεκμηριώσεως καὶ Πληροφορήσεως, ποὺ θὰ είναι στὴ διάθεση τῶν συγτακτῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ κοσμικοῦ Τύπου. Αὗτὸς θὰ μποροῦσε γὰρ προγματοποιηθεῖ μὲ ἀνάλογη διεύρυνση τῶν δρμοδιοτήτων τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἱ. Συγόδου καὶ τοῦ Κέγτρου Βιβλίου καὶ Ἐπικοινωνίας τῆς Ἀποστολικῆς Δικαιογίας.

Σωτήριος λόγος

Ἐάν κατὰ τὸν Ἰ. Χρυσόστομο «μία τις δέδοται: θεραπείας ὁδός, ἡ διὰ τοῦ λόγου διδασκαλία» (Migne PG 48, 665), δ λόγος αὐτὸς καλεῖται: γὰ εἶνα: λόγος οὗ ποιεῖ μαρτυρίαν διαθέτει, δηλαδή, ἀγγελικῶν ζωῆς, ἐνεργοποιῶντας τις δυνάμεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς διακονίαν τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας τοῦ ἀγθρώπου καὶ τοῦ κόσμου.

Ἡ καλὴ «μεγάλη» ἀγγελία τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὸν ποιμένες, «ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ» (Λουκᾶς α' 11) μεταδίδεται: ἀπὸ τοὺς διοσκούρους ἐκεῖγου τοῦ καροῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν σημερινὸν ποιμένες τῶν λογικῶν προσδιτῶν ὡς μή γε μαρτυρίας πρὸς δικαιούσης τοῦ ἀγθρώπου.

«Οὐι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ»:

«Ἡ Γέννηση», τῆς ἀγιογράφου Λίτις Παπαγεωργοπούλου (ἀπὸ τοιχογραφίας τῆς Ἱ. Μονῆς Υψηλοῦ Μυτιλήνης), διπον φαίνεται: (ἄνω δεξιά) ἡ ἀγγελία πρὸς τὸν ποιμένες.

Είγας, πρωγματικά, μεγάλη ή εύθυνη τῶν ποιμένων ὥστε γὰρ μὴ κρατήσουν τὸ επουδχίο αὐτὸς μήνυμα μόνο γιὰ τὸν ἔχυτό τους, ἀλλὰ γὰρ τὸ μεταδώσουν ὑπεύθυνα καὶ αὐθεντικὰ καὶ γὰρ τὸ ἀνημεταδιδόσυν συνεχῶς εὲ δλα τὰ πλάτη καὶ μήκη τοῦ πληρώματος τῆς Οἰκουμένης μὲ δλα τὰ μέσα ποὺ ἔχουν στὴ διάθεσή τους².

Σὲ μὰ ἐποχὴ καταγγείλω πληροφορίων, καθολικῆς πληροφορήσεως, «πληθωρίσμοῦ λόγου» καὶ ταυτόχρονα «πληθωρίσμοῦ λεξιπενίας», δὲ προφορικὸς καὶ γραπτός, ἡλεκτρονικὸς καὶ ἔγυπτος, εἰκονικὸς καὶ ἀνεικονικὸς λόγιος τῆς Ἐκκλησίας καλεῖται: γὰρ δίδει: «πληροφορίαν πίστεως» (Ἐθραίους 22) καὶ γὰρ μεταδίδει: μὲ διδασκαλίαν τὴν ἐπαγγελίαν τῆς πρωγματικότητος τῆς σωτηρίας διὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (πρβλ. Ρωμαϊους 16).

Προϋποθέσεις

Προϋπόθεση δέδους αὐτοῦ εἶγας, δὲ ἐκκλησιαστικὸς λόγιος γὰρ ἀποκτήσει: αὖτος γε: δησις α τῆς ταυτότητος της τοῦ. Τότε, δημογό θὰ δυνηθεῖ γὰρ ἐπιτελέσει: πλήρως τὴν ἀποστολή του, ἀλλὰ καὶ, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποφή τῶν συγένεων, «θὰ προσλάθει, θὰ ἔξαγιάσει καὶ θὰ ἀγαθεῖξει τὶς ἀγαθές δυνάμεις καὶ προσπτικές ποὺ συνυπάρχουν στὴ σύγχρονη κοινωνίᾳ, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τεχνολογίαν» καὶ θὰ γίγει: ἐλεγκτικὰ κριτήρια, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν τεχνῶν, χωρὶς φόδο, πάθος καὶ ὑπερβάλλοντα ζῆτο, στὰ πλαίσια πάντα τοῦ δρθόδοξου ηθούς καὶ ὑφους.

Τότε μόνο, μὲ γένωμα τὴν ἀγάπη ποὺ ἔξιν δάλλει: τὸν φόδο, καὶ τὴν οἰκουδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ θὰ μπορέσει: γὰρ συνεργασθεῖ μὲ τὶς πιὸ πάνω δυνάμεις σὲ ἔνα καὶ ο: γὸν ἀγένα καὶ γὰρ ἀληθινὴ εἰρήνη, ἐλευθερία καὶ δικαιοσύνη: αἰτήματα παναγθρώ-

πιγκ, ποὺ τόσι ἐπίμονα καὶ ἐπίκαιρα προβάλλεις αὐτὸν τὸν καὶ ρὸν ἡ ἀγία μας Ἐκκλησία «ἐν ἀναμονῇ τῶν Χριστουγέννων»³ καὶ γὰρ τὰ δποῖα οἱ ἀνθρώποι αὐτῆς τῆς γῆς εὑδοκοῦν καὶ συγευδοκοῦν.

Ψύχλη πράγματα: ἀ π ο σ τ ο λ ἡ ποὺ ἀπαιτεῖ γὰρ ἐντοπισθοῦν προτεραιότητες στόχων καὶ μέθοδοι: πρὸς ἐπίτευξη τοῦ προκείμενου σκοποῦ. "Ἐτοι, τὸ συνέδριον κατέληξε σὲ μία σερά «πρακτικῶν» προτάσεων καὶ ἀποφάσεων, τις δποῖες κατέγραψε συγκοπικά μέχρις δτού ἑτομακθοῦν τὰ πλήρη Πρακτικά.

Τις προτάσεις καὶ ἀποφάσεις αὐτές τοῦ συνέδριου συμφώνησαν οἱ σύνεδροι: γὰρ πρωτοθήσεις ἡ ἐκλεγεῖσα ἐκτελεσταὶ καὶ ἡ δποῖα καὶ θάλητη μερώσεις: μπεύθυνα σὲ συγεργασία μὲ τὴν συντονιστὴν τὴν καὶ ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ συνέδριου τις Ἐκκλησίας Ἐλλάδος, Κύπρου, Κρήτης καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖο, καὶ θάλητη μερώσεις: γὰρ εὐλογηθεῖση τὴν δλη προσπάθεια ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας, δπως σημειώγεται στὸ δελτίο τύπου ποὺ κυκλοφόρησε ἀγαθοράκι μὲ τὴν πρόσδο τῶν ἔργατων τοῦ Συνέδριου.

1. "Ο γράφων συμμετεῖχε ως ἐκπρόσωπος τοῦ ἐπισήμου δελτίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος «Ἐκκλησία» καὶ ἀπό τὴ θέση αὐτὴ ἐπιθυμεῖ γὰρ εὐχαριστήσει τὴν Ἐποπτεύουσα Συνοδικὴν ἐπιτροπὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιοδικῶν καὶ τὸν Διευθυντή, Καθηγητὴν Εὐάγγελο Θεοδώρου γιὰ τὴν τιμητικὴ ἀποστολή του στὸ συνέδριο.

"Ο ἀριθμὸς τῶν ἐντύπων αὐτῶν ὑπολογίσθηκε περίπου σὲ δύο εκατοντάδες. Στὰ πλαίσια τοῦ συνέδριου λειτούργησε "Ἐκθεση Ἐκκλησιαστικοῦ Τύπου ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα καὶ τὸ Ἑκωτερικό. "Ἐπισημαίνουμε τὴν «Α» Ἐκθεση Ἐκκλησιαστικοῦ Τύπου, ποὺ εἶχε γίνει τὸν Ιούνιο τοῦ 1983 στὸν Πρέξ - Ρούμ τοῦ περιοδικοῦ Τύπου τοῦ "Ὑπουργείου Προεδρίας καὶ τὸ ἀφιέρωμα τοῦ «Ἐφημερίου» (τεύχη Αύγουστου καὶ Σεπτεμβρίου 1983) στὸν

έλληνορθόδοξο έκκλησιαστικό Τύπο μὲ συμβολές τῶν Νέστορα Μάτσα, Δημήτρη Φερούση, Γιάννη Χατζηφώτη καὶ Τάκη Ψαράκη. Τὸ δικτύο αὐτὸς κυκλοφόρησε καὶ ὡς ἀνάτυπο, σὲ ἐπιμέλεια τοῦ I. M. Χατζηφώτη, Διευθυντοῦ τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς 'Ι. Συνόδου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, μὲ τὸν τίτλο 'Ἐ π ε-τ η ρ ί δ α 'Ε κ λ η σ : α σ τ i κ o 5 Τ ύ π o u ('Αθήνα 1983, 60 σ.). Βλ. καὶ τὴν πρόσφατη ἔκδοση τῆς Γενικῆς Γραμματείας Τύπου καὶ Πληροφοριῶν 'Ἐ π ε τ η ρ ί δ α τ o 5 'Ε λ λ η σ : κ o 5 Τ ύ π o u, ποὺ περιλαμβάνει τις 2.000 ἑφημερίδες καὶ περιοδικά πού κυκλοφοροῦν σὲ δλη τὴν 'Ελλάδα ('Αθήνα 1984).

2. Ἐφόσον στόχος μας εἶναι: ἡ μετάδοση τοῦ μηγύματος καὶ ἡ ἐπικοινωνία, θὰ πρέπει νὰ προσεχθοῦν ιδιαιτερα οἱ γενικές καὶ ειδικές συνθῆκες ποὺ εὑνοοῦν αὐτὴν τὴν ἐπικοινωνίαν. Βλ. τὸ ἄρθρο μου, Δυσκολίες ἐπικοινωνίας, στὸν «Ἐφημέριο» τῆς 15 Μαΐου 1984, σ. 120 - 122· ἐπίσης τὸ ἄρθρο τοῦ Δ. Κ. Μαζαλέδερα, 'Η μεγάλη δύναμη τῆς πληροφορίας στὴν κοινωνίαν: ἐπικοινωνία, στὴν ἑψημερίδα «Καθημερινή» τῆς 8 Σεπτεμβρίου 1984.

3. Βλ. τὴν ὅμωνυμη ἔκδοση τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας μὲ ὄπότιτλο: 'Ἐπιλογὴ ὅμων πρὸς καθημερινήν προσευχήν, 'Αθῆνα: 1972, 344 σ.

Στό χώρο τής ποιμαντικής έπικοινωνίας άνηκει και μία ποιμένας προσδόλλονται στήν κοινωνία μας από τά σύγχρονα μέσα έπικοινωνίας (φαδιόφωνο, τηλεόραση, τύπο, διαφήμιση κ.ά.). Μέτρη προσέγγιση αυτής έπιχειρείται άμεση άναφορά και παραπομπή των «εἰκόνων» στις άλλησιες του Εδαγγελίου! Τόσοις προέρχεται από τήν «Καθημερινή» τής 22.4.1990.

ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ*

Ἐπίκαιρη ποιμαντική προσέγγιση

“Ο ραδιοτηλεοπτικός ἄνθρωπος

Ἄνθρωπος νὰ χαρακτηρίσουμε τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο μὲ ἔνα γνώρισμα ποὺ γὰ ἀποδίδει κάποια χαρακτηριστικὴ ἐκδήλωση τῆς ζωῆς του, δὲν θὰ διστάζαμε νὰ τὸν ἀποκαλέσουμε homo radioteleopticus, ραδιοτηλεοπτικὸς ἄνθρωπος. Γιατὶ τόσο τὸ ραδιόφωνο δοῦ καὶ ἡ τηλεόραση, ποὺ κλείγουν ἑφέτος ἑξήγητα χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησή της, λίγο πολὺ ἄλλαξαν τὸ πρόσωπο τοῦ κόσμου. Τὸ τρομερὸ αὐτὸ παιδὶ τοῦ αἰώνα —ἀναφέρομαι ἵδιαίτερα στὴν τηλεόραση— κατόρθωσε, σὲ μικρὸ σχετικὰ χρονικὸ διάστημα, γὰ κατακυριεύσει τὸν κόσμο καὶ νὰ καθηλώσει τὸν ἄνθρωπο μὲ χίλια δυὸ ἀντιφατικὰ στοιχεῖα καὶ γὰ τοῦ ἐπιβάλει τὴ δυγαμικὴ παρουσία της¹.

Ἡ τηλεόραση, δπως ὑποστηρίχθηκε, ἐπιβάλλεται μὲ ἔνα εἶδος μεταφυσικοῦ καταναγκασμοῦ. Γιατὶ, σὲ ἀντίθεση μὲ δλα τὰ ἄλλα, ἔντυπα ἡ ἡχητικὰ μέσα ἐπικοινωνίας γιὰ τὴ μετάδοση σκέψεων ἡ πληροφοριῶν, καλύπτει τὴν ψυχαγωγικὴ πλευρά. Καὶ ἡ ψυχαγωγία γιὰ κάθε ἄνθρωπο, κάθε ἡλικίας, είναι τόσο ἀναγκαῖα

* Εἰσήγηση στὰ πλαίσια τοῦ «Συνεδρίου Ραδιοτηλεοράσεως» ποὺ δργάνωσαν τὰ συνεργαζόμενα μὲ τὸν «Παρνασσό» Σωματεῖα, στὴν αίθουσά του, 31 Ιανουαρίου καὶ 1 Φεβρουαρίου 1986.

ὅσο περίπου καὶ τὸ φαγητό, δὲ ὅπνος, ἢ συγαισθηματικὴ προσέγγιση².

Λειτουργίες τῆς Ραδιοτηλεοράσεως καὶ ἐκπροσώπηση

Μία Ραδιο - Τηλεόραση, ὅμως, γιὰ νὰ ἐπιχείλθουμε στὸ δίδυμο τοῦ τίτλου τῆς εἰσηγήσεώς μας, ὡς ἐπισημός κρατικὸς φορέας πληροφορήσεως, ἐνημερώσεως, πολιτιστικῆς ἀγωγῆς καὶ ψυχαγωγίας δφείλει: νὰ καλύπτει τοὺς τομεῖς ποὺ μόλις ἀναφέραμε. Ὁφείλει, δηλαδὴ, νὰ πληροφορεῖ, νὰ ἐνημερώγει, νὰ διαπαιδαγωγεῖ πολιτιστικὰ καὶ νὰ ψυχαγωγεῖ κατὰ τρόπο ἐπαρκῆ ἀλλὰ καὶ ἀντιπροσωπευτικό, μὲ τρόπο, ποὺ οἱ δυγάμεις αὐτοῦ τοῦ τόπου νὰ ἔχουν κάλυψη ἀνάλογη μὲ τὴν σημασία καὶ τὴν παρουσία ποὺ ἔχουν στὴ ζωὴ τῆς χώρας μας.

Ο ἐπίσημος, λοιπόν, αὐτὸς φορέας θὰ πρέπει νὰ ἐμφαγίζει τοὺς ἐπὶ μέρους παράγοντες τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς οὕτως ὥστε δὲ μέσος ἀκροατής καὶ θεατῆς, βλέποντας ἢ ἀκούγοντας τὰ ἀκούσματα καὶ τὰ θεάματα ποὺ προδιάλλονται στὰ τηλεοπτικὰ καὶ ραδιοφωνικὰ προγράμματα νὰ μπορεῖ νὰ δικηγορεῖ τὴ δική του ταυτότητα. Αὐτό, δέναια, περικλείει τὸν κίγδυνο νὰ δυσκολευτοῦμε στὰ ποσοστά καὶ φοδοῦμαι δτι: οἱ τυχὸν διαπραγματεύσεις θὰ καταλήξουν νὰ γίνουν μὲ τὸ ἀνάλογο ὄφος ποὺ εἶχε χρησιμοποιηθεῖ δταν συζητιόταν δηλεοπτικὸς χρόνος ἐμφανίσεως τῶν πολιτικῶν κομμάτων κατὰ τὴν προεκλογικὴ περίοδο.

***Η Ἐκκλησία, ἔνας ἀπλὸς παράγοντας;**

"Ἐνα ὅμως πρῶτο ἐρώτημα προδιάλλει στὰ χεῖλη. Η Ἐκκλησία εἶναι ἔνας ἀπλὸς παράγοντας αὐτοῦ τοῦ

τόπου, δέ διοιος ισόποσα μὲ ἄλλους παράγοντες ή φορεῖς θὰ εἰσέπραττε τὴν κατανομὴ τοῦ ραδιοφωνικοῦ ή τηλεοπτικοῦ χρόνου; Ἐάν γάρ ταν ἀναγκαῖο κάτι τέτοιο θὰ μποροῦσε γὰρ συζητηθεῖ. Δὲν νομίζω, δύναται, θὰ ἔπρεπε γὰρ ἐμπλακοῦμε σ' αὐτοῦ τοῦ τύπου τὶς συζητήσεις. Γιατὶ ή Ἐκκλησία, πέρα ἀπὸ παράγοντας καὶ θεσμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἶναι ή ἀναπτυγόνη καὶ ή πνοὴ αὐτοῦ τοῦ τόπου, δέ αέρας ποὺ μᾶς περιβάλλει, μέσα στὸν ὅποιο κινούμαστε καὶ ὑπάρχουμε. Αὐτή, λοιπόν, ή πνοὴ θὰ ἔπρεπε πιὸ συχνὰ «γὰρ ἔδγαιγε στὸν αέρα» — γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν κατάλληλη τεχνικὴ ἐκφραστῇ — καὶ γὰρ ἔκανε πιὸ αἰσθητὴ τὴν παρουσία της, ἀμεσα ή ἔμμεσα.

Προτεραιότητες

Ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ σημερινοῦ θέματος ἔξαρταται: πρὶν ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὸν τρόπο θέσεως ή προτάξεως τῶν ὅρων τῆς προτάσεως ή τοῦ τίτλου τῆς εἰσηγήσεως ποὺ μοῦ ἔχει ἀνατεθεῖ ἀπὸ τὴν δργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ συγεδρίου, τὴν ὁποία καὶ εἰλικρινῶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν τιμητικὴ γιὰ μέγα πρόσκληση γὰρ συμμετάσχω στὶς ἐργασίες του. Ποιέει θὰ εἴναι οἱ προτεραιότητες; Ραδιοτηλεόραση καὶ Ἐκκλησία ή Ἐκκλησία καὶ Ραδιοτηλεόραση;

α) Ἐγδιαφερόμαστε, δηλαδή, γὰρ μάθουμε ποιά θέση δίνει η παραχωρεῖ ή ἐπίσημη ραδιοτηλεόραση στὴν Ἐκκλησία; Προσφέρει ἐκπομπὲς ἐκκλησιαστικές, ὥρες, δηλαδή, ποὺ θὰ διαχειρίζεται ή ἕδια ή Ἐκκλησία καὶ θὰ ἐτοιμάζει; Ἡ δρίσκουν καὶ στὰ ὑπόλοιπα προγράμματά της τὴν θέση τους εἰδογήσεις, ποὺ ἀφοροῦν τὴν Ἐκκλησία; Ποὺ ἐνημερώγουν τὴν κοινὴ γγώμη γιὰ

τὸ πολιτιστικό, κοινωνικό καὶ φιλανθρωπικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας· γιὰ τὴν ἱστορική Της προσφορά· γιὰ φυσιογνωμίες· ποὺ ἀναδείχτηκαν στοὺς κόλπους Της καὶ ὑπῆρξαν δόδηγοι τοῦ λαοῦ καὶ διδάχοι τοῦ γένους; "Η ἐκπομπὲς ποὺ μεταφέρουν τοὺς προσβληματισμοὺς ἀνακατατάξεων ποὺ συμβαίνουν στὴ γεοελληνικὴ κοινωνία; Σὲ αὐτοῦ τοῦ τύπου τὰ ἐρωτήματα θὰ ἡταν δυγατὸς γὰ διθοῦν διαφόρου τύπου ἀπαντήσεις.

6) Τὸ ἐρώτημα, ὅμως, θὰ τεθεῖ διαφόρεται καὶ ἂν θελήσουμε γὰ πληροφορηθοῦμε τὴ θέση ποὺ παίρνει· ή ἵδια ή Ἐκκλησία ἔναντι τῆς Ραδιοτηλεοράσεως.

Δέχεται τὶς προσκλήσεις καὶ προκλήσεις τοῦ ἐπισημού φορέα γιὰ συνεργασία, ἐὰν καὶ ἐφόσον βέβαια τῆς ζητεῖται κάτι τέτοιο; Θεωρεῖ ἀπαραίτητη τὴν χρησιμοποίηση τῆς ραδιοτηλεοπτικῆς τεχνολογίας γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς τῆς στὸν σημερινὸν κόσμο; "Αποδέχεται· γὰ γίνει ραδιοτηλεοπτικὴ Ἐκκλησία, γὰ ἐκμεταλλευτεῖ, δηλαδή, τὶς προσφερόμενες καινούριες δυγατότητες τῆς ἡλεκτρονικῆς μας ἐποχῆς ή προχωρεῖ καὶ ἔνα δῆμα ἀκόμα πιὸ μπροστά, ή ἵδια γὰ διαθέτει ἔναν ἐπίσημο ἐκκλησιαστικὸ φορέα παραγγῆς καὶ μεταδότεως ραδιοτηλεοπτικῶν προγραμμάτων³;

Συνθῆκες ἐπικοινωνίας

Καὶ στὶς δύο πάντας περιπτώσεις ποὺ ἀναφέρθηκαν, ή Ἐκκλησία γιὰ γὰ μεταδώσει τὸ μήγυμά της θὰ πρέπει γὰ λάδει ὑπόψη τῆς στοιχειώδεις ὅρους καὶ συνθῆκες τῆς μεταδόσεως ἐνδέι μηγύματος καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐπικοινωνίας. Αὐτοὶ οἱ ὄροι εἰναι· οἱ ἐπόμενοι⁴. Θὰ πρέπει πρὶν ἀπ' ὅλα:

α) γὰ καθορίζει· τὸ περιεχόμενο τοῦ πρὸς μετάδοση μηγύματος·

- 6) νὰ χρησιμοποιεῖ ἔνα μογοστήμαντο λεξιλόγιο καταγοητὸ ἀπὸ ὅλους, χωρὶς αὐτὸ γὰ σημαίνει πτώχευση τοῦ λόγου·
- 7) τὸ μήνυμα γὰ λαμβάνει ὑπόψη τὸ γ διαθμὸ δεκτικότητας καὶ εύαισθησίας τοῦ κοινοῦ στὸ ὅποιο ἀπευθύνεται·
- 8) ἡ πληροφόρηση γὰ εἶναι ἔτσι δισμένη ὥστε ὁ ἀκροατὴς - θεατὴς γὰ μπορεῖ γὰ ἐπιλέγει ἐλεύθερα καὶ γὰ ἀποφασίζει ὑπεύθυνα·
- 9) γὰ εἶναι ἔξασφαλισμένη ἡ ἀμφίδρομη ἐπικοινωνία ὥστε γὰ ὑπάρχει συνεχῆς ἐπανατροφοδότηση πομποῦ - δέκτη - πομποῦ, ποιμαίγουσας Ἐκκλησίας (ραδιοτηλεοπτικῆς) καὶ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Θεολογικὴ θεμελίωση

Ἐδῶ ὅμως φθάνουμε στὸ σημεῖο ὃπου πρέπει γὰ ἀγαζητηθοῦν οἱ θεωρητικὲς ἐκεῖνες ἀρχὲς καὶ προϋποθέσεις γιὰ τὴν χρησιμοποίηση τοῦ Ραδιοφώνου καὶ τῆς Τηλεοράσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως καὶ ἐπικοινωνίας στὴ μετάδοση τοῦ μηγύματος τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν κόσμο.

Ἔχος καὶ λόγος, φῶς καὶ εἰκόνα συγιστοῦγε ἀρχέγονα μέσα ἐπικοινωνίας τοῦ αὐτοαποκαλυπτομένου Θεοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Ή φωνὴ καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου, στὸ μέτρο ποὺ ἡταν δυνατὸ γὰ γίγουν ἀντιληπτὰ ἀπὸ τὸν ἀνθρωπὸ χρησιμοποιήθηκαν ὡς φορεῖς, διχήματα τῆς αὐτοαποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ καὶ μεταδόσεως τοῦ μηγύματός του πρὸς τὸν ἀνθρωπὸ καὶ τὸν κόσμο.

Ο Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲγ παραμένει λόγος θεωρητικὸς (ἀφηρημένος), μᾶλλον γίγεται «θεωρητικὸς» (θεω-

ρεῖται), λαδαίνει, δηλαδή, σάρκα γιὰ μᾶς δεῖξει τὴν εἰκόνα, γὰ κάνει σαφὲς αὐτὸς ποὺ στὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ ἡταν δημιουργία τοῦ ἀγθρώπου κατ' εἰκόνα Θεοῦ⁵.

Αὐτὴ τὴν εἰκονικότητα καὶ προφορικότητα τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἡ Ἑκκλησία ἐχρησιμοποίησε, κατοχύρωσε θεωρητικὰ καὶ πρακτικά, λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀγωνιστικά, σὲ ποικίλη ἀποτύπωση καὶ ἔκφραση πλουτίζοντας τὸν ἀγθρώπινο πολιτισμὸν μὲ ἔργα οὐφηλῆς καὶ μοναδικῆς τέχνης στὴν προσπάθεια ποὺ κατέδαλλε μιᾶς συγεχοῦς φιλοκαλικῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸ εὔρυτερο κοινό. Αὐτές οἱ παραπάνω ἀρχὲς εἶναι δυνατὸν γὰρ ἐδραώσουν καὶ γὰρ ἐγγυηθοῦν μιὰν δρθή χρήση τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς τηλεοράσεως ἀναφορικὰ μὲ τὴν μετάδοση τοῦ μηνύματος τῆς Ἑκκλησίας⁶.

Γιὰ τὰ αὐτογόητα δὲγ δίγει κανεὶς μάχεις, τώρα πιὰ δταν ἔχουν προηγηθεῖ ἀγῶνες, μαρτύρια, διωγμοί, γιὰ τὴν πρώτη ἐξασφάλιση αὐτῶν τῶν δικαιωμάτων. Δὲγ εἶναι ἀγάγκη ἐμεῖς γὰρ γίνουμε «εἰκονοκλάστες», δταν ἔχουμε πίσω μας τὴ διαρειὰ κληρονομιὰ τῆς εἰκονομαχίας καὶ τὸν θρίαμβο τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐμεῖς τιμοῦμε καὶ θυμόμαστε ὅλους ἐκείνους τοὺς μαχητές. Ἐπαγαλωμάνουμε καὶ φάλλουμε κάθε χρόνο σύμφωνα μὲ τὸ Συνόδιο τῆς Ἀγίας καὶ Οἰκουμενικῆς Ζ' Συγόδου ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας:

«Τῶν τὴν ἔνσαρκον τοῦ Θεοῦ Λόγου παρουσίαν,
λόγῳ, σιώματι, καρδίᾳ καὶ νῷ, γραφῇ τε καὶ
εἰκόσιν δμολογούντιων, αἰωνίᾳ ἡ μημητη».

Ἡ φύση καὶ ἡ ιστορία δὲγ εἶναι παρὰ μία ἀπέραντη δθόηη πάνω στὴν ὁποία προβάλλεται καὶ ἐκτυλίσσεται ἡ ἔνσαρκη Θεῖα Οἰκουμενία.

Τὸ ζήτημα, βέβαια, εἶναι πῶς ἐμεῖς σήμερα ἐκμε-

ταλλευόμαστε τὰ εὐγενῆ ἐκεῖνα μέταλλα, ποὺ ἄλλοι σὲ παλαιότερες ἐποχὲς ἔξωρυξαν καὶ ἔφεραν στὴν ἐπιφάνεια.

Μὲ αὐτὴν ὅμως τὴν παραδοσιακὴν κατοχύρωσην καὶ παρὰ κάποιους ἐνδεχομένους κινδύνους ἀπὸ τὴν χρησιμοποίηση αὐτῶν τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως καὶ ἐπικοινωνίας ή Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζει θετικὰ τὴν χρήση τῆς σύγχρονης ραδιοτηλεοπτικῆς τεχνολογίας γιὰ τὸ μήνυμά Της.

Πρόσφατη ἐκκλησιαστικὴ πράξη

Αὗτὸ τὸ ἔχει ἀποδεῖξει στὴν πρόσφατη ιστορία της, δταν, ἥδη ἀπὸ τὸ 1948, ή Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνέλαβε διαφωτιστικὴ προσπάθεια, ίδιαιτέρα γιὰ τοὺς γένους, ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο, μὲ σειρὰ ἑδδομαδιαίων ὅμιλων. "Οταν, τὸ 1959 έδρυει δικό της ραδιοθάλαμο στοὺς ισόγειους χώρους τῆς Ι. Μονῆς Πετράκη, ἐγκαινιάζει δικές της ἐποιμές, δπως «Ο δρόμος τῆς ζωῆς» ἥδη ἀπὸ τις 5 Μαρτίου 1960 καὶ μὲ τὴν «Ραδιοφωνικὴ ὑπηρεσία» τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας διευρύνει τοὺς στόχους της.

Ἡ καθιερωμένη «πρωινὴ προσευχὴ» εἶναι πάντα μιὰ εὐχάριστη ἐκπληξη. Ἡ τρίτη εὐχὴ τοῦ "Ορθρου ποὺ ἀπαγγέλλεται μᾶς θυμίζει, δτι «ἐκ γυντὸς δρθρίζει τὸ πυεῦμα νήμῶν πρὸς σέ, δ Θεός». Ο ἀγεπανάληπτος παρὰ τὴν ἐπανάληψη πρωινὸς γαιρετισμὸς τὴν πασχαλινὴν περίοδο, δταν ἡ ἐκφωνήτρια ἀντικαθιστᾶ τὸ «Κυρίες καὶ Κύριοι καλημέρα σας» μὲ τὸ «Κυρίες καὶ Κύριοι, Χριστὸς Ἀγέστη!» ἀντηχεῖ ως εἰδησις, σὰ νὰ τὸ μεταδίδει κάποιος ραδιοφωνικὸς ἀνταποκριτής ἀπὸ τὰ Ιεροσόλυμα.

Μιᾶς καὶ ἀσχολούμεθα μὲ τὴν ιστορία καλὸς εἶναι

γὰ διαφέρουμε καὶ τὰ «πρωινὰ ραδιοφωνικά μηνύματα» (1968 - 1969) καὶ τὸς «Σφυγμοὺς τῆς Ἐποχῆς» ἀπὸ 1ης Ιουνίου 1978, ποὺ γιὰ τὴν παραγωγὴ καὶ ἐπιμέλεια τῆς ἐκπομπῆς συνεργάζονται τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ι. Συγόδου καὶ τῆς Ι. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία.

Καὶ Τερές Μητροπόλεις, δῆμος, πρόσφεραν καὶ προσφέρουν θρησκευτικὰ προγράμματα μέσω τῶν τοπικῶν Ραδιοσταθμῶν καθὼς καὶ μεμονωμένοι αληθικοί, θεολόγοι, λογοτέχνες, συγγραφεῖς καὶ μουσικοί ἐπιμελή θηρακοὶ ραδιοφωνικὲς ἐκπομπὲς μὲ θέματα ποὺ ἔνδιαφέρουν τὸ παρόν συγέδριο.

Στὴν Τηλεόραση ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν ἐπίσης ἐκπομπὲς μὲ στόχο τὴν προσδοκίαν τῆς Ὁρθοδοξίας. "Ηδη ἀπὸ τὸ 1971 ἐγκαινιάζεται ἡ ἐκπομπὴ «Ἀπὸ τὸν Θησαυρὸν τῆς Ὁρθοδοξίας μαζ», ποὺ κράτησε τέσσερα ὀλόνληρα χρόνια. Τὸ 1975 ἡ ἐκπομπὴ παιργει γέο τίτλος ὀνομάζεται: «Ἄριο εἶναι Κυριακή», κρατάει μέχρι τὸ 1979 γιὰ γὰ συνεχίσει μὲ τὸ γέο τῆς τίτλος ἀπὸ 15 Οκτωβρίου 1979 ώς ἡ γνωστὴ σὲ δλους μας «Σήμερα εἶναι Κυριακή»⁷.

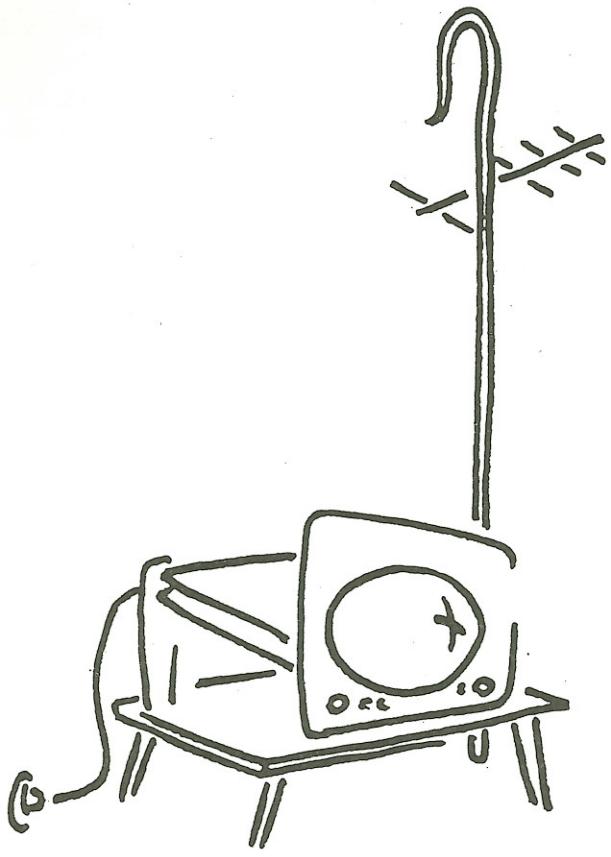
Μία πρώτη ἐκτίμηση

‘Οπωσδήποτε εἶναι ἀξιες ἐπαίγου οἱ προσπάθειες ποὺ ἔγιγναν καὶ γίνονται πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι, οἱ ὑπεύθυνοι ποὺ δρίσκονται σὲ ἄμεση ἡ ἔμμεση σχέση μὲ τὴν Ἐκκλησία, προσπαθοῦν γὰ καταγράψουν γεγονότα, γὰ σχολιάσουν ἀπόψεις, γὰ κρίνουν καταστάσεις, γ' ἀφήσουν γὰ διαφανεῖ ἡ ὁρθόδοξη παράδοση καὶ τὸ ὁρθόδοξο παρόν, ποὺ συμβαίνει σή-

μερα ἔδω στὴν Ἑλλάδα η και ἀλλοῦ σὲ ἄλλες ὁρθόδοξες χῶρες.

Καὶ ἄλλοι, δημως, παράγοντες τῆς Ραδιοφωνίας και τῆς Τηλεοράσεως παρουσιάζουν ἐκπομπές και προγράμματα, που προβάλλουν αὐτή τὴν Παράδοση. Παράδειγμα η ἐκπομπή «Βυζαντινὰ Χριστούγεννα» που μεταδόθηκε πρόσφατα, τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Ἡταν μιὰ πρωτότυπη δουλειὰ στὸ χώρο τῆς Τηλεοράσεως. Πρὸς τὴν αὐτή κατεύθυνση ἀξίζει γὰρ μνημονεύθοιν ἐκπομπές ἀφιερωμένες στὰ Μετέωρα, στὸ Ἀγιον Ορος, στὸν Μυστρᾶ. Ἡ ἄλλες ἐκπομπές, ἀκόμα και ξένες, στὶς ὅποιες διαφαίνεται ἔνας ἐγρύπερος η πιὸ ἀπόμακρος θρησκευτικὸς η μεταφυσικὸς προσδηληματισμός. Ἄς θυμηθοῦμε τὴν «Λεωφόρο γιὰ τὸν οὐρανὸν» κ.ά. Τέτοιες ἐκπομπές ἀγγίζουν τὴν εύαισθησία τοῦ τηλεθεατῆ και τοῦ ἐπιτρέποντού ἔγα τόλο ἄγοιγμα, πέρα ἀπὸ τὰ σεγαγά, μέσα στὰ ὅποια εἶναι περιχρωτικά.

Δὲν εἶγαι, δέδαικα, πάντοτε ἀξιες ἐπαίνου ὅλες οἱ ἐκπομπές. Ὕπαρχουν ἐκπομπές, που οἱ παραγωγοὶ τους ηθελημένα η ἀθελά τους ἐκθέτουν τὴν Ἐκκλησία, προσδόλλουν τὸ θρησκευτικὸ αἰσθητικὰ τοῦ ὁρθοδόξου λαοῦ. Δείχγοντας κάποιο ἐπιφανειακὸ ἄν σχι και «ὑποκριτικὸ» ἐνδιαφέρον περὶ τὰ θρησκευτικά, προδόλλουν κυρίως ἀσχημες πλευρές, που δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ αὐτές που ἀγτιπροσωπεύουν τὴν συγτριπτικὴ πλειονότητα τῶν περιπτώσεων. Πολλὲς φορὲς ἀγνοοῦν ἐπίτηδες ἐκκλησιαστικὰ συμβάντα και παραποιοῦν γεγονότα. Πρᾶγμα γιὰ τὸ δόποιο, και η ἐπισημη Ἐκκλησία ἀλλὰ και μεμονωμένοι πιστοὶ διαμαρτύρονται ἐρμηγεύοντας ὅλες αὐτές τὶς ἐπιθέσεις ὡς ἀσένεια, διωγμὸ και πόλεμο ἐναγτίον τῆς θρησκευτικῆς υποστάτεως τοῦ Ἐθνός, τὸ

Τηλεόραση: ποιμαντική... προσέγγιση.

όποιος ή 'Ορθόδοξος 'Εκκλησία διεφύλαξε μάκα τους αιώνας. 'Ενδεικτικά ἀναφέρω τὸ πρόσφατο παράδειγμα «προκατειλημμένου καὶ προπαγαδιστικοῦ ρεπορτάζ», ποὺ μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ δελτίο εἰδήσεων τῆς EPT 2, περὶ δῆθεν διαδόσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ πολιτικοῦ γάμου στὴν 'Ορθόδοξην Ἑλλάδαν. Τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ι. Συγόδου τῆς 'Εκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπέστειλε ἀμέσως ἐπιστολὴ διαμαρτυρίας πρὸς τὸν Τύπο (Βλ. ἔφημερό διαμαρτυρίας «Ἀνρόπολις» τῆς 23ης Ιανουαρίου 1986 καὶ «Δελτίο 'Εκκλησιαστικῶν Εἰδήσεων» ἀριθ. φύλλου 5, 23.1.1986).

'Ανάγκη διαλόγου Πολιτείας καὶ 'Εκκλησίας

'Εκεῖνο ποὺ πραγματικὰ προέχει αὐτὴ τὴ στιγμὴ εἶναι: ἡ ἀνάγκη ἑνὸς διαλόγου, ὁ ὅποιος θὰ ἀποτελέσει διασικὴ ἀφετηρία γιὰ ἔνα κοινὸ μεταξὺ Πολιτείας καὶ 'Εκκλησίας προγραμματισμό. Μία μονομερής ἀντιμετώπιση μὲ πρωτοβουλίᾳ ποὺ γὰ προέρχεται εἴτε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Πολιτείας εἴναι: φυτικὸ νὰ ἔχει δρισμένα δρια καὶ δρισμένες δυγατότητες. Γιατί, καὶ στὶς δύο περιπτώσεις διαφορετικὲς τοποθετήσεις καὶ ἐκτιμήσεις ποικίλων ὄμάδων πιέσεως καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς 'Εκκλησίας ἐπηρεάζουν τὴν προετοιμασία καὶ τὸν προγραμματισμό.

Πρέπει, λοιπόν, γὰ ὑπάρξει κάποια συμφωνία. Γιατὶ κρούσματα θὰ ἐμφανίζονται ἐνδεχομένως δόσι καὶ συγγότερα. Χωρὶς γὰ ἐλπίζουμε σὲ κάποια δμοφωνία, θὰ ἥταν σκόπιμο γὰ ἀποφεύγονται: οἱ κραυγαλέες παραφωνίες, ὅταν μάλιστα ἐπίσημα χείλη διαβεβαιώνουν γιὰ ὑπαρξη ἀγαστῆς συνεργασίας.

'Οπωσδήποτε τὶς δυγατότητες καὶ τὶς προϋποθέσεις αὐτοῦ τοῦ διαλόγου θὰ τὶς ἐπηρεάσει καὶ τὸ γέο θεσμι-

κὸ πλαισιο, ποὺ προτείνεται: αὐτὲς τὶς ἡμέρες καὶ ποὺ
θὰ καθορίζει: τὴ λειτουργία τῶν ραδιοτηλεοπτικῶν μέ-
σων. Αὐτὴ τὴ στιγμὴ τὸ ἐπεξεργάζονται στὸ ὑπουργεῖο
Προεδρίας καὶ λέγεται, ὅτι σύντομα θὰ ὀλοκληρωθεῖ
τὸ σχετικὸ νομοσχέδιο. "Ἐνα προσχέδιο μᾶλιστα θὰ δο-
θεῖ στὰ κόμματα καὶ τοὺς ἀρμόδιους φορεῖς γιὰ γὰ τὸ
μελετήσουν καὶ γὰ προδοῦν στὶς δικές τους κρίσεις, πα-
ρατηρήσεις καὶ προτάσεις. Εἶναι δυγατὸν ἐγδεχομένως
γὰ ἐπηρεάσει τὸν διάλογο, τὸν δποίο ἀναφέραμε, τόσο
ἡ προσπτικὴ γιὰ ἔγοποίηση τῶν δύο τηλεοπτικῶν κα-
ναλιῶν, ὅσο καὶ ἡ πρωτοδουλία ἐκ μέρους τῆς ἀξιωμα-
τικῆς ἀντιπολιτεύσεως γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς ἀνεξάρ-
τητης τηλεοράσεως, γιὰ τὴν δποίαν ἔγινε πολὺς λόγος
τὶς τελευταῖς δύο τρεῖς ἡμέρες".

Δημιουργία 'Ομάδας 'Εργασίας

Μὲ τὴν προσπτικὴ αὐτοῦ τοῦ νομοσχεδίου εἶναι: σκό-
πιμο, ἀπὸ τὴν πλευρὰ ὅλων ἐκείνων ποὺ συγιστοῦν τὸ
σῶμα τῆς 'Εκκλησίας — ἔνα μεγάλο τμῆμα τῆς δποίας
ἐκπροσωπεῖται στὸ παρὸν συγένδριο — καὶ ὑπὸ τὴν αἰ-
γίδα τῆς διοικούσης 'Εκκλησίας⁹, γὰ συσταθεῖ μία δ-
μάδα ἐργασίας ποὺ νὰ καταλήξει σὲ θέσεις, προτάσεις
καὶ ἀκόμα δείγματα δουλειᾶς, ποὺ θὰ γόμιζε ὅτι πρέ-
πει νὰ προδληθοῦν στὸ εὑρύτερο ἐλληνικὸ ἥ καὶ στὸ
εὑρωπαϊκὸ κοινό¹⁰. Η δμάδα αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ ἔχει
σχηματίσει: σαφῆ εἰκόνα γιὰ τὸ τί θέλει νὰ ζητήσει
ἀπὸ τὴν Πολιτείαν ὡς πρὸς τὸ ποιές ἀρχές, δηλαδή,
ἀξίες θὰ διέπουν τὰ προγράμματα, ἀρχὲς καὶ ἀξίες
ποὺ κρίνει ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ἐπιβίωση αὐτοῦ τοῦ
τόπου ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ ραδιοτηλεο-
πτικοῦ κοινοῦ.

‘Η οἰμᾶνα αὐτὴ πέρα ἀπὸ τὴν προπαρασκευαστικὴ καὶ διαπραγματευτική τῆς ἀποστολὴ πρέπει νὰ ἐπισημάνει: ἀνθρώπους ταλαντούχους, σις ὅποιοι: θὰ ἔχουν ὑποστεῖ εἰδοικὴ ἐκπαίδευση στὸ χῶρο τῆς Ραδιοφωνίας καὶ τῆς Τηλεοράσεως καὶ ποὺ θὰ ἥσων πρόθυμοι νὰ συνεργασθοῦν μαζὶ της, ἔτσι ὡστε οἱ προτάσεις νὰ εἶγαι ρεαλιστικὲς καὶ ἐφικτές. Αὐτὰ δέδαια, ως πρὸς τὸν διάλογο μὲ τὴν Πολιτεία.

Ἐκκλησιαστικὸ ραδιοτηλεοπτικὸ κανάλι...

Σ’ αὐτὴ τὴν φάση δὲν συζητῶ τὴν περίπτωση παραγωρήσεως ἐνὸς τηλεοπτικοῦ καναλίου ἢ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ στὴν Ἐκκλησία γιὰ νὰ παρουσιάζει δικά της προγράμματα. Δὲν σημαίνει διμաς δὲν δὲν πρέπει νὰ είναι στὶς ἄμεσες ἢ ἔμμεσες προσπτικὲς τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἐπιδίωξη λύσεως πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση¹¹. Παρ’ δοι δὲν ἔχουμε πρόσφατο παράδειγμα ἀπὸ τὴν Πορτογαλία. Τὸ Ἀθηναϊκὸ Πρωτορεῖο Εἰδήσεων μετέδωσε ἀπὸ τὴν Λισανδρία δὲν ἡ γένα Κυδέρηνηση τῆς Πορτογαλίας, μὲ νομοσχέδιο ποὺ θὰ συζητηθεῖ σύντομα στὴ Βουλή, παραχωρεῖ στὴν Ἐκκλησία ἐνα τηλεοπτικὸ δίκτυο, γιὰ νὰ παρουσιάζει δικά της προγράμματα. Κυδερνητικὴ δήλωση ποὺ δόθηκε στὴ δημοσιότητα ἀναφέρει δὲν ἡ Κυδέρηνηση «ἀναγγωρίζει δὲν ἡ Ἐκκλησία ἔπαιξε ἐνα πολὺ σημαντικὸ ρόλο στὴν ιστορία τῆς Πορτογαλίας στὴ διάρκεια τῶν αἰώνων καὶ δὲν εἶγαι ἔγας ἀπὸ τοὺς πιὸ ζωντανοὺς θεσμοὺς τῆς κοινωνίας μας»¹².

“Αν ἡ Ἐκκλησία τῆς Πορτογαλίας ἔπαιξε ἔγα τόσο σημαντικὸ ρόλο στὴν ιστορία της τί θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ποὺ ἥταν καὶ εἶγαι κινητός τοῦ γένους καὶ φύλακας τῆς ἐθνικῆς μας αὐτοσυγειδησίας;

"Αγ δὲν συζητῶ αὐτὴ τὴ στιγμή, πράγμα ποὺ ἶσως ξενίσει μερικούς, τὴν περίπτωση ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ ραδιοτηλεοπτικοῦ δικτύου εἶναι διότι πιστεύω ὅτι ὑπάρχουν ἀσφαλῶς εὑρέα περιθώρια στὸ ἐσωτερικὸ κύκλωμα τοῦ γεγικότερου ἐκκλησιαστικοῦ χώρου ὃστε νὰ ἀναληφθοῦν πρωτοδουλίες γιὰ πλήρη χρησιμοποίηση τῆς σύγχρονης ὀπτικοακουστικῆς τεχνολογίας στὴ χριστιανικὴ οἰκοδομὴ καὶ στὴν ἐμβάθυνση τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν.

Αὐτὸς πάλι δὲν σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν πρέπει γὰ τητήσει ἀπὸ τὴν Πολιτεία (ΕΡΤ 1 καὶ 2) γὰ τῆς παραχωρηθοῦν δικές της ὥρες ἐκτὸς τῶν ὑπαρχόντων χρονικῶν «ψιχίων» ποὺ τῆς διατίθενται τώρα. "Αγ ὅχι τακτές ὥρες, τουλάχιστον ὄμως γιὰ τὰ μεγάλα θέματα ποὺ παρουσιάζονται στὴν Ἑλληνικὴ σκηνή, ὅπως ὁ πολιτικὸς γάμος, οἱ ἀμβλώσεις, ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία, ἡ γλώσσα, ἡ ἐκπαίδευση κ.λπ. γὰ τητήσει γὰ τῆς διθοῦν ὥρες, κατὰ τίς δύοις, μὲ ἀγεση καὶ μὲ δικούς της ἀνθρώπους ποὺ γὰ τὴν ἐκφράζουν καὶ γὰ τὴν ἐκπροσωποῦν, γὰ παρουσιάσει τὴ δική της ὀπτικὴ γωνία σὲ θέματα ποὺ ἐπιθυμεῖ γὰ ἐπικοινωνήσει ἀπὸ εὑθείας μὲ τὸν ἔλληνικὸ δρθόδοξο λαό, ποὺ εἶναι καὶ φορολογούμενος καὶ συνδρομητής τῆς ἐπίσημης Ραδιοτηλεοράσεως. Τοῦτο πάλι δὲν ἐμποδίζει μὲ ἐκπροσώπους της γὰ συμμετέχει καὶ σὲ ἄλλου τύπου συζητήσεις ἡ ἐκπομπὲς ὅπως «Ἀγοιχτὰ χαρτιά», «Ἐδῶ καὶ σήμερα» κ.ἄ.

ἢ πρωτοβουλίες γιὰ ἐσωτερικὸ ἐκκλησιαστικὸ «κύκλωμα»;

Πέρα, ὄμως, ἀπὸ ἐπίσημα κρατικὰ κανάλια καὶ πέρα ἀπὸ «πειρατικούς» ἐνδεχομένως ραδιοφωνικούς

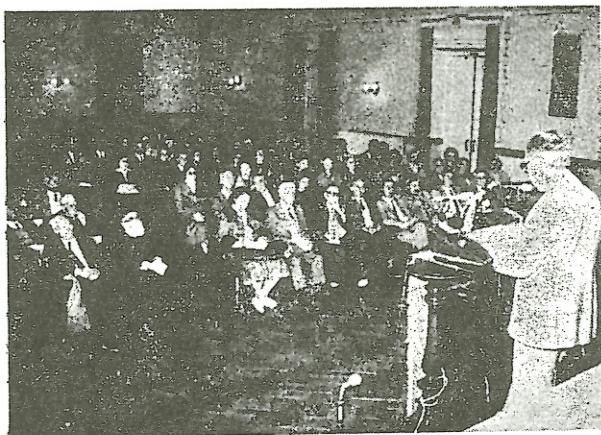
καὶ τὴλεοπτικούς σταθμούς — ὑπῆρξαν καὶ τέτοιες περιπτώσεις δυον ἀφορᾶ τὸ ραδιόφωνο —, ὑφίσταται ἀνάγκη δημιουργίας ἐνὸς «ἐπαγγελματικά» ὑπευθύνου ἐκκλησιαστικοῦ δικτύου προετοιμασίας, διακινήσεως καὶ μεταδόσεως ἀκροαματικοῦ καὶ θεαματικοῦ ὑλικοῦ μὲν δυνατότητες ἀγορᾶς, παραγωγῆς, πωλήσεως, δανεισμοῦ καὶ προδολῆς του στὸ εὑρύτερο κοινό.

Στὴν ἀρχὴν διλέπουμε τὴν ἀγαγκαιότητα μιᾶς «περιφραματικῆς» ἔστω χρηματοδοτήσεως παραγωγῆς γέων προγραμμάτων καὶ καθιερώσεως δραδείου ἢ δραδείων ποὺ θὰ ἐνθαρρύνουν τὴν δημιουργικότητα γέων σεγαριστράφων, συηγνοθεῶν, παραγωγῶν. Τόσο ἡ χρηματοδότηση δυστίκη καὶ ἡ δράδευση — ἔτοιμης ἥδη δουλειᾶς ἢ κατόπιν προκηρύξεως — μπορεῖ νὰ γίνει ἐνδεχομένως ὅπο τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν «Παρνασσὸν» — ποὺ φιλοξενεῖ τὴν ὠραία αὐτὴ καὶ χρήσμη πρωτοδουλία τῶν συνεργαζομένων μὲ αὐτὸν σωματείων —, ἀλλα διδύματα, ὅπως τὸ «Ἴδρυμα Κατίγκω καὶ Γιώργης Χρ. Λαζαρός», ποὺ ἔχει ἥδη θεσπίσει καὶ δραδεῖο Λογοτεχνίας χριστιανικῆς ἐμπνεύσεως.

Αγαφέρω μία εἰδηση, ποὺ δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν «Τήλεφο» στὴν «Καθημερινὴ» τῆς 24.1.1986, γιὰ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση ἀπὸ τὸ «Ἴδρυμα Ἀλέξανδρος Ωνάσης» ἐνὸς μεγάλου γτοκυμανταὶρ γιὰ τὸ Σιγά, ποὺ εἶναι συμπαραγωγὴ τοῦ Βρεταννικοῦ Τέταρτου Καναλοῦ καὶ τῆς EPT 2. Η ταινία αὐτὴ θὰ προβληθεῖ στὴν Ελλάδα στὶς 2 Μαΐου τ.ε.

Θὰ ἦταν παράλειψη γὰ μὴν ἀναφερθεῖ ἡ μὲν χρηματοδότηση τῆς Ι. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν παραγωγῆς, μὲ πρωτοδουλία τριμελοῦς ἐπιτροπῆς ποὺ ἀπαρτίζοταν ἀπὸ τοὺς Χρῆστο Θεοδωρόπουλο, Χρῆστο Γιαν-

γαρά καὶ Ἀγγα Συνοδιγοῦ, τηλεοπτικῆς ταινίας γιὰ τὸν «Οσιο Λουκᾶ». Εύχης ἔργο θὰ ἥταν, ἔνα ἀπὸ τὰ δύο ἐπίσημα κανάλια νὰ ἔξασφάλιζε γιὰ ἐφέτος τὴν προβολὴν αὐτῆς τῆς ταινίας τὸ Μ. Σάδδατο, 3 Μαΐου, ποὺ συμπίπτει καὶ μὲ τὴν μνήμη τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Όσίου Λουκᾶ (τοῦ Στειριώτη), ὁ διποίος ὑπῆρξε «θλάστημα μὲν τῆς Ἑλλάδος, κόσμημα δὲ μᾶλλον καὶ ποθειγὸν ἐντρύφημα»¹³.

Ραδιοτηλεόραση καὶ Ἐκκλησία: ἀπὸ τὸ συνέδριο τοῦ «Παρνασσοῦ».

Πρόσφατα, σύμφωνα μὲ πληροφορίες, γερμανικὰ τηλεοπτικὰ συνεργεῖα γύρισαν ταινίες γιὰ τὴν Σιμωνόπετρα τοῦ Ἅγιου Ὁρους καὶ τὴν Παναγία τῆς Τήνου.

Τὸ ἐργαστήριο παραγωγῆς

Τὸ πειραματικὸν μὲ κανονικές συνθῆκες λειτουργίας ἐργαστήριο (Studio) τοῦ «δικτύου», που ἀγαφέ-

ραμε λίγο πιὸ πάνω, θὰ παρήγαγε προγράμματα που
θὰ μποροῦσαν νὰ χρησιμεύσουν:

- α) σὲ ίδιωτική ή δημαδική χρήση (θὰ ξέστασουμε ἀμέσως πιὸ κάτω τὴν περίπτωση τοῦ Video-Club).
- β) στὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν μὲ τὴν χρησιμόποιησή τους ἀπὸ τοὺς θεολόγους καθηγητές·
- γ). στὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα ή στὶς Χριστιανικές νεανικές δημάδες ή στὴν κάλυψη ἀγαγκῶν θρησκευτικῆς ἀγωγῆς τῆς νηπιακῆς καὶ προσχολιακῆς ἡλικίας·
- δ) στὰ αηρόγιματα (έσπερινὰ καὶ δημιλίες γιὰ ἐνηλίκους).
- ε) στὴν προδολή τους ἀπὸ τὴν τηλεόραση εἴτε στὴν ὥρα τῶν θρησκευτικῶν ἐκπομπῶν εἴτε ἐπίκαιρα στὶς μεγάλες γιορτές τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους·
- Ϛ) στὴν προδολή τους σὲ ἑδρόγιματα, τῶν δποίων οἱ τρόφιμοι δὲν ἔχουν ἄλλου τύπου προσδότεις σὲ τέτοια προγράμματα (γοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, ἀσυλα, κέντρα ἡλικιωμένων, φυλακές)·
- ζ) στὴν ἔθνικο - Θρησκευτική κάλυψη ἀγαγκῶν τῶν δημογενῶν·
- η) στὴν ὁρθόδοξη Ἱεραποστολή·
- θ) σὲ συνεργασία μὲ τὶς Θεολογικές Σχολές καὶ τὴν Διεύθυνση Ἐκπαίδευτικῆς Τηλεοράσεως τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων θὰ ἡταν δυνατή ή προετοιμασία ταιγιῶν γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, τοὺς σπουδαστὲς τῶν Ἱερατικῶν Σχολῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Λυκείων που θὰ προσδάλλονται μέσφ τῆς Ἐκπαίδευ-

τικής Τηλεοράσεως. Οι ταινίες αύτες θὰ μποροῦσαν νὰ συντελέσουν καὶ στὴν ἐπιμόρφωση τοῦ ιεροῦ κλήρου καὶ τῶν λαϊκῶν, ἀν μάλιστα καθιερώγόταν ζώνη προσδολῆς ἔξυπηρετική γι' αὐτὸν τὸ σκοπό, π.χ. 4 - 5 μ.μ.

Ἐδῶ, μποροῦμε νὰ ἀγαφέρουμε τὸ παράδειγμα παραγωγῆς καὶ διακινήσεως ταινιῶν μέσψ τοῦ ἰδρύματος «Ἀπόστολος Βαρνάβας» ἢ τῆς προσδολῆς τῆς ταινίας καὶ διγενεράστας τοῦ γιατροῦ Νάτανσον, «Ἡ σιωπηλὴ κραυγὴ» ἀπὸ διαφόρους ὁργανισμούς, σωματεῖα καὶ συλλόγους.

Τρόποι διακινήσεως τῆς παραγωγῆς: τὸ Βίντεο - Κλάμπ

Νεανικὰ ἐνοριακὰ κέντρα, πνευματικὰ κέντρα τῶν Ι. Μητροπόλεων, αἱθουσες χριστιανικῶν συλλόγων μπορεῖ γ' ἀποτελέσουν τοὺς χώρους προσδολῆς, συζητήσεων ἐπὶ τοῦ περιεχομένου ἀλλὰ καὶ εὐαισθητοποιήσεως γιὰ τὴν προετοιμασία καὶ ἀνάδειξη γέων στελεχῶν.

Θὰ ἡταν χρήσιμο νὰ μελετηθεῖ ἡ περίπτωση ἐνὸς ἐκκλησιαστικοῦ Βίντεο - Κλάμπ ἢ ἐνοριακῆς ταινιοθήκης. Ποιά μπορεῖ νὰ είναι τὰ ὅρια καὶ οἱ δυνατότητες λειτουργίας ἐνὸς δίγτεο - κλάμπ στὰ πλαίσια μιᾶς ἐνορίας ἢ ὅμαδος ἐνοριῶν ἢ ἀκόμα καὶ Μητροπόλεως; Ἡ ἵδεα δὲν προβάλλεται ως ἀπλὴ σκέψη τοῦ γράφοντος. Προβάλλεται γιὰ νὰ μελετηθεῖ ως πρὸς τὴν χρησιμότητα καὶ τὴν λειτουργικότητά της. "Οχι τόσο σὰν αὐτοάμυγα τοῦ τηλεθεατῆ ποὺ δανείζεται ἀπὸ τὸ δίγτεο - κλάμπ τῆς γειτονιᾶς του ταινίες γιὰ νὰ καλύψει τὸ ψυχαγωγικό του «κενό», ἀλλὰ καὶ ως ἐμπλουτισμὸς καὶ σὲ πτυχές ποὺ εἶναι ἀδύνατο ἢ δὲν θέλει κάποτε νὰ καλύψει ἕνα κρατικὸ τηλεοπτικὸ κανάλι.

Γυρισμένη σε διγτεοκασέτα γιὰ παράδειγμα θὰ ἡ-
ταν δυνατὸν γὰ προδληθεῖ στὸ ἐνοριακὸ Βίτεο - Κλάμπ
συγέντευξη τοῦ παπα - Γρηγόρη Καρανταῆ, ποὺ ὑπη-
ρετεῖ στὸ Διαλεκτὸ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Καθάλας καὶ
δούλεψε σκληρὰ γιὰ νὰ μαζέψει χρήματα καὶ νὰ κα-
λύψει πολλὲς ἀνάγκες ἀνθρώπων ποὺ εἶχαν προσλήμα-
τα τὶς ἡμέρες τῶν ἑορτῶν. Η δράση του φαίνεται ὅτι
δὲν περιορίζεται στὶς ἑορταστικὲς περιόδους. Τὸ ρε-
πορτάκι δημοσίευσαν «Τὰ Νέα» καὶ ὁ δημοσιογράφος
κ. Σπύρος Ἀλεξίου τὸ προτείνει σὰν ἔνα πολὺ ἔγδια-
φέρον θέμα γιὰ νὰ γυρισθεῖ ἀπὸ τὴν EPT 1 ἢ 2. «Ο
‘Αἰδονιτήνης φορούσε ράσα στὴν Ξάνθη» («Η Καθημε-
ριά» 16.1.1986).

Πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς δραστηριοποιήσεως τῶν
ἐνοριῶν δὲ μοῦ ἐπιτραπεῖ γὰ ὑπεγθυμίσω ἔνα — τὸ
τελευταῖο — ἀπὸ τὰ πορίσματα - προτροπές τοῦ 10ου
Ἴερατικοῦ Συγεδρίου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Δημητριά-
δος ποὺ ἔγιγνε ἐφέτος: «Προμηθευτεῖτε παιγνίδια γιὰ
τὰ παιδιά, δίντε, τηλεόραση καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο σᾶς
διευκολύγει: στὸ ἔργο σας. Ο τεχνικὸς αὐτὸς ἔξοπλι-
σμὸς σᾶς εἶγαι ἀπαραίτητος ὅταν θέλετε γὰ κάγετε σο-
σικὴ δουλειὰ» («Ο Ἐφημέριος» 1/15 Ἰανουαρίου
1986, ἀριθ. 1-2, σ. 32).

“Αλλες πηγὲς τροφοδοτήσεως

Σ’ αὐτὸ τὸ σημεῖο θὰ ἥθελα γὰ ὑποδείξω τὴν ὑψη-
λὴ ποιότητα καὶ ποικιλία ταινιῶν ποὺ προδάλλονται
στὰ πλαίσια τῆς ἐκπαιδευτικῆς τηλεοράσεως καὶ ποὺ
λόγῳ ὥρῶν προσβολῆς πηγαίνουν παρὰ τὶς ἐπαναλήψεις
κυριολεκτικὰ χαμένες.

Ταινίες παιδικωγικοῦ, ψυχολογικοῦ, ἐγκυκλοπαι-
δικοῦ χαρακτήρα δὲν τυγχάνουν τῆς ἀνάλογης ἐκμε-

ταλλεύσεως και προσοχής άπό τὸ παιδικὸν καὶ τὸ ἐνήλικον κοινό. Θυμίζω πρόσφατες ταυγίες γιὰ τὸ σῶμα τοῦ ἀγθρώπου, τὶς φυχολογικές του λειτουργίες, γιὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν, γιὰ τὰ Μετέωρα καὶ τὸν Μυστρᾶ, ποὺ οἱ περισσότεροι ἀγνοοῦμε. Σὲ συγεγνόηση μὲ τὶς EPT 1 καὶ 2 θὰ ὑπῆρχε δυνατότητα μαγνητοσκοπήσεως καὶ ἐπαγαπροσδοκῆς τους.

Μὲ τὴν ὑπόδειξην ποὺ κάγω ἐπιθυμῶ ἀπλῶς γὰ τοῖσα, ὅτι δυστυχῶς καὶ ὥραια τυχὸν προγράμματα μένουν ἀγεκμετάλλευτα λόγῳ ὥρῶν προσδοκῆς τους ἢ καὶ μὴ ἔγκαιρης προειδοποιήσεως τοῦ κοινοῦ.

Δελτίο κριτικῆς παρουσιάσεως τῶν προγραμμάτων

Ἡ ὁμάδα γιὰ τὴν ὁποίᾳ κάναμε λόγο θὰ μποροῦσε νὰ ζητήσει γὰ διέπει ἔγκαιρα δρισμένες ταυγίες καὶ νὰ δικεῖ τὴν ἀνάλογη κριτικὴ παρουσίαση σὲ εἰδικὸν δελτίο ἢ καὶ στὰ ὑπάρχοντα ἐκκλησιαστικὰ ἔντυπα γιὰ νὰ ἐνημερώνει καὶ γὰ προειδοποιεῖ τοὺς ἔγδιαφερομένους.

Ἡ κριτικὴ παρουσίαση τῶν προγραμμάτων θὰ μποροῦσε γὰ κινηθεῖ πρὸς τὶς ἀκόλουθες κύριες κατευθύνσεις:

- α) ὑπαρξη ἐκκλησιαστικῶν ἐκπομπῶν
- β) ἐκπομπὲς ποὺ παρουσιάζουν τὴν πολιτιστική μας παράδοση (Βυζαντιο, παραδοσιακὸς τρόπος ζωῆς, συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας σὲ διαφόρους τομεῖς)
- γ) ἐκπομπὲς ποὺ ἐμφανίζουν ἀρνητικές θέσεις, γεγονότα καὶ ἀπόψεις ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησία
- δ) ἐκπομπὲς στὶς διοικήσεις προβάλλονται ἀξίες ποὺ συμ-

θαδίζουν μὲ τις ἀξίες καὶ τὰ ἴδεωδη τῆς Ἐκκλησίας (φιλαλληλία, εἰρήνη, δικαιοσύνη κ.λπ.).

Κρίγεται ως ἀπαραίτητη ἡ κατόπιν ἐπισταμένης παρακολουθήσεως ἀκριβῆς γγώση τοῦ προγράμματος, διλεπτομερής κατά θέματα καταμερισμός του καὶ ἡ συγαγωγὴ ἀναλόγων καὶ καταλλήλων συμπερασμάτων γιὰ τὴν πιὸ πέρα μεθόδευση τῶν ἐνεργειῶν ποὺ πρέπει νὰ ἀναληφθοῦν. Η ὁμάδα αὐτὴ θὰ μποροῦσε νὰ παρακολουθεῖ καὶ νὰ κρίνει ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐκπομπές ποὺ διγαίουν «στὸν ἀέρα» χωρὶς νὰ ἔχουν μαργυροσκοπηθεῖ ἀπὸ πρόν.

Προετοιμασία στελεχῶν

Γιὰ ὅλα αὐτά, δέδαια, πέρα ἀπὸ τὴν χρησιμοποίηση ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ἥδη εἰδικευμένοι, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρξει πρόνοια γιὰ τὴν προετοιμασία καὶ τὴν ἀνάδειξη γένων ἀνθρώπων μὲ εἰδικὰ προγράμματα καταρτίσεως καὶ ἐπιμορφώσεως στὸ ἐσωτερικὸν. Οἱ νέοι αὐτοὶ θὰ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὅταν περατώσουν τὶς σπουδές τους ἀπὸ φορεῖς ποὺ τοὺς ἀποστέλλουν ἢ ἀπὸ ἄλλους ὅργανισμούς ποὺ θὰ ἔχουν τὴν ἀνάγκη τους.

Περατώνογτας τὴν εἰσήγησή μου ἐπιθυμῶ νὰ ὑπενθυμίσω τὴν φράση τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἡ ὁποία τηρουμένων τῶν ἀγαλογιῶν καὶ τῶν περιστάσεων ἔχει τὴν ἐφαρμογή της καὶ ἐδῶ: «Πρᾶξις γὰρ θεωρίας ἐπίδισις». Γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ δοῦμε ἀπτὰ καὶ δρθὰ ἀποτελέσματα στὸν χῶρο τῆς Ραδιοτηλεοράσεως θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε μοχθήσεις πολὺ κατὰ τὴν πρᾶξη τῆς προετοιμασίας. Ο λόγος τοῦ Κυρίου μας ἀντηγχεῖ κυριολεκτικὰ ἐπίκαιαρα ὅταν λέγει: «δις ἔχει:

ώτα ἀκούεις ἀκουέτω» (Μάρκου δ' 9· «ὅποιος ἔχει αὐτὰ γιὰ ν' ἀκούεις ἀς ἀκούεις») και «αὐτὸς ποὺ ἔχει μάτια γιὰ νὰ θλέπεις δὲς δεῖ» (Ἔστατου σ' 9-10). Τί πιὸ δοδηγητικὴ κατάληξη γιὰ μιὰ εἰσήγηση μὲ τίτλο «Ραδιοτηλεόραση και Ἐκκλησία» θὰ μποροῦσε γὰρ θρεπεῖ;

1. Βλ. ἀρθρο τοῦ Κώστα Πάρλα στὸ «Βῆμα» τῆς 22.2.1976, Δύναμη και ἐπιβολὴ τῆς μικρῆς δθόνης.

2. Βλ. τὸ κύριο ἀρθρο τῆς «Καθημερινῆς» τῆς 15.11.1975.

3. Τὸ σχετικὸ σκίτσο τοῦ Κ. Μητρόπουλου, ἀπὸ τὴ συλλογὴ του, Τῇς καὶ οὐ λατούρας, 'Αθήνα, 'Εκδ. Gutenberg, 1984, σχολιάζει μὲ τὸν δικό του τρόπο τὴν ιδέα μιᾶς ραδιοτηλεοπτικῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸν ραδιοτηλεοπτικὸ ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας (βλ. σ. 78 τοῦ παρόντος τόμου).

4. Ἐκτενέστερα δὲ. στὸ 6:6λίο μου Στὶ γμὶ δτυπαὶ αἱ περιπλανήσεις τῆς σειρᾶς δὲ δρόμου σε ποιμαντικῆς διακονίας, τόμος 2, 'Αθήνα 1984, σ. 59-67.

5. Ὁ ἄγιος Εἰρηναῖος δὲ Λουγδούνου ἐκφράζει πολὺ ἐπιτυχῶς αὐτὴν τὴν ἀληθεῖα δτῶν ὑποστηρίζει δτὶ: «Οπότε δὲ σὰρξ ἐγένετο δὲ Λόγος τοῦ Θεοῦ... τὴν εἰκόναν ἔδειξεν ἀληθῶς, αὐτὸς τοῦτο γενόμενος, δπερ ἦν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ» ("Ε λεγετος τῇς φενδυτικῆς τῆς αὐτοῦ μούσου γνώσεως 5, 16, 2).

6. Τὸ ξήτημα αὐτὸς ἀνάπτυξε ἀριστοτεχνικὰ και μὲ ἐπαρκῆ θεολογικὴ τεκμηρίωση δὲ Καθηγητῆς Ἡλίας Οἰκονόμου σὲ δμιλία του πρὸς τὴν Πανελλήνια "Ἐνωση Θεολόγων (Π.Ε.Θ.) στὶς 14 Μαρτίου 1981, παραμονὴ τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ δμιλία δημοσιεύτηκε στὸ περ. «Κοινωνία», στὸ τεῦχος Ἀπριλίου - Ιουνίου 1981, σ. 135-148. Τίτλος τῆς: Γλῶσσα και εἰκόνα, λεωφόροις ἐπικοινωνίας (Τὸ θεολογικὸν και Πολιτιστικὸν δρόσημον τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου). Βλ. ιδιαίτερα τὶς σ. 12-15 τοῦ Ἀγαθούπου.

7. Πηγὴ γιὰ τὰ περιιστερά στοιχεῖα ποὺ παράθεσα στὴν παράγραφο αὐτὴ ἀποτέλεσε τὸ 6:6λίο τοῦ Δημήτρη Φερούση, Διακόνον τί α στὰ μέσα σα πληροφορηθεῖσε 32 χρόνια στὸ ραδιοφωνὸν και 12 χρόνια στὴν τηλεόραση ἀσκώντας πάντοτε μιὰ ἐπίκαιρη ἐκκλησιαστικὴ ραδιοτηλεοπτικὴ δημοσιογραφία.

8. Βλ. δημοσιεύματα τής «Καθημερινής» τής 16ης, 25ης και 30ής Ιανουαρίου 1986, που χαρακτηρίζουν παράνομη τήν απαγόρευση τής ιδιωτικής τηλεοράσεως και προτείνουν τήν έκχώρηση υπό δρους τού δικαιώματος σε ίδιωτες.

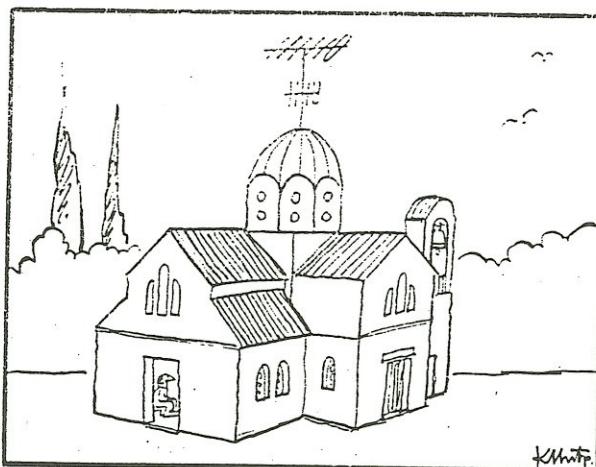
9. «Η Αποστολική Διακονία τής Εκκλησίας τής Ελλάδος μπορεί να παίξει ήνα σπουδαίο ρόλο.

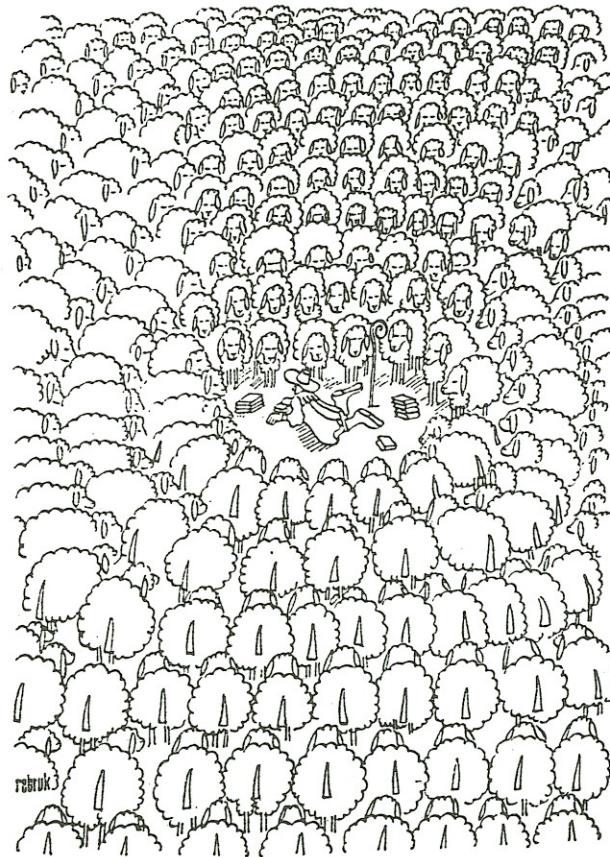
10. Είναι εύκαιρια νά διομακούμενον ξενόγλωσσα προγράμματα προοριζόμενα γιά τὸν εύρωπανό χώρο τής Εδρώπης τῶν δώδεκα. Οι προσπικές τής άμεσης δορυφορικής λήψεως θὰ πρέπει νά μᾶς κινητοποιήσουν πρὸς αὐτή τήν κατεύθυνση. Η Αποστολική Διακονία ἔχει ηδη κάνει σχετικές προσπάθειες προστομάζοντας πρωτότυπες ταγίες μὲ θέμα τὸ «Αίγαλο».

11. Η εἰδηση μὲ σχόλια δημοσιεύτηκε στὸ περ. «Σύνδεσμος» στὸ τεῦχος Ιανουαρίου 1986, σ. 9 καὶ «Ἐφημέριος» 1 Φεβρουαρίου, ἀριθ. 3, σ. 42.

12. Πρβλ. σχόλιο στὴ στήλη Επίκαιρα τοῦ «Ἐφημέριου» τής 15.3.1985, σ. 79 καθὼς καὶ σχετικά δημοσιεύματα τοῦ Δημήτρη Φερούση, ιδιαίτερα τὶς σ. 82-48 τοῦ μνημονευθέντος βιβλίου του στήν υποσημείωση 7.

13. Πρβλ. λημμα, «Δουκᾶς, δ Στειρούτης, ο Οσιος» τοῦ Τάσου Θ. Γριτσόπουλου, στήν Θ.Η.Ε. τόμο 8 (1966) στήλες 380-390.

‘Η ποιμενική τέχνη ένημερώνεται καὶ ἐκσυγχρονίζεται... Ποιές είναι: οἱ προσπικές τῆς Ποιμαντικής, τῆς «τέχνης τεχνῶν καὶ τῆς ἐπιστήμης ἐπιστημῶν»;

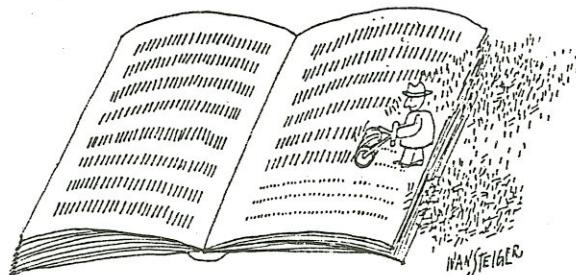
Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Προβληματισμοί και έφαρμογές
στὸν ἐκκλησιαστικὸν χῶρο

* Αποχαιρετισμὸς στὰ γράμματα

«Λέξη μὲ ἔντεκα γράμματα» ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ διευθύνοντος τὸ τηλεοπτικὸν παιχνίδι. «Οταν, μὲ τὶς διαδοχικὲς προσπάθειες τῶν τηλεθεατῶν, εἰδαμε στὴν δθόνη μας γραμμένη ὄλοκληρη τὴ λέξη - ἀπάντηση καταλάβαμε δτὶ ἐπρόκειτο γιὰ τὴν πιὸ σύγχρονη, ἀλλὰ καὶ πιὸ ἀναλφάδητη... ἐπιστήμη τῆς ἐποχῆς μας.

Άναλφάδητη γιατὶ ἡ γραφὴ τῆς εἶναι ἀ-γράμματη, φηφιακή. Πρόκειται γιὰ μιὰ γραφὴ μετὰ τὴν γραφή, μία μετα-γραφή, μία φηφιακή ἀπεικόνιση τῆς γραφῆς. Τὰ γράμματα ἀντικαθίστανται: πράγματα: μὲ μία διωνυμικὴ μονάδα 0-1, ἡ δποία, μὲ διαφόρους συνδυασμούς, κατόπιν διαδοχικῶν κωδικοποιήσεων καὶ ἀ-

*Εκτόπιση, μὲ τὴ μέθοδο τῆς ἀποφιλώσεως...

ποικιλοποιήσεων, μεταγράφει, καταγράφοντας στή φυγήμη» τῶν ἡλεκτρογικῶν ύπολογισῶν ὅλες τὶς δυνατές γνώσεις¹. Λέξη, λοιπόν, μὲ ἔντεκα γράμματα:

Πληροφορική.

Γράμματα, τέλος! Στὸ ἔξης οἱ λέξεις θὰ ἀποτυπώνονται μὲ φηφία, μὲ ἀριθμούς... «Ο λόγος, ποὺ παίργει πρόσωπο μὲ τὰ ὄμορφα γράμματα, θὰ ἐμφανίζεται ὑπὸ νέα μορφή. «Παράγει γάρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου...» (Α' Κορινθ. ζ' 31). Πρὸ τοῦ τέλους, ὅμως, ἐμεῖς θὰ θέλαμε γὰρ τιμήσουμε αὐτὰ τὰ γράμματα, χρησιμοποιώντας ἔνα κείμενο στὸ δόποιο, μὲ ἀριστοτεχνικό τρόπο, δ. Ι. Μ. Παγαγιωτόπουλος μιλάει γιὰ τὸ ἀλφάδητο σὰ μιὰ σειρὰ ζωντανὲς παρουσίες. Τὸ κείμενο αὐτό, ἀπὸ τὸ μυθιστόρημά του «Τὰ ἑφτὰ κοιμισμένα παιδιά τῆς Ἐφέσου», μᾶς ἡρθε συγειρικά στὴ μνήμη μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν Ἀγίων ἐπτὰ Παιδῶν ἐν Ἐφέσῳ (4 Αὐγούστου). Τὸ συναξάρι συγιστᾶ κατὰ τὴν διμολογία τοῦ συγγραφέα τὸν πυρήνα τοῦ θίβλιού του.

Ἐμεῖς δὲν θὰ θέλαμε γὰρ συσχετίσουμε τὸ γεγούδης ἀγαστάσεως τῶν ἑφτὰ παιδιῶν μὲ τυχὸν ἀνάσταση τῆς γραφῆς ποὺ πάει νὰ χαθεῖ. Ή ζωή, δπως λέγε, συνεχίζεται καὶ οἱ μεταλλάξεις είναι στοὺς κανόγες τοῦ παιχνιδιοῦ. Δὲν θὰ θέλαμε ὅμως νὰ στερήσουμε τοὺς ἀγαγγώστες μᾶς ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴν ἀπόλαυσην ἐνὸς ἐκλεκτοῦ κειμένου. Τὸ γράμμα, ἡ δ. λόγος γιὰ τὰ γράμματα στην προκειμένη περίπτωση, δὲν ἀποκτείνει ἀλλὰ ζωσποιεῖ. Τὸ παραθέτουμε· εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸ ἀρθρο μᾶς.

Μηχανοργάνωση.

«Ολοὶ μιλῶντες ἔδω καὶ χρόνια γιὰ τὴν πρόκληση τῆς πληγοφορικῆς. Ομολογοῦν δτι ἡ πληγοφορι-

κή είγαι κορυφαῖος παράγοντας ἀγάπτυξης. Ἀγαφέρονται στὶς ἐπιπτώσεις τῆς πληροφορικῆς στὴν κοινωνία μας. Η Εύρωπαική Κοινότητα διαθέτει στὴ χώρα μας δεκατρία δισεκατομμύρια μὲ τὸ Μεσογειακὸ Ὄλοκληρωμένο Πρόγραμμα (ΜΟΠ) γιὰ τὴν πληροφορική, μὲ στόχο τὸν ἐκσυγχρονισμὸ καὶ τὴν ἔνταξη τῆς σύγχρονης τεχνολογίας στὴν δημόσια διοίκηση, τὴν ὑγεία, τὴν ἐκπαίδευση, τὴν ἔρευνα κ.λπ.

Απὸ πρόσφατη ἔκθεση τῆς ἀντίστοιχης ἐπιτροπῆς τῆς Ε.Ο.Κ. πληροφορούμεθα, ότι μέχρι τὸ 1990 ὑπολογίζεται ότι τὸ 70ο) ο τῶν ἔργαζομένων στὴν Εὐρώπη καὶ ἔνα ἀνάλογο ποσοστὸ στὴ χώρα μας, εἴτε θὰ ἔρχεται σὲ ἅμεση ἐπαφὴ μὲ ἡλεκτρονικοὺς ὑπολογιστές, εἴτε θὰ δέχεται ἔμμεσα τὴν ἐπίδραση τῶν νέων τεχνικῶν τῆς πληροφορικῆς στὴ δουλειά του. Γι' αὐτὸ εἶναι πολλοὶ ἔκειγοι ποὺ προτείνουν τὴν σύγδεση τῆς πληροφορικῆς μὲ τὴν ἐκπαίδευσην τὴν σύγδεση τῆς πληροφορικῆς μὲ τὴν δημόσιαν μικρὰ δημόσια ἀπὸ πλευρᾶς σχολέου. Σχεδὸν στὸ σύγολό του, δημαρχοὶ, διοικητές τῆς πληροφορικῆς καλύπτεται στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ιδιωτικὴ πρωτοβουλία.

Στὴν πρόξη, διλοένα καὶ περισσότερες ἐπιχειρήσεις ἀλλὰ καὶ δημόσιες ὑπηρεσίες δργαγώνονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Οἱ διάφορες εἰδικές ἐκπαίδευση, δημοτικό πρόσφατα, 11 μὲ 16 Μαρτίου 1988, ἡ Μηχανογράνωση '88, «μᾶς ἔγειρον σήμερα στὴν τεχνολογία τοῦ 2000». Πληροφορική - Τηλεπληροφορική, κομπιούτερ, ἐκτυπωτές, προγράμματα, δισκέτες καὶ λοιπά «ἀγτικείμενα» τοῦ γέουν αὐτοῦ μαγικοῦ κόσμου ἐπιδεικνύονταν καὶ προσάλλονταν. Υπῆρχε μ.ά. καὶ εἰδικὸ περίπτερο τῆς Κοινότητος, στὸ διόπτο παρουσιάζοντο, ἀποκλειστικά, προγράμματα πληροφορικῆς τῆς Ε.Ο.Κ. Η Ἐπι-

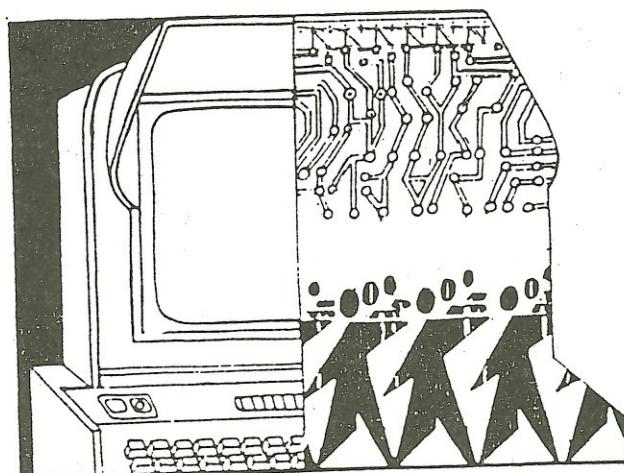
τροπή άλλωστε τῶν Εύρωπαϊκῶν Κοινοτήτων δργάνωσε τὸ σημαντικό Εύρωπαϊκό Συνέδριο Πληροφορικῆς καὶ Τηλεπικοινωνιῶν EURINFO '88 στὸ Στάδιο Ειρήνης καὶ Φιλίας ἀπὸ 16 έως 20 Μαΐου 1988.

Μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς πληροφορίας

Οἱ ἐλπίδες τοῦ κόσμου στρέφονται ἐνεργὰ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσην. "Ολα τὰ προβλήματα θὰ ἐπιλύωνται μέσω αὐτοῦ τοῦ καιγούριου τρόπου δργανώσεως! Θὰ ἔχουμε τὶς πληροφορίες μας ὡπως τὶς θέλουμε καὶ ὅταν τὶς θέλουμε". Οἱ ταχύτητες ἐκτελέσεως τῶν ἐντολῶν μας πλησιάζουν ἐκεῖνες τοῦ φωτός. «Πές το καὶ θὰ γίνει» ἀκούγεται μία φωνὴ μέσα μας. "Έχουμε σχεδὸν τὴν αἰσθηση διτὶ ἥ παντοδυναμία τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀγθρώπου πραγματοποιεῖται: ἐδῶ καὶ τώρα.

Τώρα πιά, ἔχουμε τὴν ἐντύπωση, διτὶ ὁ ἀγθρωπός εἶγαι ἐκεῖνας ποὺ «δορυφορεῖται» ἀπὸ ἄλλες «τάξεις»... Δὲν δορυφορεῖται «ἀγγελικαῖς τάξεσιν», ἀλλ' ἀπὸ «τάξεις» ἄλλου τύπου. Πώς γὰ τὶς διγομάσουμε; Κυματοειδεῖς, σωματιδιακές; Σὲ ποιά τάξη ἀγήκουν; Τὴν φυσικὴν τὴν πνευματικήν; "Ολα θὰ ἐξαρτηθοῦν ἀπὸ τὸ πῶς δρίζουμε τὸ φυσικὸν τὸ πνευματικό.

"Ἀπὸ μία ἀποφῆ ἀγήκουν στὸ «πνεῦμα», ἣν θελήσουμε γὰ πατέσουμε λίγο μὲ τὰ ἀρχικὰ ἔνδος προγράμματος τῶν Εύρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, τὸ «Εύρωπαϊκό στρατηγικό πρόγραμμα ἔρευνας καὶ ἀγάπτυξης τῆς πληροφορικῆς τεχνολογίας». European strategic programme for research and development in information technology, ESPRIT = «πνεῦμα»³. Αὗτές, λοιπόν, οἱ τάξεις εἶγαι πανταχοῦ παροῦσες καὶ τὰ πάντα πληροῦσσες... Δημιουργοῦν ἐπομένως μία γέα τάξη.

·Ο ξνθρωπος, άλλαις... τάξειν δορυφορούμενος!

Τὸ σκίτσο προέρχεται: ἀπὸ τὴν προμετωπίδα τῆς ἐφημερίδος τοῦ 'Ινστιτούτου Πληροφορικῆς στὸ Namur τοῦ Βελγίου «Journal de réflexion sur l' informatique» (τεῦχος 1, Μαρτίου 1984).

·Ο αγταγωνισμὸς τῶν ἔξοπλισμῶν ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν πληροφοριῶν. Η «τεχνητὴ γοημοσύνη» ἀντικαθιστᾶ τὴν φυσικὴ γοημοσύνη. Η φτώχεια καὶ διπλοῦτος δὲν θὰ μετριέται μὲν όλικὰ ἀγαθὰ καὶ χρήματα. Οἱ παραδοσιακὲς Τράπεζες θὰ πάψουν νὰ παίζουν ἕνα τόσο καθοριστικὸ ρόλο. Ο υπερχρεωμένος Τρίτος Κόσμος θὰ ἔξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλου τύπου δάγεια, ἀπὸ ἄλλου τύπου Τράπεζες, τὶς «Τράπεζες Πληροφοριῶν». Στὸν διεθνῆ δρῖζοντα δημιουργοῦνται νέου τύπου ἀγάγκες, γίνονται ἥδη φανερὲς νέες ἔξαρτησεις, νέοι ἐκβιασμοί, νέες ύποχωρήσεις.

Αρχαία και σύγχρονη παραπληροφόρηση

Η πληροφορία, οι πληροφορίες, δ τρόπος μεταδόσεώς τους, ή μὲν ἔλαχιστα στοιχεῖα μεταδίδαση πάρα πέρα τοῦ μέγιστου τῶν πληροφοριῶν χωρὶς λάθη, εἰναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ζητήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν ἐπιστήμην τῆς Πληροφορικῆς⁴, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονες, τοὺς τεχνικούς. "Αλλα ἐνδεχομένως εἶναι τὰ ζητήματα ποὺ ἀπασχολοῦν καὶ τὰ ἐρωτήματα ποὺ θέτουν πολιτικοί, πνευματικοί ἥγετες, οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδιαίτερα οἱ τελευταῖοι.

Εἶδαμε προηγουμένως δι: ὑπάρχει δ φόδος, δ κόσμος τῆς πληροφορικῆς νὰ γίνει ἔνα μέσον συγκαλλαγῶν στὰ χέρια πολλῶν. Παρὰ τὴν φαινομεγικὰ «ἄυλη», «πγευματική» μορφή της, ή πληροφορία εἶναι ἔνα ὄλικὸ ἀγαθὸ καὶ προϊὸν ποὺ μᾶς προκαλεῖ γιὰ συσσώρευση, γιὰ κατοχή, γιὰ ἀφρογα πλουτισμὸ (πρβλ. παραδολὴ τοῦ ἀφρογος πλουσίου, Λουκᾶ ιδ' 16-21). Τρισταται, πραγματικά, δ κίνδυνος, δ κόσμος τῆς πληροφορικῆς νὰ παραμείνει ἔνας κόσμος τῆς τάξεως τοῦ «ἔχειγ»⁵.

Ο σύγχρονος ἄνθρωπος ἔξαλλου ἔχει ἐμπιστοσύνη, ἐλπίζει, πιστεύει στὶς γέες δυνατότητες ποὺ τοῦ παρέχει ή πληροφορικὴ γάρ γίνει παντογάστης, νὰ φθάσει στὰ μέτρα τῆς θεότητος, νὰ γίνει κι αὐτὸς «ώς θεός» (Γένεση γ' 5). Γι³ ἀλλη μιὰ φορὰ δ ἄνθρωπος δοκιμάζεται ἀπὸ τὸν πειρασμὸ τῆς αὐταρκείας καὶ αὐτογομίας σὲ συγδυασμὸ μάλιστα μὲ ἐνδεχόμενη παραπληροφόρησή του, δπως συγένη τότε στὴν διήγηση γιὰ τὴν πτώση τοῦ ἀγθρώπου.

"Οπως δ ὅφις, μὲ παραπειστικὴ ἐρώτηση πάραπληροφόρησης ἔξηπάτησε τότε τὸν πρώτο ἄνθρωπο δια-

διάλλοντας τὸν Θεό (Γένεση γ' 1 καὶ 3), ἔτσι καὶ τώρα ὁ ἕδος ὁ ἄγθρωπος χειριζόμενος τὴν πληροφορίαν καὶ διοχέτεύοντας κατὰ διούληση ὅσες πληροφορίες κρίνει αὐτὸς ἀναγκαῖες νὰ μεταδοθοῦν, διαμορφώνει τὴν κοινὴ γνώμην καὶ κατευθύνει ἐκεῖ ὅπου αὐτὸς θέλει τὶς σκέψεις καὶ τὶς ἀποφάσεις τῶν ἀγθρώπων⁶. "Ἄς μὴ λησμονοῦμε, ὅτι κύριος στόχος τῆς πληροφορικῆς εἶναι ἡ παροχὴ στοιχείων ποὺ γὰ διογκοῦν στὴν λήψη (ἢ μὴ λήψη) καὶ στὴν ἐφαρμογὴν (ἢ μὴ ἐφαρμογὴ) ἀποφάσεων.

Μὲ τὴν πληροφορία τῆς ἐλπίδας

Ἐλγαί, λοιπόν, χρήσιμο, ἐνδεχομένως δύμας καὶ ἐπικίνδυνο ὅπλο ἡ πληροφορική. Τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἔξαρτηθοῦν ἀπὸ τὸν τρόπο χρήσης της καὶ ἀπὸ τὴν στάση μας ἀπέναντί της.

Ἐάν ὁ ἄγθρωπος ἐμπιστευτεῖ τὸ εἶγαι του στὶς ὑπηρεσίες· της καὶ παραδοθεῖ σ' αὐτήν, ἐάν στηρίξει τὶς ἐλπίδες του καὶ τὴν πιστέψει σὰν τὴν μογαδικὴν σωτηρία του, τότε κινδυγεύει μετὰ τὴν πρώτη γοητεία. Οἱ ἐπεγδυμένες σὲ δλλότρια ἀντικείμενα ἐπιθυμίες του δὲν θὰ μπορέσουν νὰ κορέσουν, νὰ πληρώσουν τὴν πελγα. του καὶ τὴν δίψα του.

Ἐκεῖνο ποὺ προφανῶς χρειάζεται: ὁ σημερινὸς ἄγθρωπος εἶγαι ἢ «πληροφορία (= ἵκανοποίηση, πλήρωση)» τῆς ἐλπίδος» (Ἐδραίους σ' 11); καὶ ἢ «πληροφορία (= πλήρωμα) πίστεως» (Ἐδραίους ι' 22); μία σώζουσα, δηλαδή, πληροφορία, ποὺ γὰ φέργει στὴν θύμησή μας μία ἐγτολὴ ποὺ γὰ σώζει («μεμνημένοις τοίνυν τῆς σωτηρίου ἐντολῆς»)...

⁶Ἀπαιτεῖται, λοιπόν, νήφουσα προσοχὴ ὅπτως ὁστε

δ ἄγθρωπος γὰ μὴν συγχέει τὰ δύο δένδρα τοῦ Παραδείσου καὶ ἀναψύνει ἀπὸ τὸ καθένα ἀλλ’ ἀντ’ ἀλλῶν, αὐτό, δηλαδή, που δὲν μπορεῖ γὰ τοῦ προσφέρει.

Τὸ δένδρο τῆς γυνώσεως...

Εἶγαι ἀλήθεια, ὅτι τὸ δένδρο τῆς γυνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἔχει συνδεθεῖ μὲ τὴ γυνώση γενικά, σὰν ἡ ἀπόκτηση γυνώσεως ἡ γυνώσεων ἀπὸ τὸν ἄγθρωπο γὰ τὰν ἡ γὰ εἶγαι ἀνταγωνιστικὴ πρὸς τὴν παντογυνωσία τοῦ Θεοῦ⁷.

Μόνο δταν ἡ γυνώση προσαγαποῦει τὸν ἄγθρωπο στὴν φυεύσασθηση τῆς αὐτάρκειας καὶ τῆς αὐτογομίας γίνεται ἐπικίγδυνη γι’ αὐτόν, ἐγκυμογεῖ καταστροφὲς καὶ τιμωρίες. Αὕτο ἔγινε σαφὲς τόσο στὴν παρακοή τῶν πρωτοπλάστων ὅσο καὶ στὴν διήγηση γιὰ τὸν πύργο τῆς Βαθέλ⁸.

Γυνώση, ὅμως, δρθὰ ἱεραρχημένη δρίσκεται πάντοτε μέσα στὴν γραμμή που ἡ διουλή τοῦ Θεοῦ χάραξε γιὰ τὴν ἀσκηση τῶν δυγατοτήτων τοῦ ἄγθρώπου.

Ἡ ἀπέραντη γυνώση ποὺ ὁ ἄγθρωπος ἔχει συσσωρεύσει μέχρι τώρα ἀπατεῖ γέους τρόπους καταγραφῆς, ἐπεξεργασίας καὶ ἀγαλύσεως, τοὺς ὅποιους ἡ γέα ἐπιστήμη τῆς Πληροφορικῆς τοὺς τῆς προσφέρει.

Ἡ γυνώση καὶ οἱ (κατα)γραφές της

“Αν γιὰ ἔνα μεγάλο διάστημα στὴν ἴστορία τῆς γυνώσεως, ήταν ἐπαρκής ἡ καταγραφὴ της μὲ τὴν δογήθεια τῆς εἰκονικῆς, ἰδεογραφικῆς, Ἱερογλυφικῆς, σηνογοειδοῦς, γραμματικῆς (μὲ γράμματα, σύμφωνα μόνον ἡ καὶ φωνήσεις) γραφῆς⁹, σήμερα, γιὰ γὰ μπορέσει αὐτὴ ἡ γυνώση γὰ τύχει πληρέστερης ἐπεξεργασίας καὶ

ἀναλύσεως, ήταν ἀναγκαῖο γὰρ θρεθεῖ ἔνας νέος τρόπος καταγραφῆς της. Ή διαδικασία αὐτὴ γίνεται ἐφικτή μὲ τὴν ἡ λεκτικὴν τρόπον· καὶ στὴ συγέχεια ἡλεκτρογραφία καὶ ἀγάλυση τῶν κειμένων καὶ ἄλλων προϊόντων τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν δοκίμειαν πολιορκίας τῷ γ.

Λεξιγράφη
Χαρακτήρ

*Απὸ τὴν πρόσκληση γιὰ τὴν "Εκθεση":
«Η γέννηση τῆς γραφῆς».

Η Πληροφορία καὶ συγιστᾶ, θὰ λέγαμε, ἔνα εἶδος ἀλφαριθμήτου Μόρες, ποὺ θέτει ὅμως τελεία καὶ παῦλα (!)] στοὺς μέχρι τώρα παραδοσιακούς τρόπους γραπτῆς ἐπικοινωνίας. Ο ἀνθρώπος, τὰ διατητὰ στοιχεῖα τῆς νέας αὐτῆς γραφῆς καὶ ἐπικοινωνίας (0 - 1)], τὰ παριστᾶ «αὐθαίρετα», χωρίς, δηλαδή, δεσμοὺς πρὸς φωνήματα η εἰκόνες (εἰκόνες, σύμβολα, φθόγγους, γραμμικά σύμβολα ποὺ ἀπέδιδαν συλλαβῆς η φθόγγους)], ἀλλὰ μέσω διακοπῶν ἡλεκτρικοῦ ρεύματος. Τὸ ἡλεκτρικὸ ρεῦμα περγάει στὸ κύκλωμα (1) η δὲν περγάει (0). Αὐτός, ὅμως, δ τρόπος παραστάσεως ἀποτελεῖ πέρασμα πρὸς ἀκόμα μεγαλύτερη ἀφαίρεση, τῆς διποίας τῆς συγέπειες

Θ³. ἀντιληφθούμε σὲ ἐκατὸ τῇ ἐκατονπενήγτα ἵσως χρόνια.

Ο κωδικας ἔξαλλου ποὺ ἀποδίδει τὴν ἡλεκτρογικὴν γραφὴν μᾶς ἐπιτρέπει γὰρ ἀγακτήσουμε πράγματα ποὺ γάθηκαν κατὰ τὴν ἔξαλλην τῆς γραφῆς. Σήμερα μποροῦμε νὰ κωδικοποιοῦμε τὸν ἥχο, τὴν φωνὴν αὔριο θὰ κωδικοποιοῦμε ἀποχρώσεις χρωμάτων καὶ δσμῶν. "Ενα ἱσπιωγικὸ ἑρευνητικὸ πρόγραμμα σχεδιάζει ἔνα τηλέφωνο ποὺ θὰ μεταφράζει τὴν συνδιάλεξη. Αὐτὸ τὸ «τηλέφωνο - μεταφραστής» θὰ κυκλοφορήσει μέσα στὰ ἐπόμενα δέκα χρόνια. Όρισμένες τεχνικὲς ἐπιτρέπουν ἀκόμα γὰρ κωδικοποιοῦμε καὶ εἰκόνα.

Διαφανής ἀνάγνωση τῆς κτίσεως

"Αγ, αὐτὸ ποὺ ἀποκαλοῦμε ἴστορία, συμπίπτει μὲ τὴν χρήση τῆς ἀλφαριθμητικῆς γραφῆς, μήπως τὴν στιγμὴν ποὺ ἐγκαταλείπουμε αὐτὸν τὸν τρόπο γραφῆς ἔξεργαζόμεθα τῆς ἴστορίας; Καὶ τί σημαίνει γιὰ τὸν ἀνθρωπὸ αὐτὴν ἡ ἔξοδος ἐκεῖθεν τῆς ἴστορίας; Μήπως θὰ ἥταν προτιμότερη μία παλιγδρόμηση ἐγτεῦθεν τῆς ἴστορίας;

Ο Β. Θερμὸς ὑπαιγιστόμενος προφανῶς τὴν προέλευση τοῦ χαρτιοῦ πάνω στὸ δόποιο τυπώγοντας τὰ βιβλία ἐκφράζεται: ὡς ἔξῆς σ' ἔνα του στίχο:

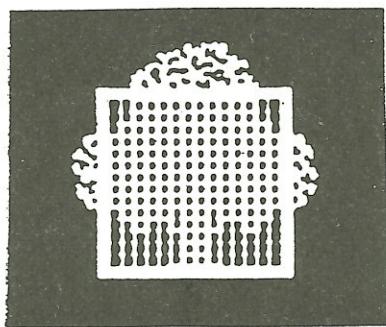
«Τὰ βιβλία μον
ῆταν πιὸ εὐτυχισμένα
ὅταν ἦταν δέντρων¹⁰.

Ἄσφαλως, δὲν διαφεύγει τῆς προσοχῆς του, δτι σήμερα ἔχουμε τὸν τρόπο γὰρ ἐπαναφέρουμε στὴν τάξη τῶν δένδρων... τις γνώσεις μας, ποὺ μέχρι τώρα ἥταν ἀποτυπωμένες σὲ βιβλία.

"Ἄς μήν ξεχγάμε, δτι γγωστές ἐταιρεῖες ἡλεκτρονι-

κῶν ὑπολογιστῶν (Η/Υ), ἔχουν ώς σῆμα κατατεθέν τους δέγδρα, ή καρποὺς δέγδρων (Bull, Apple)¹. Δὲν ἀποκλείεται, ἡ ἐπιλογὴ τῶν σημάτων νὰ ἔγινε τυχαῖα η συμπτωματικὰ ἀπὸ τοὺς ἴδρυτες τῶν συγκεκριμένων ἔταιρεών. Σ' ἔμπει, ὅμως, προσφέρει συγειρματικὴ δυγατότητα νὰ προεγγίσουμε τὰ πρῶτα μὲ τὰ ὕστερα.

Ἡ γέα τάξη καὶ δργάγωση ποὺ φέργει ἡ Πληροφορικὴ δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ καταστροφικὴ γιὰ τὴν τάξη τοῦ κόσμου. Ἡ «διαφανής» κάλυψη τῆς κτίσεως ἐκ μέρους τῆς Πληροφορικῆς ἐπιτρέπει τὴν θέαση τῆς διαθύτερης οὐσίας τοῦ κόσμου; γινόμενη ἔτσι: «γνωστικὴ ἀγάγωση» του (πρᾶλ. Πράξεις η' 30) καὶ ως ἐκ τούτου εἶγαι: δυγκωτὸν νὰ δόηγήσει: σὲ μία γέα ἀντίληψη περὶ «φυσικῆς θεωρίας»¹¹. Τὸ τελευταῖο διατυπώνεται: ώς ακθυρὴ ὑπόθεση ἐργασίας πρὸς διερεύγηση καὶ περαιτέρω θεμελίωση.

Ἡ Πληροφορικὴ Bull.

Πληροφορία καὶ πληροφορίες

Ἡ Ἐκκλησία πάντως δὲν θὰ σταματήσει ποτὲ νὰ διερευγᾶ διὰ τῆς Θεολογίας τις λεπτές σχέσεις μεταξὺ τῆς τεχνολογικῆς προόδου καὶ τῆς πίστεως, τῆς

πληροφορίας ή τῶν πληροφοριῶν τῆς Πληροφορικῆς καὶ τῆς πληροφορίας τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος.

Τὸ Εὐαγγέλιο ὡς χαρούμενο ἄγγελμα καὶ καλὴ ἀγγελία εἶναι βέβαια πληροφορία, εἰδήση, δηλαδή, ποὺ ἀγαγγέλλει τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου (βλ. Ρωμαίους α' 16, Γαλάτας δ' 4-5). Τὸ περιεχόμενο, δημος, αὐτῆς τῆς πληροφορίας δὲν εἶναι ἀπλῶς εἰδήσια καὶ γνωστικό ἐκπληρώνει τὴν ἐλπίδα καὶ διαδεδομένης τὴν πίστην (Ἐθραίους σ' 11, ι' 22).

Δέν εἶναι μία πληροφορία ποὺ θὰ τύχει μιᾶς ἐγκεφαλικῆς νοητικῆς ἐπεξεργασίας μόνο, ἀλλὰ ἀπευθύνεται στὸ πλήρωμα τοῦ ἀνθρώπου, στὸ σύγολο τῶν φυχοσωματικῶν καὶ πνευματικῶν του λειτουργιῶν γιὰ νὰ τὸν ἔξωθήσει στὴν πράξη ἀφοῦ ἔχει «λειτουργηθεῖ» στὴν καρδιὰ («γοῦνς ἔγ καρδιά»).

«Νοῦς ἐν καρδίᾳ»

Αὐτοῦ τοῦ τύπου ἡ «πληροφορία» δρίσκει τὴν πιὸ ἐκφραστική της διατύπωση στὴ χρήση της στὴν Συμβολὴν λειτουργίας μόνο, ἀλλὰ ἀπευθύνεται στὸ πλήρωμα τοῦ ἀνθρώπου μεγάλοι διδάσκαλοι αὐτῆς τῆς «τέχνης τεχνῶν καὶ ἐπιστήμης ἐπιστημῶν» ἐπιχειρούν γὰρ δώσουν ἀπαγγήσεις σ' ὅσα τοὺς ἐρωτοῦν.

Ἡ πληροφόρηση σ' αὐτές τὶς περιπτώσεις δὲν εἶναι μία αὐθόρμητη ροή πληροφοριῶν ἀπὸ τὸν ἐρωτώμενο (σύμβουλο), στὸν ἐρωτῶντα (συμβουλευόμενο). Δέν ἐπιτελεῖται μία ἀμφιδρομη ἐπικοινωνία μεταξὺ Γέροντος καὶ ὑποτακτικοῦ ἢ ἐπισκέπτη. Ἡ πληροφόρηση αὐτὴ συγτελεῖται ἀπὸ τὸν «πανταχοῦ παρόντα καὶ πάγτα πληροῦντα» Θεόν, δι' Οποῖος καὶ χρησμοποιεῖ τὸν Γέροντα (ἄγιο) ὡς μεσάζοντα, ὡς «δίαιτον» γιὰ νὰ περάσει τὴν «πληροφορία» τὴν ὁποία ἔχει ἀγάγη ὁ ἐρωτῶν.

Πληροφορία και συμβουλευτική

Αξίζει κανείς νά μελετήσει έγδεικτικά τις ἀποχρίσεις ύπ' ἀριθ. τέξα' - τέξ' (361 - 367) του Γέροντος Ἰωάννου πρὸς κάποιον ἀδελφὸν (μοναχὸν) γιὰ ν' ἀντιληφθεῖ τὴν διαδικασίαν από την λειτουργίαν τῆς πληροφορήσεως¹².

Ο ίδιος διθέτει εἶγας ἐκεῖνος ποὺ πληροφορεῖ (ἔμπνει), τὸ Γέροντα γιὰ τὸ διθέτει πρέπει γάρ ἀπαντήσει. Πρέπει γάρ ἐρωτᾶται πάντοτε διθέτει Γέροντας, ὅστε ἔχει γιὰ τὸ διθέτει πρᾶγμα ἐρωτηθεῖ πάλι: και ἀποκριθεῖ διαφορετικά γάρ μήν γένεται σκάνδαλο ἀπὸ τὴν σκέψην διθέτει δηθενὸς διαφορετικὰ πράγματα σὲ διαφορετικούς συμβούλους.

Τυχὸν ἀλλαγὴ στὸ περιεχόμενο μπορεῖ γάρ ὁ φείλεται σὲ διαφόρους λόγους. Εἴτε γιατὶ διθέτει θέλει: γάρ δοκιμάσει τὸν ἐρωτῶντα, εἴτε γιατὶ ὑπῆρξε ἀλλαγὴ στὴν καρδιὰ του καὶ ἀξίζει γάρ ἀκούσει κάτι ἄλλο, εἴτε γιατὶ ἄλλοι ποὺ εἶναι: ἀνεμεμειγμένοι: στὴν ὑπόθεση ἀλλαξαν διάθεση και πρὸς χάρη τους διθέτει διαφορετικὰ μέσῳ του Γέροντος.

Ἐκεῖνο ποὺ ἐγτυπωσιάζει εἶγας ὅτι οἱ ἀπαντήσεις δὲν εἶγαν τοῦ τύπου «ἄπαξ διὰ παγτός». Ή «ἔμπνευση» (πληροφορία): λαμβάνει ὑπόψη της δλα τὰ γέα δεδομένα, δηλαδὴ τὰ πλήρη στοιχεῖα, ποὺ ἔχουν ἐν τῷ μεταξύ προκύψει και καταχωρισθεῖ σὰν σὲ κεντρικὴ τράπεζα πληροφοριῶν (Μνήμη μη μὲ κεφαλαῖο Μί), και μεταφέρονται στὴν τερματικὴ μογάδα (μνήμη μὲ μικρὸ μί!), ή δποία και μεταδιδάξει — δχι: ἀσφαλῶς ώς «μεταδιδαση σκέψεως» — τὴν ἀνάλογη πληροφορία στὴν «καρδιὰ» του τελικοῦ ἀποδέκτη, τοῦ συμβουλευόμενου.

Η «ποιότητα» τῆς καρδιᾶς εἶγαν δρος ἐκ τῶν ὄντων

ούν κάνει για τὴν καλή λειτουργία τῆς πληροφορήσεως. Ό Γέρων Ἰωάννης εἶναι κατηγορηματικός:

«Πρὸς τὴν καρδίαν τοῦ ἐρωτῶντος δὲ Θεός ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ»
('Ἀπόκρισις τοῦ').

Πόσο, δηλαδή, σηκώνει καὶ ἀν τὸ λέει ἢ καρδιά του.

Ἐπειδή τοῦ συμβουλευόμενου εἶναι ὑψηλὴ πλήν δημιουργὸς ὡς συμπαραστάτη καὶ βοηθὸς στὴν ἔτοιμασία του τὸν Γέροντα ἀκόμα καὶ κατὰ τὴν ἀπουσία του διποίου ζητάει τὴν μετολάβησή του γιὰ γὰ λάδεις τὴν κατάλληλη γιὰ τὴν περίσταση πληροφορία, θεναιότητα, ἐγγύηση ἀπὸ τὸ Θεό.

Ανάλογα περιστατικὰ θρίσκουμε καὶ στὸ «Γερογονιό». Γιὰ παράδειγμα ἀγαφέρουμε τὸν λόγο δ' τοῦ Ἀβδᾶ Παμβό.

Ἄδελφοι ποὺ ἥλθαν γιὰ γὰ τὸν ρωτήσουν καὶ γὰ θεναιώθουν ἀν πράγματι ἢ πρακτικὴ ποὺ ἀκολουθοῦν διδηγεῖ στὴν σωτηρία ἢ στὴν ἀπώλεια, δὲν ἔλαβαν ἀπάντηση. Οἱ μοιχαῖοι ἔτοιμάζονταν γ' ἀγαχωρήσουν στενοχωρημένοι. Οἱ προσκείμενοι στὸν Ἀβδᾶ τοὺς παρηγοροῦσαν λέγοντάς τους γὰ μὴ στενοχωροῦνται ποὺ δὲν τοὺς μίλησε γιατί:

«οὕτως ἐστὶν ἢ συνήθεια τοῦ γέροντος οὐ ταχέως λαλεῖ, ἐὰν μὴ πληροφορήσῃ αὐτὸν δὲ Θεός».

Τελικά, δταν φεύγοντας πῆγαν γὰ πάρουν τὴν εὐχὴν του δ Γέροντας τοὺς εἶπε αὐτὸν ποὺ εἶχε γὰ τοὺς πεῖ:

«καὶ πληροφορηθέντες ἀπῆκαν μετὰ χαρᾶς»¹³.

«Πληροφορική» και πληροφορική

„Αγ, λοιπόν, όπως είδαμε λίγο πιὸ πάνω, ή ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πληροφόρηση τῶν ἀνθρώπων τῆς Ἑκκλησίας μὲν ἐγγυημένες καὶ ἀσφαλεῖς πληροφορίες συνιστᾶ μιᾶς ἄλλης τάξεως «πληροφορικὴ ἐπιστήμη», ἐν τούτοις ή ἐπιστήμη τῆς πληροφορικῆς μὲ τὶς ἐφαρμογές της ἀποδεικνύεται ἐπίσης γρήσιμη στὴ ζωὴ τῆς Ἑκκλησίας.

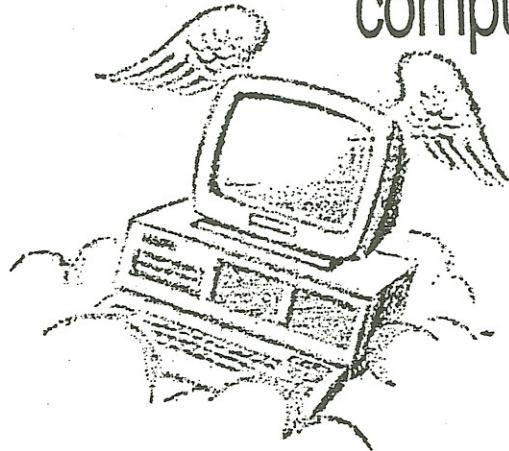
Ἐνας ζωντανὸς δργανισμὸς ὅπως εἶναι ή Ἑκκλησία μας χρειάζεται πάσης φύσεως πληροφορίες γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ προγραμματίσει τὸ ἔργο του καὶ νὰ λάβει τὶς ἀνάλογες ἀποφάσεις. Βρίσκεται, λοιπόν, στὴν ἐποχή μας μπροστὰ σὲ καινούριες δυνατότητες τῆς ἐπιστήμης καὶ τὶς δοκιμάζει γιὰ μιὰ καλύτερη δργάνωση καὶ ἐπικοινωνία. Τὴν βοήθεια τῆς πληροφορικῆς ἐπικαλεῖται ή Ἑκκλησία τόσο στὴν θεωρητικὴ διερεύνηση καὶ ἐπεξεργασία τῶν πηγῶν της ὅσο καὶ στὴν δργάνωση τῆς πρακτικῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς της.

«Ἀκοῦστε», μοῦ ἔλεγε σὲ πρόσφατη συνάντησή μας ὁ ἀδελφὸς R.-Ferdinand Poswick, διευθυντὴς τοῦ «Κέντρου: Πληροφορικὴ καὶ Ἀγία Γραφὴ» τοῦ Ἀββαείου τῶν Βενεδικτίνων στὸ Maredsous (Βέλγιο)¹⁴: «Γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἐντοπίσουμε καὶ νὰ διασταυρώσουμε μιὰ ἔννοια διατρέχοντας τὶς δύο γιλιάδες σελίδες τῆς Ἀγίας Γραφῆς, χρειαζόμαστε διακόσιες πενήντα ὥρες ἀνάγνωσης. Ο ὑπολογιστὴς (H/Y) μπορεῖ νὰ ἀναζητήσει καὶ νὰ βρεῖ τὸν ἕδιο τύπο πληροφορίας μέσω σὲ τρία λεπτά (3') η τρία δευτερόλεπτα (3''), ἀνάλογα μὲ τὴν ἴκανότητα ποὺ διαθέτει».

Ἀναλαμβάνοντας τὰς πτέρυγάς του κατ' ὄρθρον,

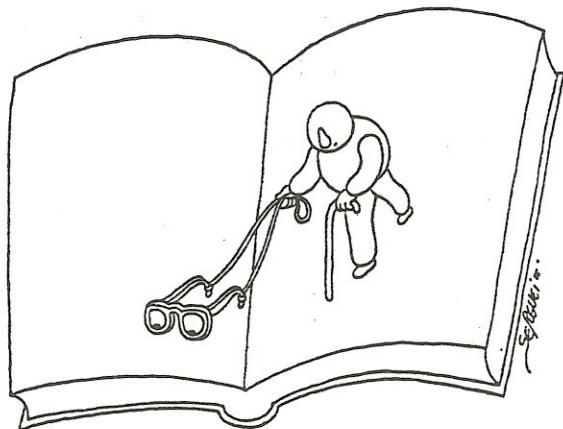
τρέχοντας δηλαδή μὲ τὴν ταχύτητα σχεδὸν τοῦ φωτός,
δ ἡλεκτρονικὸς ὑπολογιστὴς διατρέχει καὶ ἐντοπίζει
ταχύτατα ὅποιαδήποτε πληροφορία θέλουμε ἀπὸ τὴν
‘Αγία Γραφή¹⁵.

Tí ψυχή έχει ένας computer;

«Ἐὰν μὲ φωτὸς ταχύτητα...». Ἡλεκτρονικὴ... μεταγραφὴ
ψαλμικοῦ σπίχου!

«Διαβάζοντας», χωρὶς ἀπλᾶ καὶ μόνο νὰ «βλέπει»¹⁶, — πρὸς ἀπὸ μᾶς γιὰ μᾶς — προβάλλει στὴν δθόνη του τὶς ἀπαντήσεις θέτοντας στὴ διάθεσή μας τοὺς καρποὺς τῆς διερευνήσεως καὶ ἐπεξεργασίας ποὺ ἔκανε, ἀφοῦ θὰ ἔχει βέβαια προηγηθεῖ ὁ κατάληγος προγραμματισμός του.

Αφοῦ ἐκπότισε τὴν γραμματική γραφή, ὁ ἡλεκτρονικὸς ύπολογιστής διαβάζει..., πρὸς ἄπο μᾶς γιὰ μᾶς. Σκίτσο ἀπὸ τὸν «Le Monde de l' Éducation» (2 Ιουνίου 1988).

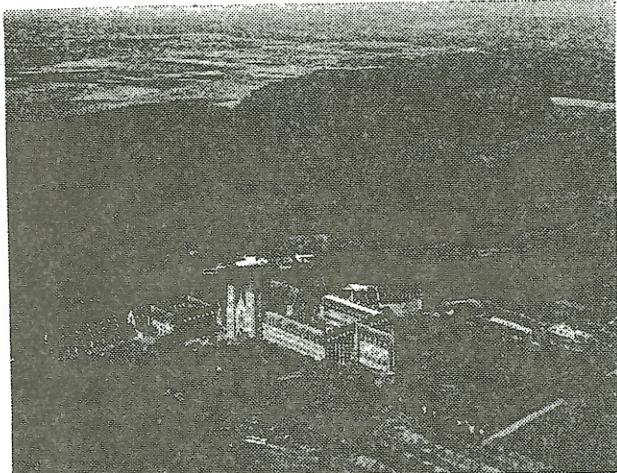
Ἐνα πρότυπο Κέντρον ἔρευνας καὶ ἐφαρμογῶν

Ἐνδὸς τέτοιου τύπου ἐργασία συντελεῖται ἐδῶ καὶ δεκαπέντε περίπου χρόνια στὸ Ἀββαεῖο τοῦ Μαρεστοῦ (Maredsous) ἀπὸ τὴν δεκαπενταμελῆ δμάδα ποὺ διευθύνει ὁ ἀδελφὸς R.-F. Poswick. Ἐπιστήμονες τῆς πληροφορικῆς, φιλόλογοι, βιβλικοὶ θεολόγοι καὶ εἰδικοὶ στὴν τεκμηρίωση ἐργάζονται ἀσκνα γιὰ νὰ φέρουν εἰς πέρας τὸ σημαντικὸ πολύπλευρο ἔργο τους¹⁷.

Τὸ ἔργο αὐτὸ συνίσταται πρωταρχικά στὴν σὲ βάθος μελέτη τῶν πηγῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Κύριος στόχος παραμένει ἡ σύγκριση τῶν συγχρόνων μεταφράσεων τῆς Ἁγίας Γραφῆς μὲ τὰ πρωτότυπα κείμενα (έβραϊκά / ἀραμαϊκά, ἑλληνικά) καὶ τὶς γλῶσσες μεταδόσεώς της (λατινικά, συριακά, ἀραβικά κ.λπ.). Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο πιστεύεται ὅτι θὰ παρασχεθεῖ ἡ κατάληξη

βοήθεια για καλλίτερη διεύσδυση στὰ ίερὰ κείμενα· θὰ βοηθηθεῖ ἡ ἔρευνα καὶ θὰ προωθηθοῦν τὰ κείμενα αὐτὰ σὲ μεγάλο ἀριθμὸν ἀτόμων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη σὴ μερικοῦ αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ λόγου τῆς ζωῆς.

Σὲ μὰ ἐποχή, δηλαδή, ποὺ συντελεῖται μία πολιτιστικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταβολή σὲ ἐπίπεδο μάλιστα μεταλλάξεως (mutation), ἡ βοήθεια στὴν διποίᾳ σκοπεύει τὸ «Κέντρο: Πληροφορικὴ καὶ Ἀγία Γραφὴ» συνίσταται στὸ νὰ στρέψει τὴν προσοχὴ μας πρὸς τὶς πηγὲς ἐνὸς πολιτισμοῦ ποὺ ἔξαφανίζεται μπρὸς στὰ μάτια μας. Ἡ Ἀγία Γραφὴ συνιστᾶ μία ἀν δχι τὴν κύρια πηγὴ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἐπιχειρεῖ, λοιπόν, τὸ ἐν λόγῳ Κέντρο νὰ προσεγγίσει τὴν Πηγὴν αὐτὴ μὲ τὰ πλέον σύγχρονα μέσα ποὺ ὑπάρχουν καὶ ιδιαίτερα μέσω τῆς ἡλεκτρονικῆς γραφῆς τῶν ὑπολογιστῶν ποὺ προσφέρεται σὲ ταχύτατη διεύνηση καὶ ἐπεξεργασία¹⁸.

*Αποψη ἀπὸ ἀέρος τοῦ Ἀββαείου τοῦ Maredsous.

Δὲν ἀρκεῖται μόνο στὴν δημιουργία Τράπεζας βιβλικῶν δεδομένων, στὴν ἔκδοση Ταμείων ἐπὶ μέρους βιβλίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς ή συνολικοῦ ἀγιογραφικοῦ πίνακος πρὸς ποιμαντική χρήση, λεξικῶν, εἰδικῶν συλλογῶν καὶ λοιπῶν ἐργαλείων ἔρευνας καὶ μελέτης¹⁹.

Λαμβάνει δπόψη καὶ μελετᾷ τὸν πλήρη κύκλο ποὺ διαγράφει διαχρόνιος λόγος τοῦ Θεοῦ. "Οταν α) ἀποτυπώνεται σὲ βιβλία· β) ἐρμηνεύεται ἀπὸ τοὺς θεολόγους· γ) οἰκοδομεῖ κοινότητας ποὺ βασίζονται σ' αὐτὰ τὰ βιβλία. Κοινότητες ποὺ δ) συγκροτοῦν διεσ αὐτές τὶς παραδεδομένες καὶ παραδιδόμενες γνώσεις καὶ τὶς καταγράφουν μέσα σὲ δικά τους βιβλία, ἀρχεῖα, τεκμήρια. Κοινότητες, ποὺ ε) ζουν καὶ δργανώνουν τὴν πρακτικὴν καθημερινή τους ζωή καὶ ποιμαίνουν τὸν άνθρωπο.

Προγράμματα βιβλιοθηκονομίας καὶ ἔξειδικευμένης βιβλιογραφίας

Ανάμεσα λοιπὸν στὰ προγράμματα ποὺ ἐπεξεργάζεται τὸ Κέντρον τοῦ Μαρετσοῦ εἶναι καὶ προγράμματα Βιβλιοθηκονομίας καὶ ἕνα σχέδιο συνεργασίας Βιβλιοθηκῶν Θρησκευτικῶν ἐπιστημῶν. Σὲ σύμπραξη μάλιστα μὲ τὶς Εύρωπαϊκὲς Οἰκονομικὲς Κοινότητες (Ε.Ο.Κ.) θὰ θέσει σὲ ἐφαρμογὴν ἕνα σχέδιο ἀπογραφῆς χιλίων (1000) σημαντικῶν βιβλιοθηκονομικῶν δρῶν ποὺ θὰ χρησιμεύσουν ως δργανού ἐργασίας μεταξὺ διαφόρων εὑρωπαϊκῶν δργανισμῶν.

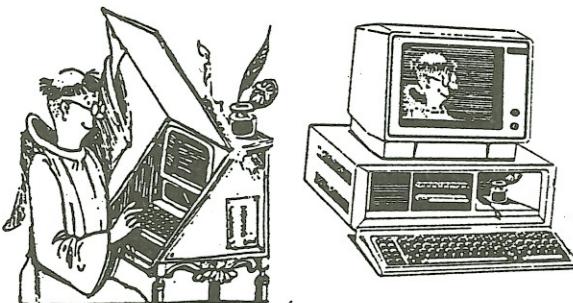
Αξιοποιώντας μάλιστα μία πρωτότυπη ἀντίληψη ἔξειδικευμένης βιβλιογραφίας προχώρησε σὲ ἔκδοση πέντε δεσμίδων μικροδελτίων (microfiches) οἱ

δποῖες περιλαμβάνουν δελτία βιβλίων συγκεκριμένων βελγικῶν βιβλιοθηκῶν (δπως τοῦ ἔδιου τοῦ ἀββαείου, εἰκόνων, θρησκευτικῆς μουσικῆς, βυζαντινολογίας, ποιμαντικῆς τῆς οἰκογενείας)²¹.

"Ἐνα βιντεοτέξ στὸ γραφεῖο σας

Γνώσεις καὶ πληροφορίες ποὺ συγκεντρώνονται καὶ καταγράφονται δὲν ἀποθηκεύονται ἀπλῶς πρὸς ἀρχειακὴ χρήση. Στόχος εἶναι ἡ δσο τὸ δυνατὸ εὐρύτερη κυκλοφόρησή τους σ' ἐνα μεγάλο κοινὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων. "Ἐτσι ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1987 τέθηκε σὲ λειτουργία ἡ ὑπηρεσία Probitel²², σὲ σύστημα Βιντεοτέξ, ποὺ εἶναι κάτι ἀνάλογο τοῦ γαλλικοῦ Minitel²³.

Κάθε ἐπίσκοπος, ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος, ἐφημέριος, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ λαϊκός, ἔχοντας μία τερματικὴ μονάδα μπορεῖ νὰ εἰσέρχεται στὸ κύκλωμα καὶ νὰ ἔχει πληροφορίες ποὺ ἀφοροῦν διευθύνσεις ἐκκλησιαστικῶν κέντρων λήψεως ἀποφάσεων καὶ πληρο-

'Ἐρωτᾶτε...

²¹Απὸ τὴν διαφημιστικὴ καμπάνια γιὰ τὴν ὑπηρεσία Probitel (βιντεοτέξ) καὶ τὴν λογισμικὴ ὑποστήριξη τῆς ἐνορίας.

Σᾶς ἀπαντᾶμε!

φοριῶν, ἐκδηλώσεις ποὺ δργανώνονται στὴν χώρα καὶ ἐνδιαφέρουν τὸν θρησκευόμενο κόσμο, ἀνακοινώσεις, πολιτιστικὲς πληροφορίες, πρόσφατες ἐκδόσεις, προγράμματα χριστιανικῶν ἐκπομπῶν ραδιοφώνου καὶ τηλεοράσεως, πίνακες περιεχομένων περιοδικῶν ποὺ κυκλοφοροῦν κ.λπ.²⁴.

Βάλτε τὴν ἐνορία σας σὲ κομπιοῦτερ

‘Η ἐνορία ύπὸ τὴν σημερινὴν αὔξησην τῶν εὐθυνῶν της, τῶν στόχων καὶ λοιπῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μία συστηματικὴ δργάνωση τύπου λογισμικῆς ὑποστήριξης τῆς πληροφορικῆς γιὰ νὰ περατώσει τὸ πολυσχιδὲς ἔργο της. Τὴν ἀνάγκη αὐτὴ ἐξυπηρετεῖ τὸ «εύρωπαϊκὸ ποιμαντικὸ πρόγραμμα» ποὺ ἔχει σχεδιάσει τὸ Κέντρο²⁵.

Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ περιλάβει στοιχεῖα δλ.ων τῶν ἐνοριτῶν, νὰ σχεδιάσει δραστηριότητες, νὰ κρατήσει κίνηση λογιστηρίου, νὰ ἐξυπηρετήσει ἀνάγκες γραμματείας, ἐκδόσεως κειμένων, νὰ ἐκδώσει πιστοποιητικά καὶ βεβαιώσεις σὲ περισσότερες γλώσσες, εἶναι ἡδη ἔτοιμο καὶ πωλεῖται μὲ τὶς δισκέττες καὶ τὸ ἐγχειρίδιο χρήσεως.

Ἐρωτήματα καὶ προβληματισμοὶ

‘Ἐγείρονται, ὅμως, ἀναπόφευκτα δρισμένα ἔρωτήματα. Μήπως, δηλαδή, μὲ ὅλ’ αὐτὰ τὰ ἀπομνημονευτικὰ ἔργαλεῖα καὶ τὶς «σκαλωσιὲς» τὰ χάσουμε τελικὰ καὶ χαθοῦμε; Χαθεῖ, δηλαδή, ἀπὸ τὸν δρίζοντά μας ὁ Θεός καὶ ὁ “Ανθρωπος, ἡ ‘Αγία Γραφὴ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Λόγου; ‘Ο κίνδυνος ὑφίσταται πραγματικά.’ Εξαρτᾶται, ὅμως, ἀπὸ τὴ χρήση ποὺ θὰ κάνουμε τῆς συγκεκριμένης σύγχρονης τεχνολογίας.

"Αν, δηλαδή, χρησιμοποιήσουμε τὴν μηχανοργάνωση σὰν πρόφαση γιὰ νὰ δυσκολέψουμε ἵ γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴν ἀνθρώπινη σχέση καὶ ἐπαφή, περιτειχισμένοι ἀπὸ ὑψηλὰ τεχνολογικὰ τείχη ἢ ἀν τὴν χρησιμοποιήσουμε γιὰ νὰ διευκολύνουμε αὐτὴν τὴν σχέση ἔχοντας φορτώσει ἀλλοῦ, στὴν μηχανή, τὰ γιὰ μᾶς βαρέα καὶ δυσβάσταχτα φορτία πλὴν ὅμως χρήσιμα ὅταν εἶναι ἀποθηκευμένα ἀλλοῦ καὶ ἔτοιμα σὲ πρώτη ζήτηση.

Μήπως ἔκεῖνο ποὺ εἶναι τελικὰ ἀναγκαῖο εἶναι μία ἀγωγὴ τῆς θύμης σημεῖος ἔτσι ὡστε νὰ θυμόμαστε προσωπικὰ ποὺ εἶναι ἀπομνημονευμένα ποικίλα καὶ διάφορα στοιχεῖα καὶ δεδομένα; Μιὰ θύμηση (souvenir) ποὺ νὰ μᾶς ὁδηγεῖ στὶς ἐπὶ μέρους μνήμες (mémoires); Εἶναι πολὺ πιθανὸν σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀγωγὴν νὰ ἔγκειται καὶ ἡ τέχνη τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς ἐπιστήμης τῆς Πληροφορικῆς στὴν Ποιμαντική, τὴν κατεξοχὴν «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμην ἐπιστημῶν».

"Ολ' αὐτὰ πάντας τὰ νέα στοιχεῖα δὲν νομίζουμε ὅτι μποροῦν νὰ εἰσέλθουν ἀνεξέλεγκτα στὴ ζωὴ τῆς 'Εκκλησίας. Χρειάζεται μία ἐπαγρύπνηση καὶ ἐπιτήρηση, Θεολογία, ἀν θέλετε, «εἰσόδων καὶ ἔξόδων» (πρβλ. Ψαλμὸς ρα' 8).

Στὶς δυτικὲς ἀλλωστε 'Εκκλησίες, οἱ ὅποιες ἐφόσον ζοῦν στὴν προηγμένη τεχνολογικὰ δυτικὴ κοινωνία υἱοθετοῦν καὶ τούς νέους τρόπους ποὺ περιγράψαμε πιὸ πάνω, οἱ ὑπεύθυνοι προβληματίζονται ὡς πρὸς τὴν χρήση τους.

Συγκαλοῦν συνεπῶς 'Η μερίδες στοχασμοῦ γιὰ τὴν πληροφορική, διεθνῆ καὶ οἰκουμενικὰ Σεμινάρια γιὰ τὴν σχέση τῶν 'Εκκλησιῶν μὲ τὸ

βιντεοτέξ και την τηλεματική — τὸ ἔκτο ἔγινε 31 Μαΐου μὲ 4 Ιουνίου 1988 στὸ Μαρετσοῦ —, καθὼς και διεθνῆ Συνέδρια μὲ θέμα, «Βίβλος και Πληροφορική: μέθοδοι, ἐργαλεῖα, ἀποτελέσματα» (τὸ δεύτερο ἔγινε 9 μὲ 13 Ιουνίου 1988 στὴν Ιερουσαλήμ).²⁶

Αὐτὰ και πολλὰ ἄλλα ποὺ συμβαίνουν σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο δείχνουν ἐντονο προβληματισμό, λεπτὴ ἀνησυχία ως πρὸς τὸ μέλλον ἄλλα και ἐλπίδα γιὰ διέξοδο ἀπὸ τὰ ἀδιέξοδα στὰ διοικητικά διδηγηθεῖ.

Στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἐλλάδος;

Στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἐλλάδος ἀπ' ὅτι γνωρίζουμε ἔχει ἡδη δημιουργηθεῖ ἐνα ζωηρὸ διδιαφέρον γιὰ πληροφορική μηχανοργάνωση και τηλεπληροφορική.

Στὴν Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Θείας Λατρείας και Ποιμαντικοῦ Ἐργου ἔχει ἡδη προταθεῖ ἀπὸ τὸν ὑπογράφοντα τὸ «πέρασμα» σὲ ὑπολογιστὴ τοῦ ἐρωτηματολογίου «Ἐνοριακὴ ὁργάνωση και ζωὴ» οὗτως ὥστε νὰ ἀποτυπωθεῖ εὐχερέστερα τὸ ποιμαντικὸ ἐργο ποὺ λαμβάνει χώρα στὸ βασικὸ κύτταρο τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μας ζωῆς ποὺ εἶναι ἡ Ἐνορία.²⁷

Μαθαίνουμε ὅτι πολλοὶ ἐφημέριοι — μεταξὺ τῶν δποίων και φοιτητές μας — εἴτε μετὰ τὴν χειροτονία τους εἴτε πρὶν και λόγῳ μάλιστα ἐπαγγέλματος ἔχουν καταρτιστεῖ σὲ θέματα πληροφορικῆς. Ορισμένοι μάλιστα ἐφαρμόζουν τὶς γνώσεις αὐτὲς γιὰ τὴν ὁργάνωση τῆς ἐνορίας τους.

Πληροφορούμεθα ὅτι και σὲ ἐπίπεδο Ι. Μητροπόλεων ἔχει ἀρχίσει συζήτηση ως πρὸς τὴν σκοπιμό-

τητα και χρησιμότητα χρησιμοποιήσεως τῆς νέας τεχνολογίας. Προωθημένες φῆμες διμιλοῦν γιὰ ἔναρξη τέτοιου τύπου δραστηριοτήτων. Γνωρίζουμε τὴν περίπτωση Ἰ. Μητροπόλεως, ἡ δποία στὴν πλήρη τῆς διεύθυνση ἀναγράφει και ἀριθμὸ Τέλεφαξ²⁸.

"Ἐκκληση γιὰ συνεργασία

Εἶναι πλέον καιρὸς γιὰ μία πρώτη ἀπογραφὴ ὡς πρὸς τὴν πρακτικὴν ὅψη τῆς πληροφορικῆς στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Κάνουμε, λοιπόν, ἐκκληση ἀπὸ τὴ στήλη μας πρὸς ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὑπευθύνους νὰ μᾶς πληροφορήσουν γιὰ τὴν ἔκπτωση ποὺ ἔχει πάρει ἡ Πληροφορικὴ στὴ ζωὴ τους ἀλλὰ και στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.

"Ἐστω, δμως, κι ἀν δὲν ἔχει πάρει ἀκόμα κάποια θέση ἡ Πληροφορικὴ στὴ ζωὴ τους, θὰ μᾶς ἐνδιέφερε νὰ ἐπικοινωνήσουν μαζί μας και νὰ μᾶς γράψουν τὶς ἀπόψεις τους γι' αὐτὸ τὸ ἐπὶ θύραις και ἐντὸς τῶν πυλῶν φαινόμενο τῆς σύγχρονης ζωῆς. Ἡ ἀλληλογραφία, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸ

Περιοδικὸ «Ἐκκλησία»

Ἐπ. Καθηγητὴ Α. Μ. Σταυρόπουλο

Ἐρευνα: 'Η Πληροφορικὴ στὴν Ἐκκλησία

Ιωάννου Γενναδίου 14

11521 Ἀθήνα,

παρακαλοῦμε νὰ εῖναι ἐπώνυμη οὕτως ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ ἡ πρώτη ἐπαφὴ γνωριμίας και γιὰ τὴν περίπτωση ἀποστολῆς περαιτέρω ὄλικοῦ ἢ ὅργανώσεως κοινῆς συναντήσεως ὄλων αὐτῶν ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ σημαντικὸ αὐτὸ θέμα²⁹.

Προσκαλοῦμε ἐπίσης ἀπὸ τὴ θέση αὐτή, νὰ μᾶς

πληροφορή σουν γιὰ τὴ δουλειά τους καὶ ὅσοι
ἀσχολοῦνται μέσω τῶν ἡλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν μὲ
θεωρητικότερη διερεύνηση καὶ ἐπεξεργασία
τῶν πηγῶν ἢ ἀποτέλεσμάτων ἄλλου τύπου ἔρευνῶν
ποὺ ἀπτονται τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Γνωρίζουμε
μερικές προσπάθειες ποὺ ἔχουν ἥδη γίνει ἀπὸ πανε-
πιστημιακούς συναδέλφους καθὼς καὶ τὰ προβλήματα
ποὺ ἀνακύπτουν³⁰. Θὰ ἥταν πολὺ χρήσιμη γιὰ ὅλους
μας ἡ κοινοποίηση μὲ τὴν δημοσίευση ἀπὸ τὸ περιο-
δικὸ τέτοιου καταλόγου ἔρευνητικῶν ἐργασιῶν ποὺ
ἔχουν περατωθεῖ ἢ βρίσκονται σὲ στάδιο ἐξελίξεως.

Θὰ περιμένουμε μὲ ἀνυπομονησία τὶς ἀπαντή-
σεις ὅλων.

Από τὸ ἔξωφυλλο τοῦ «Ἐγκυλοπαιδικοῦ λεξικοῦ τῆς Ἀγίας Γραφῆς». Όλο τὸ περιεχόμενο τοῦ λεξικοῦ καθὼς καὶ συμπληρωματικὲς πληροφορίες μποροῦν νὰ ἀπεικονιστοῦν στὴν δθόνη τῆς τερματικῆς σας μονάδας, ἐὰν συνδεθῆτε τηλεφωνικῶς μέσῳ καταλλήλου καθηματικοῦ ἀριθμοῦ μὲ τὸ γαλλικὸ σύστημα minitel.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γραφική παράσταση αυτῆς τῆς μεταγραφικής φηφιασμής ἀπεικονίσεως 6λ. στὸ ἀνάτυπό μου. Σ τι γμιότυ πακτικαὶ περιστατικαὶ ποιμαντικῆς διακονίας, ἀρ. 2, Ἀθῆνα 1984, σ. 64 καθώς καὶ στὸν «Ἐφημέριο» τοῦ ἑτού 1984, σ. 121.

2. Βλ. τὸ σημείωμα τῆς Ἀφροδίτης Κουρεμένου, Πληροφορικὴ στὰ σχολεῖα, τώρα ἡ ποτὲ («Ἡ Καθημερινὴ» 5 Ἰουνίου 1988) καὶ τὸ εἰδικὸ ἀφιέρωμα στὸ περιοδικὸ «Le Monde de l'éducation» (τεῦχος Νοεμβρίου 1987, σ. 36-52, 79-81).

3. Περιγραφὴ καὶ ἀξιολόγηση αὐτοῦ τοῦ προγράμματος γίνεται στὰ πρακτικὰ (σ. 22-24) τοῦ Συνεδρίου «Ἡ Εὐρώπη καὶ οἱ νέες τεχνολογίες» ποὺ διγίνει στὶς Βρυξέλλες, 6 μὲ 7 Νοεμβρίου 1984 καὶ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν Οἰκονομικὴ καὶ Κοινωνικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων. Βλ. ἐπίσης τὸ τεῦχος 2/1988 τῆς «Εὐρωπαϊκῆς τεκμηρίωσης», τὸ ἀφιέρωμένο στὴν Πολιτικὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας γιὰ τὴν διεύναση καὶ τὴν τεχνολογικὴν ἀνάπτυξη (σ. 35-42).

4. Μερικὰ πρῶτα στοιχεῖα μπορεῖ νὰ δρεῖ ὁ ἀναγνώστης στὸ διδύλιο μου. Ποιμαντικὴ προστοιμασία τῶν μελλοντικῶν τεχνολογῶν, «Ἀθῆναι, Ε.Κ.Κ.Ε., 1971, σ. 114 - 118 καὶ στὸ πεφάλαιο «Δυσκολίες ἐπικοινωνίας» τῶν Στιγμῶν τοῦ πανεπιστημίου της Αθήνας («Οἱ Εὐρωπαϊκοὶ Κατάλογοι της Διδασκαλίας» 1984, σ. 120-122). Βιβλία γιὰ Computers καὶ ἄλλα σχετικά περιλαμβάνονται σὲ τιμόκατάλογο τοῦ διεθνούς πανεπιστημίου Gutemberg. «Ο κατάλογος αὐτὸς περιέχει τίτλους διδλίων ποὺ εἶχαν ἐκτεθεῖ σὲ διεθνεσή τοῦ διεθνούς πανεπιστημίου τὸ καλοκαίρι τοῦ 1987. «Πάρχει ἐπίσης συμπλήρωμα γιὰ διδλία ποὺ ουκλοιφόρησαν ἐν τῷ μεταξύ. «Ανανεωμένος θὰ ἐκδοθεῖ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1988.

5. Τις διαφορές τῶν δύο κόσμων τοῦ «ἔχειν» καὶ τοῦ «εἶναι» ὡς διαφορετικῶν τρόπων ζωῆς δίχει: ἀναλύσει διεξοδικὰ δὲ Εριχ Φρόδμη στὸ διδύλιο του, Ν.Δ. ξετένη γη να είσαι;

σὲ μετάφραση Έλένης Τζελέπογλου, Αθήνα, Εκδ. Μπουκουμάνη, 1978, 268 σ.

6. Τήν λεπτή αιτή έξιασορρόπηση τής πληροφόρησης μεταξύ άλληθειας και φεύδους υποχρεούται: νά τήν πραγματοποιήσει: ύπευθυνα δ παιδαργάδες και δ ποιμένας. Και οι δύο προσφέρουν μία δ ο ή θ ε : α σ τ ή λ ή ψ η ς π ο φ α σ ε ω ν σ ε δσους τούς συμβουλεύονται: Εδώ θά ηθελα νά σημειώσω μια πολύ άξιολογη προσπάθεια πρός αιτή τήν κατεύθυνση. Άναφέρομαι: σὲ μία δ η μ δ σ : α σ υ ζ ή τ η σ η γιὰ γονεῖς (29 Μαρτίου 1978) και ἔνα σ ε μ : ν ἀ ρ : ο γιὰ μαθητές (1 - 12 Απριλίου 1978) ποὺ δργάνωσε τὸ Γραφεῖο Ψυχολογικῶν και Παιδαργαϊκῶν Μελετῶν τῶν Εκπαιδευτηρίων Δούκα μὲ θέμα «Π λ η ρ ο φ δ ρ η σ η: Α λ η θ ε : α κ α ι ψ έ μ α». Οι ἐκδηλώσεις αιτής ποὺ δφείλονται στήν πρωτοβουλία τής ύπευθυνου τοῦ Γραφείου, Κλινικῆς Ψυχολόγου Έλένης Κοκκοτάκη - Σταυροπούλου σημείωσαν ἀρκετά μεγάλη ἐπιτυχία μὲ ύψηλό διαθύμα συμμετοχῆς και ἀνταπόκρισης τοῦ κοινοῦ. Ο συντονιστής και οι εἰσηγητές, ἐγγυῶντο τήν ποιότητα τῶν δημάτων και τῶν συζητήσεων (Δ. Τσούσης, Σπύρος Ζευγαρδηνός, Ιωάννης Μαρκαντώνης, Νίκος Δήμου, Γιάννης Παπαδόπουλος, Αθανάσιος Κανελλόπουλος, π. Ηλίας Μαστρογιαννόπουλος). Θά ήταν εύτυχημα νά περιτωνόταν ή ἔκδοση τῶν πρακτικῶν ἐκείνων τῶν ἐκδηλώσεων.

7. Θεολογική ἐρμηνεία γιὰ τὰ δύο δένδρα (ξύλα) στὸν Παράδεισο, βασιζόμενος στὴν διδασκαλία τῶν ιερῶν Πατέρων, κάνει: δ Μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης κ. Διονύσιος στήν ώραίκα μελέτη του, Τ ἀ φ υ τ ἀ κ α ι τ ἀ δ ἐ ν δ ρ α ε ι ε τ ή ν ἔ ω η ν τ ὥ ν ἄ ν θ ρ ἄ π ω ν, Κοζάνη 1959 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Α' Τόμου τῆς «Οἰκοδομῆς»), σ. 10-12 και σ. 24-25 (ύποσημείωση ἀρ. 19). Βλ. και λημμα «Δένδρον» (Θρησκειολογία, Αγία Γραφή), στήν Θ.Η.Ε. τ. 4, 1964, στ. 1009 - 1010 και στὸ Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας, Αθήνα 1980, στ. 241 - 242. Τὸ δένδρο ως σύμβολο τῆς γνώσης βάσει μυθολογικῶν στοιχείων τῶν Σημετῶν και τῶν Αἰγυπτίων ἔξετάζει δ Α. Κ. Νάσσουτζικ στήν μυθο - θιολογική μελέτη του, Τ δ τ ρ α 5 μ α τ ο 5 Α δ ἀ μ, Αθήνα, Εκδ. «Κέδρος», 31982, σ. 159 - 174, ίδιαίτερα ἀπὸ σ. 164 κ.ε. και σ. 205 - 209.

8. Αξιόλογες ἐρμηνευτικὲς παρατηρήσεις και θεολογική

προσέγγιση τής ιστορίας του πύργου τής Βασιλείας χάνει διάλεκτο Μιλτιάδης Δ. Κωνσταντίνου στὸ ἄρθρο του, Τεχνολογικὴ πρόοδος καὶ ἀνθρώπινες σχέσεις, σχολιάζοντας τὸ Γενέσεως ια' 1-9, στὸ περ. «Γρηγόριος δ Παλαμᾶς» 71, Μάρτιος - Ἀπρίλιος 1988, σ. 317 - 323.

9. Πανοραμικὴ ἀποψη γιὰ τὴν ιστορία τῆς γραφῆς παρουσιάσει διάλεκτο ποὺ δργάνωσε τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ στὸ κτίριο τῆς δόσου Πρυτανείου 9 (Πλάκα) τὸ φθινόπωρο του 1985 μὲ τίτλο «Ἡ Γέννηση τῆς Γραφῆς». Τὸ κλισὲ ποὺ δημοσιεύουμε προέρχεται ἀπὸ τὴν πρόσκληση τῆς Ἐκθέσεως. Βλ. ὅμως μῷο ἄρθρο του 'Ιστορικοῦ τῆς Τέχνης Ἀντρέα 'Ιωαννίδη, στὸ περ. «Ἀρχαιολογία», ἀρ. 5, Νοέμβριος 1982, σ. 8-17.

10. Τὸ ποίημά του «Τὰ διδύλια μου» δημοσιεύθηκε στὸ περ. «Ἄνησυχίες» του Χριστιανοῦ Ομίλου Φοιτητῶν καὶ Ἐπιστημόνων (Χ.Ο.Φ.Ε.) 9, Ἀπρίλιος - Ιούνιος 1988, σ. 17.

11. Περὶ «Φυσικῆς θεωρίας» οὐλ. Olivier Clément, Ή θεολογία με τὰ τὸν «Θάνατο τοῦ Θεοῦ», Ἀθῆνα, Ἐκδ. «Ἀθηνᾶ», 1973, σ. 185 κ.ε., 228 - 229· Thomas Spidlik s.j., La spiritualité de l'orient chrétien (Manuel systématique), Ρώμη 1978, σ. 72 - 73, 324. Προβλ. Β. Μουστάκη, λήμμα «Φύσις» ('Η κτισιακὴ ἔννοια τῆς φύσεως), Θ.Η.Ε. τ. 12, 1968, στ. 8-9.

12. Νικοδήμου Αγιορείτου, Βιβλος Βαρσανουΐου καὶ Ιωάννου, Θεσσαλονίκη, Ἐκδ. Ρηγοπούλου, 1984, σ. 192 - 194.

13. Τὸ Γεροντικὸν τικόν, Ἀθῆναι, Ἐκδ. «Ἀστήρ», 1970, σ. 1016 - 102a. Βλ. ἐπίσης τὸν λόγο δ' περὶ Ἀβδεῖον Απολλῶν ποὺ ζοῦσε σὲ Σκήτη. Στὴν περίπτωσή του λαμβάνει πληροφορία διτι διθέδος συνεχώρησε τὶς ἀμαρτίες του. Γιὰ μιὰ μόνο δὲν εἶχε πληροφορηθεῖ. Κάποιοις ἀπὸ τοὺς γέροντες τότε τοῦ εἶπε διτι καὶ ἐκείνην τοῦ τῆρα εἶχε συγχωρῆσει, ἀλλ' διθέδος τὸν ἀφῆγε στὸν πόνο τῆς ἀμφιθολίας γιατὶ ἀδτὸ συνέφερε στὴν φυχὴ του (σ. 206). Είναι φανερό, διτι καὶ γιὰ τὴν μη - πληροφορία χρειάζεται πληροφορία! Ἐμπεριστατωμένη ἀντίληψη τῆς ἔννοιας «πληροφορία» μπορεῖ ν' ἀποκριθεῖ διὰ αγγώστης ἀπὸ τὸ ἄρθρο (λήμμα) τῶν Pierre Miguel καὶ Vincent Desprez, Plérophoria, στὸ Dictionnaire de Spiritua-

lité (DS), τ. 12, 1985, τεύχη LXXX - LXXXI - LXXXII,
στήλες 1813-1821.

14. Σχετικά με τὸ πολυσχιδὲς ἔργο τοῦ Ἀβθαείου βλ.
ἔκδοση τῶν μοναχῶν του, *Abbaye de Maredeus*,
1986, 32 σ. Ἡ διεύθυνση τοῦ Ἀβθαείου εἶναι ἡ ἀκόλουθη:
B—5198 Denée (Anhée) — Belgique (Βέλγιο). Οἱ βενεδι-
κτῖνοι μοναχοὶ ἀκολουθοῦν τὸν Κανόνα (κανονισμὸν) τοῦ Ἀγίου
Βενεδίκτου (480-560 μ.Χ.). Τὸν Κανόνισμὸν δὲ τοῦ Ἀγίου Βενεδίκτου,
σὲ μετάφραση ἀπὸ τὸ λατινικὸ πρωτότυπο, ὑπὸ Παύλου Ιερο-
μονάχου Ἀγιορείτου (†1921), μαζὶ μὲ παρατηρήσεις του σὲ
παράρτημα, ἐξέδωκε ὁ Γέρων Νήφων (Ιεροδάκονος) καὶ ἡ
συνοδία αὐτοῦ, "Αγιον" Ορος "Αθω, Ἀγιοσειτικὲς Ἐκδόσεις
2, 1986, 196 σ. Σύντομη ἀνάλυση τοῦ Κανονισμοῦ μὲ ἐλάχιστα
βιογραφικὰ περιλαμβάνονται στὸ βιβλίο τοῦ Χρυσοστόμου Τη-
νιακοῦ, 'Ε μπειρίες ἀγίων (βίος καὶ ἔργα), 'Αθῆναι, 'Εκδ.
«Τῆνος»: 'Οδηγητικὲς μορφὲς 6, γ.γ., σ. 7-25.

15. 'Εδῶ, μᾶς ἔργεται στὸ νοῦ δὲ ψαλμικὸς στίχος «ἐὰν
ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὅρθον...» (Ψαλμὸς φλη'
9), ποὺ ἀποδίδει τὸ ἔβραικὸ «ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγας τοῦ
ὅρθου = ἐὰν μὲ φωτὸς ταχύτητα» (βλ. Π. N. Τρεμπέλα, Τὸ
Ψαλτήριον, μετὰ συντόμου ἐρμηνείας, 'Αθῆναι, 'Εκδ.
«Ζωή», 1955, σ. 579, ὑποσημείωση 1). Τὴν ἡλεκτρονική...
μεταγραφὴ τοῦ στίχου εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπεικονίσει τὸ ἀναδη-
μοσιευμένο σκήτο διαφημίσεως τῆς ἑταῖρείνας πληροφορικῶν
συστημάτων epsilon ποὺ κυριοφόρησε στὸ φύλλο τῆς 8 Μαρ-
τίου 1987 στὴν «Καθημερινή». «Ἡ ψυχὴ τοῦ computer εἶναι
οἱ ἀνθρώποι ποὺ βρίσκονται πίσω του» σημειωνόταν σὲ σχό-
λιο.

16. Τὸ τὸ βλέπει καὶ πῶς διαβάζει ἔνας ἡλεκτρονικὸς
ὑπολογιστής δὲν εἶναι ἵσως τοῦ παρόντος νὰ τὸ ἔξετάσουμε καὶ
νὰ τὸ ἐξηγήσουμε. Ξεπερνάει ἀσφαλῶς τοὺς στόχους τοῦ παρ-
όντος ὅρθου. Παραπέμπουμε στὸ κεφάλαιο. «Ἡ ἐπιστημο-
νικὴ ψυχολογία... (τὴν ἐποχὴ τοῦ ὑπολογιστῆς)», Ιδιαίτερα
στὶς παραγράφους: Πρὸς τὴν μηχανὴ τῆς τρίτης γενιᾶς, Δια-
βάζω δὲν σημαίνει βλέπω, τοῦ τόμου I τῆς 'Εγκυλοπαίδειας
Univers de la Psychologie, Paris, Éd. Lidis, 1979, σ. 494-496.

17. Τὸ ἔργο αὐτὸν ἐπιτελεῖται στὰ πλαίσια τοῦ Centre Informatique et Bible (C.I.B., Κέντρο: Πληροφορική καὶ Ἀγία Γραφή). Γιὰ τὸ Κέντρο μᾶς πληροφορεῖ εἰδικὴ ἔκδοσή του ποὺ κυκλοφόρησαν οἱ Brepols Publishers τὸ 1981. Τὴν δραστηριότητά του βλέπουμε στὸ τριμηνιαῖο ἐνημερωτικὸ γράμμα ποὺ ἐκδίδει καὶ ὄνομάζεται «INTERFACE». Τὸ πρώτο τοῦ 1988 ἔφερε τὸν ἀριθμὸ 28 (15 Μαρτίου). Τὴν ψυχὴ τοῦ Κέντρου συνιστᾶ ὁ μημονευθεὶς ἀδελφὸς R.—F. Poswick, ὁ ὅποιος εἶναι καὶ διευθυντὴς συντάξεως τοῦ «Interface». Συντάκτης πολλῶν ἀρθρῶν στὰ διάφορα τεύχη θὰ ἐκδώσει προσεχῶς βιβλίο μὲ τίτλο: «Médias électroniques et responsabilités de l'Église» ('Ηλεκτρονικά μέσα καὶ ὑπευθυνότητες τῆς Ἐκκλησίας). Στὴν συνάντησή μας ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω συζητήσαμε ἐπὶ μακρὸν γιὰ τὰ προβλήματα ποὺ θέτει ἡ Πληροφορικὴ στὴν ἐποχὴ μας. Μπορέσαμε ν' ἀνταλλάξουμε ἀπόψεις καὶ νὰ πλησιάσουμε τὰ προβλήματα αὐτὰ μὲ τοὺς τρόπους προσεγγίσεως ποὺ προσφέρονται ἀπὸ τὴν ἀντολικὴν καὶ δυτικὴν Παραδόση. 'Εχω ύπόψη μου ἐπίσης ἔνα πολυγραφημένο κείμενό του πεσσάρων σελίδων ἀπὸ σημειώσεις διαλέξεως ποὺ εἶχε δώσει στὶς Βρυξέλλες (17 Μαρτίου 1987) μὲ τίτλο: «Té l'eldous πολιτισμὸς γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Πληροφοριακῆς!»

18. Βλ. τὸ κύριο ἀρθρό τοῦ R.—F. Poswick στὸ «Interface», τεῦχος 14, Ετέ 1984, σ. 1. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ἡ συμβολὴ τοῦ Ἀββαείου στὴν ρωμαιοκαθολικὴ βιβλικὴ ἀνανέωση μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μὲ τὴν μετάφραση τῆς 'Αγίας Γραφῆς τὴν ἐπονομαζόμενη μετάφραση τοῦ Μαρεστοῦ, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν π. Georges Passelacq καὶ τὴν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ «Άγια Γραφὴ καὶ χριστιανικὴ ζωὴ» (Bible et Vie Chrétienne) τὸ 1952 ἀπὸ τὸν π. Célestin Charlier. 'Η μετάφραση, τὸ περιοδικὸ μαζὶ μὲ πολλὲς ὥλες ἐκδόσεις ὁδήγησαν σ' αὐτὸν ποὺ ὄνομάστηκε «βιβλικὴ κίνηση» καὶ καταξιώθηκε ἀπὸ τὴν Β' Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ. Περισσότερα στοιχεῖα θὰ βρεῖ ὁ ἀναγνώστης σὲ εἰσήγηση τοῦ R.—F. Poswick κατὰ τὴν παρουσίαση τῆς συλλογῆς «Fils d' Abraham» στὸ Παρίσιο στὶς 30.11.1987. 'Η εἰσήγηση ποὺ φέρει τὸν τίτλο «Fils d' Abraham. Une spiritualité pour la culture de l'ère électronique» (Τέκνα τοῦ Ἀβραάμ. Μία πνευματικότητα γιὰ τὸν πολιτισμὸ τῆς ἡλεκτρονικῆς ἐποχῆς), δημοσιεύτηκε

στὸ εἰδικὸ δελτίο «Fils d' Abraham» (15 Μαρτίου 1988, σ. 6-7) ποὺ ἔκδηται ὡς παράφτημα τοῦ «Interface».

19. Σχετικὰ πλήρη κατάλογο τῶν ἐκδόσεών του βλ. στὸ τεῦχος 16, Ἐπέ 1985 τοῦ «Interface». Ἀπὸ τὶς τελευταῖς ἐκδόσεις σημειώνουμε τὸ Dictionnaire encyclopédique de la Bible, Turnhout (Βέλγιο), Ἐδ. Brepols, 1987, 1408 σ.: G. Passelecq — R.— F. Poswick, Table pastorale de la Bible (Ποιμαντικὸς πίνακας τῆς Ἁγίας Γραφῆς), Paris, Lethielleux, 1974 καὶ τὴν συλλογὴν «Fils d' Abraham» (Τέκνα τοῦ Ἀβραάμ), Turnhout (Βέλγιο), Ed. Brepols, 1987.

20. Βλ. σημείωμα τοῦ G. Servais, Bibliothéconomie, Terminologie, C.E.E.: Une coopération prometteuse (Βιβλιοθηκονομίκη, Ὁρολογία, E.O.K.: Μία συνεργασία ποὺ ὑπόσχεται πολλὰ) περ. «Interface», τεῦχος 28, 15 Μαρτίου 1988, σ. 3.

21. Κάτι άνάλογο θά μποροῦσε νὰ γίνει καὶ γιὰ Ἑλληνικὲς Βιβλιοθῆκες ὅπως π.χ. γιὰ τὸν Κατάλογο παλαιῶν βιβλίων (1466-1800) τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Μία πρώτη προσπάθεια καταλογογράφησής τους ἔγινε ἀπὸ τὴν Στυλιανὴ Πολυχρονιάδου στὴν πτυχιακή τῆς ἑργασία στὸ T.E.I. Ἀθήνας στὸ Τμῆμα Βιβλιοθηκονομίας. Τέτοιου τύπου ἑργασίες πρέπει νὰ προηγηθοῦν τῆς μετατροπῆς τῶν καταλόγων βιβλίων σὲ δεσμίδες μικροδελτίων.

22. Τὰ ἄγκαρια τῆς ὑπηρεσίας Probitel συνδυάσθηκαν μὲ τὴν 'Ημερίδα μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας ποὺ ἔγινε στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1987 καὶ εἶχε ὡς τίτλο: Église en communication (Μία: Ἐκκλησία ποὺ ἐπικοινωνεῖ). Ταυτόχρονα κυκλοφόρησε ἔνα δεκαεξασέλιδο τεῦχος σὲ σχῆμα ἐφημερίδος μὲ τὸν τύπο τίτλο, στὸ διπότο παρουσιάζονταν ὅλα τὰ μέσα χριστιανικῆς ἐμπνεύσεως, οἱ δυνατότητες καταρτίσεως καθώς καὶ γνῶμες δημοσιογράφων ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν θρησκευτικὴ πληροφόρηση.

23. Γιὰ τὴν κατανόηση αὐτῆς τῆς ἐκ πρώτης ὅψεως «βιβλιωνια-κῆς» ὁρολογίας, βλ. σημείωμα στὴ στήλη Τεχνολογία τῶν «Σελίδων τῆς Καθημερινῆς» (14 Αὔγουστου 1988) τοῦ Γιάννη Ριζόπουλου, Στὴν ἐποχὴ τοῦ Minitel... «Κλειστὸ

δίκτυο» βιντεοτέλε²⁴ έχει έγκαταστήσει τὸ Ἀθηναϊκὸ Πρακτορεῖο Εἰδήσεων στὸ Ζάππειο μέγαρο, όπου καὶ ἡ Ἑλληνικὴ προεδρία τῆς E.O.K.

24. Οἱ ἐπίσκοποις τῆς πόλεως Metz (Γαλλία) Pierre Raffin, ἐκμεταλλευόμενος τὸ σύστημα minitel, ποὺ εἶναι πολὺ διαδεδομένο στὴ Γαλλία, τὸ χρησιμοποιεῖ γιὰ ἀμεσητὴ προκονίζ μὲ τὸ ποίμνιό του. "Ολα τὰ πνευματικά του τέκνα μποροῦν νὰ τοῦ θέτουν ἀπευθείας ἐφωτήσεις ποὺ τοὺς ἀπασχολοῦν καὶ ἔκεινος μὲ τὴν βοήθεια ὅμαδος ιερέων δίδει τις ἀπαντήσεις ἐπὶ τῆς διθύρας τοῦ τερματικοῦ. Οἱ νέοι τρόποις εὐχαγγελισμοῦ «ύπογρεώνει!»

25. Τὸ πρόγραμμα αὐτὸν διομάζεται DEPP (=DEBORA European Pastoral Program). DEBORA εἶναι τὰ ἀρχικὰ τῆς ὑπηρεσίας τεκμηριώσεως καὶ βιβλικῶν μελετῶν μέσω ὑπολογιστῶν καὶ αὐτοματοποιημένων δικτύων (Documentation et Études Bibliques par Ordinateurs et Réseaux automatisés). Η ὑπηρεσία αὐτὴ ἐκδίδει εἰδικὸ δελτίο «DEBORA-DOC. INFORMATIONS» περάρτημα τοῦ «Interface».

26. Γιὰ τὴν διεθνῆ κίνηση σὲ ὅλη αὐτὰ τὰ ζητήματα ποὺ ἀναφέρομε εἰναιμέρων: ίκανοποιητικὰ τὸ δελτίο «Interface».

27. Βλ. ἐπιστολὴ μου πρὸς τὸν Σεβασμιώτατο Πρόεδρο τῆς Ἐπιτροπῆς Μητροπολίτη Νέας Κρήνης καὶ Καλαμαριᾶς κ. Προκόπιο, ἀπὸ 20 Νοεμβρίου 1986. Τὸ ἐφωτηματολόγιο δημοσιεύτηκε στὸν «Ἐφημέριο» 1/15 Σεπτεμβρίου 1986, σ. 271-274.

28. «Στὰ ἑλληνικὰ τὸ «τέλεφοξ» θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδοθεῖ μὲ τὴ λέξη τὴν εἰ μοι ο τυπία, ἀπλῶς, γιατὶ ὅμοιοτυπώνει ἐνώπιον τοῦ ἀποδεκτῆ-λήπτη τὸ ἔγγραφο ἢ ἔντυπο κείμενο τοῦ ἀποστολέα-πομποῦ, μὲ τηλεδιαβίβαση. Εἶναι τὸ 'ἀκριβὲς ἀντίγραφον' τῆς ἡλεκτρονικῆς ἐποχῆς». Αὐτὰ ἀναφέρονται σὲ σημείωμα ἐπιγραφόμενο: Τέλεφοξ καὶ ... τηλε-κυβερνητική («Καθημερινή» 18.9.1988).

29. Κίνηση, συντονισμοῦ γιὰ τὶς ἐφαρμογές τῆς Πληροφορικῆς στὴν «κοινωνικὴ ἐργασία» έχει κάνει τὸ «Συμβούλιον Ἐπιμορφώσεως στὴν Κοινωνικὴ ἐργασία» (Σ.Ε.Κ.Ε.). 30 Σεπτεμβρίου μὲ 3 Οκτωβρίου 1987 ὀργάνωσε ἐπιμορφωτικὸ σεμινάριο μὲ τίτλο: Εἰσαγωγὴ καὶ δξιοποίηση τοῦ ἡλεκτρονι-

κοῦ ύπολογιστή στὶς κοινωνικές ύπηρεσίες, στὸ ὅποῖο, ἀπὸ δ. τι γνωρίζουμε, ἔλαβαν μέρος καὶ κληρικοί. Βλ. περ. «Ἐκλογὴ (Θεμάτων Κοινωνικῆς Προνοίας)» τεῦχος ἀρ. 75, Ὁκτωβρίου Δεκεμβρίου 1987, σ. 210-211. Ἀπὸ τὸ ἵδιο τεῦχος ἡ «Ἐκλογὴ» καθιέρωσε εἰδικὴ στήλη ποὺ τὴν τιτλοφορεῖ «Ἡ Πληροφορικὴ στὴν Κοινωνική Ἐργασία» καὶ τὴν ὅποια ἐπιμελεῖται ἡ Καθηγήτρια τῆς Κοινωνικῆς Ἐργασίας Χριστίνα Βάγια Σ' αὐτὴν τὴν στήλη ἔχουν τὴν θέση τους ἐκθέσεις γιὰ σεμινάρια, βιβλιοπαρουσιάσεις, ἔρθρα σχετικὰ μὲ τὸ «Νομοσχέδιο γιὰ τὴν προστασία τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία τῶν προσωπικῶν πληροφοριῶν» ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «Ενιαίου Κωδικοῦ Ἀριθμοῦ Μητρώου (Ε.Κ.Α.Μ.)» κ.λπ.

30. Βλ. προβλήματα ποὺ παρουσιάζει μία ἔνταξη σὲ ἡλεκτρονικὸ ύπολογιστὴ τοῦ «Ἐννοιολογικοῦ θησαυροῦ τῆς Ἑλληνικῆς γραμματοσηματοποίησης» τὸν 10 μέχρι τὸ 150 αἰώνα. Τὰ ἐκθέτει ὁ Καθηγητὴς Ἡλίκης Βουλγαράκης στὴν περιγραφὴ τῆς ἔρευνας ποὺ κάνει στὸ Α' τεῦχος τοῦ «Ἀπολογισμοῦ ἐρευνητικοῦ Προγράμματος» ποὺ ἔγινε σὲ συνεργασία Κωστῆ Κυριακίδη καὶ Βερβάρας Γιαννακοπούλου, «Αθήνα 1986, σ. 74. «Ο ἴδιος στὶς σ. 25-28 μιλάντας γιὰ τὴν «πληροφόρηση στὴν ἐποχὴ μας» διαπιστώνει τὴν ἐπαναστατικὴ ὀλλαγὴ ποὺ ἔφερε ἡ διακράτηση τῆς πληροφορίας στὴν μνήμη τοῦ ἡλεκτρονικοῦ ἔγκεφαλου (τὴν χαρακτηρίζει ὡς «μετάλλαξη»). Στὴν συνέχεια δίδει στοιχεῖα ἀπὸ τὴν χρήση τῶν ἡλεκτρονικῶν ύπολογιστῶν τόσο στὶς θετικές δύο καὶ τὶς θεωρητικές ἐπιστῆμες συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Θεολογίας. Γιὰ τὶς ύπηρεσίες ποὺ μπορεῖ νὰ προσφέρει ὁ ἡλεκτρονικὸς ἔγκεφαλος στὴν Θεολογία, βλ. ἀρθρο τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Παπαπέτρου, «Κυδερνητικὴ καὶ Θεολογία», στὸ περ. «Θεολογία», τ. 37, 1966, σ. 314 - 328 καὶ 473 - 484. Παραπέμπουμε στὴν ἀνατύπωσή του, στὸν τόμο Προσθάσεις τοῦ ἴδιου, «Αθήναι, Ἐκδ. τοῦ Πανεπιστημίου Αθηνῶν, 1979, σ. 25-51 (ἰδιαίτερα τὶς σ. 45-51). Στὸ τέλος τοῦ παρόντος ἄρθρου παραπέμπω τὸν ἀναγνώστη σὲ δμιλία τοῦ Μιχαήλ Δερτούζου (ἀντεπιστέλλοντος μέλους τῆς Ἀκαδημίας Αθηνῶν) τὴν 9η Φεβρουαρίου 1982, μὲ τίτλο «Ἡλεκτρονικοὶ Υπολογιστὲς (Computers): Ἐξελίξεις καὶ ἐπιπτώσεις μέχρι τὸ 2000 μ.Χ.». Ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ «Πρακτικὰ τῆς Ακαδημίας Αθηνῶν, τ. 57, 1982, σ. 37-51.

Ο λόγος ποὺ παίρνει πρόσωπο

ΤΟΥ Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ*

Αλλιώτικη εἴταν καὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἡ μονάξιά. Ἐκεῖνος θυμόταν τὰ λαμπρὰ χειρόγραφα σιδέργαστήρι ιοῦ Ἰννοκέντιου, τοῦ πατέρα, ποὺ εἴταν καὶ τὸ δικό του τὸ ἐργαστήρι. Τὴν σιωπή, τὴν γαλήνη τῆς τέχνης. Τὸ λόγο, ποὺ ἔπαιρνε πρόσωπο, μὲ τὰ δμορφα γράμματα, μὲ τὰ λαμπρὰ πλουμίδια.

Τὸ ἀλφάβητο εἶχε γίνει μέσα στὴν αἰσθητικὴν συνείδηση μιὰ σειρὰ ζωγραφὲς παρουσίες. "Ἐβλεπε τὸ ἄλφα, τὸ βήτα, τὸ γάμμα, καθὼς θὰ ἔβλεπε μιὰ μορφή, ἕνα κορμί, γεμάτο αἷμα, γεμάτο νεῦρα. Τὸ κάθε γράμμα εἴταν ἔνας ἄνθρωπος κ' ἔνα τοπίο. Ἀλλοῦ δινειρευόταν κοιλάδες, ἀλλοῦ ποτάμια. Καὶ δέντρα καὶ θάμνους καὶ δρύσες μὲ καθάρια νερά. "Άλλα γράμματα εἴταν θηλυκά, ἄλλα ἀρσενικά. "Άλλα πολὺ νεανικά, ἄλλα φορτωμένα γεράματα. Εἴταν ἔνας κόσμος ποὺ ἄλλοιτε παταγούσε καὶ ἄλλοιτε τραγουδούσε κάπιου ἀπὸ τὸ ἀνάλαφρο χέρι του, τὸ γεμάτο μαστοριά. "Ἐγραψε τὸ σίγμα καθὼς ἔνα φίδι, τὸ φίδι τὸ καταραμένο καὶ τὸ μαγευτικό, ποὺ εἶχε ἔγελάσει τὴν πρώτη γυναικί. Τὸ λάμδα τοῦ θύμιζε πεζοπόδο, ποὺ βιαζόταν νὰ τελειώσει τὸ δρόμο του κι ἄνοιγε τὰ πόδια του νὰ προφτάσει, μὴ λάχει καὶ τὸν συγαπαντή-

σει ἡ νύχτα σιὴν ἐρημιά. Τὸ δὲ εἶχε μέσα του πολλὴ
ξενιτιά. Ἐμοιαῖε μὲν ἔνα σιρεβλωμένο κορμί, ἀπαν-
δημένο καὶ πονεμένο. Τὸ δημικρον εἴταν τὸ σιόμα ποὺ
τραγουδοῦσε δλοσιρόγγυλο, ποὺ δλάνοιχτο αἰνοῦσε τὸν
Κύριο. Καὶ τὸ ἄλλα τὸ ἴδιο. Ἐκεῖ ποὺ τὰ σχεδίαζε
μὲ πολλὴ προσοχή, τάνιαθε νὰ σαλεύουν, νὰ ζωντα-
νεύουν, νὲ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴν περγαμηνὴ πρὸς τὰ
ὕψη. Οἱ καλλιγράφοι ζοῦνε μὲ τὸ ἀλφάβητο, καθὼς
δι πλάσιταις μὲ τὸν πηλό, καθὼς δι μουσικὸς μὲ τοὺς
ῆχους.

Καὶ δὲν εἴταν μόνο τὰ γράμματα, τὰ εἰκοσιτέσσε-
ρα, καὶ τὰ σύμβολα τὸ ἄλλα. Εἴταν καὶ τοῦ λόγου ἡ
διμορφιὰ καὶ ἡ διμορφιὰ τῆς ἰδέας. Γαλήνευε δι τοὺς
τοῦ ἀνθρώπου νὲ ἀνασαίνει σὰν ἀπὸ εὔσομο περιβόλι
τὸ εὐαγγέλιο, ποὺ ἔγραψε δι μαθητὴς δι ἀγαπημένος
δι Ἰωάννης. Μὲ ἥρεμη θλίψη, φροτιωμένη πείρα τοῦ
κόσμου, εἴταν δι Ἐκκλησιαστής. Ἀψὲ πιοτὸ τὸ «ἀσμα»
τῶν «ἀσμάτων». Καὶ ντερα, τὸ ἄλλα, τὰ βέβηλα, τὰ
εἰδωλολατρικά, γεμάτα χρυσὸ καὶ γαλανὸ φῶς, γε-
μάτα λευτεριὰ καὶ ἀνασάλεμα νοῦ καὶ ψυχῆς. Οἱ Κων-
σταντίνοις δεινὰ παιδευόταιν μὲ τοὺς θαυμάσιους ἐκεί-
νους ἐθνικούς, ποὺ τοὺς παράγγελναν στὸ ἐργαστήρι
του ἀπαγωτὰ οἱ ἀφεντάδες τῆς πολιτείας. Γιατὶ δὲν
εἴταν μόνο μιὰ χριστιανικὴ καὶ μιὰ ἑδραϊκή, εἴταν καὶ
μιὰ κατειδωλή πολιτεία ἡ Ἐφεσος.

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα, Τὰ ἔφτα κοι-
μούσια παραδιάτης, Ἐφέσος, Ἀθηναί,
Ἐκδ. «Ἀστήρ», 1981, σ. 161-163. Η εἰκονογράφηση είναι:
τοῦ Γ. Βακαλδ (σ. 51, 193).

«Ο! καλλιγράφο: ζοῦντες μὲ τὸ ἀλφάρητο, ακθώς δ πλάστης μὲ τὸν πηλόδ, ακθώς δ μουσῆας μὲ τοὺς ἥχους».

Τῇ Δ' τοῦ αδτοῦ μηνὸς (Αὔγουστου), μνήμη τῶν Ἀγίων ἑπτὰ Πατέρων τῶν ἐν Ἐφέσῳ, Μαξιμιλιανοῦ, Ἐξακούστωντανοῦ, Ἰαμβλίχου, Μαρτινιανοῦ, Διονυσίου, Ἰωάννου καὶ Κωνσταντίγου.

Τὸν ἑπτάριθμον τιμῶ χορὸν Μαρτύρων,

Δεῖξαντα Ἀνάστασιν νεκρῶν τῷ κόσμῳ.

Τῇ δὲ τετάρτῃ νεκροέγερτοι ἔνθαγον ἑπτά.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΚΑΙ INTERNET

<http://www.pages-plus.com/ORTHODOX>

Μήνυμα, μέσα και μεσολαβητές

Είναι απίστευτο και όμως αληθινό, το πώς τα ευαγγελικά κείμενα μιλάνε διαφορετικά κάθε φορά που ερχόμαστε σ' επαφή μαζί τους. Είναι σα να μας μεταδίδεται και ένα καινούργιο μήνυμα ή να αντιλαμβανόμαστε και μία διαφορετική πλευρά του κυρίαρχου νοήματος του κειμένου.

Έστω και εάν “ου φέρει το μυστήριον ἔρευναν’ πίστει μόνη τούτο πάντες δοξάζομεν”, εν τούτοις η σε διαφορετικό χρόνο και περιβάλλον προσέγγιση ενός συγκεκριμένου κειμένου μάς αποκαλύπτει ολοένα και άλλα πράγματα.

Φέτος, λοιπόν, με εντυπωσίασε, κατά την ανάγνωση των σχετικών με τη Γέννηση του Χριστού μας ευαγγελικών διηγήσεων, ο τρόπος με τον οποίο η προσοχή μου έπεσε πάνω σε ό,τι έφεραν σαν πληροφορία αναφορικά με το μήνυμα των Χριστουγέννων, τη μετάδοσή του και τους διαφόρους μεσολαβητές. Ίσως για πρώτη φορά συνειδητοποίησα τη σημασία των “μεσαζόντων” ώστε να γίνει πιστευτή η αναγγελία του αγγέλου Κυρίου προς τους αγραυλούντες ποιμένες “ότι ετέχθη υμίν σήμερον σωτήρ, ὃς εστι Χριστός Κύριος” (Λουκά β' 11).

Πρώτα λοιπόν έρχεται ο άγγελος’ στη συνέχεια συνοδεύεται από πλήθος στρατιάς ουρανίου που αινούν το Θεόν και λέγουν “δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία” (στίχος 14). Ο αγγελικός στρατός απευθυνόμενος στους ποιμένες φέρεται να τους λέγει: “Παύσασθε αγραυλούντες, οι των θρεμμάτων ηγεμονεύοντες’ κράξατε ανυμνούντες’ ότι ετέχθη Χριστός ο Κύριος, ο ευδοκήσας σώσαι ως Θεός, το γένος των ανθρώπων” (αυτόμελον του Όρθρου της 24ης Δεκεμβρίου).

Οι Ποιμένες δεν θαυμάζουν μόνο το θαύμα, δεν δοξολογούν απλά τον τεχθέντα. “Ποίμνην αφέντες την εαυτών ποιμένες, ιδείν καλόν σπεύδουσι Χριστόν ποιμένα” (στίχοι στη Μνήμη των θεασαμένων

Ποιμένων τον Κύριον). Δεν αρκούνται στο να Τον δουν μόνο. “Ἐν Βηθλεέμ συνέδραμον Ποιμένες, τον αληθή μηνύοντες Ποιμένα” (ιδιόμελον του Εσπερινού της 26ης Δεκεμβρίου). Το θαύμα κηρύγγουσι, το θαύμα ανακηρύππουσι’ πάλι και πάλι.

Τι ωραία που το περιγράφει ο ευαγγελιστής Λουκάς: “καὶ ἡλθον σπεύσαντες... ιδόντες δὲ διεγνώρισαν (διηγήθηκαν) περὶ του ρήματος του λαληθέντος αυτοῖς περὶ του παιδίου τούτου’ καὶ πάντες οι ακούσαντες εθαύμασαν περὶ των λαληθέντων υπό των ποιμένων προς αυτούς” (β' 16-18). Μάρτυρες της Γεννήσεως, όπως αργότερα οι Απόστολοι έγιναν μάρτυρες της Αναστάσεως του Κυρίου, οι Ποιμένες “υπέστρεψαν διξάζοντες και αινούντες τον Θεόν επί πάσιν οις ἡκουσαν καὶ εἶδον καθώς ελαλήθη προς αυτούς” (στίχος 20).

Οι Ποιμένες δεν κράτησαν για τον εαυτό τους το μήνυμα το αγγελικό, το χαρμόσυνο άγγελμα. Βεβαιώθηκαν για το σημάδι που τους υποδείχτηκε και “διεγνώρισαν” περὶ του ρήματος του λαληθέντος αυτοῖς περὶ του παιδίου. Δεν ήσαν οι μόνοι που άκουσαν και μετέφεραν το μήνυμα. Εκείνες τις ημέρες και ο Συμεών ο δίκαιος έδωσε τη μαρτυρία του για το παιδίον Ιησούν, αλλά και η προφήτης Άννα μίλουσε για το παιδί σε όλους όσοι στην Ιερουσαλήμ περίμεναν τη λύτρωση (Λουκά β' 25-38).

Μας εντυπωσιάζουν όλ' αυτά. Αυτά, δηλαδή, τα διάφορα μηνύματα και από διαφορετικούς ανθρώπους για το ίδιο γεγονός της Γεννήσεως του Σωτήρος. Στεκόμαστε όμως στους Ποιμένες που έτρεξαν πρώτοι στη Βηθλεέμ για να μηνύσουν, να φέρουν εις φως, να φανερώσουν, να αποκαλύψουν τον αληθινό και καλόν Ποιμένα.

Ποιμένες και λόγος ποικίλος

Στο παράδειγμα των Ποιμένων της Γεννήσεως του Χριστού στοιχούντες και οι σημερινοί ποιμένες των λογικών προβάτων, το ίδιο μήνυμα φέρνουν στον κόσμο: ότι ετέχθη σωτήρ, ότι είδον οι οφθαλμοί το σωτήριον του Θεού, ό ητοίμασε κατά πρόσωπον πάντων των λαών.

Δεν μεταδίσουν μόνο ό,τι είδαν οι ίδιοι, αλλά και αυτό που άλλοι αξιόπιστοι μάρτυρες τους διαβεβαίωσαν. Μεταδίσουν την εμπειρία της Μιάς, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας, με όλα τα μέσα που διαθέτουν ή τους θέτουν στη διάθεσή τους. Τα μέσα αυτά είναι πολλά και ποικίλουν. Ο προφορικός και γραπτός λόγος: ομιλία, συνομιλία, διάλογος, κήρυγμα, διδασκαλία, διαλέξεις, βιβλία, περιοδικά, φυλλάδια, προκηρύξεις, ημερολόγια, αφίσες. Οι Καλές Τέχνες: ζωγραφική, μουσική, γλυπτική, κινηματογράφος, φωτογραφία. Σύγχρονες τεχνικές όπως το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, το τηλέφωνο, το μαγνητοσκόπιο (βίντεο). Για τους προχωρημένους το "διαδίκτυο" ή Internet. Δίπλα, λοιπόν, στον προφορικό και γραπτό λόγο από καιρό καλλιεργείται ο ηλεκτρονικός λόγος και οι διαδικτυώσεις του. Υπάρχουν λοιπόν και τέτοιες δυνατότητες: Δεν επαρκούν δηλαδή όλα αυτά τα μέσα που αναφέραμε και είναι ανάγκη, για να κάνουμε τους μοντέρνους, να χρησιμοποιήσουμε και την τελευταία λέξη της τεχνολογίας στη μετάδοση του ευαγγελικού μηνύματος; Το Internet μας έλειπε, όλα τα άλλα τα είχε η Μαριωρή... μας σιγοψιθυρίζουν! Ας εκμεταλλευόμασταν σωστά όλα τα υπόλοιπα και ας μας έλεγαν καθυστερημένους... Οπωσδήποτε είναι και αυτό μια άποψη, που ίσως προβάλλεται από φόβο της καινούργιας και άγνωστης τεχνολογίας. Πολλοί διερωτώνται για τις συνέπειες που πιθανόν συνεπάγεται η εφαρμογή της. Ασφαλώς θα πρέπει να ληφθούν υπόψη όλες αυτές οι αντιρρήσεις ή δυσκολίες που παρουσιάζονται ή τυχόν μπορεί να εμφανιστούν.

Άμπελος αληθινή και... Internet

Πάντως, ήταν ευχάριστη έκπληξη, ανήμερα τα Χριστούγεννα, μπαίνοντας στο Internet και "συνομιλώντας" με κάποιον γνωστό μου για να του ευχηθώ για τις Ημέρες -αυτός έχει καταργήσει κάθε άλλου είδους επτικοινωνία- μου έδωσε σήμα να συνδεθώ εσπευσμένα με κάποια πτηγή

πληροφοριών του διαδικτύου που ονομάζεται "The True Vineyard" (η άμπελος η αληθινή).

Είναι απίστευτο, μου είπε, στη γενική τάση ομογενοποίησης στο σύγχρονο κόσμο, όπου το Internet και όλες οι νέες τεχνολογίες μιλούν... αγγλικά, η πηγή αυτή "ομιλεί" και ελληνικά και φαίνεται ότι είναι και η πρώτη σε όλο το δίκτυο με ελληνικούς χαρακτήρες. Μου έδωσε τα κωδικά στοιχεία για να μπορέσω να μπω και ανιχνεύοντας μέσω κόμβων λεωφόρους και μονοπάτια πληροφοριών βρέθηκα σε λίγο, μέσα από την οθόνη μου, σε περιβάλλον οικείο, σε δροσερό αμπέλι μέσα στο καταχείμωνο, με την εικόνα της του Χριστού Γεννήσεως να λάμπει μέσα στα φωτεινά της χρώματα και να ακούγεται η ψαλμωδία του απολυτικού της εορτής.

Αγαλλίασε η ψυχή μου και έσπευσα, αφού πρώτα "μου ευχήθηκα" διαβάζοντας Merry Christmas – Καλά Χριστούγεννα, να επιλέξω μία από τις δύο εκδοχές, την αγγλική ή την ελληνική "σελίδα". Σημείωσα την εκλογή μου: ελληνικά, και τότε εμφανίσθηκε η βυζαντινή εικόνα του Χριστού ως άμπελος αληθινή και ανάμεσα σε δύο γιρλάντες χριστουγεννιάτικες η ευχή: ΚΑΛΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ.

Ακολουθούσε η Εισαγωγή, όπου εκτίθενται οι λόγοι για την ονομασία και την καθιέρωση

Παρ' όλες τις φήμες ή και διαπιστώσεις που κυκλοφορούν για τις δυσμενείς επιπτώσεις του Ιντερνέτ και του κόσμου του στη σημερινή κοινωνία, χαρακτηρίζεται εντούτοις ως "ένας μεταμοντέρνος πολιτισμός", δηλαδή σαν ένα μόρφωμα που αποτελεί ένα σύνολο αυτονοήτων μιας κοινωνίας και συγκεκριμένα της σημερινής¹. Έχει διεισδύσει κατά κάποιο σημαντικό τρόπο στη ζωή μας. Κάποιες εφαρμογές του μάλιστα

¹ Βλ. Allan Liska και Hanna Grune, The Internet as a Post-Modern Culture, A paper prepared for presentation at the 1995 American Sociological Association Meetings.

θεωρούνται και ως ένα "ηλεκτρονικό βήμα προς την παράνοια"². Άλλοι, τη διάδοση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που έχει εισβάλλει στις αμερικανικές πανεπιστημιούπόλεις, τη θεωρούν ως ναρκωτικό που κάνει τους φοιτητές να χάνουν την πραγματική επαφή με τους συνομηλίκους τους και τους καθηγητές τους. Ένας φατητής χάρη σε μια ειδική εσωτερική ηλεκτρονική υπηρεσία του Πανεπιστημίου του μπορεί να ανταλλάσσει μηνύματα με συμφοιτητές του που βρίσκονται στο ίδιο δωμάτιο, σε απόσταση αναπνοής³. Τελικά "το μέσο είναι το μήνυμα"⁴; Και πόσο μπορεί να διευκολύνεται ή να εμποδίζεται η επικοινωνία;

Εμείς πάντως δεν είμαστε από εκείνους που θα ελέγξουμε συλλήβδην όλους τους "τεχνολόγους ως αλόγους". Η τεχνολογία και οι τεχνολόγοι έχουν και το λόγο τους, και το λογικό τους και το λογισμικό τους. Και αυτή τη "λογική" χρησιμοποιεί και η εκκλησία πιστεύοντας ότι μπορεί και με αυτόν τον τρόπο να επικοινωνήσει με τον σημερινό άνθρωπο⁵. Στο "πάντως" του Απόστολου Παύλου (Α' Κορινθίους θ' 22) ανταποκρίνεται και η προσπάθεια μέσω του διαδικτύου να μεταφέρει το ευαγγελικό μήνυμα στο σημερινό κόσμο.

Άλλωστε η πρόταση του Κυρίου προς τον Απόστολο Πέτρο ότι "από του νυν ανθρώπους ἐση ζωγρών" (Λουκά ε' 10) υπονοεί και εγκατάλειψη συνήθων τρόπων αλιείας (δίχτυα) και μεταπήδηση σε νέα μέσα για τις νέες ανάγκες. Τα "δίχτυα" μεταλλάσσονται τό γε νυν έχον σε "δίκτυα" και "δια-δίκτυα". Αυτό δε σημαίνει ότι θα είναι οπωσδήποτε και αποτελεσματικά. Μπορεί και εμείς στον απολογισμό μας να πούμε "δι'

² Ομότιτλο άρθρο του Γιώργου Τσίρου στην «Καθημερινή» της 17 Ιανουαρίου 1997, σ. 12.

³ Βλ. Ανταπόκριση από τους «The New York Times» στο περιοδικό «Le monde de l' Education, de la culture et de la formation», No 244, Ιανουάριος 1997, σ. 86-87.

⁴ Για το νόημα αυτής της φράσεως βλ. Το ομότιτλο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου του Μάρσαλ Μακλούαν, MEDIA, Οι προεκτάσεις του ανθρώπου, σε μετάφραση Σπύρου Μάνδρου, στις Εκδ. Κάλβιος, σειρά Τεχνολογία – Μέσα – Πολιτισμός, Αθήνα χ.χ., σ. 25-42.

⁵ Α. Μ. Σταυροπούλου, *H πληροφορική στη ζωή μας, Προβληματισμοί και εφαρμογές στον εκκλησιαστικό χώρο*, Αθήνα 1989 (ανάτυπο από τον «Εφημέριο» έτους 1988), 43 σ.

όλης της νυκτός κοπιάσαντες ουδέν ελάβομεν” (στίχος 5). Θα πρέπει ασφαλώς “επί τω ρήματι” του Κυρίου να ρίχνουμε πάλι και πάλι το δίχτυ. Τότε είτε νύχτα είτε μέρα θα έχουμε την ελπίδα ότι κάποιοι θα προσελκυσθούν και θα ακούσουν το μήνυμα του Θεού. Το νύχτα και μέρα είναι άλλωστε σχετικά. Γιατί μπορεί εμείς να εκπέμπουμε νύχτα και οι αποδέκτες να λαμβάνουν τα μηνύματα μέρα ή και αντίστροφα, ανάλογα με το σε ποιο σημείο του πλανήτη μας θα βρίσκονται. Άλλωστε υπάρχουν παντού και πάντοτε “Λύσεις για τον μικρό μας πλανήτη”, όπως δηλώνει με έμφαση γνωστή εταιρία Η/Υ σε διαφημιστική της εκστρατεία.

Βλ. Επίσης Ε. Δ. Θεοδώρου, *Η συμβολή των Εκκλησιών εις την ευρωπαϊκήν επικοινωνίαν*, (την παράγραφο 4), Αθήνα 1995, σ. 13, 15 (ανάτυπο από την «Θεολογία» σ. 577-602).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κείμενα Α. Ν. Βαλλιανάτου

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Περί του περιεχομένου της επικοινωνιακής θεολογίας

Η επικοινωνιακή θεολογία δεν αποτελεί νέο ή ιδιαίτερα διακριτό κλάδο της επιστήμης της Θεολογίας. Δεν έχει ως σκοπό να ανατάμει την αλήθεια της χριστιανικής πίστεως, αισθάνεται ασφαλής στην παγιωμένη της διατύπωση. Δεν οραματίζεται να επανατοποθετήσει ή να διευκρινίσει τους κανόνες και τους όρους του δόγματος της Ορθόδοξης Εκκλησίας, να επανεμηνεύσει το περιεχόμενο της Αγίας Γραφής ή της Ιεράς Παραδόσεως ή να εκσυγχρονίσει τη λατρευτική πράξη, αλλά να διαδώσει αυτό τον πλούτο με κάθε πρόσφορο μέσον. Δεν σκοπεύει να παρουσιάσει δεδομένα ανασκαφικής έρευνας, επιφυλάσσεται να τα χρησιμοποιήσει ως μέσα επικοινωνίας. Δεν θέλει να φιλοσοφήσει, αλλά να επικοινωνήσει με τα εργαλεία που προσφέρει η φιλοσοφία. Δεν αγωνιά να μεταρρυθμίσει την εκπαιδευτική πρακτική ή να καινοτομήσει σε ποιμαντικές μεθόδους, αλλά να ενημερώσει για τις δυνατότητες που προσφέρουν οι τρέχουσες τεχνολογικές εξελίξεις.

Η επικοινωνιακή θεολογία παραιτείται από τη δόξα της πατρότητος νέων ανακαλύψεων, από τη γοητεία της ανασκαφής και της αποκάλυψης νέων δεδομένων, από τη λαμπρότητα της αυθεντικής διατύπωσης νέων αληθειών, με σκοπό να επικεντρωθεί με όλες της τις δυνάμεις στο συμπλεκτικό σύνδεσμο “και” που συνδέει τον Χριστιανισμό και τον Κόσμο. Ευελπιστεί να διακονήσει εξίσου και τους δύο, κτίζοντας γέφυρες σύνδεσης, αποπειρώμενη να εκφράσει την αλήθεια της εκκλησίας εντός του σύγχρονου κόσμου με κάθε πρόσφορο μέσον. Είναι πρόταση που μπορεί να εφαρμοσθεί ως παιδαγωγική μέθοδος της θεολογικής επιστήμης. Ανήκει στον κλάδο της πρακτικής θεολογίας, δηλαδή

λειτουργεί με γνώμονα την εντολή "Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τα έθνη", όπως θεμελιώνεται στις αρχές της ορθόδοξης ιεραποστολικής εμπειρίας και νοοτροπίας, χωρίς όμως να ταυτίζεται με την Ιεραποστολική. Η επικοινωνιακή θεολογία έχει σκοπό να πληροφορήσει να ενημερώσει και να συνδέσει το σύγχρονο κόσμο με το αναστάσιμο μήνυμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αναζητώντας, χωρίς εξαίρεση, κάθε τρόπο με τον οποίο εκφράστηκε ως σήμερα και παράλληλα αναζητώντας κάθε καινούργιο που προσφέρει η τρέχουσα τεχνολογία.

Η έρευνα της επικοινωνιακής θεολογίας εστιάζεται στην αναζήτηση στοιχείων και μεθόδων επικοινωνίας στη θεολογία, στην ιστορία, στην παράδοση και στη λατρευτική πράξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας, με σκοπό την διαμόρφωση του μηνύματός της ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και τις προσληπτικές ικανότητες των σύγχρονων ανθρώπων.

Εργαλεία της επικοινωνιακής θεολογίας είναι αφ' ενός μεν η εμπειρία της ζωής της Ορθόδοξης Εκκλησίας, όπως αποτυπώνεται στην προφορική, γραπτή, έντεχνη, καλλιτεχνική ή τεχνική Παράδοσή της και αφ' ετέρου οι αρχές της επιστήμης της επικοινωνίας και τα τρέχοντα επικοινωνιακά μέσα.

Περί των ορίων της επικοινωνιακής θεολογίας

Ο αιώνας που ανατέλλει ονομάζεται εποχή της επικοινωνίας, σαν να ήταν η επικοινωνία νέα ανακάλυψη ή απόκτημα του αιώνα μας. Όσο κι αν η τεχνοκρατική λογική τείνει να ονοματίζει την κάθε εποχή ανάλογα με τα εργαλεία, τα υλικά, τα ευρήματα ή τα δημιουργήματά της, οι πρόγονοί μας επικοινωνούσαν και μάλιστα συχνά αποτελεσματικότερα από σήμερα, παρά την έλλειψη των επικοινωνιακών μέσων. Αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, πως πολλά μέλη της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, μιας χριστιανικής πλειοψηφίας που παλαιότερα θεωρούσε αυτονόητο οι πολίτες της να είναι μέλη της εκκλησίας, δεν αισθάνονται βολικά στο συχρωτισμό τους ή στην αυτόματη ένταξή τους στις δέλτους της

ελληνικής ορθόδοξης εκκλησίας. Οι αιτιάσεις αυτού του φαινομένου ανήκουν στη σφαίρα της αυτοκριτικής της σύγχρονης εκκλησιαστικής μας πορείας, στην επικοινωνιακή αναποτελεσματικότητα της θεολογικής και της εκκλησιαστικής προσέγγισης του κόσμου, στην αδυναμία της να εκφράσει τις αγωνίες και τα προβλήματα του σημερινού Έλληνα. Θα πρέπει μάλιστα να αποτελέσει αντικείμενο βαθειάς και εμπεριστατωμένης περισυλλογής και αποφάσεων, μια από τις υποθέσεις εργασίας της επικοινωνιακής θεολογίας.

Η θεωρία πως τα ίδια τα τεχνικά μέσα θα γεφυρώσουν και θα λύσουν τα προβλήματα των ανθρώπων υπεραπλουστεύει και στην ουσία αγνοεί τα επικοινωνιακά προβλήματα που υπάρχουν. Αντίστοιχα, η τάση για παγκοσμιοποίηση αναλίσκεται σε διαστάσεις πλάτους, όπως η απόσταση και ο χρόνος, διαστάσεις που εύκολα συρρικνώνονται και εξαφανίζονται με την τεχνική πρόοδο, προσφέροντας ακαριαία πληροφόρηση. Οι δυνατότητες αυτές κρύβουν τα προβλήματα στο υπέδαφος, προσπαθούν να επιβάλλουν μια μορφή ομογενοποιημένης επικοινωνίας, για παραγωγικούς και χρησιμοθηρικούς λόγους. Αυτές οι επικοινωνιακές μονομέρειες είναι ανειδίκευτες στις διαστάσεις βάθους, στο σεβασμό, δηλαδή, της ιδιαιτερότητας καθενός προσώπου ως μοναδικού και ανεπανάληπτου, στην αναγνώριση και το σεβασμό της ποικιλότητας των πολιτισμών, της ιστορικής μνήμης, των θρησκειών ή των γλωσσών που αποκαλύπτει η αργή διαδικασία της μαθητείας και της γνώσης.

Παράλληλα, στον αντίποδα της άκριτης εξομοίωσης, παρατηρείται το φαινόμενο της αμυντικής οχύρωσής των ανθρώπων σε εθνικές και θρησκευτικές ομάδες που ανάγουν τον κοινωνικό αποκλεισμό σε ύψιστο αγαθό. Η τάση αυτή του διαχωρισμού μέσω της δημιουργίας οπαδών, ενθαρρύνεται με ακριτικές πολεμικές αιτιάσεις, που ενδυναμώνουν βέβαια το συναίσθημα των φρουρών έναντι κάθε εχθρού και πολέμιου, δεν δίνουν όμως το περιεχόμενο που αξίζει σ' εκείνο που φρουρείται, δεν νοηματοδοτούν τον λόγο της παρουσίας στις επάλξεις παρά μόνο με όρους του μεγαλύτερου γιου της παραβολής του ασώτου. Αυτούς της

πιστότητας, της υπακοής στους νόμους και στο καθήκον της φύλαξης Θερμοπυλών πάτριας περιουσίας, που νοηματοδοτείται μόνον ως μελλοντική κληρονομιά μετά τον θάνατο του πατρός.

Οι δύο αυτές αντίθετες τάσεις, που αποτελούν τα άκρα της αποδοχής και της απόρριψης κάθε ουσιαστικής επικοινωνιακής πρακτικής, αποτελούν τους δύο πόλους που έλκουν την επικοινωνιακή θεολογία, την κληρονομιά που μεταφέρει ο άνθρωπος του αιώνα μας στον επόμενο, αλλά και τους πόνους της γέννας νέων δυνατοτήτων. Η επικοινωνιακή θεολογία απορρίπτει αξιωματικά κάθε αποκλεισμό και στρέφεται με ενδιαφέρον προς τα άκρα. Αναγνωρίζει πως κάθε τάση που είναι πολεμική και εχθρόφοβη, δεν υποψιάζεται πως ο κάθε άλλος, όποια κι αν είναι η ετερότητά του, είναι χαριτωμένος -από την ουσία και τη σύσταση της εκκλησίας μας- την ιδιότητα του αδελφού και μάλιστα εν Χριστώ. Και αν πρόκειται για βαπτισμένο δε μένει παρά η ενεργοποίηση της αδελφότητας. Αν πρόκειται για μη βαπτισμένο δε μπορεί παρά να αντιμετωπίζεται ως "ξένος" με όρους ελληνικής φιλοξενίας, ή ως απολωλός πρόβατο με όρους αγωνιώδους αναζήτησης. Όσο κι αν η φιλαυτία έχει στερήσει από κάποια μέλη της Ορθόδοξης εκκλησίας τη νοσταλγία του έξω της ποίμνης προβάτου, του χαμένου αδελφού, δεν παύουμε ως μέλη της να είμαστε αιώνες τώρα τιμωρημένοι, να μην έχουμε τη δυνατότητα να "έλθουμε επί τω αυτώ" ως Οικουμενική σύνοδος. Εξακολουθούμε να είμαστε μέλη και υποσύνολο της Χριστιανικής εκκλησίας, χαμένοι στην επωνυμία του μέρους, αγνοώντας θεληματικά ή από συνήθεια τη ευχή "υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου" που λειτουργικά και σωτηριολογικά επιμένει να βλέπει τη δημιουργία του Θεού ως μία, με μοναδικό "τέλος" του συνόλου των ανθρώπων την σωτηρία τους, στην διοξολογική πορεία της τελείωσής της.

Προτάσεις για την διακίνηση της πληροφορίας

Η σύνδεση της εκκλησίας με τον κόσμο είναι αμφίδρομη. Εμπεριέχει την πρόσκληση του ανθρώπου στην ζωή της και ταυτόχρονα την αναζήτησή του μέσα στον κόσμο. Είναι κίνηση προς την εκκλησία αλλά και με αφετηρία την εκκλησία, σε κοινό σημείο συνάντησης. Και τα δύο ταυτόχρονα. Όχι μόνο γιατί η εκλογή της μίας έναντι της άλλης προοπτικής πάσχει από τάσεις αποκλεισμού, αλλά διότι ο Θεός είναι εκείνος που τελικά δρα μέσω των ανθρώπων. Όμως η σύνδεση της ορθόδοξης λατρευτικής ζωής με την καθημερινότητα έχει πάψει να είναι αυτονόητη. Ανυποψίαστοι εν δυνάμει πιστοί και ανυποψίαστη αναμένουσα εκκλησία ζουν συχνά βίους παράλληλους. Άνθρωποι που σε πιο φιλάνθρωπες συνθήκες θα ήταν γόνιμα μέλη της εκκλησίας, αισθάνονται ανενεργοί πιστοί ή αδιάφοροι εκκοσμικευμένοι. Η κίνηση ενδιαφέροντος της εκκλησίας προς τον κόσμο δεν εξαρτάται από την πίστη, τη νοοτροπία ή τις ιδιαιτερότητες των ανθρώπων. Και τελικά, δεν θα πρέπει να ξενίζει τους αποδέκτες της με τη μορφή ή την έκφρασή της, αλλά με το ρηξικέλευθο του "σκανδάλου" και της "μωρίας" της προς τις κατεστημένες νοοτροπίες.

Μια διαδεδομένη παρεξήγηση είναι πως η θεολογία ανήκει σ' έναν θεωρητικό κλάδο, ότι είναι άσχετη και μακρινή από τις θετικές και τεχνικές επιστήμες. Δεν είναι σπάνιο φαινόμενο, μάλιστα, ως ειδικοί της εκκλησίας να θεωρούνται μόνον εκείνοι που ασχολούνται με έργα του "πνεύματος" και να αγνοούνται εκείνοι που ασχολούνται με την υλική διαδικασία για την ανάδειξη του πνευματικού έργου -για παράδειγμα, την υλικότητα της γραφής και του καλλιτεχνήματος, τα υλικά που το αποτυπώνουν και τα μέσα που χρησιμοποιεί ο παραγωγός της σκέψης. Μάλιστα, η εργασία που καταβάλλεται για να γίνουν οι σκέψεις γραπτό και το γραπτό βιβλίο θεωρείται χαμηλότερης σημασίας. Έτσι, το πνευματικό αξιολογείται διαφορετικά, στερημένο από την υλικότητά του, στερώντας όμως αντίστοιχα στο υλικό την πνευματικότητά του. Ο διχασμός σε θεωρητικά

και πρακτικά πεδία είναι πλαστός. Στην εποχή μας, όπου η χρήση της τεχνολογίας αποτελεί αναγκαιότητα, είναι αναμφισβήτητη η επίδρασή της στη ζωή και άρα στη σκέψη την εμπειρία και την οπτική ακόμη και εκείνων που ασχολούνται με τους χώρους του πνεύματος.

Πολλές φορές, απαιτείται από την εκκλησία να ασχολείται μόνο με τα του οίκου της, χωρίς να διευκρινίζεται από εκείνους που το εκφράζουν, ποια είναι τα του οίκου της, ή καλύτερα ποια δεν είναι. Όλα αφορούν την εκκλησία, όχι γιατί έχει την θεόσδοτη εξουσία να γνωμοδοτεί, αλλά διότι έχει την αποστολή να διακονεί κάθε ανθρώπινη αγωνία και αναζήτηση, προσανατολίζοντάς την. Όχι διότι η εκκλησία ως ανεξάρτητος θρησκευτικός οργανισμός έχει απόψεις και σκέψεις για τα πάντα, αλλά διότι η εκκλησία ως θεανθρώπινος οργανισμός έχει σκοπό να μεταφέρει την αγάπη του Θεού σε κάθε άνθρωπο που έρχεται στον κόσμο, σε κάθε γωνία της δημιουργίας και ως εκ τούτου φροντίζει, αγαπά και νοιάζεται για κάθε εκδήλωση και έκφραση στον κόσμο.

Η εξέλιξη στις θετικές επιστήμες γίνεται με γεωμετρική πρόοδο. Το ενδιαφέρον των ειδικών εστιάζεται παράλληλα στην εξερεύνηση της απειρότητος του διαστήματος και στη ρίζα και τις πηγές της ζωής των έμβιων όντων. Η τρέχουσα τεχνολογία παράγει εργαλεία έρευνας και εφαρμογών που εκπλήσσουν με την ακρίβειά τους. Η έρευνα εις βάθος συνεχώς διευρύνεται και ανοίγει νέους ορίζοντες επιστημονικής αναζήτησης. Η έκπληκτη χαρά για τη σοφία του Δημιουργού βρίσκει επιστημονικά επιχειρήματα. Παράλληλα όμως, προκύπτουν ζητήματα για την χρηστικότητα των ανακαλύψεων και την κατεύθυνση της έρευνας. Στην Πατερική γραμματεία της Εκκλησίας μας, αποτυπώνεται η επιστημονική γνώση της εποχής των συγγραφέων, αλλά και η εκκλησιαστική νοοτροπία της προσέγγισής της. Όμως, κείμενα που αποτελούν απαραίτητο εργαλείο στη θεολογία, παραμένουν άγνωστα στους επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων. Στοιχεία που η φύση της έρευνας των θεολόγων αγνοεί, θα μπορούσαν να είναι πολύτιμα στους θετικούς επιστήμονες, αν γνωρίσουν την ύπαρξή τους και διευκολυνθούν στην

προσέγγιση του περιεχομένου τους. Στις μέρες μας καταργείται και πάλι η στεγανότητα των επιστημονικών κλάδων. Αυτή η προσέγγιση δεν είναι νέα για την Εκκλησία. Αν σήμερα η Φυσική και τα Μαθηματικά φιλοσοφούν, αιώνες τώρα, οι Πατέρες της Εκκλησίας μας θεολογούν με τα εργαλεία της Φιλοσοφίας, των Φυσικών και της Αστρονομίας.

Είναι συχνή η απαίτηση να γνωμοδοτήσει η εκκλησία για πολλά σύγχρονα προβλήματα που συνοδεύουν την πρόοδο των επιστημών. Ποιος απαντά ως εκκλησία; Ποίος γνωρίζει, ποιος μπορεί να συμβουλεύσει, να ορθοτομήσει; Αναρίθμητοι χριστιανοί ασχολούνται ήδη με τα θέματα εκείνα που παράγουν τα ερωτήματα στα οποία καλείται να γνωμοδοτήσει η εκκλησία. Υπάρχουν για παράδειγμα, βιολόγοι, γενετιστές, γιατροί που ασχολούνται σε βάθος με τα θέματα βιοηθικής και βιοτεχνολογίας πριν καν κοινοποιηθούν σε ευρύτερη κλίμακα. Η δική τους ενασχόληση δεν νοηματοδοτείται από την πίστη τους; Η εκκλησιαστική τους ταυτότητα δεν χαρακτηρίζει την επιστημονική τους πορεία; Ή ακόμη της εκκλησίας με τα σύγχρονα θέματα δεν αποτελεί ενασχόληση της ίδιας της εκκλησίας με τα θέματα αυτά; Τί είναι εκείνο που χρειάζεται επιπλέον για να γίνουν οι απαντήσεις των συγκεκριμένων ανθρώπων απάντηση της εκκλησίας προς το σύγχρονο κόσμο; Πώς λογίζεται, αντίθετα, η εκκλησία ως αυθεντική, όταν αποστερείται από το ποίμνιό της, μέλη του οποίου είναι και οι ασχολούμενοι με τα προβλήματα; Υπάρχει κάτι που χαριτώνει ειδικά ή ιδιαίτερα τους θεολόγους ή ακόμη και τους ποιμένες να γίνονται ειδικοί επί παντός, όταν μάλιστα αγνοούν τους ειδικούς και ειδικά ασχολούμενους με κάθε αντίστοιχο θέμα;

Αν η εκκλησία ήταν μια παγιωμένη ιδεολογία που επαγγέλλεται τη σωτηρία, τότε μόνον προσεκτικά επιλεγμένοι τρόποι και εκπαιδευμένοι επιτελείς της θα είχαν τη δυνατότητα να την εκφράζουν επιτυχώς.

Αντίθετα, αν η εκκλησία ήταν ατομική σύλληψη και αντίληψη περί Θεού, τότε ο καθένας που επικαλείται τον Θεό θα ήταν κατάλληλος να

μεταφράσει τις θεϊκές οδηγίες σε πράξη, γενικεύοντας τους προσωπικούς του τρόπους σε εκκλησιαστικές μεθόδους.

Όμως η εκκλησία είναι σύναξη λατρευτικής κοινότητας και άρα εκείνοι που μετέχουν του κοινού πτοτηρίου μπορούν να μεταλαμπαδεύσουν την εμπειρία στην προσωπική τους ατομική και κοινωνική ζωή και να ασκήσουν στον δικό τους χώρο, τις δικές τους δεξιότητες ως λειτουργικά χαρίσματα.

Η προτεινόμενη τρίτη επιλογή δεν μπορεί ευτυχώς να προδιαγράψει τα προσόντα των μεταλαμπαδευτών της πίστης, αλλά και δεν μπορεί -ευτυχώς πάλι- να αναλωθεί στο παιχνίδι της ακαταλληλότητας και του αποκλεισμού σε "αρμόδιους" που εκφράζουν και "ανειδίκευτους" που πρέπει να σιωπούν. Εις πείσμα όμως της κρατούσης εξειδικευτικής λογικής, η παράδοση της εκκλησίας μας έχει να παρουσιάσει πλήθος "κατάλληλων" που χάθηκαν στην ανωνυμία της πρακτικής ακαταλληλότητάς τους και ίσο πλήθος "ανειδίκευτων" που μένουν στη συνείδηση της εκκλησίας ως δίκαιοι, προφήτες, πατέρες ή διδάσκαλοι, ονοματισμένοι με τους τίτλους που η ίδια η εκκλησία τους προσέδωσε.

Η παραπάνω περιγραφή δεν προτρέπει σε παραφωνία, αλλά σε σύνθεση πολυφωνίας. Όσο χρέος της επικοινωνιακής θεολογίας είναι να αναζητήσει τους ανθρώπους, να παρακολουθήσει την έρευνα και να κοινοποιήσει τις τάσεις, άλλο τόσο είναι να υπενθυμίσει τον απαράβατο και φιλάνθρωπο εκκλησιαστικό όρο πως κανείς μόνος, αλλά δύο ή τρεις τουλάχιστον και "επί το αυτό" μπορούν να αποτελέσουν την εκκλησιαστική έκφραση. Η λειτουργική συμβίωση των μελών της, η ενοριακή κατάτμησή της και η συνοδική μορφή της ζωής της Ορθόδοξης εκκλησίας, υπόσχονται την ασφάλεια της διαδικασίας που παρ' όλα αυτά δεν εξαντλεί τις προσπάθειες. Ο Θεός γνωρίζει κρυφούς και θαυματουργούς τρόπους να αποκαλύπτει την αλήθεια "εν παντί καιρώ και πάσῃ ώρᾳ".

Πρόσκληση για τη σπουδή των μέσων

Η μελέτη των μέσων αποτελεί βασικό κεφάλαιο της επικοινωνιακής θεολογίας, αφού έργο της είναι η διαμεσολάβηση. Η επικοινωνιακή θεολογία προσεγγίζει με ενδιαφέρον κάθε τι που θεωρείται ή μπορεί να γίνει μέσον επικοινωνίας. Κάθε μέσον υπόκειται σε νόμους και έχει χαρακτηριστικά που πηγάζουν από τη φύση του και είναι ανεξάρτητα από τους χρήστες και τη χρήση του. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η μελέτη της ιστορίας των μέσων ώστε να κατανοηθεί αριστότερα η φύση τους, η εξέλιξή τους, οι δυνατότητές τους και η χρήση τους. Η μελέτη αυτή δεν είναι νέα ή πρωτότυπη, ούτε αποτελεί θεολογική εξειδίκευση. Καθήκον, λοιπόν, της επικοινωνιακής θεολογίας είναι να αναζητήσει τους ειδικούς, να αισθανθεί τη συγγένεια με το έργο και τις ανησυχίες τους, να συνεργασθεί στις αναζητήσεις τους, και μετά να συμμετάσχει κριτικά στην εξέλιξη των επικοινωνιακών μέσων.

Η εκκλησία μας έχει να προσφέρει άφθονο πλούτο επικοινωνιακής εμπειρίας. Η ταχύτατη εξάπλωση του Χριστιανικού μηνύματος και η αποτελεσματικότητα του κηρύγματος των αποστόλων σε κάθε εποχή, αποτελούν θεμελιώδη κεφάλαια στην επιστήμη της επικοινωνίας που αξίζει να μελετηθούν. Οι τρόποι που εφηύραν, για να διαδώσουν το χριστιανικό μήνυμα, συνταιριάζουν τη φλόγα της πίστης τους με την αγωνία για πανανθρώπινη σωτηρία, δημιουργώντας μεθοδολογικά πρότυπα.

Αιώνες τώρα, ως σήμερα, η εκκλησία μας αποτυπώνει τη θεολογία της σε κάθε δεξιότητα και τέχνη. Όπως "οι ουρανοί διηγούνται δόξαν Θεού, ποίησιν δε αυτού αναγγέλλει το στερέωμα", ανθρώπινα έργα διηγούνται επίσης τον Θεό, όταν ο σκοπός της κατασκευής τους είναι διοξολογικός.

Η επικοινωνιακή ενασχόληση των εργατών του αμπελώνος του Θεού θα πρέπει να στραφεί στην κοινοποίηση του αληθινού πλούτου της εκκλησίας. Στην διαμόρφωση ενός τρόπου να χρησιμοποιεί ο σύγχρονος

άνθρωπος τις αισθήσεις του εκκλησιάζοντάς τις. Η πρόταση αυτή, στοχεύει στον φωτισμό του ανθρώπου και όχι στην ένταξή του σε συγκεκριμένο τόπο. Έχει σκοπό να διαφημίσει στην πράξη τη δυνατότητα του κάθε ανθρώπου να γίνει πιστός και του κάθε πιστού να είναι ενεργός χριστιανός σε κάθε έκφραση και εκδήλωση της ζωής του.

Αυτή η σχέση επικοινωνίας της εκκλησίας με τον κόσμο, είναι αποτυπωμένη από αιώνες όχι μόνο στη λατρευτική της πράξη, αλλά και στους τόπους λατρείας, φυσικούς ή κατασκευασμένους. Αυτή είναι η βάση της τροχιοδεικτικής επικοινωνιακής δυνατότητας της εκκλησίας σήμερα. Αυτοί οι τόποι, πρέπει να ξαναγίνουν ξεκίνημα κατήχησης, αρχή επικοινωνίας, αντικείμενο κοινοποίησης με τα σύγχρονα μέσα. Αφού η ορθόδοξη πίστη είναι νοοτροπία, θα πρέπει ο σύγχρονος ορθόδοξος να επανενεργοποιήσει το χάρισμα να υποψιάζεται την παρουσία του Θεού στο φυσικό περιβάλλον, να διαβάζει την αποτύπωση της ορθόδοξης ιδιαιτερότητας στο κτίσμα, στο ρυθμό και την αρχιτεκτονική του ορθόδοξου ναού, να κατανοεί τους βίους των αγίων στις εικονογραφικές τους ιστορίες, να εκφράζεται ακολουθώντας την οκτώηχο της ελληνικής μουσικής παράδοσης, να βρει τον εαυτό του, τους οικείους του, τους αγαπημένους του και τους άλλους στη περιεκτικότητα των λειτουργικών κειμένων.

Χρέος της εκκλησίας, του χώρου όπου οι άνθρωποι συνάγονται ονομαστικά και ενοποιούνται στο όνομα του Ενός, είναι να δείξει πώς στη βάση των αναζητήσεων, χωράει η αναζήτηση του Θεού μέσω του πλησίον και του κόσμου. Η εκκλησία στο “πώς” αυτής της διαδρομής έχει να προτείνει το “ποίος” και το “γιατί”, μια οπτική που λογίζει τον κόσμο ως θεϊκή δημιουργία σε πορεία σωτηρίας, με τον άνθρωπο διαμεσολαβητή της αναστάσιμης αλήθειας στη φύση, στην επιστήμη, στην τέχνη και στην τεχνική, με την καθημερινότητα των παραδειγμάτων των αγίων της.

Σκόπελος και κίνδυνος στην παραπάνω απαίτηση είναι η συχνά αποτυχημένη επικοινωνιακή πράξη. Ζώντας στην εποχή της επικοινωνιακής έκρηξης, κινδυνεύουμε όλοι από την κατάχρηση και την

παράχρησή της. Η επικοινωνία ως αυτοσκοπός τείνει να αντικαταστήσει την σχέση των προσώπων με μια επίφαση κοινωνικότητας. Αν και οι αποστάσεις μηδενίζονται με τα επικοινωνιακά μέσα που διαθέτουμε, η επικοινωνία μας είναι σπάνια αμφίδρομη. Συνηθίζουμε να αρκούμαστε στην παρουσίαση των γεγονότων, στη μετατροπή τους σε πληροφορίες, όπου μπορούμε να παραμείνουμε παθητικοί θεατές τους, ανέγγιχτοι στην ασφάλεια της ατομικότητάς μας. Τα γεγονότα από όλο τον πλανήτη ζωντανά και με λεπτομέρειες περνούν εύκολα την εξώπορτα του σπιτιού μας, βομβαρδίζουν συνεχώς τις αισθήσεις μας. Δεν έχουμε όμως επαφή με την πραγματικότητα που μας παρουσιάζεται, αφού η πληθώρα των ειδήσεων μετατρέπει τα στιγμιότυπα σε δισδιάστατη, άσυμη και μακρινή εικονική πραγματικότητα. Η εικόνα μεταδίδεται καταργώντας την απόσταση που τη χωρίζει από το γεγονός, ως αποστασιοποιημένη πληροφορία. Οι χρωματισμοί των εικόνων και των ήχων δεν μπορούν να υπερκεράσουν την αδιαφορία που χαρακτηρίζει τον κάθε θεατή, ως αμέτοχο μάρτυρα σε φαινόμενα. Η οδύνη και ο πόνος είναι συχνότερος επισκέπτης, η χαρά και η ευτυχία ταιριάζουν στις διαφημίσεις.

Η εκκλησιαστική επικοινωνία δεν μπορεί να λειτουργήσει με τέτοιους τρόπους, δεν επιτρέπεται να αφεθεί στη χρήση τους. Πάσχει και αποτυγχάνει κάθε φορά που ανταλλάσσει τον ελπιδοφόρο λόγο της με κινδυνολογίες και απειλές, παρασυρμένη από την κρατούσα λογική της ακροαματικότητας. Όμως, δεν είναι τα μέσα που έχουν την ευθύνη, δεν είναι ο τρόπος χρήσης τους που αν αλλάξει θα τα βελτιώσει, είναι η νοοτροπία που νοηματοδοτεί τη σχέση μαζί τους, η γνώση της φύσης τους.

Η επικοινωνία στην εκκλησιαστική της χρήση δεν θα πρέπει να σχετιστεί -παρ' όλη τη λεκτική της ομοιότητα- με την κοινωνία, είτε ως θείο δώρο στη θεία της έκφραση, είτε ως ανθρώπινη πράξη στην εκκλησιαστική της εφαρμογή. Τα μέσα επικοινωνίας μπορούν να πληροφορήσουν για την ύπαρξη της κοινωνίας των προσώπων, ως πρόσκληση για μετοχή σ' αυτήν, μακριά από κάθε τάση αντικατάστασής

της με εικονικές πραγματικότητες. Κάθε άλλη χρήση των επικοινωνιακών μέσων και δυνατοτήτων, μόνο σύνηχη μπορεί να κάνει την εκκλησία που παρουσιάζει και διαφημίζει. Η επικοινωνιακή δράση της εκκλησίας δεν μπορεί να υποκαταστήσει την λατρευτική της σύναξη, ούτε να την προσομοιώσει παρουσιάζοντάς την.

Αντίστοιχα, θα ήταν λάθος αν η εκκλησία προσανατολιζόταν σε αντικατάσταση των “εκκοσμικευμένων” επικοινωνιακών μέσων με εκκλησιαστικά αντίστοιχα. Η εκκλησία, ακολουθώντας τον τρόπο ζωής των μελών της, μπορεί στα ήδη υπάρχοντα μέσα μαζικής ενημέρωσης να δημιουργήσει σύγχρονα και ελκυστικά ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα, ψηφιακές καταγραφές και ηλεκτρονικές σελίδες που να σέβονται τα μέσα και το κοινό. Οι ειδικοί θεωρητικοί και τεχνικοί των μέσων είναι εκείνοι που μπορούν να ενεργοποιήσουν τα χαρίσματά τους και οι ειδικοί στα εκκλησιαστικά να συνεισφέρουν με τις ιδέες τους στο περιεχόμενο, ώστε να παραχθούν προγράμματα που να γίνονται περιζήτητα για την αρτιότητά τους. Κανείς όμως δεν μπορεί να υποκαταστήσει τον άλλον.

Η επικοινωνιακή θεολογία είναι ένας από τους δρόμους που μπορεί να επιλέξει κανείς στην άσκηση της θεολογίας ως διακονίας. Η πρόταση αυτή δεν αποτελεί πανάκεια ή μονόδρομο στην αγωνία του ποιμαντικού έργου της εκκλησίας σήμερα. Η χάρις του Θεού έχει υποδείξει αναρίθμητους τρόπους στη διάρκεια της εκκλησιαστικής ιστορίας της εκκλησίας Του. Αν όμως κάποιος, αισθάνεται την έλξη να εκφράσει την πίστη μας με τρόπους της τρέχουσας τεχνολογίας, η επικοινωνιακή θεολογία δίνει κλήσεις και δέχεται κλίσεις.

Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

Η σχολική θρησκευτική αγωγή στις αρχές του αιώνα μας, πέρασε από μια περίοδο θεωρητικής ενασχόλησης, δογματικής θεμελίωσης και ανεικονικότητας. Ακολούθησε μια περίοδος όπου οι εικόνες απλώς διακοσμούσαν τα βιβλία. Αργότερα επιστρατεύτηκαν εικόνες που προσπάθησαν να αποτυπώσουν την αλήθεια της εκκλησίας μας με συναισθηματικό τρόπο. Σήμερα, στα σχολικά βιβλία οι εικόνες ολοένα και περισσότερο αποτελούν οργανικό κομμάτι των διδακτικών ενοτήτων. Δεν φαίνεται, όμως, να έχουμε απαλλαγεί από τις συνήθειες του παρελθόντος. Το μάθημα είναι συχνά εγκλωβισμένο σε μια προφορική θεωρητικότητα και οι διδάσκοντες αντιμετωπίζουμε κάποια εποπτική δυστοκία. Όσο κι αν στους σύγχρονους νέους λείπει η δυνατότητα να συζητήσουν, να συνδιαλαγούν και να συνομιλήσουν, το μάθημα των θρησκευτικών δεν επιτρέπεται να εξαντλείται στο μονόλογο ή έστω στον λεκτικό διάλογο. Σε μια εποχή όπου ο καθένας μας τείνει να επαφίεται στον βομβαρδισμό του νου του με εικόνες, φαίνεται καθαρά η ανάγκη να χρησιμοποιήσουμε εποπτικότερα την Ορθόδοξη παράδοση. Η Ορθόδοξη λειτουργική τέχνη προσφέρεται όχι μόνο για να διανθίσει τη θεωρία με την πράξη της ζωής της εκκλησίας, αλλά και να καλλιεργήσει στους νέους θεατές μια κριτική στάση απέναντι στις ποικίλες εικόνες που γεμίζουν τη ζωή τους.

Η χρήση των εικόνων στη διδακτική πράξη, είναι σήμερα απαραίτητη όσο ποτέ άλλοτε, καθώς στην τρέχουσα πραγματικότητα η Ορθόδοξη εκκλησία καλείται να αντιμετωπίσει τρεις κυρίως καινοφανείς ιδιαιτερότητες: την παρουσίαση της πίστης της ως θεωρητικής "Ορθοδοξίας", τις εξεταστικές καινοτομίες της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης και τις σύγχρονες επικοινωνιακές δυνατότητες.

Η Ορθοδοξία ως θεωρία

Η "Ορθοδοξία" ολοένα και περισσότερο στις μέρες μας, αποκτά οπαδούς, που δεν αισθάνονται την ανάγκη να είναι μέλη της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Δεν είναι σπάνιες οι δημόσιες ανακοινώσεις και ιδιοποιήσεις της πίστης στην "Ορθοδοξία". Ο όρος αυτός, αν αναλυθεί και αποδοθεί σ' εκείνους που τον υιοθετούν, παραπέμπει σε κάποιο νεφελώδες ιδίωμα, ένα μείγμα εθνικού και θρησκευτικού χαρακτήρα, που με πολεμόχαρη διάθεση εκτοξεύεται εναντίον κάθε εχθρού και πολεμίου, με την συνοδεία μιας υποψίας ανθελληνισμού. Αυτή η Ορθοδοξία είναι απρόσωπη, αφού το επίθετο έχει καλύψει το σύνολο της πραγματικότητας που έχει το ουσιαστικό "εκκλησία". Πρόκειται για μια θεωρία, που εύκολα χωρίζει ημέτερους και υμέτερους ανέξοδα και άκοπα, αφού, όπως κάθε θεωρία, μπορεί να συζητείται, να σκιαγραφείται ή να αλλοιώνεται, χωρίς προσωπική ανάμιξη.

Όμως η Ορθόδοξη εκκλησία δεν είναι θεωρητική κατασκευή. Αιώνες τώρα διηγείται τα "θαυμάσια του Θεού", βασισμένη στην έμπρακτη αγάπη Του, στην ενσάρκωση του Λόγου Του, στην Ανάστασή Του, στην παρουσία του Παρακλήτου, στη μεσιτεία της Θεοτόκου και των αναρίθμητων αγίων ανδρών και γυναικών της εκκλησιαστικής ιστορίας, στις ευχές, στις προσευχές και τη ζωή των μελών της. Η μετοχή στην Ορθόδοξη εκκλησία, σε αντιδιάσταση με την λατρεία της "Ορθοδοξίας" είναι πράξη άσκησης προσωπική και κοινοτική, σωματική και ενοριακή, πνευματική και εκκλησιαστική. Ενώ στην "Ορθοδοξία" μπορεί κανείς να αγνοήσει τον πλησίον του, να διαμορφώσει το περιεχόμενο ανάλογα με τις λογικές ανάγκες των καιρών, την Ορθόδοξη εκκλησία ζωογονεί ο ευχαριστηριακός της χαρακτήρας, η ατομική ένταξη των μελών της στο κοινό σώμα, η εμπειρία της βίωσης της καινής κτίσης.

Το έργο, λοιπόν, του θεολόγου καθηγητή στο σχολείο δεν είναι να προσφέρει στους μαθητές του μία ακόμη θεωρία, όσο έξυπνη, όσο ελληνική, όσο παλαιά και ένδοξη κι αν είναι. Ακόμη και σήμερα, που η

ταχύτητα της πρακτικής εφαρμογής έχει εξοβελίσει κάθε θεωρία ως αντιπαραγωγική, δεν αξίζει στην Ορθόδοξη Εκκλησία τέτοια αντιμετώπιση. Έργο του θεολόγου καθηγητή ως μέλους της Εκκλησίας, είναι να μεταλαμπαδεύσει στους μαθητές του την βιωμένη πίστη, την ενεργό εμπειρία της εκκλησίας μας, την ελπίδα που σώζει και την αγάπη που χαρακτηρίζει τον καινούργιο κόσμο του Θεού. Σ' αυτό το έργο, η χρήση των εικόνων είναι απαραίτητη, ώστε να συνδεθεί η θεωρία με την εκκλησιαστική ζωή, να δοθεί στους μαθητές η δυνατότητα να προσανατολισθούν στον εκκλησιασμό των γεγονότων της καθημερινότητας.

Μεταρρυθμιστικοί κίνδυνοι

Με την ισχύ της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο, το περιεχόμενο του διδασκόμενου μαθήματος των Θρησκευτικών είναι ανάγκη να αποκτήσει πάλι τον εκκλησιαστικό του χαρακτήρα. Αν μέχρι τώρα, το μάθημα των Θρησκευτικών αποτελούσε απλώς μαθητικό καθήκον των διδασκομένων και η επιτυχία του εξαρτάτο από την προσωπικότητα του διδάσκοντος, με το νέο σύστημα γίνεται υποχρέωση με βαθμολογικές προεκτάσεις. Ο άμεσος κίνδυνος που διαφαίνεται είναι να παρουσιασθεί ο Θεός στους νέους ανθρώπους της εποχής μας όχι απλώς με θεωρητικό τρόπο, αλλά με χρησιμοθηρικό, με μέθοδο, δηλαδή, που να στοχεύει μόνο σε ασφαλείς βαθμολογίες.

Το μάθημα εξακολουθεί να γίνεται στην σχολική τάξη, σε χώρο όπου πρυτανεύει η λογική, σε συστήματα που η αγάπη ωχριά και η δικαιοσύνη υπερτονίζεται. Ο θεολόγος καθηγητής διδάσκει μακριά από τον ναό, χωρίς τις μορφές του Χριστού και των αγίων στο κτίσμα, χωρίς την οσμή ευωδίας στην ατμόσφαιρα, άγευστα και χωρίς τη μουσική ενοποίηση των αισθήσεων. Σ' αυτή τη δυσχέρεια όμως, προστίθεται επιπλέον ο χαρακτήρας των νέων εξετάσεων. Ο σύγχρονος θεολόγος καθηγητής, καλείται να ξεπεράσει επιπλέον τη στεγνότητα των

αντιστοιχήσεων, των πολλαπλών επιλογών, των απαντήσεων μικρής και μεγάλης εκτάσεως και να προσανατολίσει την υποχρεωτική προσοχή των μαθητών στην ουσία, στο ζωηφόρο μήνυμα που φέρει η ένταξη στην λατρευτική πράξη της Ορθόδοξης εκκλησίας. Έτσι μόνο, παρ' όλη την μεθοδολογική ομοιότητα του εξεταστικού συστήματος, δεν θα εξομοιωθεί η Ορθόδοξη χριστιανική αγωγή με τα μαθήματα που ασχολούνται με θεωρητικά, πρακτικά ή ιστορικά γνωστικά αντικείμενα. Γιατί οι εικόνες της εκκλησίας μας δεν είναι αφηρημένες ή θεωρητικές απεικονίσεις γεγονότων του παρελθόντος, αλλά ιστόρηση της εκφρασμένης αγάπης του Θεού για το δημιούργημά του. Περιγράφουν ένα γεγονός που βιώνεται στην ευχαριστηριακή κοινότητα σήμερα, όπως και στο παρελθόν. Σέβεται το χρόνο και την ιστορία, αλλά παράλληλα περιγράφει την αφθαρτισμένη κτίση.

Η εκκλησιαστική αναποφασιστικότητα

Η Ορθόδοξη εκκλησία δέχθηκε πολλά από τα επιτεύγματα της κάθε εποχής. Δεν το έκανε όμως άκριτα, στο όνομα της προόδου ή του εκσυγχρονισμού. Η τεχνολογική επανάσταση που χαρακτηρίζει την εποχή μας προκαλεί κάποια ρευστότητα στην αναζήτηση μέσων επικοινωνίας της Ορθόδοξης εκκλησίας στις μέρες μας. Ως εκκλησία, περνάμε από μια περίοδο όπου πρέπει να αποφασίσουμε, αν θα αρνηθούμε ή θα δεχθούμε την κρατούσα και ταχύτατα εξελισσόμενη επικοινωνιακή τεχνολογία. Και αν συμβεί το δεύτερο, πόσο, σε ποιο βαθμό, με τι προεκτάσεις και αποτελέσματα.

Σημείο της περιόδου ζυμώσεων του ζούμε, είναι το γεγονός ότι συναντά στην εκκλησία μας κανείς σήμερα ευκολότερα εκφραστές των άκρων, παρά του μέσου. Κάποιοι φοβούνται πως τα τεχνολογικά μέσα όχι μόνο δεν μπορούν να εκφράσουν την εκκλησιαστική εμπειρία, αλλά απειλούν την παράδοση της εκκλησίας, αποτελούν σημείο της έκπτωσης της σύγχρονης πραγματικότητας. Άλλοι, αντίθετα, είναι έτοιμοι να

παραδοθούν στις τεχνολογικές ανέσεις, θεωρώντας πως αποτελούν πανάκεια στις επικοινωνιακές δυσκολίες της εκκλησίας, παρουσιάζοντας την ως ένα ακόμη προϊόν στη χρήση του σύγχρονου καταναλωτή.

"Μέτρον άριστον"

Η αναζήτηση του μέτρου ανάμεσα στους δύο παραπάνω πόλους, βρίσκεται στην εικόνα που παρουσιάζουν οι αποδέκτες των εκπαιδευτικών μας δραστηριοτήτων. Οι μαθητές μπορούν να μας διδάξουν πώς να ισορροπήσουμε τις ακραίες τάσεις που χαρακτηρίζουν την κρατούσα εκκλησιαστική αναζήτηση. Οι νέοι άνθρωποι, εξοικειωμένοι με τα προϊόντα της τεχνολογίας, αναζητούν με περιέργεια τις εξελίξεις και είναι έτοιμοι να υποδεχθούν κάθε νέα ληλεκτρονική δυνατότητα. Ενώ όμως η επαφή με τους κοντινούς ή μακρινούς άλλους είναι εύκολη και απλή, ο πλησίον, ο φίλος και ο αδελφός είναι δυσεύρετοι. Είμαστε καθημερινά μάρτυρες της ευκολίας των "σχέσεων" στους νέους ανθρώπους και παράλληλα της δυστοκίας στη σχέση μεταξύ τους. Συνοδεύουμε καθημερινά την αγωνία τους για τη γεύση της προσφερόμενης ποσότητας αλλά και της φοβίας τους για την ποιότητα.

Οι σύγχρονοι νέοι, δυσκολεύονται από την ατομικότητα της προσωπικής τους αναμέτρησης με το σήμερα, δύσκολα υποψιάζονται πως τα προβλήματά τους είναι κοινά, ανθρώπινα και αντιμετωπίσιμα. Και ακόμη δυσκολότερα φαντάζονται πως ίδια ή παρόμοια ζητήματα αντιμετωπίζουν αιώνες τώρα τα πρόσωπα που γεμίζουν τις σελίδες της θρησκευτικής τους σχολικής ενασχόλησης.

Καλλιτεχνική ιστόρηση

Γι' αυτό η χρήση των εικόνων στη διδασκαλία, θα πρέπει να είναι αμφίδρομη. Στην κρατούσα τηλεοπτική τακτική, οι εικόνες παρουσιάζονται αποκομμένες από την πραγματικότητά τους. Ο ίδιος στενός χώρος της

οθόνης φιλοξενεί παγκόσμια ή ατομικά γεγονότα, διαμορφώνοντάς τα με μόνο κριτήριο το μέγεθός της.

Αντίθετα, οι εικόνες που πλουτίζουν τις διδακτικές ενότητες του σχολικού μαθήματος, θα πρέπει να τοποθετηθούν στο χώρο απ' όπου προέρχονται. Είναι ενδιαφέρον στην πράξη, να ανακαλύψουν οι μαθητές πως οι εικόνες του βιβλίου τους υπάρχουν ίδιες ή παρόμοιες στον ναό της περιοχής του σχολείου τους, ή στον ναό της ενορίας τους. Είναι πολύτιμο να τους γίνουν γνώριμες, εξοικειώνοντάς τους παράλληλα με το ναό που τις φιλοξενεί. Εκεί, μπορούν να κατανοήσουν πως κάθε εικόνα δεν είναι απλώς πίνακας ζωγραφικής σύλληψης του δημιουργού της, αλλά οργανικό κομμάτι της ζωντανής εμπειρίας της εκκλησίας, σε άρρηκτη σχέση με τις υπόλοιπες εικόνες και τα δρώμενα στη λειτουργική ζωή των χριστιανών.

Ο ναός είναι ένας μικρός πραγματικός κόσμος. Στον τρούλο, ο Παντοκράτορας. Στη μέση, στην κόγχη πάνω απ' το ιερό, η Θεοτόκος. Στους τοίχους μέχρι το πάτωμα οι άγιοι. Στο πάτωμα, οι άνθρωποι. Κι όλα αυτά σε μια υλική ενότητα, απαραίτητο το ένα στο άλλο. Οι άνθρωποι στο πάτωμα θα ήσαν άστεγοι χωρίς το Θεό του τρούλου. Ο Θεός του τρούλου, άπιαστος κι ακατανόητος χωρίς τον τοίχο των αγίων. Έρμαιο της φθοράς του ήλιου και της βροχής οι άγιοι χωρίς το Θεό του τρούλου κι ανυπόστata ξεγυμνωμένοι οι άνθρωποι στο πάτωμα χωρίς τους τοίχους των αγίων. Εξόκοσμοι και απογειωμένοι Θεός και άγιοι χωρίς το πάτωμα της σύγχρονης πορείας των ζωντανών.

Συμμετοχική αναζήτηση

Οι ομοιότητες που υπαγορεύει η παράδοση της Ορθόδοξης λειτουργικής τέχνης εκφράζονται προσωπικά και μοναδικά από το χέρι του κάθε καλλιτέχνη αγιογράφου. Αυτή η ισορροπία ανάμεσα στην κοινή έκφραση της αλήθειας της εκκλησίας και την δεξιότητα του δημιουργού, απελευθερώνει τις δογματικές έννοιες από κάθε θεωρητική ή νομική

υπόσταση και τους προσδίδει τις ορθές πνευματικές τους διαστάσεις. Λειτουργεί όμως παράλληλα και ως πρότυπο για την έμπρακτη διδασκαλία μιας από τις θεμελιώδεις αρχές της παράδοσής μας, πως η εκκλησία μας αντιμετωπίζει την προσωπική διαφορετικότητά μας ως ευλογία και την ενεργοποίει ως διάκριση χαρισμάτων.

Η ασκημένη φαντασία των παιδιών μπορεί εύκολα να διακρίνει τις λεπτομέρειες των εικόνων. Οι μαθητές αρέσκονται να ανακαλύπτουν ομοιότητες και διαφορές στα μάτια, τη θέση των χεριών, τη στάση των σωμάτων ή στα χρώματα του ιματισμού κάθε προσώπου στις εικόνες. Αυτή η αναζήτηση προσφέρει γόνιμο έδαφος για να σχολιάσει κανείς το περιεχόμενο κάθε διδακτικής ενότητας και γνωστοποιεί το νόημα και το συμβολισμό που έχουν τα μεγέθη, οι κινήσεις, τα χαρακτηριστικά των προσώπων και τα χρώματα των εικόνων ως λειτουργικής τέχνης.

Είναι εξίσου απαραίτητο να δοθεί η δυνατότητα στους μαθητές να κατανοήσουν την αξία του βαπτιστικού τους ονόματος, την αντιστοιχία του με τον άγιο ή την αγία που τιμούν μ' αυτό. Αξίζει μάλιστα τον κόπο να μάθουν τον βίο του και να ανακαλύψουν τον τρόπο να τον ερμηνεύουν, όπως είναι αποτυπωμένος στην αγιογράφησή του. Αν μάλιστα υπάρχει η εικόνα στην ενοριακή εκκλησία, μπορεί να χρησιμεύσει ως αφετηρία για την αναζήτησή της σε κάθε ναό, τη σύγκριση και την εξαγωγή συμπερασμάτων από τις ομοιότητες και τις διαφορές που παρουσιάζει σε κάθε ιστόρησή της.

Πρακτικές συμβουλές

Αν αποφασίσει κανείς να αποδεχθεί τον παραπάνω τρόπο χρήσης των εικόνων, είναι σαφές πως οι εικόνες των διδακτικών βιβλίων θα φανούν ελάχιστες και οι εικόνες των ναών της περιοχής περιορισμένες. Δεν είναι δύσκολο όμως, να δημιουργήσουμε μέσω ενός υπολογιστή ένα αρχείο με εικόνες που χρειαζόμαστε. Αν είμαστε εξοικειωμένοι με τη χρήση υπολογιστή, ο προσφορότερος τρόπος είναι να εγγράψουμε

ψηφιακά τις εικόνες που επιλέγουμε. Όπου υπάρχουν -και οι ενδείξεις είναι πως επεκτείνονται- μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τα εργαστήρια πληροφορικής των σχολείων, τόσο για την έρευνα, όσο και για τη διδασκαλία μας. Αν δεν είμαστε εξοικειωμένοι με τους υπολογιστές, οι μαθητές μας μπορούν να μας βοηθήσουν, ανακαλύπτοντας μαζί μας πολλές πληροφορίες στο διαδίκτυο. Εκτός από τα CD Rom που κυκλοφορούν στην αγορά, στο διαδίκτυο υπάρχουν πολλές σελίδες που έχουν εικόνες που αντιγράφονται. (Θα μπορούσε κανείς να ξεκινήσει από το www.eprnet.gr του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όπου εκτός από τις πιο λαπτρόσωπες εικόνες, υπάρχουν πολλές εικόνες αγίων στο ημερολόγιο, και να συνεχίσει στις σελίδες των Μητροπόλεων, την παρουσίαση του Αγίου Όρους κλπ). Στις "μηχανές αναζήτησης" αξίζει να αργοπορήσουμε λίγο, ώστε να βρούμε τις σωστές λέξεις κλειδιά που χρειάζονται (στις λέξεις: icons και iconography ή byzantine art θα βρούμε περισσότερα από το λήμμα Orthodox icons ή Orthodoxy που θα μας κατευθύνουν σε "ορθόδοξες" απόψεις κάθε θρησκείας και ιδεολογίας). Τέλος, αν στον εκτυπωτή αντί για χαρτί βάλουμε διαφάνεια, έχουμε εύκολα εποπτικό υλικό για το επιδιασκόπιο του σχολείου μας.

Αν τα ενδιαφέροντά μας για τους υπολογιστές είναι μεγαλύτερα, μπορούμε να επεξεργαστούμε τις εικόνες σε ένα από τα κατάλληλα προγράμματα, να τις αναλύσουμε και να τις τυπώσουμε σε διαφορετικές διαφάνειες που θα προσθέτουμε επάλληλα στη διάρκεια της διδασκαλίας (π.χ. πρώτα τα περιγράμματα, έπειτα τα πρόσωπα, στη συνέχεια τα χρωματιστά ιμάτια, κατόπιν τον φωτισμό κλπ.)

Μια διαφορετική "εικονική" πραγματικότητα

Αυτός ο τρόπος χρήσης των εικόνων στη διδακτική πράξη, δεν έχει σκοπό να εμπλουτίσει το μάθημα με εικόνες, να το κάνει ελκυστικότερο ή να το εκσυγχρονίσει. Αποτελεί μια πρόταση στις προκλήσεις των καιρών. Γιατί είναι και η σημερινή εποχή, εποχή αλλαγών, στις οποίες μπορούμε

να σταθούμε με δύο κυρίως τρόπους. Να τις φοβηθούμε και να γαντζωθούμε σε σκέψεις χαμένων ένδοξων παρελθόντων ή να τις ζήσουμε, προσπαθώντας να τους δώσουμε το ανθρώπινο πρόσωπο που ως εκκλησία ζούμε.

Αν η επιλογή μας είναι ο φόβος, τότε όλα είναι εύκολα, όσο εύκολη είναι η κάθε άρνηση. Η δισχιλιετής, μάλιστα, ιστορία της εκκλησίας μας, μπορεί για καιρό ακόμη να τρέφει τους φόβους μας με χαμένες πατρίδες και παράδεισους, όσο κι αν αυτή η αντιμετώπιση της παράδοσής μας την αποστεώνει και την κακοχρησιμοποιεί, καταντώντας την μουσειακό είδος, πρόσφορο για λατρεία.

Αν η επιλογή μας είναι η συμμετοχή στις αλλαγές, τότε οι δυσκολίες είναι πολλές, αλλά γοητευτικές και αντιμετωπίσιμες, αν ειδωθούν ως υποθέσεις ζωής υπό το κριτικό και ασκητικό πνεύμα της παράδοσης της Εκκλησίας μας.

Ένα από τα πιο ελκυστικά και δύσκολα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε ως εκκλησία σήμερα, είναι, για μια ακόμη φορά, το πρόβλημα της χριστιανικής μας ταυτότητας. Αν, δηλαδή, η "διάκριση" του να είναι κανείς Ορθόδοξος Χριστιανός, μέλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας, μπορεί να ερμηνευθεί ως προσωπική τιμή και ιδιότητα, ως διαφορά από ποικίλους υπολοίπους ή ως τρόπος κατανόησης της δημιουργίας του Θεού.

ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η εποχή μας, στο γύρισμα ενός ακόμη αιώνα, χαρακτηρίζεται ως εποχή της επικοινωνίας. Είναι αισθητή πλέον η ολοένα αυξανόμενη ταχύτητα που διακρίνει τις εξελίξεις, με την κατάργηση των αποστάσεων, τον πολλαπλασιασμό των δυνατοτήτων "επικοινωνίας".

Βάζουμε τη λέξη σε εισαγωγικά, για να τονίσουμε την παρεξήγηση που συχνά μας διαφεύγει. Μπορεί τα μέσα επικοινωνίας να κάνουν την επαφή των ανθρώπων ολοένα ευκολότερη, όμως και πριν από αυτά, οι άνθρωποι επικοινωνούσαν. Αυτό μάλιστα που ονομάζουμε σήμερα επικοινωνία, αποτελεί υποσύνολο της επικοινωνίας, όπως τη ζούσαν οι πρόγονοί μας, πριν την επανάσταση των νέων δυνατοτήτων. Αξίζει, λοιπόν, να αναζητήσουμε τη σημασία, τους τρόπους και τις μεθόδους επικοινωνίας στις ρίζες της, ώστε να σταθούμε με κριτική διάθεση απέναντι στις σύγχρονες επικοινωνιακές πρακτικές, όχι για να απορρίψουμε και να κατακρίνουμε από απόσταση, αλλά για να αποφασίσουμε με περίσκεψη, πώς θα χρησιμοποιήσουμε με τον καλύτερο τρόπο τις δυνατότητες που μας προσφέρει η εποχή μας.

Διάσταση λόγου και εικόνας;

Αιώνες τώρα, ιδιαίτερα στις θεολογικές διαμάχες που κατέληξαν στο χωρισμό της χριστιανικής εκκλησίας σε ομολογίες και δόγματα, γίνεται η μάχη ανάμεσα στο λόγο και την εικόνα, μια πάλη για την επικράτηση της λειτουργίας του νου πάνω από τη λειτουργία των αισθήσεων. Ήταν ίσως το αόρατο του νου, που το πλησίαζε περισσότερο προς το αόρατο του Θεού. Η προτίμηση αυτή είχε συχνά ως αποτέλεσμα την κατασκευή περιγραφών του Θεού με σχήματα και συστήματα που θα οδηγούσαν σ' Αυτόν, προϋποθέτοντας την άρνηση του κόσμου. Έτσι η θεολογία, στην εξέλιξη κάποιων από τις εκκλησίες στην Ευρώπη, αφαίρεσε από την εικόνα τη θεμελιώδη συμμετοχή της στην εκκλησιαστική πράξη. Στην Ρωμαιοκαθολική έκφραση, η εικόνα θεωρήθηκε διακόσμηση και απέκτησε

την απόσταση που κρίθηκε πως ταιριάζει ανάμεσα στο γήινο και στην υπέρβασή του. Στην Προτεσταντική έκφρασή της αντικατέστησε το θυσιαστήριο με άμβωνα, έκανε μονόχρωμη την εικονογραφική αποτύπωση της αλήθειας στους τοίχους των ναών, κατάργησε την ποικιλία των γραμμών στην αρχιτεκτονική. Η αλήθεια έγινε μονοσήμαντη, ταυτίστηκε με τον νου, τη σκέψη και το αόρατο. Η εκκλησιαστική πράξη απομονώθηκε στην έλλογη παρουσίαση του Θεού, το "κατ' εικόνα" περιορίστηκε σε μονοδιάστατη νοητική λειτουργία. Η λατρευτική ζωή, έπαψε να προσφέρει "τα σα εκ των σων" και έγινε "εξήγηση των σων". Η παραβολή από παράδειγμα περιορίστηκε σε επιχείρημα. Σε πολλές από τις σύγχρονες θρησκευτικές εκφράσεις, επικοινωνία με το Θεό σημαίνει εγκλεισμό στον εαυτό μας. Δεν είναι σπάνιο η στάση της προσευχής να απαιτεί ακινησία, κλειστά τα μάτια, σιωπηλό στόμα, συγκέντρωση στον νου, αναχώρηση από τον αισθητό κόσμο.

Η θρησκευτική έκφραση του λόγου, σχεδόν εικονοκλαστικά, βοήθησε και συμμετείχε στην εξέλιξη της αποτύπωσής του. Δεν είναι τυχαίο που οι εκκλησίες ενδιαφέρθηκαν για την χρήση της τυπογραφίας, ευθύς μετά την ανακάλυψή της. Μέχρι σήμερα μάλιστα, ο έντυπος τρόπος επικοινωνίας θεωρείται απαραίτητος στις εκκλησιαστικές δραστηριότητες. Στην εκκλησιαστική του χρήση ο έντυπος λόγος οδηγούσε τη φαντασία σε συγκεκριμένες εικονικές εκφράσεις που περιέγραφαν το μεγαλείο του Θεού αντιθετικά με την ανθρώπινη φθαρτότητα, μεγαλώνοντας το χάσμα ανάμεσα στον κόσμο του Θεού και τον κόσμο των ανθρώπων. Στην "κοσμική" της όμως χρήση η διάδοση του έντυπου βιβλίου και στην εξέλιξή της η επανάσταση του ραδιοφώνου, έφεραν στο προσκήνιο εικόνες που ήταν ζωντανές και όμορφες, άγνοώντας το Θεό, αφήνοντάς τον "εν τοις ουρανοίς", απρόσωπο πατέρα, ανώτερη δύναμη. Η διάσταση νου και εικόνας οδήγησε σε διαζύγιο. Κάθε διιστάμενο μέλος θεώρησε τον εαυτό του αυθύπαρκτο και αυτάρκη.

Εικονικές πραγματικότητες

Η επανάσταση της τηλε-όρασης, κατέκλεισε τον κόσμο με εικόνες. Με την ίδια ανισόρροπη τάση όμως, που δεν διακρίνεται από το μέτρο, έτεινε να αντικαταστήσει με την όραση ακόμα και αυτή τη λειτουργία του νου. Έτσι, η ανάγκη για επικοινωνία τείνει να αρχίζει και να τελειώνει σε εικονικές πραγματικότητες.

Ο όρος αυτός δεν περιέχει μόνο τις πλασματικές, κατασκευασμένες και ανύπαρκτες εικόνες. Ως εικονική πραγματικότητα θα πρέπει να νοείται και η ψευδαίσθηση του πραγματικού που δημιουργείται από τον κατακλυσμό του νου με πληροφορίες, με το άλλοθι της ενημέρωσης. Η εικονική πραγματικότητα, όσο μαζικά κι αν είναι τα μέσα επικοινωνίας, έχει ως αποδέκτη τον μοναχικό θεατή. Το παρουσιαζόμενο θέαμα τον αγγίζει στην ασφάλεια της καθιστής του θέσης στο οικείο του περιβάλλον. Εκεί, δεν γνωρίζει, αλλά πληροφορείται και μάλιστα από ανθρώπους που η επανάληψη της εικόνας τους δίνει την ψευδαίσθηση της οικειότητας. Τα τηλεοπτικά πρόσωπα, οι πολιτικοί και θρησκευτικοί ηγέτες, οι παρουσιαστές, οι ηθοποιοί, όσο κι αν είναι γνωστοί, παραμένουν απελπιστικά άγνωστοι. Άλλα και το διάστημα, οι ήπειροι, τα κράτη, οι γειτονιές του κόσμου μπορεί να γίνονται οικεία, βρίσκονται όμως εξίσου μακριά, αφού απλώς αποτελούν σκηνικό, στο επίπεδο της πληροφορίας, χωρίς εμπειρία και γνώση. Αυτή η πραγματικότητα γίνεται εικονική, γιατί φυλακίζει τον νου στην όραση, κάνει τον αποδέκτη της απλό δέκτη, χωρίς προσωπική ανάμειξη. Οι εικόνες ενημερώνουν, αλλά δεν ασκούν την σκέψη, την κρίση, δεν γίνονται πεδίο άσκησης της γνώσης, του λόγου, της έκφρασης. Παίρνουν τη θέση τους στο ανθρώπινο μυαλό δίπλα σε άλλες εικόνες, ακατέργαστα και άκριτα. Η πείνα για ενημέρωση δεν κορένυται (σβήνει), αφού η τροφή θυσιάζεται άπειπτη στο βωμό της ποσότητας.

Μεταβολισμός των εικόνων

Στην επανάσταση της εικόνας, η Εκκλησία στέκεται ακόμη αναποφάσιστη. Ισως γιατί η κρατούσα τάση των σύγχρονων επικοινωνιακών μέσων σκοτίζει τη σημασία της ίδιας της επικοινωνίας. Συχνά η έννοια της επικοινωνίας ταυτίζεται με τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, επειδή, λόγω της φύσης και της χρήσης τους, είναι σήμερα φθηνά, ευέλικτα, εύχρηστα και προσοδοφόρα και άρα πολύ διαδεδομένα. Λησμονούμε όμως πως η επικοινωνία δεν ταυτίζεται με τα μέσα της, τα οποία μάλιστα δεν αγιάζονται από τον σκοπό. Παραγνωρίζουμε πως τα μέσα αυτά απευθύνονται στη μάζα, όρο που δεν αναγνωρίζει απαραίτητα την προσωπικότητα, την ιδαιτερότητα ή τον χαρακτήρα του κάθε αποδέκτη.

Η Εκκλησία ανιχνεύει το ρόλο της σ' αυτή την επικοινωνία, γιατί η πληροφορία, όπως τηλε-μεταδίδεται είναι απρόσωπη, ενώ η εκκλησιαστική πληροφορία είναι προσωπική. Οι σύγχρονες τεχνικές καταργούν τα όρια των ανθρώπινων επικοινωνιακών σχέσεων, ενώ οι εκκλησιαστικές σχέσεις λειτουργούν σε εν - οριακή βάση. Οι συγγένειες γίνονται επιλεκτικές όταν βασίζονται στην εικονική έξαρση, ενώ οι εκκλησιαστικές συγγένειες στηρίζονται στη μετοχή στο κοινό ποτήριο.

Όμως πρέπει να θυμίσουμε ότι στην Ορθόδοξη Εκκλησία δεν έλειψαν οι εικόνες. Η σημασία τους σε κάθε Ορθόδοξο ναό θα πρέπει να μας προτρέψει για την ορθή χρήση κάθε εικόνας. Στην εικονογραφική παράδοση της εκκλησίας μας οι εικόνες δεν αποτυπώνουν μόνο τις εγκόσμιες καταστάσεις, ούτε μόνο το θεϊκό μεγαλείο. Ιστορούν τον φωτισμό της κτίσης όσο πλησιάζει στον Κτίστη του. Ισορροπούν, εκφράζοντας τη συγγένεια του δημιουργήματος με το σύνολο της δημιουργίας, ως διοξολογία στο Δημιουργό. Η ορθόδοξη εικόνα δεν παρουσιάζει την αντίθεση του τώρα με το μέλλον, αλλά φωτίζει το νυν με τον φωτισμό του αιώνιου.

Αν η πορεία της σωτηρίας που απεργάζεται η εκκλησία, μας προετοιμάζει την αναχώρησή μας για έναν άλλο κόσμο, άσχετο με αυτόν

που ζούμε, τότε η επικοινωνία δεν έχει λόγο υπάρξεως. Το ταξίδι όσο κι αν είναι μαζικό, είναι ατομικό. Αν όμως η ζωή της εκκλησίας είναι προσπάθεια φωτισμού του κόσμου με το φως του Θεού, αν έχει ως έργο τη φανέρωση της αλήθειας του Θεού σε τόπο και χρόνο, το πέρασμα του κόσμου από τη φθορά στην αφθαρσία, από το σκοτάδι στο φως, τότε η επικοινωνία γίνεται απαραίτητο εργαλείο της ελπιδοφόρας προσπάθειας να ενωθούν τα διεστώτα.

Εκκλησία και επικοινωνία

Στη μακραίωνη πτορεία της η εκκλησία μας ποτέ δεν αντιμετώπισε ό,τι νέο, ό,τι καινούργιο, ως αντίπαλο δέος. Ενστερνίσθηκε τους κάθε φορά σύγχρονους τρόπους έκφρασης διοξάζοντας το Θεό για τις δυνατότητες του δημιουργήματός Του. Αν, λοιπόν, κατορθώσουμε και σήμερα να ξεπεράσουμε τους φόβους που προκαλεί κάθε άμετρη χρήση της τεχνολογίας, θα διακρίνουμε κι εκεί πρόσφορους τρόπους εκκλησιαστικής επικοινωνίας. Αν σκύψουμε με προσοχή στις αρχές της επικοινωνίας όπως εφαρμόστηκαν στην εκκλησιαστική ιστορία, θα διαπιστώσουμε πως δεν ενοχοποιούνται τα μέσα, αλλά η αδιαφορία γι' αυτά. Η εμπειρία της εκκλησίας μας ήταν πάντοτε επικοινωνιακή όπως φαίνεται σε κάθε ναό, στην αρχιτεκτονική του, την αγιογραφία του, την υμνολογία του, την κάθε λατρευτική του έκφραση. Λόγος και εικόνα, πράξη και έκφραση, παραδίδουν την α-λήθεια της πίστεως με τρόπους ξεκάθαρους και κατανοητούς.

Το επικοινωνιακό υλικό είναι πλούσιο, η ανάγκη επικοινωνίας εναργής. Η σύνδεσή τους δεν θα συνδέσει μόνο την έκφραση της αλήθειας με τα σύγχρονα μέσα, αλλά θα αποσοβήσει τον κίνδυνο να αντικατασταθεί η θεανθρώπινη "κοινωνία" της εκκλησίας με τρέχουσες επι-κοινωνιακές καταχρήσεις. Η εποχή μας δεν κινδυνεύει από την τεχνολογική έξαρση, αλλά από την εικονολατρία που προκαλεί η άκριτη χρήση της. Το ενδιαφέρον της Εκκλησίας μπορεί να αποτρέψει και αυτή την "αίρεση".

ΟΙ ΑΚΡΕΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ

Τα νέα μέσα επικοινωνίας, το νέο παιχνίδι του ανεπτυγμένου κόσμου στον οποίο ζούμε. Η αύξηση των ειδικών καταστημάτων τα τελευταία χρόνια βοηθά να συνειδητοποιήσει κανείς, τον βαθμό στον οποίο έχουν εισχωρήσει στην καθημερινότητά μας. Η μεταβίβαση πληροφοριών γίνεται καθημερινά ταχύτερη, ευκολότερη, πλουσιότερη σε είδος και μορφή. Καλύπτονται επικοινωνιακές ανάγκες που για χρόνια ήταν στάσιμες, ενώ παράλληλα δημιουργούνται και καλλιεργούνται νέες.

Επικοινωνιακές ακρότητες

Κάποιοι, αντιμετωπίζουν τις νέες αυτές δυνατότητες ως είσβολή στις παγιωμένες τους συνήθειες. Άλλοι, παραδίδονται άνευ όρων στην εξέλιξη, χαιρετίζοντάς την ως ανατολή ενός νέου κόσμου. Και ενώ οι αλλαγές επέρχονται ραγδαία, οι πρώτοι αμύνονται ολοένα και περισσότερο, δικαιολογώντας την αντίστασή τους με επιχειρήματα διατήρησης των παραδόσεων, ενώ οι δεύτεροι αναζητούν την τελευταία λέξη της εξέλιξης σαν να τους ήταν απαραίτητη από καιρό και δεν το είχαν ανακαλύψει. Αν η σύγχρονη τεχνολογία αντικαταστήσει τις παραδοσιακές αξίες, διακηρύσσουν οι μεν, αν ο κάθε χρήστης έχει τη δυνατότητα να προσεγγίζει τον κόσμο μέσω της οθόνης του, θα απομονωθεί, θα γίνει αντικοινωνικός, πιο εγωιστής. Αντιθέτως, ανταπαντούν οι άλλοι, με την τρέχουσα τεχνολογία μπορεί κανείς να επικοινωνήσει με κάθε άνθρωπο, σε κάθε γωνιά της γης, ενώ αν μείνει ουραγός, θα καταντήσει τεχνολογικά αναλφάβητος. Ο κόσμος χωράει σε μια χιλιόχρωμη οθόνη. Και στις δύο περιπτώσεις όσο διαφορετική κι αν είναι η διατύπωση της αντίθεσης, εκφράζεται ο ίδιος φόβος που πηγάζει από την άγνοια του άλλου. Οι μεν, πίσω από την άρνηση της τεχνολογίας κρύβουν την άγνοιά τους γι' αυτήν,

οι δε στην άκριτη αποδοχή της υπεραπλουστεύουν τη σχέση, ταυτίζοντάς την με την επαφή, αγωνιούν μήπως μείνουν πίσω.

Επικοινωνιακές αξίες

Όμως, τα τρέχοντα επικοινωνιακά μέσα, δεν μπορούν να αντικαταστήσουν τις παραδοσιακές αξίες και δεν έχουν τη δυνατότητα να υποκαταστήσουν την ανθρώπινη συνύπαρξη. Καμία από τις παραπάνω τάσεις δεν μπορεί να ισχυριστεί πως έχει δίκιο, αφού και οι δύο στηρίζουν τις θετικές ή αρνητικές αντιδράσεις τους στην ίδια παρεξήγηση. Αντιμετωπίζουν τα επικοινωνιακά μέσα ως αξίες καθ' εαυτά ή ακόμη χειρότερα, τα τοποθετούν στη θέση των αξιών.

Σε πείσμα των παραπάνω υπερτονίσεων και παρά την εξέλιξή τους, τα επικοινωνιακά μέσα δεν είναι αυτοσκοπός. Είναι μεσολαβητές, φορείς, δίσιλοι, κανάλια, δρόμοι, δυνατότητες. Η άρνηση ή η αποδοχή τους από μόνη της ούτε συντηρεί τις παραδόσεις, ούτε λύνει τα προβλήματα επικοινωνίας των ανθρώπων. Αντίθετα, η χρήση τους θα μπορούσε να γνωρίσει την παράδοσή μας στους τεχνολάτρες και τη χρησιμότητά τους στους αρνητές τους.

Τα μέσα επικοινωνίας δεν είναι αξίες, έχουν όμως αξία. Η μελέτη της λειτουργίας τους, η γνώση της χρήσης τους και οι χειρισμός τους από εξειδικευμένους χρήστες, αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για τη διευκόλυνση του τμήματος της ζωής που μπορούν να εξυπηρετήσουν. Θα ήταν λάθος να θεωρήσουμε πως τα μέσα επικοινωνίας αποτελούν απρόσωπα εργαλεία στα χέρια των χρηστών. Είναι πλάνη, επίσης, να νομίσει κανείς πως αν οι χρήστες έχουν αγαθές προθέσεις, η χρήση τους θα φέρει καλό αποτέλεσμα ή το αντίθετο. Κάθε επικοινωνιακό μέσον έχει τους νόμους και τους κανόνες του, όχι μόνο στη χρήση, αλλά και στη σύστασή του. Η άγνοια ή η παραγνώριση αυτών των κανόνων μπορεί να επιφέρει αντίθετα αποτελέσματα!

Ανάμεσα στα μέλη της Εκκλησίας μας υπάρχουν πολλοί και άριστα εκπαιδευμένοι κληρικοί και λαϊκοί, με γνώσεις που εξασφαλίζουν το απαραίτητο μέτρο στη χρήση της τρέχουσας τεχνολογίας.

Οι άκρες της επικοινωνίας

Αν όμως το έργο αυτό ανήκει στους γνώστες, η ανάγκη επικοινωνίας εξακολουθεί να αφορά το σύνολο των ποιμένων και ποιμαινομένων που εξακολουθούν να αισθάνονται την ύπαρξη του πλησίον ως ανάγκη και εξειδίκευσή τους.

Για να είναι η επικοινωνία γόνιμη και τα μέσα αγώγιμα θα πρέπει να διατηρηθούν ξεκάθαρα η αρχή και το τέλος της. Αν η αρχή, το αίτιο και η κινητήρια δύναμη της εκκλησιαστικής επικοινωνίας είναι η σαρκωμένη αγάπη του Θεού, τότε τα επικοινωνιακά μέσα μπορούν να λειτουργήσουν ως μετάφρασή της στις ανάγκες του κάθε ανθρώπου. Έτσι μπορεί να φωτιστεί και το τέλος, δηλαδή η περιγραφή της Βασιλείας του Θεού. Γιατί όσο κι αν σήμερα, μεσούσης μάλιστα της Σαρακοστής, η πλημμυρίδα των εικόνων που στέλνουν τα μέσα επικοινωνίας από τον σύγχρονο κόσμο περιγράφει το πάθος, το Γολγοθά και το σταυρό, η εκκλησία μας στην εμπειρία της αναγνωρίζει ως μόνο τρόπο τέλους την ανάσταση.

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Χριστός Ανέστη. Βρισκόμαστε ακόμη στον αναστάσιμο ήχο του γεγονότος που ξαναζήσαμε και φέτος, ζούμε στην αναμονή της Πεντηκοστής. Όμως ο απόηχος της αναστάσεως έχει προ πολλού σβήσει στην καθημερινή μας ζωή. Η ανάσταση φαίνεται σαν εγκλωβισμένη στους ναούς μας, κομμάτι του διάκοσμου. Όσο απομακρυνόμαστε από αυτούς, τόσο εξασθενεί το μήνυμα. Η χαρμόσυνη ανταπάντηση "Αληθώς ανέστη" τείνει να αντικατασταθεί από το ευγενικό "Ευχαριστώ, επίσης".

Παραδοσιακό Πάσχα

Και φέτος η πλειονότητα των πιστών ήταν συνεπής στα ραντεβού με την "παράδοση". Το πλήθος αυξομειώθηκε στις αναμενόμενες στιγμές των γεγονότων του πάθους και της αναστάσεως. Γέμισαν οι εκκλησίες στην πρώτη έξοδο του Νυμφίου την Κυριακή των Βαΐων, ξαναντάμωσαν οι γνωστοί στο ευχέλαιο τη Μεγάλη Τετάρτη, ξεχείλισε ο ναός στο "σήμερον κρεμάται" της Μεγάλης Πέμπτης, συνέρευσε το πλήθος στην περιφορά του επιταφίου, δεν χώραγε στην εκκλησία στο δεκάλεπτο του "Χριστός Ανέστη". Πριν και μετά τα συγκεκριμένα γεγονότα και πάλι συναπαντήθηκαν οι γνωστοί της Κυριακής, ολίγον ίσως αυξημένοι. Και το φετινό Πάσχα γιορτάστηκε παραδοσιακά, λίγοι κράτησαν την αίσθηση πως και πάλι επικράτησε η εικόνα της παράδοσης, ο τύπος και όχι η ουσία.

Πόσοι και πόσοι από όσους Ορθόδοξους πιστούς πέρασαν και πάλι στη διάρκεια της Μεγάλης Εβδομάδας από τους ναούς μας έφυγαν ανέγγιχτοι από το γεγονός της φετινής διάβασης από το θάνατο στη ζωή; Πόσοι δεν μπόρεσαν να κοινοποιήσουν τον προσωπικό τους Γολγοθά, να συσχετίσουν το προσωπικό μαρτύριο της καθημερινότητάς τους συνοδεύοντας τον Χριστό στο πάθος "υπέρ της του κόσμου ζωής", να αισθανθούν συγγενείς Του έτσι ώστε να είναι παρόντες, να συνοδεύσουν

και στην Ανάστασή Του; Πόσοι δεν έφεραν στην εκκλησία τη μοναξιά τους
και μόνοι ξαναέφυγαν;

Σε πείσμα της κοινωνικής και ατομικής δυστυχίας, των ελλείψεων,
της αδικίας, των πολέμων, του φόβου, του θανάτου που μας πλησιάζουν,
μας περιβάλλουν, μας κατακλίζουν, γιορτάζουμε τον "θανάτω θάνατον
πατήσαντα". Παρά την αυξανόμενη τοξικότητα που προκαλούμε στην
κτίση, συνάδουμε τον "νεοποιούντα τους γηγενείς". Και όμως, παρά την
εικονική, τη συναισθηματική και ποσοστιαία αύξηση του ενδιαφέροντος για
την "Ορθοδοξία", λιγοστεύουμε.

Στις παραπάνω διαπιστώσεις ο εύκολος, αν και όχι εύχρηστος
τρόπος αντίδρασης είναι να αναλαθούμε σε πένθιμες διατυπώσεις για την
κατάλυση των εθίμων και των ηθών, την κατάντια της σύγχρονης
κοινωνίας, μέθοδο συχνά πρόσφορη για την εκτόνωση της πίκρας, αλλά
αναποτελεσματική για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

Αξίζει όμως αντ' αυτού να σκύψουμε στην εικόνα που περιγράφηκε
και να ψάξουμε αυτοκριτικά και με ταπείνωση να ανακαλύψουμε τους
λόγους, τις αιτίες που αποτυγχάνουμε ακόμη σήμερα να μεταφέρουμε το
μήνυμα της ελπίδας και της χαράς, της θανάτωσης του θανάτου στο
σύγχρονο κόσμο. Εν τέλει, είναι ίσως τιμιότερο αλλά και πιο ρεαλιστικό να
ξεκινήσουμε την όποια προσπάθεια αναζητώντας τις δικές μας ελλείψεις
και ευθύνες, όσο εύκολο κι αν είναι να κατηγορούμε τον απρόσωπο
μαζικό άλλον υπό τον όρο "κοινωνία".

Επικοινωνιακές προοπτικές

Η προφανής διαπίστωση είναι πως δεν αντιμετωπίζουμε πρόβλημα
"κοινωνίας", αλλά "επι-κοινωνίας". Το μήνυμα της αναστάσεως είναι
αναμφισβήτητα όχι μόνο διαχρονικό αλλά σωτήριο, άρα σύγχρονο. Η
ανάγκη του σύγχρονου κόσμου για ελπίδα είναι εναγώνια. Τα στοιχεία
υπάρχουν, η σύνδεσή τους πάσχει.

Το περιεχόμενο της επικοινωνίας στην υπέρχρηση των τεχνολογικών δυνατοτήτων της τείνει να μειωθεί, να συρρικνωθεί τόσο που να εξομοιωθεί και να χωράει στα κρατούντα μέσα της.

Όσο ελκυστικά κι αν είναι τα τρέχοντα επικοινωνιακά μέσα, εξακολουθούν να είναι μονοσήμαντα. Η επικοινωνία που θεραπεύουν είναι μονόδρομη, από τους πομπούς προς τους δέκτες, χωρίς επιστροφή. Αυτή η εκπομπή είναι από τη φύση των μέσων αναγκαστικά αόρατη και απρόσωπη. Απευθύνεται προς το "κοινό" της εξαρτώντας τη βιωσιμότητά και την επιτυχία της από στατιστικές ακροαματικότητας και θεαματικότητας. Κάθε μήνυμα εκπέμπεται και φθάνει στους συντονισμένους δέκτες, χωρίς η αξία να είναι προϋπόθεση για την αποστολή του, χωρίς το πρόσωπο των αποδεκτών να είναι η επιδίωξη της μεταφοράς του.

Η πληθώρα εκπομπών, η ταχύτητα που προσφέρουν τα τρέχοντα μέσα επικοινωνίας και ο αγώνας της επίκαιρης ενημέρωσης προσφέρουν σε ποσότητα και ποικιλία μηνυμάτων, τους στερούν όμως μεγάλο μέρος από το βάθος και τη σημασία τους. Οι αποδέκτες τους, ως κάτοικοι πεδίου βολής δέχονται τον επιθετικό βομβαρδισμό έγχρωμων και ηχηρών μηνυμάτων, που όμως παραμένουν απελπιστικά άσσα, άγευστα και χωρίς επαφή με τα γεγονότα. Κατά συνέπειαν τα μηνύματα περιορίζονται στο επίπεδο της πληροφορίας, καλλιεργώντας την ενημέρωση, απομακρύνοντας όμως από τη γνώση, πόσο μάλλον από την εμπειρία. Οι ενημερωμένοι δέκτες κορένονται με την ψευδαίσθηση της πραγματικότητας, αφού η έκταση των πληροφοριών και η ταχύτητα εκπομπής τους αναπληρώνει το κενό της σχέσης με την πραγματικότητα.

Εκκλησιαστική οπτική

Όπου η εκκλησιαστική πρακτική τείνει και προσομοιάζει με τις παραπάνω περιγραφές, υποδηλώνει την υστέρηση στην έκφραση του μηνύματός της. Το μήνυμα της εκκλησίας έχει ριζικές και ουσιώδεις

διαφορές από τα μηνύματα των σύγχρονων μέσων επικοινωνίας. Η εκκλησία, χώρος έκφρασης της αγάπης του Θεού, ζει και περιγράφει τη σαρκωμένη σχέση Του με τον άνθρωπο, βάση και κριτήριο για τη σχέση του κάθε ανθρώπου προσωπικά και κοινωνικά με το συνάνθρωπο και τη φύση. Η σχέση αυτή είναι πολυσήμαντη. Στον χώρο όπου ο αγώνας χαρακτηρίζεται ως άσκηση, η εργασία ως διακονία, η συγκέντρωση ως εκκλησία και η επαφή ως λατρεία, η επικοινωνία των προσώπων δεν αποτελεί ζητούμενο, αλλά προϋπόθεση. Αυτή η σχέση είναι από τη φύση της αμφίδρομη. Η εκπομπή και η λήψη, ισόποσες και ισότιμες ενορχηστρώνουν την εκκλησιαστική πράξη σε διάλογο που αρχίζει με την διακήρυξη της ευλογημένης αγιοτριαδικής βασιλείας και δεν τελειώνει χωρίς την πιστοποίηση του Αμήν. Εξίσου απαραίτητοι, κλήρος και λαός συναφουγκράζονται το θέλημα του Θεού μεταφράζοντάς το σε λατρευτική πράξη. Αυτή η πράξη δεν έχει επώνυμους πομπούς και ανώνυμους δέκτες, αλλά πρόσωπα χαρακτηρισμένα ως πατέρες και αδελφούς.

Το σωτήριο μήνυμα της εκκλησίας δεν αποτελεί πληροφορία, αλλά βιωμένη και βιώσιμη εμπειρία, όπου το σύνολο των αισθήσεων, η όραση, η ακοή, η αφή, η γεύση και η όσφρηση συντονίζονται με το νου και προσανατολίζονται στην πορεία της θέας της βασιλείας του Θεού. Το εκκλησιαστικό μήνυμα δεν ενημερώνει, αλλά προσκαλεί στην ελπίδα που απορρέει από την ανάσταση του Χριστού που αποτελεί εμπειρία της εκκλησιαστικής σύναξης σε τόπο και χρόνο, εδώ και τώρα, νυν και αεί.

Με στόχο τη σύνθεση

Η επαφή με αυτή την πραγματικότητα, στηριγμένη σε αυτό το γεγονός αποτελεί το θεμέλιο της εκκλησίας μας. Παράλληλα, με όποιον τρόπο κι αν έγινε και φέτος, η έλευση των πιστών στις "παραδοσιακές" ώρες της Μεγάλης Εβδομάδος επαναπιστοποιούν πόσο σύγχρονη είναι η ανάγκη για την ουσιαστική επικοινωνία που συνθέτει η εκκλησία μας. Οι τρόποι και οι μέθοδοι για μια εκ νέου κοινοποίηση του θησαυρού της

παράδοσής μας με τα τρέχοντα επικοινωνιακά μέσα, βρίσκονται αποκρυσταλλωμένοι στην δισχιλιετή εμπειρία της εκκλησίας μας. Χρειάζονται όμως περιγραφή, έρευνα και μαθητεία. Η νέα ανάγκη που παρουσιάζεται στους καινοφανείς χώρους της επικοινωνιακής πρακτικής ίσως απαιτεί την ενεργοποίηση μιας επίσης αμφίδρομης οπτικής του Ορθόδοξου τρόπου ζωής. Σ' αυτήν συμβάλλουν ασφαλώς οι αρχές και οι μέθοδοι μίας επικοινωνιακής θεολογίας

Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΩΣ ΝΟΟΤΡΟΠΙΑ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ

Οι σκέψεις και οι απόψεις που εκτυλίσσονται παρακάτω, δεν τολμούν να θεωρήσουν πως εξαντλούν θέματα, ούτε διατείνονται πως τα θίγουν.

Αποπειρώνται να τα προσεγγίσουν, με σαφή τη γνώση, πως η εμπειρία, η παράδοση και η πράξη της Ορθοδοξίας είναι απερίγραπτη.

Και τούτο δεν οφείλεται σε φόβο, αδυναμία ή ακόμη και σε έκφραση σεβασμού, αλλά στη γνώση και την προσωπική εμπειρία πως δεν φθάνουν τα λόγια, ωχριούν οι προτάσεις, δεν καλύπτουν οι λέξεις και δεν αρκούν τα νοήματα.

Η απόπειρά μου να προσεγγίσω το θέμα από τη σκοπιά της Ορθοδοξίας, σκοπό έχει να προσπαθήσει να διαβρώσει κάθε είδους στεγανότητα που ακολουθεί τόσο την έννοια της νοοτροπίας, όσο και αυτήν της εξέλιξης.

Νοοτροπία

Νους και τρόπος συνθέτουν την έννοια της νοοτροπίας.

Ο νους καθορίζεται ως δύναμη του νοείν, σε αντιδιαστολή με τη δύναμη του αισθάνεσθαι. Νοώ σημαίνει καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι με τη νόηση. Κάποιοι μάλιστα βρίσκουν και ετυμολογική σχέση με το ρήμα νέω που σημαίνει κολυμπώ, αφού ο νους είναι ρεύμα σκέψεων και συναισθημάτων. Και αφού η λέξη τρόπος σημαίνει την μέθοδο, το μέσον, νοοτροπία καταλήγει λεκτικά να είναι ο τρόπος που κάποιος σκέπτεται, ή όπως αναφέρεται στα Λεξικά: ο ιδιάζων τρόπος που σκέπτεται ο καθένας. Ο ίδιος τρόπος του νοείν.

Από την ιδιο-τροπία στο πρόσωπο

Στην ατομική όμως εποχή, στο τέλος του αιώνα της διάσπασης του ατόμου, φαίνεται καθαρά πως η μόνη διάσπαση, ή τουλάχιστον η πρώτη που έχει επιτυχημένα επιτευχθεί, είναι αυτή του ατόμου στη φύση. Ενώ η έννοια του ατόμου στον άνθρωπο, έχει ισχυροποιηθεί τόσο και έτσι, που η νοο-τροπία να ταυτίζεται με την ιδιο-τροπία. Οι διακηρύξεις περί ατομικής ελευθερίας φθάνουν να σημαίνουν προστασία της ιδιο-κτησίας.

Η νόηση ως ανθρώπινη λειτουργία είναι κοινή σε όλους, αναφαίρετη. Πρέπει λοιπόν, να επικεντρώσουμε το ενδιαφέρον μας στον τρόπο της λειτουργίας της.

Η παράδοση της Ορθοδοξίας, αντιμετωπίζει την ατομική ελευθερία λειτουργικά και, προσλαμβάνοντας τον ίδιο τρόπο τον οδηγεί σε έναν ίδιο τόπο.

Τί σημαίνει όμως ίδιος; Είναι μόνον ο ιδιώτης, ο ιδιοκτήτης, ο ιδιοκατοικών ή ο ιδιοχρήστης;

Ο Χριστός προς-εύχεται "ελθών εις τα ίδια". Ο τόπος της προσευχής του είναι ιδιαίτερος, μοναχικός, που γίνεται μοναδικός αφού η προσ-ευχή του Χριστού, απευθύνεται προς Εκείνον που αγαπά τους ανθρώπους ίδια, όμοια και ταυτόσημα δηλαδή, χωρίς διακρίσεις και ιδιαίτερες σχέσεις.

Η εμπειρία της Ορθόδοξης παράδοσης δέχεται πως ο τρόπος του καθενός είναι ίδιος γιατί είναι κοινός, όταν τείνει και προτείνει προς έναν κοινό τόπο, που δεν είναι κοινότυπος, αλλά σώμα υπαρκτό και με προσωπικότητα, με πρόσωπο. Αυτό του Χριστού του ζώντος.

Η Ορθόδοξη νοοτροπία αφήνει απεριόριστη ελευθερία στον τρόπο, διότι δέχεται τις διαφορές που συντείνουν προς τον κοινό νου.

Ο κοινός νους

Κοινός νους για την παράδοση αυτή είναι η εικόνα της εκκλησία ως σώμα. Το σώμα αυτό, έχει κεφαλή τον Χριστό και μέλη εμάς. Τούτο σημαίνει πως ο νους, η βάση, η ταυτότητα, το μέτρο, ο σκοπός, η αρχή και το τέλος είναι ο Ήν, ο Ων και ο Ερχόμενος.

Ο νους αυτός, δίνει τη δυνατότητα στα μέλη να έχουν ίδια, ιδιαίτερα δηλαδή χαρακτηριστικά, που όμως λειτουργούν ίδια, δηλαδή όμοια, αφού η ιδιαιτερότητά τους τείνει προς ένα κοινό, ίδιο νου, μέσω πολλών, αμέτρητων τρόπων. Οι ιδιαιτερότητες γίνονται διάκριση χαρισμάτων, και συντελούν στην άρτια ύπαρξη, την κίνηση και παρουσία, τη ζωή δηλαδή του σώματος. Η ιδιοτροπία χάνει τον εγωισμό του ιδιό-τροπου και γίνεται κοινός τρόπος του νοείν, νοοτροπία. Συνδέεται λειτουργικά με τον νου, τον Λόγο - Χριστό, που υπάρχει ως είναι, κεφαλή και πρόσωπο του σώματος, λόγος - αιτία ύπαρξής του, οπότε λειτουργεί τα ιδιαίτερα χαρίσματα ως εικόνα και έκφραση του νου, με τη συνείδηση της κατασκευής του καθ' εικόνα προς την καθ' ομοίωση κίνηση.

Για την Ορθοδοξία, νοοτροπία σημαίνει μεν τον ιδιαίτερο, τον ιδιάζοντα τρόπο που έκαστος σκέπτεται, ξεκινά όμως από την αλήθεια του ότι ο τρόπος της σκέψης, δέχεται τον Δημιουργό σαν αρχή του και την αιωνιότητα ως τέλος του, δηλαδή σκοπό του.

Σώος σημαίνει ολόκληρος

Η νοοτροπία της Ορθόδοξης σκέψης είναι ταυτόσημη με τη λέξη σωτηρία, που τίποτε άλλο δεν σημαίνει παρά ολοκλήρωση, σύνδεσμο ταύτιση, συνάντηση του ανθρώπου με τον άνθρωπο στον κοινό τόπο της Θεϊκής αγάπης με το πρόσωπο του Χριστού.

Νοοτροπία σημαίνει συμμετοχή στο σώμα της Εκκλησίας, της νύφης, της γυναίκας εκείνης που αισθάνεται έλλειψη και θάνατο χωρίς την ύπαρξη σε τόπο και χρόνο του νυμφίου Χριστού, εκείνου που κενώθηκε,

που έδωσε εαυτόν υπέρ της του κόσμου ζωής. Η Εκκλησία αυτή που ποθεί τον θείο έρωτα της ενανθρώπισης, που ζει το μυστήριο της ενσάρκωσης, που συμπάσχει στη Σταύρωση και γεύεται την Ανάσταση.

Θεωρία και πράξη

Η παραπάνω απόπειρα ανάλυσης του όρου νοοτροπία, εύκολα κατηγορείται ως θεωρητική ή ρομαντική, αν δεν στηριζόταν σε πράξη, αιώνες τώρα, που φανερώνεται, υπάρχει και λειτουργεί στην καθημερινή λειτουργική πραγματικότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Και που η συμμετοχή σ' αυτήν άλλοτε γίνεται εκούσια και άλλοτε ακούσια. Ενσυνείδητα ή ασυνείδητα, ή ακόμα και από συνήθεια. Ποτέ όμως μαγικά. Επιβλητικά αλλά χωρίς επιβολή. Υποβλητικά αλλά ποτέ υπόγεια.

Εργαλείο με το οποίο μπορούμε να αναλύσουμε την πρακτική της παραπάνω θέσης, είναι η συνείδηση πως: Η Ορθόδοξη λειτουργική πράξη διατηρεί τη ζωντάνια και την επικαιρότητά της, διότι δεν είναι συλλογή θεωρητικών ή δογματικών ιδεών, αλλά αποτέλεσμα πράξης, ζωής και εμπειρίας ανθρώπων που έζησαν, ζουν και ελπίζουμε πως θα ζουν στο χώρο της.

Η Ορθόδοξη νοοτροπία μέσα από αυτό το πρίσμα, δεν χαρακτηρίζεται από στατικότητα και αναχρονισμό. Είναι σημείο αναφοράς. Είναι αφετηρία και τέλος. Δηλαδή και πάλι σκοπός.

Δέχεται ερμηνείες, αναλύσεις, αμφισβητήσεις και αντιρρήσεις, δέχεται άρνηση γιατί είναι πρόσκληση και αιωνίως πρόκληση.

Εξέλιξη

Ο όρος εξέλιξη δηλώνει πορεία, κίνηση.

Εξελίσσομαι σημαίνει διαμορφώνομαι, μεταβάλλομαι. Σημαίνει όμως και μεταμορφώνομαι, αλλάζω. Στην αρχαία χρήση του ο όρος στο ενεργητικό του σημαίνει και αναπτύσσω, ερμηνεύω, εξηγώ.

Η πορεία απαιτεί διευκρινήσεις για να γίνει κατανοητή. Χρειάζεται να ορίσουμε την προέλευσή μας, τον τόπο που βρισκόμαστε σήμερα, το σκοπό μας, την αιτία της κίνησης, την ταχύτητα που χρησιμοποιούμε.

Δεν μπορούμε βέβαια να αγνοήσουμε και την αμφισβήτηση αυτής της ίδιας της αναγκαιότητας της εξέλιξης.

Ελίσσομαι σημαίνει κινούμαι και μάλιστα κινούμαι έξυπνα. Σημαίνει όμως και ξεφεύγω, αποφεύγω, ξεγλιστράω.

Ο Ελιγμός πάλι είναι σχεδόν ταυτισμένος με τη σωτηρία ή τη νίκη.

Εκείνο το μικρό εκ ή εξ, που προηγείται των ελιγμών και ελίξεων όμως στην εξέλιξη, χρειάζεται την προσοχή μας γιατί δίνει την κίνηση, την αιτία της πορείας, ούτως ώστε να μη γίνει η εξέλιξη, περιέλιξη.

Εκ, λοιπόν, σημαίνει αφετηρία και αρχή και προέλευση, μετάσταση, ύλη -υλικό, αιτία.

Πορεία προς το έσχατο

Αν εξέλιξη είναι πορεία, αλλαγή, προς τα εμπρός κίνηση, ποιό είναι το τέλος, ο σκοπός εκείνος που θα μας κάνει να γευθούμε το δρόμο, την πορεία και να βλέπουμε παράλληλα και το λιμάνι της Ιθάκης μας...

Για την Ορθόδοξη παράδοση, εξέλιξη σημαίνει πορεία προς τα έσχατα. Οδός προς το αιώνιο, με βάση το αρχικό, το πρωτότυπο και στόχο το πρότυπο. Η έννοια της αιωνιότητας κάνει την εξέλιξη να χάνει τα χρονικά της όρια, να τείνει προς όρους στράτευσης που οδηγούν σε καταστάσεις θριάμβου.

Εξέλιξη αυτής της μορφής, δεν θα έπρεπε να κατηγορηθεί ούτε για ουτοπία ούτε για αφαίρεση και ιδεαλισμό. Γιατί είναι πορεία εφαρμοσμένη, πορεία που έχει όνομα, χαρακτηριστικά και πρόσωπο.

Η εξέλιξη όπως αιώνες τώρα την ζει η Ορθοδοξία, σημαίνει γεύση και μέθεξη. Μιας αιωνιότητας που δεν είναι πέρα και έξω από την ζωή, αλλά είναι απάντηση προσωπική στην πρόσκληση της Θεϊκής αγάπης,

κλήση από την ανυπαρξία στην ύπαρξη, από το προσωπείο στο πρόσωπο.

Εξέλιξη για την παράδοσή μας είναι πλησίασμα σ' ένα κάλεσμα, αυτό της παραίτησης του Θεού από την μοναδικότητα της ύπαρξης, αυτό της εισόδου του Δημιουργού στην περιπέτεια της ανθρώπινης ελευθερίας. Και είναι αυτή πρόσκληση ένσαρκη και ένθετη, ιστορική, με τη συμμετοχή του ίδιου του Θεού στη φθορά του ανθρώπου, εκ πνεύματος Αγίου και Μαρίας της παρθένου.

Νόστος

Η εξέλιξη στην εμπειρία της Ορθοδοξίας διακατέχεται από το σφοδρό αίσθημα της νοσταλγίας. Της αγωνίας για την επιστροφή στο σπίτι, στη χάρη, στη ζεστασιά, στην εστία της αγάπης.

Φόβος ταυτόχρονα της εμπειρίας αυτής, δεν είναι ο τρόπος της εξέλιξης, δεν είναι η πορεία προς τα εμπρός, αλλά η ταύτιση της εξέλιξης με την μετάλλαξη. Όπου, εκείνος που δεν βιάζεται να φθάσει σπίτι, στήνει σκηνή στο δρόμο και παρακαλεί ακόμα και τον ίδιο το Χριστό, όπως οι 3 μαθητές του, να μείνει στα μισά του δρόμου, αρκούμενος στη θέση του απλού παρατηρητή στην εμπειρία της Μεταμόρφωσης.

Εξέλιξη σημαίνει πείνα και δίψα για ολοκλήρωση με το πείσμα αλλά και τη μανία της παιδικότητας, του παιδιού που απαιτεί κι αισθάνεται στερημένο όποτε νοιώθει πως η αγάπη δεν του δίδεται ολόκληρη.

Εξέλιξη δεν σημαίνει πορεία προς το άγνωστο, αλλά πορεία προς το πρόσωπο. Εξέλιξη δηλαδή σημαίνει, σχέση με τον κόσμο, την ύλη, τα τεχνολογήματα και τους χρήστες τους, με στόχο την αίσθηση της ταυτότητας, της κοινής βάσης, του κοινού υλικού, της κοινής καταγωγής και κύρια της αίσθησης πως ο καθένας μας είναι μικρό μέρος ενός όλου που μόνο στην σχέση του με τον άλλον, μόνο στην κλήση του - εκ, την Εκκλησία, θα βρει την ηρεμία ως πράξη ενεργητική, ως συμμετοχή στις ενέργειες του Θεού.

Η εξέλιξη του "κόσμου"

Ο όρος εξέλιξη, συχνά αντιμετωπίζεται με σκεπτικότητα και φόβο. Ο εξελιγμένος συχνά ταυτίζεται με τον διαφορετικό, τον αλλιώτικο. Κι εκεί που γεμίζει τρόμο, είναι όταν συνδυασθεί με την έννοια της καταγωγής, όταν δηλαδή ειπωθεί πως ο άνθρωπος είναι αποτέλεσμα εξέλιξης.

Στην περίπτωση αυτή, ο όρος χάνει την τάση του για το μέλλον, την κίνησή του και προϋποθέτει πως αυτό το αποτέλεσμα της εξέλιξης είναι στατικό και κύρια με αμαρτωλό παρελθόν και χωρίς ελπίδα μέλλον.

Η νοοτροπία αυτή, δεν κατηγορείται μόνο για στατικότητα, αλλά ακόμα και για έλλειψη φαντασίας, για άρνηση της ζωής της ίδιας. Κι αυτό γιατί αρνείται το πρόσωπο του Δημιουργού πίσω από τα έμπρακτα αποτελέσματα της δύναμης της αγάπης του.

Οι σκέψεις αυτές, δεν προτείνουν κάποιο από τα αποτελέσματα της Βιολογικής επιστήμης και πολύ περισσότερο, δεν προσπαθούν, όπως δυστυχώς συχνά γίνεται, να υποκαταστήσουν την έρευνα, τις μεθόδους ή ακόμα να εθελοτυφλήσουν και να φοβηθούν τα αποτελέσματά τους. Αποτελούν μια Θεολογική υπενθύμιση της ύπαρξης του προσώπου του Θεού πίσω από το σύμπαν.

Είναι τραγικό, αυτό το σύμπαν να ονομάζεται κόσμος και να μην παραδέχεται κανείς πως κόσμος, που σημαίνει στολίδι και κόσμημα, είναι νοοτροπία, που δηλώνει τρόπο εργασίας και εξέλιξης, με την προσοχή αλλά και τα αισθήματα που σκαλίζει κανείς το κόσμημα.

Ένα κόσμημα βέβαια, φαντάζει μουσειακό, χωρίς πρόσωπο που να κοσμείται. Και είναι άδικο να μην αναγνωρίζει κανείς στον συνάνθρωπο τις ιδιότητες της συμμετοχής του στο στολισμό, ή να μη φροντίζει καν να αισθάνεται τη δική του ζωή ως παρουσία σ' έναν κόσμο.

Η αυτο-αναίρεση του Θεού

Ο φόβος για την εξέλιξη, μας φέρνει και στην κατηγορία ή στις κατηγόριες για επικείμενη κοσμική καταστροφή. Δεν είναι σπάνιο και δυστυχώς ακόμη και από εκκλησιαστικά χείλη από άμβωνος, να θεωρείται η εξέλιξη πως οδηγεί σ' ένα φρικτό τέλος του κόσμου. Αίτιος του τέλους αυτού καθορίζεται μάλιστα ο ίδιος ο Θεός, που φαντάζει σαν η οργή του να ξεπερνά την ίδια την αγάπη του, την ύπαρξή του δηλαδή, αφού ο Θεός είναι η αγάπη.

Και τούτο συμβαίνει κάθε φορά που ο κόσμος, χάνει τις ιδιότητες του προσώπου του, και γίνεται απλά χρηματοκιβώτιο φύλαξης ατομικής πτεριουσίας. Και επιτρέψτε μου να υπογραμμίσω πως η λέξη περιουσία κυριολεκτικά σημαίνει τα περί την ουσία.

Οικο-λογία

Ο άνθρωπος της μεταλλαγής, ή της μετεξέλιξης, θα καταστρέψει τον κόσμο. Στην απειλή που κρεμάται πάνω από τα κεφάλια μας, λύσεις προτείνει η Οικολογία. Νέος διεθνής όρος. Παγκόσμιος. Η λέξη η ίδια μας προτείνει να αντιμετωπίσουμε τη γη μας ως Οίκο. Σπίτι μας.

Όχι σαν χώρο στον οποίο θα κρύψουμε τη μοναξιά μας, αλλά σαν χώρο οικογενειακής χρήσης, αφού ο Οίκος είναι κοινός και για όλους. Αφού η κακή χρήση του Οίκου από έναν, έχει επιπτώσεις στη ζωή των άλλων.

Ο όρος οίκος για τον κόσμο, είναι από παλιά ο μόνος όρος με τον οποίο χαρακτηρίζεται ο τόπος συνάντησης των Ορθόδοξων. Καί είναι κοινή εμπειρία, πως ο οίκος του Θεού, ο ναός, δεν περιορίζεται στους τοίχους της οικοδομής του, αφού κοσμούνται με την παρουσία των αγίων του, αφού αναφαίρετο κομμάτι της ύπαρξης και της ζωής του είναι τα μέλη της ενορίας, αυτοί που μεταλαμβάνουν για να ζήσουν στη χάρη της κατ'

οίκον εκκλησίας, στους δικούς τους οίκους, της οικογένειας, της εργασίας, της ζωής.

Η οικολογία προτείνει δίκαια ποιότητα ζωής που προϋποθέτει σεβασμό στον άνθρωπο, σεβασμό στη φύση, σεβασμό στη χρήση.

Αυτά προτείνει η Ορθόδοξη εμπειρία, μόνο που αισθάνεται ορφανή χωρίς την παρουσία του Δημιουργού - Πατέρα στο σπίτι. Και χαρακτηρίζει το σύμπαν αφιλόξενο χωρίς την αίσθηση της αποδοχής, του καλωσορίσματος ως μελών στην οικογένεια.

Ο κόσμος ιδωμένος από τη σκοπιά της Ορθόδοξης νοοτροπίας, είναι οίκος γιατί είναι Δημιούργημα. Ήταν και είναι και θα είναι οίκος του Θεού γιατί διαπνέεται από τη χάρη του, την κένωση της αγάπης του, έμπρακτα και ιστορικά.

Η νοοτροπία σε εξέλιξη

Ο οίκος αυτός κατοικείται από καταναλωτές, φορολόγους, λογιστές και ταμίες, με πλούσια ρούχα, πλήθος συνοδών, που χρησιμοποιούν οχήματα για τη μετακίνησή τους, που κατέχουν αγρούς και οικίες, που νοικιάζουν, που έχουν αμάξια. Και δεν είναι καινούρια όλα τα παραπάνω μιας σύγχρονης καταντημένης πραγματικότητας. Είναι λόγια του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, και αναφέρονται σε κληρικούς και επισκόπους.

Ας ακολουθήσουμε μια σταχυολόγηση της αρνητικής κριτικής του αγίου σχετική με το Εκκλησίασμά του¹.

Ο κόσμος λοιπόν, δεν πηγαίνει στην Εκκλησία παρά μόνο στις μεγάλες γιορτές. Δεν πηγαίνει πάντως, όταν στην πόλη υπάρχουν δημόσια θέατρα, κιθαρωδοί ή χορευτές. Τότε "...ο σύλλογος ημών ελάττων γίνεται"

¹ Ηλία Α. Βουλγαράκη: Χριστιανισμός και Κόσμος, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Αθήνα 1991, σελ. 343 κ.ε.

Τα παιδιά και κυρίως τα αγόρια, δεν πηγαίνουν στην εκκλησία. Και όσο κι αν οι γονείς τους προφασίζονταν πως έχουν εργασίες και δεν προφταίνουν, είναι γνωστό, λέει ο Χρυσόστομος, πως υπάρχουν παιδιαγωγοί και δούλοι που θα μπορούσαν να βοηθήσουν.

Κάποιοι πήγαιναν μόνο μια φορά το χρόνο ή έφευγαν πριν τα αναγνώσματα, λέγοντας πως είναι ασαφή ή ακατανόητα. Άλλοι έφευγαν μαζί με τους κατηχούμενους και άλλοι ""διέτριβον" στο προαύλιο.

Οι καλοί χριστιανοί, ομολογεί ο πατέρας, αποτελούν ένα μικρό κλάσμα από τον συνολικό αριθμό των εκκλησιαζόμενων. Ενώ οι πολλοί έρχονται από συνήθεια.

Κάποιοι: ξύνονται, χασμουριούνται ή κοιμούνται. Άλλού αναφέρει πως γελάνε, ή ακόμα και κάθονταν σταυροπόδι (τους πόδας ιππαστί).

Προς ένα καλύτερο χθες

Δεν είναι λόγια κατηγορίας, είναι λόγια παραπόνου, λύπης και παράκλησης για τη στέρηση της χαράς που τα "του κόσμου τούτου" εμποδίζουν τα μέλη της οικογένειας να γευθούν. Καί είναι ταυτόχρονα όροι σύγχρονοι, σημερινοί, που νοηματοδοτούν την παράκληση της εκκλησίας μας για τους κοπιώντες και τους κάμνοντες.

Όταν αναφερόμαστε όμως με νοσταλγία στην εποχή του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, όταν τολμάμε όχι μόνο να κρίνουμε αλλά και να κατακρίνουμε τη νεότητά μας για παραστράτημα, όταν προσθέτουμε στη βεβαρημένη μας καθημερινότητα της μόλυνσης, αντί λόγων παραινέσεως, μύδρους για πτώση των αξιών και κατάντημα της νεολαίας, ας μην καταντήσουμε την εξέλιξη σε ρομαντικές αναχωρήσεις προς δήθεν καλύτερα παρελθόντα.

Αναλογιζόμενοι την εποχή του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, δεν φανταζόμαστε πως τότε, τον 5ο μετά Χριστόν αιώνα, που οι αξίες δεν είχαν πέσει, που η νεολαία δεν ήταν αποπροσανατολισμένη, οι άνθρωποι ήσαν καλλίτεροι;

Τα παραπάνω δεν έχουν σκοπό να εφησυχάσουν. Ούτε η σύγκριση με το λάθος παρηγορεί. Αφαιρεί όμως την λανθασμένη νοοτροπία του να αποδυναμώνουμε τους σύγχρονους, κοιτώντας μόνο τις αρετές των παλαιών. Μας στερεί τη δικαιολογία της αδυναμίας μας, ή της αναποτελεσματικότητάς μας, σε έναν δύσκολο κόσμο της πτώσης. Μας χαροποιεί με το γεγονός πως εξέλιξη στην σύγχρονη εμπειρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι το γέμισμα των μοναστηριών μας με νέους και νέες που επιλέγουν την μοναστική ζωή.

Νοοτροπία της Ορθοδοξίας δεν είναι η κρίση ή η κατάκριση, αλλά η ενίσχυση, η παράκληση, η παραμυθία. Και ο κόσμος, όσο κι αν φαίνεται ίδιος, εξελίσσεται και αντέχει στην εξέλιξη, επειδή βασίζεται στην αλήθεια πως ο Χριστός χθες και σήμερον ο αυτός και εις τους αιώνας.

Εξ-ουσία της περι-ουσίας

Η νοοτροπία του νέου Ελληνικού κράτους, έχει πάψει να αποβλέπει βέβαια στη χρήση της γης, ως εξυπηρέτηση των ανθρώπινων αναγκών, πόσο μάλλον ως διοξολογία προς τον Θεό και σχέση με τον συνάνθρωπο. Η παραγωγή και η κατανάλωση, αυτονομούνται και γίνονται αυθύπαρκτοι θεσμοί, απρόσωπες λειτουργίες μηχανών. Και ο φαύλος αυτός κύκλος, δεν έχει τουλάχιστον ως αποτέλεσμα τον κορεσμό αυτών των δημιουργημένων αναγκών, αλλά εμπλέκει σε καταναλωτική βουλιμία.

Σ' αυτή την κατάσταση, τα μέλη του σώματος της Εκκλησίας, οι κατ' εικόνα Θεού, ξεχύνονται σ' έναν αγώνα προσωπικής αντεκδίκησης που μάλιστα τολμά να ονομάζεται και επιούσιος. Ο ανταγωνισμός θεωρείται παράγων προόδου, τα αντικρουόμενα συμφέροντα εμφανίζονται πως οδηγούν στην ισότητα, ο εξοπλισμός στην εθνική υπερηφάνεια, ο πλουτισμός στην κοινωνική καταξίωση και η περι-ουσία γίνεται ουσία, φυλακίζοντας τους ανθρώπους.

Η κοινωνική δικαιοσύνη ταυτίζεται με την ατομική κοινωνική δικαίωση. Αυτή που πάσχει να αποδείξει στους άλλους, αυτούς που

θεωρούνται ως αλλότριοι ή ξένοι, την ύπαρξη και την αξία μέσω της επιβολής, της ανομοιότητας, της απόκτησης εξαρτημάτων, που δημιουργεί ιδιό-τροπους και ιδιο-κτήτες.

"Άσκηση" εξουσίας

Η έλλειψη δυνατοτήτων μετοχής στην πολιτική πράξη, μετατίθεται σε λόγο περί πολιτικής πράξης.

Η πολιτική πράξη ενός κράτους μαμούθ, συγκεντρωτικού, προσωπολατρικού, ποδοσφαιρικού, ρευματικού στην πεισματική άρνηση παραχώρησης της εξουσίας, κάνει τον Έλληνα πολίτη να ενεργεί μόνο στο καφενείο ως πολίτης. Ωτακουστής της τύχης, της μοίρας ή του προγραμματισμού του μέλλοντός του από την τηλεόραση, εξαντλώντας την πολιτική του συμμετοχή στην αποδοχή των ημέτερων και την απόρριψη των άλλων.

Στην απολιτική αυτή πράξη, φαίνεται ουτοπικό αλλά πραγματοποιείται υλικά, σωματικά, νοητικά και πνευματικά η συμμετοχή στο κοινό ποτήρι, όλων μαζί, των καλών και των κακών, των ημέτερων και των άλλων, των παρόντων και απόντων, προσωπικά, ονομαστικά, μοναδικά και ενωμένα, σε μια νοοτροπία που δίνει τα άγια τοις αγίοις εν δυνάμει, υπαρκτούς, εκείνους που και πάλι σε λίγο θα χαθούν στην ανωνυμία του τηλεοπτικού πολίτη.

Η ευχαριστηριακή αυτή θεώρηση της κοινωνίας, δεν συνταιριάζει ούτε με την ξένη προς την Ορθόδοξη παράδοση αντιμετώπιση της Εκκλησίας από το κράτος. Ως ενός κοινωνικό ανίσχυρου και πολιτικά ουδέτερου θρησκευτικού συμπληρώματος της ζωής του ανθρώπου.

Όμως η νοοτροπία αυτή, χρειάζεται άσκηση. Όχι σαν μαζοχιστική στάση απέναντι στις ανθρώπινες ανάγκες και επιθυμίες, ούτε απλά σαν γυμναστική της θέλησης. Η Εκκλησιαστική άσκηση αποβλέπει στην υποταγή της απρόσωπης και ατομικής επιθυμίας, στην απόλυτη προτεραιότητα της προσωπικής σχέσης και κοινωνίας.

Η άσκηση αυτή, τη μόνη πρόθεση που βλέπει στα όρια, είναι η πρόθεση που εκφράζεται με τη συνάντηση. Την πρόθεση εν. Η Ορθόδοξη νοοτροπία μπορεί να συναντήσει την εξέλιξη σαν ενορία. Όπου τα όρια συναντούν και συναναστρέφονται με διπλανά όρια, διπλανής ενορίας, που με τη σειρά της αναφέρει τη σχέση της σε ευχαριστηριακή σύναξη. Ενώνονται έτσι οι ανάγκες και οι απαιτήσεις σε λειτουργικές εκφράσεις παράκλησης, απαίτησης, ικεσίας και ευχαριστίας. Σήμερα ακόμη, οι Έλληνες ως πολίτες ψηφίζουμε σε ενορίες. Γινόμαστε συνώνυμοι στο όνομα της ενορίας μας σε κάθε αρχιαιρεσίες, ή με τον σύγχρονο όρο: εκλογική αναμέτρηση. Αυτή την ενορία, που η εμπειρία του Ελληνικού κράτους πριν τα 150 χρόνια του εξευρωπαϊσμού του, τη γνώριζε ως μονάδα πολιτικής παρουσίας, μικρή τοπική βουλή και βούληση κοινής καταγωγής, νοοτροπίας και εξέλιξης.

Κοινωνική μέριμνα

Η Ορθόδοξη νοοτροπία δεν χωράει εξελίξεις σαν αυτές άλλων εκκλησιών που αποδεικνύουν τη χρησιμότητά τους με έργα κοινωνικής μέριμνας και αλληλεγγύης. Όσο παράδοξο κι αν ακούγεται, η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν υπάρχει με μόνο σκοπό να ανακουφίζει τον ανθρώπινο πόνο σε Εκκλησιαστικά νοσοκομεία, ή να ελεεί τον φτωχό με Εκκλησιαστικά φιλόπτωχα ταμεία. Απαιτεί αντ' αυτών, εκείνη την προσωπική σχέση που φαίνεται σκανδαλώδης στη σύγχρονη πραγματιστική και χρησιμοθηρική κοινωνία, αυτή του Ορθόδοξου μοναχού, που εύχεται, σώζει και σώζεται. Και που εκφράζει μια σχέση που θεωρεί τον άλλον σύσσωμο και σύναιμο. Σε μια κοινωνία που η ανάγκη του πλησίον είναι προσωπικά ατομική ανάγκη. Ανάγκη αγάπης και σύνδεσης στη ζωή και στην ανάσταση και γι' αυτό μέριμνα.

Η εξέλιξη της Ορθόδοξης παράδοσης δεν μπορεί να είναι η βιομηχανοποίηση της αγάπης, αλλά η προσωποποίησή της στα χαρακτηριστικά του πλησίον, σε μια σχέση επώνυμη και προσωπική.

Η ορθόδοξη νοοτροπία, αποδέχεται τον άλλον, όχι ως ξένο - ανταγωνιστή, αλλά ως σύν-τροφο, που μαζί του συναντάται στο κοινό ποτήρι της κοινωνίας του σώματος του Χριστού. Ο ξένος αυτός, είναι ο καλεσμένος, αφού η κοινωνία αυτή έχει ως πρώτο προσκεκλημένο τον Παράκλητο.

Παιδεία

Η νοοτροπία αυτή, χρειάζεται παιδεία. Όχι εκπαίδευση. Χρειάζεται σχέση και όχι σύστημα. Χρειάζεται έκφραση και όχι αστυνόμευση.

Δεμένη στο άρμα της χρησιμοθηρικής επαγγελματικής αποκατάστασης ή της ατομικής οικονομικής εξασφάλισης, η παιδεία προετοιμάζει πολίτες κρατικής μηχανής, παραγωγικούς πολίτες, εκπαιδευμένους ως άτομα. Η τουλάχιστον αυτό τον στόχο έχει κι ας μη τον φθάνει ούτε κι αυτόν.

Η παιδεία της Ορθόδοξης νοοτροπίας, καλλιεργεί στην παίδευση του ανθρώπου την αποδοχή του κόσμου σαν στίβου έκφρασης της αγάπης του Θεού. Η παιδεία αυτή, που δεν δέχεται περιορισμούς όχι μόνο σε τάξη και εκπαιδευτήριο αλλά ούτε και σε θεσμούς κατηχητικών σχολείων, είναι μόρφωση της ζωής, βασισμένη στις προσωπικές σχέσεις και το ήθος των προσωπικών σχέσεων, της γεύσης της νοστιμιάς των καρπών της γης, που κρίθηκαν άξιοι κι αρκετοί να γίνουν σώμα και αίμα Χριστού, στάρι και κόλυβο, λάδι στο καντήλι. Παιδεία σαν αυτή που έχτιζαν κι αγιογραφούσαν στις Εκκλησίες με τρόπο που σήμερα χρειάζεται ειδική παιδεία για ν' αρχίσει κανείς να κατανοεί την τέχνη τους. Μια παιδεία σχέσης και σύνδεσης, ειδικότητας χαρισμάτων και όχι ατομικής εξειδίκευσης.

Πρόταση Ορθόδοξης Ευρωπαϊκής Ελληνικότητας

Αυτή τη νοοτροπία μπορεί να προτείνει η Ορθοδοξία στην εξέλιξη της Ενωμένης Ευρώπης, από μιαν Ελλάδα που σε κάθε 10 Έλληνες οι 11 είναι αρχηγοί. Μιαν Ελλάδα που φύλαξε την παράδοση αιώνες τώρα, ακόμα κι αν τη φύλαξε ερμητικά κλεισμένη σε φυλάκια, χωρίς χρήση, χωρίς ζωή, για κάποιες ολόκληρες περιόδους της ιστορίας της.

Η απόπειρα αυτή δεν προσπαθεί να δικαιολογήσει ή να απολογηθεί. Είναι όμως γεγονός πως αν πάντα η Ελληνικότητα ήταν στοιχείο με ταυτότητα, σήμερα είναι αναζήτηση και αγωνία. Είναι μια Ελληνικότητα που θυμίζει υγιή στο χειρουργείο, που οι γιατροί μη βρίσκοντας τίποτα από τις τομές και τις αναλύσεις, άφησαν τον άνθρωπο στο χειρουργικό τραπέζι εις τα εξ ών συνετέθη.

Στην εποχή των ενώσεων και του τέλους των τειχών, στην εποχή των ενοποιήσεων, φοβούμαι πως με το γκρέμισμα των συνόρων χάνεται ένα μεγάλο μέρος των προσωπικών δικαιολογιών και βρισκόμαστε ενώπιος ενωπίων με την ευθύνη της ύπαρξης των προσωπικών μας τοίχων και συνόρων, με την ταύτιση της νοοτροπίας με την ιδιοτροπία.

Πολύ περισσότερο εμείς οι Έλληνες, οι νεοέλληνες ή σε όποιον άλλον όρο ακούμε, αντιμετωπίζουμε την εξέλιξη με φόβο και έκσταση.

Η Ελληνική ταυτότητα είναι παγκόσμια γνωστή ως ηρωισμός και αγώνας σε καιρούς χαλεπούς. Η συνεδρητοποίηση της Ελληνικής ταυτότητας απαιτεί την προσωπική και υπεύθυνη συμμετοχή στην αντιμετώπιση του εγωισμού, της αυταρέσκειας, της μοναξιάς του αισθήματος της μοναδικότητας. Η έμφυτη εξυπνάδα, η δυνατότητα ελιγμών που βιολογικά περνά από Έλληνα σε Έλληνα, φόρος τιμής στην επιβίωση στα αμέτρητα χρόνια της σκλαβιάς και της καταπίεσης, πρέπει να βρει τη σύγχρονη καταξίωσή της στη σπουδή του παρελθόντος και την έμπρακτη συμμετοχή στη λειτουργικότητα της εξέλιξης.

Η εξέλιξη αυτή, βρίσκει την πορεία της προς το μέλλον, στην έννοια της αναπαλαίωσης. Που βρίσκει το λιθάρι της ταυτότητάς της κάτω απ' τον τεχνολογημένο σοβά του μεταμοντέρνου.

Η νοοτροπία ως ηνίοχος που ζεύει το άρμα της ψυχής και κρατάει τα ηνία της σκέψης κατά τον Μακάριο τον Αιγύπτιο, ήταν πάντα μια γόνιμη πρόταση. Μια πρόταση - πρόκληση που την φέρουμε ως Ιστορία και παράδοση από το παρελθόν στο μέλλον με το όνομά μας. Αυτό που καθημερινά εμείς χρησιμοποιούμε, αυτό που σημάδεψε τον τόπο και μέσα απ' το χρόνο την αιωνιότητα, αυτό που εξέλιξαν οι άγιοι που είμαστε συνονόματοί τους, αυτό που φέρουμε εμείς στην εξέλιξη ως όνομα για την αιωνιότητα. Το όνομα της συνέχειας και της συνεύρεσης. Την έκφραση της ατομικής και κοινωνικής νοοτροπίας, που στο όνομά μας, παρίσταται στη στιγμή του μυστηρίου της Ευχαριστίας. Στον κόσμο της ένσαρκης συνάντησης του αγίου με το φθαρτό, του παρελθόντος με το παρόν για το μέλλον.

Αυτού που γονιμοποιεί τη μοναξιά μας με τη μοναδικότητα του Θεού, στην αναφώνηση του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου:

Ελθέ ο μόνος προς μόνον
ότι μόνος ειμί καθάπερ οράς.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Αναζήτηση στόχων και προϋποθέσεων

Ο σύνδεσμος της Εκκλησίας με την τηλεόραση θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει όλους τους συνδέσμους της ελληνικής γραμματικής. Είναι άραγε συμπλεκτικός ή αντιθετικός, η παρούσα εισήγηση, πρεσβεύει το πρώτο και αποπειράται να θέσει στοιχεία αιτιολογικά, καθ' ότι η σχέση της Εκκλησίας με την τηλεόραση δε μπορεί να είναι ειδική, υποθετική ή διστακτική, ενώ πρέπει να είναι επεξηγηματική και απαραίτητα αποτελεσματική.

Οι συζητήσεις που γίνονται ως σήμερα για την Εκκλησία και την τηλεόραση, την Εκκλησία έναντι της τηλεόρασης, ή την Εκκλησία στην τηλεόραση, αποτελούν γόνιμα τμήματα ενός διαλόγου, μιας απαραίτητης περιόδου προετοιμασίας και αναζητήσεων, που θα βοηθήσει στην ωρίμανση των αποφάσεων. Διότι ούτε η εκκλησία θα πρέπει να παρασυρθεί από την εύκολη αίγλη που προσφέρει η τηλεόραση, ούτε όμως να οχυρωθεί σε αρνητικές παρελθοντικές ή μουσειακές αμυντικές οχυρώσεις.

Η φύση της Εκκλησίας και της τηλεόρασης εκφράζει τους σκοπούς του συνδέσμου τους, ενώ το έργο, η λειτουργία τους προτρέπει στη διατύπωση κάποιων προϋποθέσεων που να ευκολύνουν την παρουσία της εκκλησίας στην τηλεόραση.

Η τηλεόραση ως μέσον επικοινωνίας

Η τηλεόραση δεν είναι ένα απλό μέσον και οπωσδήποτε δεν είναι απλό εργαλείο. Δηλαδή, αν είναι καλή τηλεόραση ή όχι, δεν εξαρτάται απόλυτα από τους ανθρώπους που τη χειρίζονται και τη λειτουργούν, ούτε εξίσου απόλυτα από τις εκπομπές που περιέχει το πρόγραμμά της. Καλοί και άξιοι άνθρωποι μπορεί να κάνουν κακή τηλεόραση, και το αντίθετο. Ο χειρισμός της τηλεόρασης ως μέσου επικοινωνίας και μάλιστα

μαζικής, αν και μονόδρομης, προϋποθέτει γνώση και εμπειρία της φύσης του μέσου. Η φυσιογνωμία αλλά και η βιωσιμότητα ενός τηλεοπτικού σταθμού εμπλέκει εντελώς διαφορετικούς μεταξύ τους ανθρώπους που τους συνδέει μεν η τηλεόραση, δεν διακρίνονται όμως απαραίτητα από κοινούς στόχους ή κίνητρα στην ενασχόλησή τους με αυτήν. Οι ιδιοκτήτες, οι παραγωγοί, οι σκηνοθέτες, οι παρουσιαστές, οι ηθοποιοί, οι εργαζόμενοι στη διαφήμιση που αποτελούν το ανθρώπινο δυναμικό της τηλεόρασης μέχρι να φθάσει στους θεατές, συνδέονται με κίνητρα βιοπορισμού, όχι όμως απαραίτητα και με κοινούς ιδεολογικούς στόχους. Ο οικονομικός τομέας στη λειτουργία της τηλεόρασης, η τηλεθέαση, η προβολή, η έκφραση της τέχνης και της τεχνικής, η μετάδοση γνώσεων, πληροφοριών και μηνυμάτων για παράδειγμα, δεν απασχολούν, δε συνδέουν, ούτε πρέπει να απασχολούν ή να συνδέουν το σύνολο των εργαζομένων σ' αυτήν. Αν δεχθούμε πως ο τελικός αποδέκτης, ο θεατής, δεν είναι παθητικός αλλά στοιχείο βιωσιμότητας της τηλεόρασης, τότε το κύριο επικοινωνιακό στοιχείο της, το πρόγραμμα, αποτελεί μία από τις παραμέτρους αυτής της λειτουργίας. Το απλό αυτό παράδειγμα για το χαρακτήρα της τηλεόρασης ως μέσου επικοινωνίας, καταδεικνύουν με πόση περίσκεψη θα πρέπει κανείς να προσεγγίσει αυτό το μέσον. Δε στοχεύουν φυσικά να φοβίσουν ή να απομακρύνουν την εκκλησία από την τηλεόραση. Η παράδοση της ορθόδοξης εκκλησίας εξάλλου ήταν πάντοτε πρωτοπόρος στη χρήση κάθε μέσου που της προσέφερε η τρέχουσα τέχνη και τεχνική ανά τους αιώνες. Προτείνουν αφ' ενός μεν την ανάγκη σπουδής και μελέτης του μέσου, αφ' ετέρου δε την προσέγγιση, τη συμμετοχή και τη συνεργασία εκείνων των ειδικών και έμπειρων που ήδη εργάζονται στην τηλεόραση. Τους ειδικούς αυτούς, η εκκλησία δεν μπορεί να αντικαταστήσει, όσο άσχετα κι αν είναι τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα προς αυτά της εκκλησίας, όσο απομακρυσμένη κι αν είναι η προσωπική τους ζωή από αυτήν. Δε μπορεί επίσης να τους υποκαταστήσει, όσο αξιόλογα κι αν είναι τα μέλη και τα στελέχη της εκκλησίας με εκκλησιαστικά κριτήρια, όσο αγαθές κι αν είναι οι προθέσεις

τους. Οι άνθρωποι αυτοί είναι απαραίτητοι από τώρα, από την εποχή της έρευνας της φύσης των μέσων, του προβληματισμού για την παρουσία της εκκλησίας σ' αυτά και του διαλόγου που μπορεί να οδηγήσει σε γόνιμους προβληματισμούς. Η από τώρα συνεργασία των ειδικών των μέσων με τους ειδικούς της εκκλησίας μπορεί να συνθέσει τη γνώση με την εμπειρία κάθε εμπλεκόμενου μέρους στην κατεύθυνση άρτιων εκκλησιαστικών τηλεοπτικών προγραμμάτων. Οπωσδήποτε όμως, θα προσθέσει σ' αυτή την προετοιμασία της εκκλησίας τη σοβαρότητα που αρμόζει σε κάθε εκκλησιαστική απόπειρα αλλά και σε κάθε επικοινωνιακό μέσον.

Η επικοινωνιακή φύση της Εκκλησίας

Είναι απαραίτητο όμως ευθύς εξ αρχής να τονισθεί πως η εκκλησία και η επικοινωνία, είναι όροι σύνθετοι. Ο όρος εκ-κλησία συμπλέκει την κινητικότητα από και προς που περιέχει η πρόθεση εκ, πρόθεση που αρχικά ενεργοποιεί την κλήση, στη συνέχεια τη νοηματοδοτεί και τελικά την προσωποποιεί στο όνομα της Αγίας Τριάδος. Έτσι, η φύση της επικοινωνίας που συνδέεται με την Εκκλησία, εκφράζει με την πρόθεση επτί, μιαν αντίστοιχη κινητικότητα που συνδέει τα μέλη μιας ζωντανής και εναργούς κοινωνίας, μιας κοινωνίας προσώπων.

Η αναγνώριση του προσώπου ανεξαίρετα σε κάθε άνθρωπο αποτελεί θεμέλιο στη σύσταση και τη ζωή της εκκλησίας. Οι ιδιαιτερότητες που διακρίνουν τους ανθρώπους ενεργοποιούνται ως διακρίσεις χαρισμάτων, συμπλέκονται σε κοινούς δρόμους σωτηρίας, νοηματοδοτούν τον προσωπικό αγώνα -ως άσκηση, χαριτώνουν τους φορείς τους να γίνονται μέλη σώματος, με κεφαλή το Χριστό. Αυτή η επικοινωνία έχει συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Με κέντρο την ευχαριστηριακή σύναξη που μεταφράζει το σύνολο της ζωής σε λατρεία προς το δημιουργό Θεό, στηρίζεται στην παρουσία του κάθε προσώπου στην ιστορική του πορεία, διαστέλλει το χρόνο, εμπεριέχοντας την ιστορία

που καταγράφηκε επώνυμα στην παράδοση της εκκλησίας από τα πρόσωπα των αγίων ανδρών και γυναικών και τείνει στην κατάργηση του χρόνου, στην αχρηστία του στα έσχατα, το τέλος με την έννοια του σκοπού.

Επομένως, η εκκλησιαστική ζωή με κορωνίδα την εις τόπον - δηλαδή το ναό- σύναξη του σώματος της εκκλησίας είναι αναντικατάστατη. Αν στοιχείο της κριτικής προς τα μέσα επικοινωνίας αποτελεί η κατηγορία πως αντικατέστησαν ή τείνουν να υποκαταστήσουν τη ζωντανή σχέση των ανθρώπων με ηλεκτρονικούς αποστασιοποιημένους τρόπους, ή ενασχόληση της εκκλησίας θα πρέπει να τονίσει πως, όπως δηλώνει ο όρος, τα μέσα αποτελούν ενδιάμεσο, μέσον που συνδέει, συνδετικό κρίκο και όχι αυτοσκοπό. Όσο βολική κι αν είναι η παρακολούθηση των γεγονότων από την οθόνη, όσο φιλική κι αν είναι η εκκλησιαστική εικόνα σε δωμάτιο σπιτιού, όσο γοητευτική κι αν είναι η παρουσία της εκκλησίας στα μέσα ενημέρωσης, όσο χρήσιμη κι αν είναι η επαφή της με τους ανθρώπους από καλωδιακή απόσταση, είναι ατελέσφορη αν πάρει έστω και στο ελάχιστο τη θέση της ενοριακής παρουσίας. Όσο οικείες κι αν γίνονται οι φυσιογνωμίες της τηλεόρασης την επανάληψή τους, ως πρόσωπα παραμένουν άγνωστα.. Η τηλεόραση μεταδίδει εικόνες ως πληροφορίες που παραμένουν απρόσωπες, ενώ η εκκλησιαστική εμπειρία είναι προσωπική.

Η ζωή της εκκλησίας αποτελεί ζωντανή και όχι εικονική πραγματικότητα. Ο εκκλησιαστικός λόγος, η ευχαριστηριακή πράξη -ο λόγος και η πράξη της εκκλησίας- δεν απευθύνονται στη λογική των ανθρώπων, ούτε έχουν σκοπό να απασχολούν κάποιες από τις αισθήσεις τους. Κάθε χριστιανός παρών στο ναό, ενεργοποιεί το σύνολο της υπόστασής του, νου, καρδιά και σώμα. Τα εκκλησιάζει, τα ασκεί, τα κοινωνά, μετέχοντας στο έργο της θείας συγκατάβασης και χάρης που προτρέπει σε μια καινή λειτουργία, τη θεία λειτουργία που οδηγεί στο κοινό πτοτήριο.

Το ερώτημα της εκκλησιαστικής τηλεόρασης

Η ανά τους αιώνες παρουσία της εκκλησίας, η ζωή και η παράδοσή της προσφέρει άφθονο πλούτο για χρήση στα μέσα επικοινωνίας. Η μακραίωνη θρησκευτική έκφραση όπως αποτυπώνεται στην αρχιτεκτονική, στη ζωγραφική, στη γλυπτική, σε κάθε μορφή τέχνης μπορεί να δώσει εικόνα σε πλήθος προγραμμάτων. Ο λατρευτικός λόγος της εκκλησίας ανά τους αιώνες πεζός, ποιητικός ή έμμετρος, η θεολογία της, πατερικά, αγιολογικά κείμενα, δογματικά έργα και συγγράμματα, η καταγεγραμμένη ιστορία και της παράδοσής της, μπορεί να παράγει αναρίθμητες εκπομπές λόγου. Η έκφραση του ενδιαφέροντός της για τον άνθρωπο και η σύγχρονη παρουσία της, μπορεί να πολλαπλασιάσει αυτές τις εκπομπές. Η μουσική στην εκκλησιαστική της έκφραση μπορεί να ντύσει κάθε στιγμή. Αν σ' αυτά απλώς αναλογισθεί κανείς το πλήθος των δυνατοτήτων που προσφέρει η τηλεόραση ως σύγχρονο μέσον επικοινωνίας, το διάλογο, τη συμμετοχή του κοινού, το παιχνίδι, τις εκπομπές ειδικού ενδιαφέροντος, τα προγράμματα που απευθύνονται σε διαφορετικές ηλικίες ή εξειδικευμένα ενδιαφέροντα, πολλαπλασιάζει γεωμετρικά τις δυνατότητες. Η εκκλησία αποτελεί επικοινωνιακό θησαυρό για τα μέσα επικοινωνίας.

Μπορεί αυτός ο πλούτος να οδηγήσει στην κατεύθυνση δημιουργίας εκκλησιαστικού τηλεοπτικού σταθμού; Η άποψη του ομιλούντος είναι αρνητική. Ακόμα κι αν ξεπεραστούν οι ορατές για την κρατούσα αντίληψη δυσχέρειες της στελέχωσης και του προγράμματος που περιγράφηκαν ως τώρα, πιστεύω πως τίθενται για συζήτηση μια σειρά επιπλέον θεμάτων.

Σε ποιο κοινό απευθύνεται η εκκλησία; Αν απευθύνεται προς τους πιστούς της, η δημιουργία τηλεοπτικού σταθμού θα μπορούσε να καλύψει τις ιδιαίτερες απαιτήσεις τους. Όμως μια τέτοια άποψη θα περιόριζε την εκκλησία σε οργάνωση ειδικού ενδιαφέροντος, με συγκεκριμένο και

στεγανό κοινό. Το μήνυμα της Εκκλησίας δεν απευθύνεται μόνο στους πιστούς της, αλλά σε κάθε άνθρωπο ανεξαίρετα. Αν η εκκλησία απεμπολούσε την χωρίς κριτήρια και προϋποθέσεις αναζήτηση ενός εκάστου των ανθρώπων, αν μείωνε το ενδιαφέρον της σε μεγέθη μικρότερα της θείας δημιουργίας, θα αυτοπειοριζόταν σε στόχους και νοοτροπίες κοσμικού ιδρύματος «ΕΚ του κόσμου τούτου». Είναι η παγκοσμιότητα της εναγώνιας αναζήτησης όχι μόνο ενός εκάστου των ανθρώπων, αλλά και κάθε τρόπου και μεθόδου που θα μετέτρεπτε την εν τω κόσμω ζωή σε σχέση αγάπης με το Θεό «εν τω κόσμω τούτω», που διατηρεί την εκκλησία ως θεανθρώπινο καθίδρυμα με πορεία αναστάσιμη. Αυτό το ενδιαφέρον, τη γονική φροντίδα της εκκλησίας θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα κάθε θεατής να συναντά στους τηλεοπτικούς σταθμούς που γεμίζουν την καθημερινή του τηλεθέαση.

Επιπλέον, η εκκλησιαστική ζωή δεν αποτελεί ιδιαίτερο μέρος, υποσύνολο της ανθρώπινης ζωής. Εκφράζει το σύνολό της, απλώνεται σε κάθε έκφραση της ιδιωτικής και της δημόσιας παρουσίας κάθε ανθρώπου. Ποιά είναι άραγε τα κριτήρια με τα οποία θα μπορούσε κανείς να διακρίνει, να ξεχωρίσει και με ποιά λογική θα μπορούσε να απορρίψει και να διαχωρίσει τομείς και εκφράσεις της ζωής ως ιδιαίτερου εκκλησιαστικού ενδιαφέροντος, καθαρές έναντι ακαθάρτων; Ποιά θα ήταν τα τμήματα ή οι τομείς προς τους οποίους η εκκλησία μπορεί να δηλώσει πως αδιαφορεί; πως δεν ασχολείται; πως τα παραβλέπει; Η παράδοση της ορθόδοξης εκκλησίας προσφέρει παραδείγματα που επιτρέπουν την άποψη πως δεν υπάρχει τόπος ή τρόπος που να είναι ακατάλληλος να μεταφέρει το μήνυμα της σωτηρίας στον κόσμο.

Στην ένσταση πως η ιδιωτική τηλεόραση δε δείχνει ενδιαφέρον για εκκλησιαστικά προγράμματα και πως η κρατική τα ανέχεται από τη φύση της, μια στατιστική μελέτη για τα εκκλησιαστικά θέματα που απασχολούν τρέχοντα προγράμματα και η παρουσία εκκλησιαστικών προσώπων στα προγράμματα επικαιρότητος και στις ειδήσεις θα παρουσίαζε ενδιαφέροντα μεγέθη. Όμως, τα κριτήρια με τα οποία θα πρέπει να

κρίνεται κάθε εκκλησιαστικό πρόγραμμα: θα πρέπει να είναι τηλεοπτικά και όχι εκκλησιαστικά, ειδικά, ιδιαίτερα ή περισσότερο φιλάνθρωπα. Η ενδεχόμενη έλλειψη ενδιαφέροντος θα πρέπει να αναγνωσθεί ως πρόκληση και να ενεργοποιήσει μιαν αναζήτηση που θα παρουσιάσει άρτια τηλεοπτικά προγράμματα, ανταγωνιστικά των υπαρχόντων. Ποιός σταθμός δεν θα ενδιαφερόταν για τηλεοπτικές εκπομπές που να του προσφέρουν τηλεθέαση; Η ποιός θα αμφισβητούσε πως ο πλούτος της εκκλησίας διατηρεί το προνόμιο να είναι ελκυστικός, αν παρουσιαστεί με τρόπο που να σέβεται τους όρους και τους κανόνες της τηλεόρασης;

Ως τότε...

Η τηλεόραση προσφέρει πληροφορίες, ενημερώνει αλλά δεν ασκεί τη γνώση, το λόγο, την προσωπική έκφραση. Αυτές οι πληροφορίες συσσωρεύονται στη μνήμη, η ταχύτητά τους δεν βοηθά στην κρίση, την κατεργασία τους. Είναι επιπλέον προφανές πως η τηλεόραση δεν επηρεάζει τους θεατές της μόνο κατά τις ώρες που την παρακολουθούν. Η πρόθεση της τηλεθέασης, η επιλογή του θεάματος και τα αποτελέσματά της, είναι τομείς στους οποίους θα πρέπει να εντείνει τις προσπάθειές της η εκκλησία. Ο χωρισμός του θεάματος σε καθαρό και ακάθαρτο, η αστυνομική προσέγγισή του και οι απαγορευτικές διατάξεις είναι ατελέσφορες ή τουλάχιστον λιγότερο αποτελεσματικές από την καλλιέργεια του θεατή. Στην δικαιολογημένη ανησυχία των επιπτώσεων της τηλεόρασης στην κοινωνικότητα του σύγχρονου ανθρώπου, η εκκλησία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει την τηλεόραση ως αιτία συνάντησης, πρόσφορο έδαφος συζητήσεων και ανταλλαγής απόψεων. Έχει περισσότερη αξία να διαμορφώσει ο θεατής εκκλησιαστικά κριτήρια, ευαίσθητες αισθήσεις, ώστε όχι μόνο να διακρίνει ο ίδιος το κατάλληλο γι' αυτόν θέαμα, αλλά να μπορεί να αντιμετωπίζει, να συζητά, να κρίνει και εν τέλει να ξεπερνά το ακατάλληλο. Προς αυτή την κατεύθυνση, είναι γόνιμη

μια κριτική ενασχόληση με την τηλεόραση και η εκκλησία μπορεί να προσφέρει προς την κατεύθυνση αυτή. Στο βομβαρδισμό του σύγχρονου θεατή με ποικίλες πληροφορίες, η εκκλησία διαθέτει τον πλούτο να αντιστοιχήσει γνώσεις και εμπειρίες. Στην ανεξέλεγκτη πρόκληση των αισθήσεων, η εκκλησία γνωρίζει να προτείνει την ασκητική χρήση τους. Βασική προϋπόθεση για τα παραπάνω, είναι η κατάφαση, η αποδοχή και ως εκ τούτου η γνώση της σύγχρονης πραγματικότητας, ως αφετηρίας για μια φιλάνθρωπη αντιμετώπισή της.

Είναι κοινή και κοινά παραδεκτή η κριτική που ασκείται για την έμφαση των τηλεοπτικών προγραμμάτων και ιδιαίτερα των ειδήσεων στη βία, στη δυστυχία, σε κάθε αρνητική πλευρά της μεταπτωτικής ζωής. Οι νόμοι της τρέχουσας τηλεοπτικής πρακτικής, η επιδίωξη του εντυπωσιασμού, η γοητεία της ταχύτητας στην ενημέρωση, η ασφάλεια της απόστασης από τα γεγονότα, κάνουν τη δυστυχία πρόσφορο θέαμα για κατανάλωση. Η εκκλησία γνωρίζει όμως, πως το έσχατο πάθος του ανθρώπου είναι η αδιαφορία. Πολύ περισσότερο, όταν ενισχύεται από τον εγκλεισμό στην ψευδαίσθηση της ιδιωτικής ασφάλειας. Μακάρι να αλλάξουν οι ειδήσεις. Μακάρι να γίνουν ενδιαφέρουσες εκείνες οι ειδήσεις που θα ενισχύουν τον άνθρωπο στην αντιμετώπιση των δυσκολιών του. Μέχρι τότε όμως, κάθε δελτίο ειδήσεων προσφέρει αρκετές υποθέσεις εργασίας για την έκφραση της αγάπης προς τον πλησίον. Κάθε δυστύχημα, κάθε ατύχημα, κάθε έκφραση του ανθρώπινου πόνου και της απελπισίας, παρουσιάζεται από την τηλεόραση. Η κοινή αδιακρισία της κακώς νοούμενης ενημέρωσης προσφέρει πλήρη τα στοιχεία της ταυτότητας, της κατοικίας, της οικογενειακής κατάστασης του πάσχοντος, του θύματος ή του κατηγορουμένου. Η τηλεόραση διατείνεται πως αυτά ανήκουν στο καθήκον της να ανιχνεύει, να ερευνά, να αποκαλύπτει και να ενημερώνει. Τα πρόσωπα της αναξιοπάθειας γνωστοποιούνται ως ειδήσεις με πλάνα κοντινά. Από εκεί αρχίζει το έργο της εκκλησίας. Εκεί η εκκλησία γνωρίζει πως είναι καθήκον της να προστρέψει, να συμπαρασταθεί, να ενισχύσει, να γαληνέψει και διαρκώς να προσεύχεται.

**ΑΡΧΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ**

- ❖ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΕΩΣ, Α. Μ. Σταυροπούλου, Στιγμιότυπα και περιπλανήσεις σε δρόμους ποιμαντικής διακονίας τ. 2, Αθήνα 1984, σ. 53 – 58.
- ❖ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, Α. Μ. Σταυροπούλου, Στιγμιότυπα και περιπλανήσεις σε δρόμους ποιμαντικής διακονίας τ. 2, Αθήνα 1984, σ. 59 – 67.
- ❖ ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ, Α. Μ. Σταυροπούλου, Ποιμαντική της καθημερινής ζωής, Αθήνα 1992, σ. 127 - 140.
- ❖ ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΜΗΝΥΜΑΤΑ, Α. Μ. Σταυροπούλου, Ποιμαντική της καθημερινής ζωής, Αθήνα 1992, σ. 141 - 152.
- ❖ ΟΔΗΓΗΤΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ, Α. Μ. Σταυροπούλου, Ποιμαντική της καθημερινής ζωής, Αθήνα 1992, σ. 153 - 162.
- ❖ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΣΩΤΗΡΙΑΣ, Α. Μ. Σταυροπούλου, Στιγμιότυπα και περιπλανήσεις σε δρόμους ποιμαντικής διακονίας τ. 3, Αθήνα 1985, σ. 16 – 22.
- ❖ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Α. Μ. Σταυροπούλου, Μορφές Ποιμαντικής Διακονίας, Αθήνα 1986, σ. 56 – 78.
- ❖ Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ, Α. Μ. Σταυροπούλου, Ανάτυπο από το Περιοδικό «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ», 1988, σ. 240 – 243, 272 – 275 και 312 - 313.
- ❖ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΚΑΙ INTERNET, Α. Μ. Σταυροπούλου, Ανάτυπο από το Περιοδικό «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ», 1996, σ. 16 – 18 και 39 – 41.
- ❖ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ, Α. Ν. Βαλλιανάτου, Αγάπη και Μαρτυρία, αναζητήσεις λόγου και ήθους στο έργο του Ηλία Βουλγαράκη, Ακρίτας, Αθήνα 2001, σ. 291 – 305.

- ❖ Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ, Α. Ν. Βαλλιανάτου, Περιοδικό «Σύναξη», τ. 71, Αθήνα 2000, σ. 108 – 113.
- ❖ ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ, Α. Ν. Βαλλιανάτου, Περιοδικό «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ», τ. 1, Ιανουάριος 1999, σ. 22 – 23.
- ❖ ΟΙ ΑΚΡΕΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ, Α. Ν. Βαλλιανάτου, Περιοδικό «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ», τ. 3, Μάρτιος 1999, σ. 18 - 19.
- ❖ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ, Α. Ν. Βαλλιανάτου, Περιοδικό «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ», τ. 4, Απρίλιος 1999, σ. 24 - 25.
- ❖ Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΩΣ ΝΟΟΤΡΟΠΙΑ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ, Α. Ν. Βαλλιανάτου, Εισήγηση σε συνέδριο με θέμα «Νοοτροπία και εξέλιξη» που συνδιοργανώθηκε από την Ι. Μ. Κυδωνίας και Αποκορώνου και το Ινστιτούτο Goethe Χανίων, Χανιά, 1990.
- ❖ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ, Α. Ν. Βαλλιανάτου, Εισήγηση σε συνέδριο με θέμα: «Εκκλησία και Μ.Μ.Ε.» που συνδιοργάνωσε η Ι. Μ. Θηβών και Λεβαδείας και το Περιοδικό «Θεός και Θρησκεία», Αλιάρτος, 2000.

